

วารสารวิชาการ มจร วิทยาเขตล้านนา

ปัญญา

JOURNAL OF MBU LNC
ISSN : 0859-3574 (print)
ISSN : 2697-4940 (online)

ปีที่ 28 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2564 Vol.28 No.3 September-December 2021

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานและการเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์
เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์

รชกร ไชยวงศ์

ผลของการจัดการเรียนรู้แบบสะหาคความรู้เป็นกลุ่มต่อทักษะ
การทำงานร่วมกันและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1

ชนิดา เสียงดัง

วิถีพุทธ: การพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ

พระอธิการสุชาติ จันทโส

นวัตกรรมเชิงชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืน
ตามแนวพระพุทธศาสนาของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน

อาภากร ปัญญา

ศึกษาเชิงวิเคราะห์ประเพณีการทอนขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย
ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

พระสมพงษ์ อธิจิตโต

การสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กร
ของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี

ตระกูล จิตวัฒนากร

การศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3

นงลักษณ์ ใจฉลาด

ความยากง่ายในการชำระภาษีอากรของกลุ่มประเทศอาเซียนและกรณีศึกษา
เปรียบเทียบนโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของไทย-สิงคโปร์

สุจินต์ พูลบุญ

พัฒนาการของการประชาสัมพันธ์แห่งคณะสงฆ์ไทย

พระสุวรรณเมธี (แสง นวลใจ)

บทบาทสหรัฐอเมริกากับการส่งเสริมประชาธิปไตยในประเทศไทย

สมชัย แสนภูมิ

การบูชาดอกไม้พันดวง : อัตลักษณ์โดดเด่นของชุมชนไทลื้อบ้านร้องแง

สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร

สองวัยสองวัฒนธรรมกับการเมืองไทย

สรวิศ พรหมลี

สำนักงานวารสารปัญญา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่ 50200 โทร.053-270-975 <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo>

หลักการและเหตุผล

วารสารปัญญาได้ดำเนินการต่อเนื่องมาตั้งแต่ 2536 โดยจัดพิมพ์เป็นวารสารวิชาการรายปีๆ ละ 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ) โดยพิจารณาเนื้อหา ดังต่อไปนี้

1. ศาสนาและปรัชญา
2. การศึกษา
3. สังคมศาสตร์
4. มนุษยศาสตร์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมวิชาการด้านศาสนา การศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์
2. เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความวิจัย บทความปริทัศน์
3. เพื่อส่งเสริมให้อาจารย์ นิสิตและผู้สนใจทั่วไปมีโอกาสเผยแพร่ผลงานวิชาการ
4. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นด้านศาสนา การศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์

กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 3 ฉบับ : ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน), ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม),
ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม)

จำนวนพิมพ์ 100 เล่ม

การส่งบทความ

วารสารปัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เลขที่ 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 โทร.053-270-975 ต่อ 15
E-Mail: panya-thjo@gmail.com

สามารถดำเนินการดาวน์โหลดและ Submit ผ่านระบบฐานข้อมูลวารสารออนไลน์ OJS ทางเว็บไซต์

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/index>

- บทความวิชาการและวิจัยทุกเรื่องได้รับการพิจารณากลั่นกรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer reviewers) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ไม่น้อยกว่า 2 ท่าน/บทความ
- บทความ ข้อความ ภายประกอบและตารางที่ลงพิมพ์ในวารสารเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป และไม่มีส่วนรับผิดชอบใด ๆ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน แต่ผู้เดียว
- บทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่ามีกรณีพิมพ์ซ้ำซ้อน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว
- บทความใดที่ผู้อ่านเห็นว่าได้มีการลอกเลียนหรือแอบอ้างโดยปราศจากการอ้างอิงหรือทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นผลงานของผู้เขียน กรุณาแจ้งให้กองบรรณาธิการวารสารปัญญาทราบจะเป็นพระคุณยิ่ง
- บทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนลิขสิทธิ์ไม่สงวนคืน

วารสารปัญญา ปีที่ 28 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2564)

ที่ปรึกษา

พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์, ผศ.ดร. พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร.

พระมหาวิเศษ เสาะพบดี, รศ.ดร. ศ.ดร.พศิน แต่งจวง

รศ. สมหมาย เปรมจิตต์

บรรณาธิการ

ผศ.ดร. ตระกูล ชำนาญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ดร. อุเทน ลาพิงค์

อาจารย์วิรัช ภูมาศรี

บุญนำ สุนามถาวร

กองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา	หน่วยงานภายนอก	
พระมหาวราสะยะ วราสโย, ดร.	ผศ.ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์กิตติคุณ ภูลายยาว	ผศ.ดร.หนูม้วน ร่มแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
	พระครูพิพิธสุตาทรร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	ผศ.ดร.วิสุทธิชัย ชัยสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	ผศ.วิมลสรรค์ ไสลงวงษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	รศ.ดร.สุธรรม ธรรมทัศนานนท์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	ผศ.ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
	ผศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
	ผศ.ดร.จำเนียร ราชแพทยาคม	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

วารสารปัญญา ปีที่ 28 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2564

พระครูสังฆรักษ์ จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศ.ดร.พศิน แต่งจวง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ฉัตรชัย สิริกุลพันธุ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร.เกตุมณี มากมี	มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่
ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร. ปฐม บัญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ดร.สงเสริม แสงทอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.สมปอง สุวรรณภุมมา	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผศ.ดร.พุทธิวัฒน์ ถาวรสินศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
รศ.ดร.ปาริชาติ บัวเจริญ	มหาวิทยาลัยพายัพ
อ.นพรัตน์ เตชะพันธ์รัตน์กุล	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผศ.ดร.จำเนียร ราชแพทยาคม	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รศ.ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา

บทบรรณาธิการ

วารสารปัญญา ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เป็นฉบับประจำปี ที่ 28 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมวิชาการ เป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ ด้านศาสนา การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม สังคมศาสตร์ เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ จากอาจารย์ นักวิจัย นักศึกษาจากหลากหลายสถาบัน และผู้สนใจทั่วไป

วารสารฉบับนี้ ประกอบด้วยบทความที่น่าสนใจผลการวิจัย ด้านศาสนา บทความวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานและการเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์, วิถีพุทธ: การพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ, นวัตกรรมเชิงชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน, ศึกษาเชิงวิเคราะห์ประเพณีการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และบทความวิชาการ เรื่อง พัฒนาการของการประชาสัมพันธ์แห่งคณะสงฆ์ไทย, การบูชาดอกไม้พันดวง : อัตลักษณ์โดดเด่นของชุมชนไทลื้อบ้านร่องแง ด้านสังคมศาสตร์ บทความวิจัย เรื่อง การสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี บทความวิชาการ เรื่อง ความยากง่ายในการชำระภาษีอากรของกลุ่มประเทศอาเซียน และกรณีศึกษาเปรียบเทียบนโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของไทย-สิงคโปร์, บทบาทสหรัฐอเมริกากับการส่งเสริมประชาธิปไตยในประเทศไทย, สองวัยสองวัฒนธรรมกับการเมืองไทย ด้านศึกษาศาสตร์ บทความวิจัย เรื่อง ผลของการจัดการเรียนรู้แบบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม ต่อทักษะการทำงานร่วมกันและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1, การศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ซึ่งบทความทั้งหมดได้ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี เช่นเดิม

วารสารปัญญาขอประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจทุกท่านสามารถส่งบทความวิจัยและบทความวิชาการเข้ามาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร โดยสามารถส่งได้ผ่านระบบออนไลน์ที่เว็บไซต์ของวารสารปัญญาคือ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/index>

กองบรรณาธิการวารสารปัญญาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านทุกท่าน และขอผู้อ่านได้มีความสุขกับการอ่าน พบกันใหม่ฉบับหน้า

บทความวารสารปัญญา

ฉบับที่ 28 กันยายน – ธันวาคม พ.ศ. 2564 เล่ม 3

	หน้า
การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานและการเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์	1
รชกร ไชยวงศ์	
ผลของการจัดการเรียนรู้แบบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม ต่อทักษะการทำงานร่วมกันและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1	15
ชนิดา เสี่ยงดัง	
วิถีพุทธ: การพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ	30
พระอธิการสุชาติ จันทสโร	
นวัตกรรมเชิงชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน	47
อาภากร ปัญญ	
ศึกษาเชิงวิเคราะห์ประเพณีการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	68
พระสมพงษ์ อธิจิตโต (ทาอุปรงค์)	
การสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี	84
ตระกูล จิตวัฒนากร	
การศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3	95
นงลักษณ์ ใจฉลาด	
ความยากง่ายในการชำระภาษีอากรของกลุ่มประเทศอาเซียน และกรณีศึกษาเปรียบเทียบนโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของไทย-สิงคโปร์	108
สุจินต์ พูลบุญ	
พัฒนาการของการประชาสัมพันธ์แห่งคณะสงฆ์ไทย	125
พระสุวรรณเมธี (แสง นวลใจ)	
บทบาทสหรัฐอเมริกากับการส่งเสริมประชาธิปไตยในประเทศไทย	140
สมชัย แสนภูมิ	
การบูชาดอกไม้พันดวง : อัตลักษณ์โดดเด่นของชุมชนไทลื้อบ้านร่องแง	155
สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร	
สองวัยสองวัฒนธรรมกับการเมืองไทย	164
สรวิศ พรหมลี	
รูปแบบการเขียนบทความลงวารสาร	181

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานและการเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์
เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์

PROBLEM-BASED LEARNING MANAGEMENT AND BUDDHIST LEARNING
TO DEVELOP CREATIVE THINKING SKILLS

รชกร ไชยวงศ์ *

Radchakorn Chaiwong

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ *

Niwes Wongsuwan

สมชัย ศรีนोक *

Somchai Srinok

Corresponding Author E-mail: rossakorn_note@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานและการเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาสังคมศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้มีวิธีวิทยาการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical descriptive method) เป็นการวิจัยเชิงพหุกรณีศึกษา (Multicast Study) โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนา และมีกลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษาที่ 2562 โดยเจาะจงเลือกนักศึกษาวิชาชีพครูที่ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 28 คน

ผลการศึกษาคือ รูปแบบการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานและการเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาสังคมศึกษา คือ 1) Clarifying unfamiliar terms กลุ่มผู้เรียนทำความเข้าใจคำศัพท์ ข้อความที่ปรากฏอยู่ในปัญหาให้ชัดเจน 2) Problem definition กลุ่มผู้เรียนระบุปัญหาหรือข้อมูลสำคัญร่วมกัน 3) Brainstorm กลุ่มผู้เรียนระดมสมองวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ และหาเหตุผลมาอธิบาย เพื่อนำไปสู่การสร้างสมมติฐานที่สมเหตุสมผลเพื่อใช้แก้ปัญหา 4) Analyzing the problem กลุ่มผู้เรียนอธิบายและตั้งสมมติฐานที่เชื่อมโยงกับปัญหาตามที่ได้ระดมสมองกัน แล้วนำผลการวิเคราะห์มาจัดลำดับความสำคัญ 5) Formulating learning issues กลุ่มผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อค้นหาข้อมูลที่จะอธิบายผลการวิเคราะห์ที่ตั้งไว้ 6) Self-study ผู้เรียนค้นคว้ารวบรวมสารสนเทศจากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง 7) Reporting จากรายงานข้อมูลสารสนเทศใหม่ที่ได้ แล้วนำมาสรุปเป็นหลักการและแนวทางเพื่อนำไปใช้โอกาสต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, ปัญหาเป็นฐาน, ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์, การจัดการเรียนรู้ทางพุทธศาสนา

ABSTRACT

The objective of this research was to study the model of problem-based learning management and Buddhist learning to develop creative thinking skills of teacher professional

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

students in social studies. In this study, there was an educational methodology using qualitative research (Analytical descriptive method), which was a multicast study. Using field research methods, observation, interviews, and conversation, the sample group was the 5th year of social studies students, department of teaching and learning. Faculty of Education, Loei Rajabhat University Semester 1, Academic Year 2019 By specifying the selection of 28 teaching professional students who issued a teaching professional experience

The results were that; a problem-based learning management model to develop the creative thinking skills of teacher professional students in social studies are: 1) Clarifying unfamiliar terms. Group of learners to understand vocabulary. 2) Problem definition the students group identifies problems or important information together. 3) Brainstorm A group of students brainstorm and analyze problems. And find reasons to explain This is to lead to the making of reasonable hypotheses to solve the problem. 4) Analyzing the problem the group explains and makes assumptions that are linked to the problem as they brainstormed. Then take the analysis results to prioritize 5. Formulating learning issues Learners set learning objectives. To find information to explain the set analysis results. 6) Self-study. Learners gather information from media and learning sources. To develop self- learning skills. 7) Reporting from the new information report. And summarized into principles and guidelines for further use of opportunities

Keyword: Learning management, Problem- based, Creative thinking skills, Buddhist learning management

บทนำ

ผู้เรียนในยุคโลกปัจจุบันยังจำเป็นจะต้องมีทักษะการคิดและแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ซึ่งเป็นทักษะการคิดที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสื่อสารนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขององค์กรต่าง ๆ ในสังคม ทำให้เกิดการแข่งขันกันสูง ทุกองค์กรจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ จะช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดได้หลากหลายและแปลกใหม่จากเดิม โดยสามารถนำไปประยุกต์ทฤษฎี หรือหลักการได้อย่างรอบคอบและมีความถูกต้อง จนนำไปสู่

การคิดค้นและสร้างสิ่งประดิษฐ์ที่แปลกใหม่ หรือรูปแบบความคิดใหม่ ทักษะการคิดสร้างสรรค์ เป็นทักษะที่พัฒนาได้ เนื่องจากความคิดสร้างสรรค์สามารถเรียนรู้ได้ไม่เกี่ยวข้องกับพรสวรรค์ส่วนตัว ไม่ได้เกิดจากแรงบันดาลใจเพียงอย่างเดียว ดังนั้น การพัฒนาสมองของผู้เรียนให้ใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ผ่านการจัดการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนจะต้องจัดอย่างสมดุล ให้มีการพัฒนาสมองทั้งสองซีกไปด้วยกัน ในเวลาเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสุขในการคิด และคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพไม่เอนเอียงไปในหลักการเหตุผล มากเสียจนติดอยู่ในกรอบของความคิดแบบเดิม และไม่ใช้การคิดด้วยการใช้จินตนาการเพื่อฝันมากเกินไป จนไม่มีความสัมพันธ์กัน ระหว่างความฝันกับความ

สมเหตุสมผล ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถนำมาปฏิบัติให้เป็นจริงได้ ฉะนั้น การพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ จะทำให้นักเรียนมีเครื่องมือในการที่จะนำความรู้ ข้อมูล และสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มาสร้างสิ่งใหม่ที่เหมาะสมกับความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้เป็นอย่างดี

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning: PBL) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากแนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) ให้ผู้เรียนรู้ที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริงเป็นบริบทของการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์ และคิดแก้ปัญหา รวมทั้งได้ความรู้ตามศาสตร์ในสาขาวิชาที่ตนศึกษาด้วยการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจึงเป็นผลมาจากการบวนการทำงานที่ต้องอาศัยความเข้าใจ และการแก้ปัญหาคือพื้นฐาน

ความหมายการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นยุทธวิธีการเรียนวิธีหนึ่งที่มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้ให้ความหมายการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ ดังนี้

ทิสนา แคมมณี (2557) กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานว่าเป็นการจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นเครื่องมือในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย โดยผู้สอนอาจนำผู้เรียนไปเผชิญสถานการณ์ปัญหาจริง หรือผู้สอนอาจจัดสภาพ การณ์ให้ผู้เรียนเผชิญปัญหา และฝึกกระบวนการวิเคราะห์ปัญหา และแก้ปัญหาพร้อมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้

ผู้เรียนเกิดความเข้าใจปัญหานั้นอย่างชัดเจน ได้เห็นทางเลือก และวิธีการที่หลากหลายในปัญหานั้น รวมทั้งให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้ เกิดทักษะกระบวนการคิด และกระบวนการแก้ปัญหา

วัชรรา เล่าเรียนดี (2556) กล่าวถึงความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นยุทธวิธีการจัดการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบหนึ่งซึ่งช่วยส่งเสริมและพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อกระตุ้น จูงใจ ใฝ่ความสนใจเพื่อเรียนรู้และสร้างความรู้ด้วยตนเอง

วัฒนา รัตนพรหม (2548) ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานว่าเป็นการเรียนรู้ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการทำความเข้าใจและการแก้ปัญหา ซึ่งใช้ปัญหาหรือสถานการณ์ที่เป็นอยู่ตามสภาพจริงมาเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เลือกเนื้อหา ที่ต้องการจะเรียนรู้ และแสวงหาความรู้นั้นเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา ผู้เรียนจะได้ฝึกการคิด แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ตลอดจนการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อพัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยผู้สอนเป็นเพียงผู้สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้

Gallagher (1997) กล่าวถึงความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานคือการเรียนที่นักเรียนต้องเรียนรู้จากการเรียน นักเรียนจะได้ทำงานเป็นกลุ่มเพื่อค้นคว้าวิธีแก้ปัญหาโดยการบูรณาการความรู้ที่ต้องการให้นักเรียนได้รู้และการแก้ปัญหาเข้าด้วยกัน

Cunningham and Paula (2003) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning; PBL) เป็นการ

จัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นแบบฝึกหัดที่มีกระบวนการแสวงหาคำตอบที่ลึกซึ้ง ตามแนวปรัชญาคอนสตรัคติวิสต์ โดยเริ่มต้นจากการแก้ปัญหานักเรียนมักจะพบในชีวิตจริงปัญหาจะถูกเลือกมา มาใช้อธิบายความคิดรวบยอดหลัก นักเรียนจะเรียนรู้จากบริบทโดยรอบของปัญหานั้นๆ

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักเรียนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดปัญหาที่เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาโดยจะแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อยเพื่อช่วยกันศึกษา อภิปรายปัญหาแล้วนำเสนอแลกเปลี่ยนความรู้ โดยนำเอาข้อมูลและประสบการณ์ที่ผู้เรียนมีอยู่มาวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้จดจำความรู้ใหม่ไว้ได้นาน และรู้จักนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่างๆ จนสามารถแก้ไขปัญหาที่พบได้บ่อยที่สุด

การจัดการเรียนการสอนรูปแบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning: PBL) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ รู้จักใช้เหตุผลและวิจารณ์ญาณในการตัดสินใจ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษาจึงได้ศึกษาติดตามผลการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ซึ่งได้ทดลองพัฒนากับครูในโรงเรียนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 2 โรงเรียน พบว่าการจัดการเรียน การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) เป็นรูปแบบการสอนแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาอย่างแท้จริง

ที่จะส่งผลทำให้การเรียนการสอนของครูเปลี่ยนไปเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูและนักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ทำให้นักเรียนได้ร่วมกันคิดร่วมกันทำงานเป็นทีม กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น นักเรียนสามารถคิดเป็นระบบมากขึ้น รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนด หรือปัญหาในชีวิตประจำวันจากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศยังพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานนั้นสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการให้เหตุผล ความคิดรวบยอดทางคณิตศาสตร์ การพัฒนาดตนเองของผู้เรียน กระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม สร้างแรงกระตุ้นให้กับผู้เรียน ทำให้กลุ่มผู้เรียนสามารถควบคุมแนวทางเพื่อที่จะค้นหาคำตอบด้วยตัวเองได้ ซึ่งการที่ผู้เรียนต้องหาความรู้อย่างต่อเนื่อง จะทำให้การเรียนรู้เป็นกระบวนการตลอดชีวิต (lifelong process) เพราะความรู้เก่าที่ผู้เรียนมีอยู่จะถูกนำมาเชื่อมโยงให้เข้ากับความรู้ใหม่ตลอดเวลาจึงทำให้ผู้เรียนเป็นคนไม่ล้าหลัง ทันเหตุการณ์ ทันโลก สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมโลกในอนาคตได้ (เสริมศรี ไชยศร, 2539)

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการจัดการเรียนรู้อยู่โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ในประเด็นที่ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้อยู่โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาสังคมศึกษาเป็นอย่างไร เพื่อสร้างครูคุณภาพสู่ศตวรรษที่ 21 ช่วย

ยกระดับคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ และนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ของเด็กไทยให้ได้มาตรฐานสากลต่อไป

วัตถุประสงค์

ศึกษารูปแบบการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาวิชาชีพรุสาขาวิชาสังคมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ของนักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ในการศึกษาครั้งนี้ วิจัยวิทยา/การศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical descriptive method) เป็นการวิจัยเชิงพหุกรณีศึกษา (Multicast Study) โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง

นักศึกษาคณะครุ สาขาวิชาสังคมศึกษาชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษาที่ 2562 โดยเจาะจงเลือกนักศึกษาวิชาชีพรุที่ ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพรุ จำนวน 28 คน

2. เครื่องมือในการศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีร่วมกัน ทั้งนี้คำนึงถึงวิธีที่จะเข้าถึงข้อมูลให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด วิธีการที่ใช้ได้แก่

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยการสัมภาษณ์มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามต่างๆ ที่

ต้องการเก็บข้อมูลไว้ล่วงหน้าแล้ว และจัดพิมพ์ไว้เป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์ใช้ประกอบการซักถามผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกๆ คนด้วยข้อคำถามชุดเดียวกันตามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะเป็นผู้ทำหน้าที่จดบันทึกคำตอบทั้งหมดของผู้ถูกสัมภาษณ์ลงในแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2.2 แบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม (Group Interview) เป็นการสัมภาษณ์นักศึกษาวิชาชีพรุสาขาวิชาสังคมศึกษาจำนวน 28 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มให้นักศึกษาวิชาชีพรุสาขาวิชาสังคมศึกษาทุกคนตอบคำถามเดียวกันหมด ทั้งนี้การสัมภาษณ์กลุ่ม

3. การเก็บข้อมูล ได้แก่ การเตรียมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) แนวคำถามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก/เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยอาศัยแนวคำถามที่กำหนดประเด็นไว้ล่วงหน้าและพัฒนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ใช้วิธีบันทึกเทปเพื่อความสะดวกในการสัมภาษณ์และการให้ข้อมูลอย่างครบถ้วน นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาครูขณะปฏิบัติการกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้เวลาในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายและทำการเก็บข้อมูลเป็น 2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ดำเนินการทำกิจกรรม Work Shop โดยมี 1 กิจกรรม ตามแผนงานกิจกรรมการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 28 คน ภายได้กิจกรรม

ที่มีชื่อว่า Teaching the “Other” กิจกรรมการบรรยายและการแลกเปลี่ยนสะท้อนคิด และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีหัวใจ ภายใต้กิจกรรมการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์

ระยะที่ 2 กิจกรรมผลลัพธ์จากการพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ภายใต้กิจกรรม Focus Group การจัดการการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อทำให้การศึกษานี้เข้าใจต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงและสามารถนำมาเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีในเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ของนักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ซึ่งจะนำเสนอเป็นรูปแบบ/แนวคิดและทิศทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ และเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ในบริบทนักศึกษาครูในการใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ให้กับนักเรียน ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้มามีจำนวนมากจึงต้องพยายามจัดรวบรวมและจำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลระดับต่างๆ ของแต่ละประเด็นการศึกษาที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันระดับปัจเจกบุคคล ระดับโรงเรียนของการจัด

การศึกษา ทำการวิพากษ์วิจารณ์/ตรวจสอบหรือโต้แย้งจากมุมมองที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้เกิดประเด็นที่แตกต่างกันไปหลากหลายแง่มุมมากขึ้น และทำความเข้าใจกับมุมมองที่แตกต่างกันที่มีต่อประเด็นศึกษา โดยผ่านการตีความของส่วนต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันภายในบริบทเดียวกันนำไปสร้างเป็นข้อเสนอและข้อสรุปเชิงทฤษฎี

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการสอน วิธีการจัดการเรียนรู้ที่นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นการใช้ปัญหาเป็นฐานในการจัดการศึกษา มีการทำกิจกรรม “Work Shop” เพื่อศึกษาพื้นฐานความรู้ของนักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ว่ามีสภาพทางสังคมหรือบริบททางสังคมของการจัดการเรียนการสอนอย่างไร และมีวิธีการหรือแนวทางในการจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ปัญหาเป็นฐานอย่างไร ทั้งนี้ นักศึกษาที่ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) จำนวน 1 กิจกรรม โดยจัดกิจกรรมการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ “ปัญหาสังคมไทย” ภายใต้กิจกรรม Focus Group โดยกระบวนการของการปฏิบัติการกิจกรรมได้เน้นให้นักศึกษาที่ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ข้อค้นพบที่ได้จากการทำกิจกรรม “การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ “ปัญหาสังคมไทย” โดยเครื่องมือที่ใช้ร่วมกับการจัดกิจกรรมคือ แบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม

(Group Interview) เป็นการสัมภาษณ์ศึกษา รูปแบบการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาสังคมศึกษา พร้อมกันในเวลาเดียวกัน จำนวน 28 คน นักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาสังคมศึกษาทุกคนตอบคำถามเดียวกันหมด ทั้งนี้ การสัมภาษณ์กลุ่มต้องการข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องรูปแบบการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาสังคมศึกษา จากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งกลุ่ม ซึ่งข้อค้นพบสามารถอภิปรายได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาผลงานวิจัยด้านพัฒนาการเรียนสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานหรือที่เรียกว่า “PBL” ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาทั้งในประเทศ

และต่างประเทศ ที่อาศัยลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน มาเป็นกรอบในการออกแบบขั้นตอนการจัดกิจกรรม Work Shop พบว่ามีการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันตามขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้ เริ่มจากรูปแบบพื้นฐานที่มี 7 ขั้นตอนหลัก แล้วมีการปรับขยายหรือเพิ่มขั้นตอนกิจกรรมการเรียนรู้จนมีถึง 11 ขั้นตอน ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยเลือกใช้ 1 รูปแบบคือ แบบ 7 ขั้นตอน ซึ่งมีลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบ 7 ขั้นตอน ดังนี้คือ

ตารางที่ 1 ตัวอย่างลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบ 7 ขั้นตอน ซึ่งนำมาเป็นรูปแบบการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง “ปัญหาสังคมไทย” สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ขั้นตอน	ลักษณะสำคัญ
1. Clarifying unfamiliar terms	กลุ่มผู้เรียนทำความเข้าใจคำศัพท์ ข้อความที่ปรากฏอยู่ในปัญหาให้ชัดเจน โดยอาศัยความรู้พื้นฐานของสมาชิกในกลุ่มหรือการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราหรือสื่ออื่นๆ
2. Problem definition	กลุ่มผู้เรียนระบุปัญหาหรือข้อมูลสำคัญร่วมกัน โดยทุกคนในกลุ่มเข้าใจปัญหา เหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ใดที่กล่าวถึงในปัญหานั้น
3. Brainstorm	กลุ่มผู้เรียนระดมสมองวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ และหาเหตุผลมาอธิบาย โดยอาศัยความรู้เดิมของสมาชิกกลุ่ม เป็นการช่วยกันคิดอย่างมีเหตุผล สรุปรวบรวมความรู้และแนวคิดของกลุ่มเกี่ยวกับกลไกการเกิดปัญหา เพื่อนำไปสู่การสร้างสมมติฐานที่สมเหตุสมผลเพื่อใช้แก้ปัญหานั้น
4. Analyzing the problem	กลุ่มผู้เรียนอธิบายและตั้งสมมติฐานที่เชื่อมโยงกันกับปัญหาตามที่ได้ระดมสมองกัน แล้วนำผลการวิเคราะห์มาจัดลำดับความสำคัญ โดยใช้พื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
5. Formulating learning issues	กลุ่มผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อค้นหาข้อมูลที่จะอธิบายผลการวิเคราะห์ที่ตั้งไว้ ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่าความรู้ส่วน

ขั้นตอน	ลักษณะสำคัญ
	ใครรู้แล้ว ส่วนใดต้องกลับไปทบทวน ส่วนใดยังไม่รู้หรือจำเป็นต้องไปค้นคว้าเพิ่มเติม
6. Self-study	ผู้เรียนค้นคว้ารวบรวมสารสนเทศจากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed learning)
7. Reporting	จากรายงานข้อมูลสารสนเทศใหม่ที่ได้เข้ามา กลุ่มผู้เรียนนำมาอภิปราย วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แล้วนำมาสรุปเป็นหลักการและแนวทางเพื่อนำไปใช้อีกต่อไป

จากลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน ที่นำมาเป็นกรอบในการออกแบบขั้นตอนการจัดกิจกรรม Work Shop ลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบ 7 ขั้นตอนจึงนำมาเป็นรูปแบบการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง “ปัญหาสังคมไทย” โดยการนำรูปแบบ 7 ขั้นตอนนี้ นักศึกษาครูร่วมกันสะท้อนคิดและได้

ข้อเสนอแนะร่วมกันว่า อาจจะต้องทำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนตามลำดับขั้นที่ไม่ซับซ้อนก็ได้ ดังเช่น

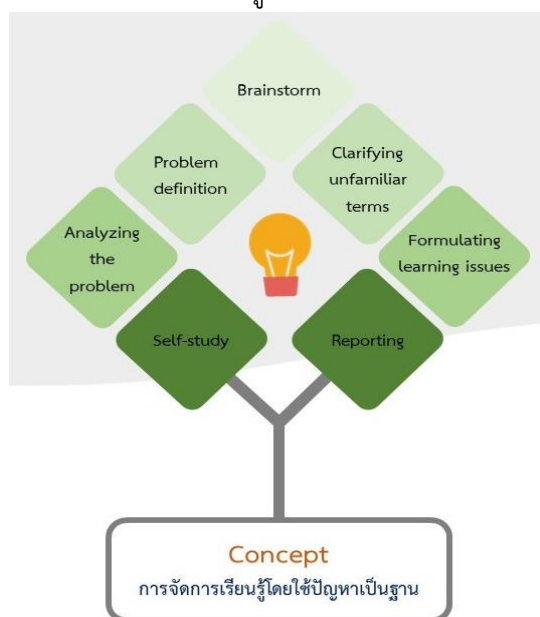
ตารางที่ 2 ตัวอย่างจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนตามลำดับขั้นรูปแบบ 7 ขั้นตอนที่ไม่ซับซ้อน ที่นำมาเป็นรูปแบบการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง “ปัญหาสังคมไทย” สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ขั้นตอน	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
1. Clarifying unfamiliar terms	เมื่อผู้เรียนได้รับโจทย์ปัญหา ผู้เรียนจะทำความเข้าใจหรือทำความเข้าใจกระจ่างในคำศัพท์ที่อยู่ในโจทย์ปัญหานั้น เพื่อให้เข้าใจตรงกัน
2. Problem definition	การจับประเด็นข้อมูลที่สำคัญหรือระบุปัญหาในโจทย์
3. Brainstorm	ระดมสมองเพื่อวิเคราะห์ปัญหา อภิปรายหาคำอธิบาย แต่ละประเด็นปัญหาว่าเป็นอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ความเป็นมาอย่างไร โดยอาศัยพื้นความรู้เดิมเท่าที่ผู้เรียนมีอยู่
4. Analyzing the problem	ตั้งสมมติฐานเพื่อหาคำตอบของปัญหาประเด็นต่างๆ พร้อมจัดลำดับความสำคัญของสมมติฐานที่เป็นไปได้อย่างมีเหตุผล
5. Formulating learning issues	จากสมมติฐานที่ตั้งขึ้น ผู้เรียนจะประเมินว่าเรามีความรู้เรื่องอะไรบ้าง มีเรื่องอะไรที่ยังไม่รู้หรือยังขาดความรู้อะไร และความรู้อะไรจำเป็นที่จะต้องใช้เพื่อพิสูจน์สมมติฐาน ซึ่งเชื่อมโยงกับโจทย์ปัญหาที่ได้ขั้นตอนนี้กลุ่มจะกำหนดประเด็นการเรียนรู้ (Learning issue) หรือวัตถุประสงค์การเรียนรู้ (Learning objective) เพื่อจะไปค้นคว้าหาข้อมูลต่อไป

ขั้นตอน	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
6. Self-study	ผู้เรียนแต่ละคนค้นคว้าหาข้อมูลและศึกษาเพิ่มเติมจากทรัพยากรการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น หนังสือ ตำรา วารสาร สื่อการเรียนสอนต่างๆ การศึกษาในห้องปฏิบัติการ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน อินเทอร์เน็ต หรือปรึกษาอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาสาขาเฉพาะ เป็นต้น พร้อมทั้งประเมินความถูกต้อง
7. Reporting	นำข้อมูลหรือความรู้ที่ได้มาสังเคราะห์อธิบาย พิสูจน์สมมติฐานและประยุกต์ให้เหมาะสมกับโจทย์ปัญหา พร้อมสรุปเป็นแนวคิดหรือหลักการทั่วไป

จะเห็นว่าจากลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน ที่นำมาเป็นกรอบในการออกแบบขั้นตอนการจัดกิจกรรม Work Shop ลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบ 7 ขั้นตอน ที่นำมาเป็นรูปแบบการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง “ปัญหาสังคมไทย” ตามที่นักศึกษาครุร่วมกันสะท้อนคิดและได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ข้างต้น ข้อสังเกตที่พบจะเห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 1-5 จะเป็นขั้นตอนที่ใช้กระบวนการกลุ่มในชั้นเรียน ส่วนขั้นตอนที่ 6 จะเป็นกิจกรรมของผู้เรียนรายบุคคลนอกห้องเรียน และขั้นตอนที่ 7 จะเป็นกิจกรรมที่กลับมาในกระบวนการกลุ่มในชั้นเรียนอีกครั้ง ทั้งนี้การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ปัญหาสังคมไทย จึงได้รูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพ 2 กิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนตามลำดับขั้นรูปแบบ 7 ขั้นตอน

ตารางที่ 3 ตัวอย่างรายละเอียดรูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง “ปัญหาสังคมไทย” ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้	สาเหตุ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
1. ปัญหาความยากจน	1. การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร 2. การขาดการศึกษา ทำให้มีรายได้ต่ำ 3. ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม 4. ลักษณะอาชีพมีรายได้ไม่แน่นอน สม่ำเสมอ เช่นกรรมกร รับจ้าง 5. มีบุตรมากเกินไป รายได้ไม่พอ กับรายจ่าย 6. มีลักษณะนิสัยเฉื่อยชาและเกียจคร้าน ไม่ชอบทำงาน	1. พัฒนาเศรษฐกิจ เช่น กระจายรายได้ การสร้างงานในชนบท ขยายการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น 2. พัฒนาสังคม เช่น ขยายการศึกษาเพิ่มมากขึ้น บริการฝึกอาชีพให้กับประชาชน 3. พัฒนาคุณภาพของประชากร
2. ปัญหาอาชญากรรม	1. การขาดความอบอุ่นทางจิตใจ 2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากขึ้น 3. สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม 4. มีค่านิยมในทางที่ผิด	1. รัฐและหน่วยงานรับผิดชอบควรช่วยกันแก้ไขปัญหานี้ 2. ปลุกฝังและพัฒนาจิตใจของสมาชิกในสังคมให้มีคุณธรรม 3. อบรมสั่งสอนและให้ความรักความอบอุ่น และรวมถึงให้ความร่วมมือกับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่
3. ปัญหายาเสพติด	1. ถูกชักชวนให้ทดลอง 2. ประกอบอาชีพบางอย่างที่ต้องการเพิ่มงานมากขึ้น 3. ความอยากรู้และอยากทดลอง 4. สภาพแวดล้อมไม่ดี	1. ให้ความรู้เรื่องโทษของยาเสพติด 2. ป้องกันและปราบปรามผู้ซื้อและผู้ขายอย่างเด็ดขาด 3. การร่วมมือสอดส่องดูแลความประพฤติของเด็กอย่างใกล้ชิด 4. จัดให้มีการบำบัดและรักษาผู้ติดยาเสพติด
4. ปัญหาโรคเอดส์	1. ปัญหายาเสพติด 2. ขาดความรู้ในการป้องกันโรค 3. เกิดจากความยากจนและไม่เพียงพอ	1. ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการโรคเอดส์ให้กับประชาชน 2. ไม่เสพยาสิ่งเสพติด โดยเฉพาะการใช้เข็มฉีดยาร่วมกัน

แผนการจัดการเรียนรู้	สาเหตุ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
		3. ระมัดระวังการติดเชื้อโดยทางสายเลือด
5. ปัญหาสิ่งแวดล้อม	1. การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว 2. เกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 3. การขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรม 4. ขาดความรับผิดชอบต่อ และ ระเบียบวินัยของสมาชิกในสังคม	1. ให้การศึกษาและคำแนะนำต่างๆ แก่สมาชิกในสังคม 2. วางนโยบายการป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อม 3. ลงโทษผู้ฝ่าฝืนและกระทำความผิดอย่างจริงจัง

จากรายละเอียดรูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง “ปัญหาสังคมไทย” ที่นำมาเป็นกรอบในการออกแบบขั้นตอนการจัดกิจกรรม Work Shop ผนวกกับลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบ 7 ขั้นตอน จึงนำมาเป็นรูปแบบการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง “ปัญหาสังคมไทย” ทั้งนี้การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ปัญหาสังคมไทย ผู้วิจัยร่วมกับนักศึกษาครูจึงได้รูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวตามรายละเอียดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนตามลำดับขั้นที่ไม่ซับซ้อน จำนวน 5 แผนการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้คาบเรียนละ 1 ชั่วโมง เป็นเวลา 5 คาบเรียน โดยแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้นำเสนอและแสดงตัวอย่างในส่วนของภาคผนวก

ซึ่งผลการใช้แผนการจัดการเรียนการสอนจากการสังเกตและการสะท้อนโดยนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูทำให้ทราบถึงประเด็นที่น่าสนใจที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนดังนี้

1. นักเรียนมีการคิดและหาข้อมูลเพื่อใช้แลกเปลี่ยนกับครูผู้สอนมากขึ้น
2. นักเรียนมีการถกเถียงระหว่างเพื่อนร่วมชั้นเรียนเพื่อแสดงความคิดเห็น
3. นักเรียนมีการยอมรับความคิดเห็นของเพื่อน
4. นักเรียนมีความคิดที่แปลกใหม่ เหนือความคาดหมายสำหรับครูผู้สอน
5. นักเรียนมีการถามกลับครูผู้สอนถึงความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากผู้เรียน

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานนั้น มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ทั้งยังให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและยังส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจข่าวสารสถานการณ์ปัญหาสังคมไทยที่เกิดขึ้นทุกวัน เป็นสถานการณ์ และปัญหาที่นักเรียนต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้นักเรียนเป็นผู้ที่เข้าใจปัญหาในเชิงลึกมีหลักการและเหตุผลในการแก้ไขปัญหาได้อย่าง

ถูกวิธี ซึ่งทศนา แหมมณี (2557) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นการจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นเครื่องมือ ในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย โดยครูอาจนำนักเรียนไปเผชิญสถานการณ์ปัญหาจริง หรือครูอาจจัดสภาพการณ์ให้นักเรียนเผชิญปัญหาหรือฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหา ร่วมกันเป็นกลุ่มซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในปัญหานั้นอย่างชัดเจนได้เห็นทางเลือก และวิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหา รวมทั้งช่วยให้นักเรียนเกิดความใฝ่รู้เกิดทักษะกระบวนการคิดและกระบวนการแก้ปัญหาต่าง สอดคล้องกับ เสริมศรี ไชยสร (2539) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ว่า เป็นการนำเอาข้อดี หลักการและเทคนิคของวิธีการสอนต่าง ๆ มาปรับใช้กับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานได้เป็นอย่างดี เช่น การนำเอากรณีศึกษาประกอบการสอน การแสดงบทบาทสมมติหรือสถานการณ์จำลอง เป็นต้น มาปรับใช้กับการสอนอย่างหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ หรือการให้นักเรียนนำเสนอผลงานได้หลากหลาย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมิใช่วิธีการสอนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นการปรับและนำข้อดีของวิธีการสอนหลาย ๆ วิธีมาใช้อย่างเหมาะสมโดยไม่ขัดกับหลักการและวิธีการของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

โดยภาพรวมแล้วการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน หรือ “PBL” (Problem based Learning) เป็นรูปแบบการสอนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของ

ผู้เรียนที่ตีมากที่สุดวิธีหนึ่ง เพราะสอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับปรับปรุง 2545) กล่าวคือ ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด วิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา และคิดอย่างสร้างสรรค์ ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการเรียนและได้ลงมือปฏิบัติมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีโอกาสออกไปแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งทรัพยากรเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ในส่วนของผู้สอนก็จะลดบทบาทของการเป็นผู้ควบคุมในชั้นเรียนลง แต่ในทางกลับกันผู้เรียนจะมีอำนาจในการจัดการควบคุมตนเอง ส่วนจะหาความรู้ใหม่ได้มากหรือน้อยเพียงใดก็แล้วแต่ความประสงค์ของผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนเป็นฝ่ายรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง การที่ผู้เรียนต้องหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้การเรียนรู้เป็นกระบวนการตลอดชีวิต (Lifelong Process) เพราะความรู้อะไรที่ผู้เรียนมีอยู่แล้วจะถูกนำมาเชื่อมโยงให้เข้ากับความรู้ใหม่ตลอดเวลา จึงทำให้ผู้เรียนเป็นคน ไม่ล้าหลัง ทันเหตุการณ์ ทันโลก และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมโลกในอนาคตได้อย่างดีที่สุด และการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานนั้นเหมาะสมกับรายวิชาที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ และทักษะการคิดขั้นสูงให้กับผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิได้เช่นกัน ที่สำคัญผู้เรียนควรมีพื้นฐานความรู้ หรือประสบการณ์มาบ้างจะช่วยให้การเรียนการสอน โดยใช้ปัญหาเป็นฐานราบรื่นมากยิ่งขึ้น

ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยพบว่าในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิง

สร้างสรรค์ ของนักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย บทบาทของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูคำนึงถึงการ จัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นอย่าง มาก โดยที่นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูจะ ทำหน้าที่สนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน คอย ให้คำปรึกษา กระตุ้นให้ผู้เรียนเอาความรู้เดิมที่ มีอยู่มาใช้และเกิดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถาม ส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินการเรียนรู้ของตนเอง รวมทั้งเป็นผู้ประเมินทักษะของผู้เรียนและ กลุ่ม พร้อมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้ผู้เรียนได้ เกิดการพัฒนาตนเอง โดยนักศึกษาฝึกประ การณวิชาชีพครูตระหนักถึงสำคัญของรูปแบบ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็น ฐาน ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกทักษะการคิด แก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบให้แก่ นักเรียน โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้น ทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา การคิด สร้างสรรค์ คิดวิจารณ์ญาณ การสืบค้นและ รวบรวมข้อมูล กระบวนการกลุ่ม การบันทึก และการอภิปราย เป็นต้น

สรุป

รูปแบบการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ ปัญหาเป็นฐานและการเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของ นักศึกษาวิชาชีพรุสาขาวิชาสังคมศึกษา คือ 1) Clarifying unfamiliar terms กลุ่มผู้เรียน ทำความเข้าใจคำศัพท์ ข้อความที่ปรากฏอยู่ใน ปัญหาให้ชัดเจน 2) Problem definition กลุ่มผู้เรียนระบุปัญหาหรือข้อมูลสำคัญ ร่วมกัน 3) Brainstorm กลุ่มผู้เรียนระดม

สมองวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ และหาเหตุผลมา อธิบาย เพื่อนำไปสู่การสร้างสมมติฐานที่ สมเหตุสมผลเพื่อใช้แก้ปัญหา 4) Analyzing the problem กลุ่มผู้เรียนอธิบาย และตั้งสมมติฐานที่เชื่อมโยงกันกับปัญหา ตามที่ได้ระดมสมองกัน แล้วนำผลการ วิเคราะห์ มาจัดลำดับความสำคัญ 5) Formulating learning issues กลุ่มผู้เรียน กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อค้นหา ข้อมูลที่จะอธิบายผลการวิเคราะห์ที่ตั้งไว้ 6) Self-study ผู้เรียนค้นคว้ารวบรวมสารสนเทศ จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อพัฒนา ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง 7) Reporting จากรายงานข้อมูลสารสนเทศใหม่ที่ได้ แล้ว นำมาสรุปเป็นหลักการและแนวทางเพื่อ นำไปใช้อีกต่อไป

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ได้รูปแบบการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ ปัญหาเป็นฐานและการเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของ นักศึกษาวิชาชีพรุสาขาวิชาสังคมศึกษา คือ กลุ่มผู้เรียนทำความเข้าใจคำศัพท์ ระบุปัญหา หรือข้อมูลสำคัญร่วมกัน ระดมสมองวิเคราะห์ ปัญหาต่างๆ และหาเหตุผลมาอธิบาย เพื่อ นำไปสู่การสร้างสมมติฐานที่ อธิบายและ ตั้งสมมติฐานที่เชื่อมโยงกันกับปัญหาตามที่ได้ ระดมสมองกัน แล้วนำผลการวิเคราะห์มา จัดลำดับความสำคัญ กลุ่มผู้เรียนกำหนด วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อค้นหาข้อมูลที่จะ อธิบายผลการวิเคราะห์ที่ตั้งไว้ ผู้เรียนค้นคว้า รวบรวมสารสนเทศจากสื่อและแหล่งการ เรียนรู้ต่างๆ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วย ตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย
ควรวิจัยเรื่องศึกษารูปแบบการจัดการ
การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานเพื่อพัฒนา

ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษา
วิชาชีพครูสาขาวิชาสังคมศึกษา

แหล่งอ้างอิง

- ทีศนา แคมมณี. (2557). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสริมศรี ไชยศร. (2539). พื้นฐานการสอน. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.
- วัฒนา รัตนพรหม. (2548). การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์,
20(1), 33-40.
- วัชร เล่าเรียนดี. (2556). รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด (พิมพ์
ครั้งที่ 10). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- Cunningham, W. G., & Paula A. (2003). *Cordeiro Educational Leadership a Problem
Based Approach* (2nd ed.). New York: Pearson Education.
- Gallagher, S.A. (1997). Problem-Based Learning: Where Did it Come from, What Does
it Do, and Where is it Going?. *Journal for the Education of the Gifted*, 20(4),
84-87.

ผลของการจัดการเรียนรู้แบบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม ต่อทักษะการทำงานร่วมกัน
และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1

THE EFFECT OF GROUP INVESTIGATION ON COLLABORATIVE SKILLS AND
SCIENCE LEARNING ACHIEVEMENT OF MATTHAYOMSUKSA 1 STUDENT

ชนิดา เสี่ยงดัง *

Chanida Siangdang

สุทธิกัญญา ทิพย์เกษร **

Sutthikan tipatakesorn

Corresponding Author E-mail: chanidasd@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาทักษะการทำงานร่วมกันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเรียนและหลังเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีนคร อำเภอสรรค จ.สุโขทัย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 35 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว จำนวน 5 แผน 2) แบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกัน 3 รูปแบบ ได้แก่ แบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยผู้สังเกต แบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยเพื่อนในกลุ่ม และแบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยนักเรียนประเมินตนเอง 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ชนิดปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่เรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มมีการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันในระดับที่สูงขึ้น ทั้งจากการประเมินโดยผู้สังเกตได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 76.60 การประเมินโดยเพื่อนในกลุ่ม ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 88.40 และการประเมินโดยนักเรียนประเมินตนเอง คิดได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 86.27 ผลประเมินอยู่ในระดับดี 2) นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว หลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มได้คะแนนเฉลี่ย 34.09 คะแนน ซึ่งสูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้ที่ได้คะแนนเฉลี่ย 16.97 คะแนนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม, ทักษะการทำงานร่วมกัน, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ABSTRACT

The objective of this research were 1) to study the collaborative skills of Matthayomsuksa 1 students taught by Group Investigation (GI) method and 2) to compare the science learning

* หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

** คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

achievement of Matthayomsuksa 1 students taught by Group Investigation (GI) method on Weather. The sample of this study were 35 Matthayomsuksa 1 students at Sinakhon School, Sukhothai Province in the second Semester, Academic Year 2019. The instruments used in this study consisted of 1) lesson plan taught by Group Investigation (GI) method, 2) the collaborative skills assessment by observer, by friends and self-assessment by student and 3) science learning achievement test on the topic of Weather. The statistics used in the data analysis included mean, standard deviation, and t-test.

Research findings were as follows: 1) the collaborative skills of the grade 7 students after using Group Investigation (GI) teaching were higher than before. Result of the assessment by observer was 76.60 percent, assessment by friend was 84.40 percent and self-assessment by student was 86.27 percent and the evaluation is at good level. 2) And the post-test of science learning achievement of grade 7 students after using Group Investigation (GI) was 34.09 were higher than pre-test was 16.97 at the .05 level of significant.

Keywords: Group Investigation, Collaborative Skills, Science Achievement

บทนำ

ปัจจุบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บุคคลที่รับรู้และเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนและพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่มนุษย์ยังคงค้นหาความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มเติม นอกเหนือจากความรู้เดิมที่มีอยู่ ระบบการศึกษาจึงต้องมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในวิธีการที่จะเข้าถึงความรู้ในอนาคต สร้างความรู้ ความเข้าใจที่เกิดขึ้นใหม่นี้ อันจะทำให้บุคคลนั้นดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกสมัย เพราะมนุษย์มีการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมาการพัฒนาทาง

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องมีการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามธรรมชาติ สถานศึกษาต้องพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, น. 12) ซึ่งใน

การจัดกระบวนการเรียนการสอนในวิชาวิทยาศาสตร์นั้นต้องอาศัยการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง เพื่อหาคำตอบโดยมีหลักฐานมาประกอบ ซึ่งสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, น. 28) กล่าวว่า การเรียนวิทยาศาสตร์เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับความรู้ให้ผู้เรียนได้รับความรู้ กระบวนการ และเจตคติ ผู้เรียนทุกคนควรได้รับการกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดความสนใจ และกระตือรือร้นที่จะเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ตามเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งเน้นให้พัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นกำลังหลักของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งทางร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความ เป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก มีความรู้ ทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อ การศึกษา การจัดการเรียนการสอนที่เน้น กระบวนการจัดการจึงเป็นสิ่งจำเป็นโดย จะต้องสอนให้ได้ก็มีความสามารถในการ ทำงานร่วมกัน เพื่อช่วยกันศึกษา ค้นคว้าหา คำตอบในสิ่งที่สงสัยหรือต้องการรู้ โดยต้อง อาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการสืบ เสาะหาหลักฐานที่จะนำมาอ้างอิงหรือยืนยัน ในคำตอบที่ค้นพบ จากผลการทดสอบทาง การศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) พบว่าค่าคะแนนเฉลี่ยของผลการทดสอบของ นักเรียนอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำและไม่ประสพ ผลสำเร็จมากเท่าที่ควร นักเรียนที่ได้คะแนน สูงสุดระดับประเทศ ในปีการศึกษา 2560 คือ 100 คะแนน ส่วนนักเรียนที่มีคะแนนต่ำสุด ระดับประเทศคือ 2 คะแนน ในปีการศึกษา 2561 นักเรียนที่ได้ คะแนนสูง สุด ระดับประเทศคือ 100 คะแนน และนักเรียนที่

ได้คะแนนต่ำสุดระดับประเทศคือ 0 คะแนน จะเห็นได้ว่านักเรียนมีคะแนนผลการทดสอบที่ แตกต่างกันมาก และเป็นไปทางเดียวกันทั้งใน ระดับโรงเรียน จังหวัด สังกัด และระดับภาค สาเหตุเกิดจากนักเรียนขาดความรู้ความเข้าใจ ในเนื้อหาที่เรียน และนักเรียนมีความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และศักยภาพด้านการ เรียนที่แตกต่างกัน นักเรียนที่เรียนเก่งสามารถ ทำคะแนนได้ดี ส่วนนักเรียนที่เรียนอ่อนทำ คะแนนได้น้อย ซึ่งพฤติกรรมนักเรียนเป็นแบบ คำนึงถึงตัวเอง จากการศึกษาเอกสารพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถนำมา พัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ โดยการ จัดการเรียนแบบร่วมมือเป็นกระบวนการ จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ ทำงาน ร่วมกัน โดยแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็กๆ สมาชิก ทุกคนในกลุ่มมีความสามารถที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกิดการ ช่วยเหลือ สนับสนุนซึ่งกันและกัน และมีความ รับผิดชอบต่อนหน้าที่ทั้งในส่วนของตนเอง และ ส่วนรวม เพื่อให้กลุ่มทำผลงานที่ได้รับให้ ประสพผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการ เรียนรู้ในเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์ผู้วิจัยจึง เลือกรูปแบบการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ เป็นกลุ่ม เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบการ สืบเสาะหาความรู้ เป็นกลุ่ม (Group Investigation; GI) เป็นรูปแบบการเรียนแบบ ร่วมมือที่ไม่มีความซับซ้อนและกว้างมาก ปรัชญาของรูปแบบการสืบเสาะหาความรู้เป็น กลุ่ม ต้องการปลูกฝังการร่วมมือกันอย่างมี ประชาธิปไตย มีการกระจายภาระงานและ สิทธิในการแสดงความคิดเห็นที่เท่าเทียมกัน ของสมาชิกในกลุ่มมีการกระตุ้นบทบาทที่

แตกต่างกันทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ซึ่งในการทำงานร่วมกันนักเรียนแต่ละกลุ่มจะมีเป้าหมายคือการช่วยกันทำงานเพื่อให้งานของกลุ่มประสบความสำเร็จตามที่ได้อ้างอิงไว้ โดยอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกทุกคนในกลุ่ม มีการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกกลุ่ม ให้สมาชิกแต่ละคนสืบค้นข้อมูลเพื่อนำมาสรุปร่วมกัน เกิดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองตามที่ได้รับมอบหมาย และทำงานอย่างเต็มความสามารถ หากสมาชิกคนใดคนหนึ่งประสบกับปัญหาหรืออุปสรรคก็สามารถขอความช่วยเหลือจากคนอื่นได้ เมื่อสมาชิกแต่ละคนได้สืบทำให้นักเรียนเกิดความช่วยเหลือกัน แสดงความคิดเห็นร่วมกัน เกิดความเป็นประชาธิปไตยและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ร่วมกันภายในกลุ่ม และส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการทำงานกลุ่มร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดทักษะการทำงานร่วมกัน Slavin (1995 a, p. 113) กล่าวว่า ในการชี้แนะนักเรียนในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม (GI) ครูจะทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลบุคคล และสนับสนุนให้คำแนะนำนักเรียน ตรวจสอบความเรียบร้อย และช่วยเหลือกลุ่มนักเรียนที่เจอปัญหา สอดคล้องกับผลการวิจัยของเสาวลักษณ์ น้อยอาษา (2557, น. 104) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้เทคนิคการสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม (GI) พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมากขึ้น รู้จักช่วยเหลือกัน และแลกเปลี่ยน

ความรู้กันภายในกลุ่มทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และนิตยา เจริญนิเวศนกุล (2541, น. 19) ได้กล่าวว่า การสอนโดยใช้รูปแบบการสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม (GI) เป็นการจัดการเรียนแบบร่วมมือที่เป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับให้นักเรียนได้ฝึกการสืบค้นความรู้และการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาที่หาคำตอบในประเด็นที่สนใจ และ วัฒนาพร กระจับทุกซ์ (2543, น. 34) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถนำมาใช้สอนนักเรียนได้ทุกระดับชั้นจะมีประสิทธิภาพยิ่งแก่นักเรียนในด้านการแก้ปัญหา การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ การคิดหลายแบบ การปฏิบัติภารกิจที่ซับซ้อน เน้นคุณธรรม จริยธรรม การเสริมสร้างประชาธิปไตย ทักษะทางสังคม ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและความร่วมมือภายในกลุ่ม จะเห็นว่าการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยส่งเสริมกระบวนการทำงาน ทำให้ผู้เรียนได้ช่วยเหลือกัน รู้จักการแบ่งหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย ก่อให้เกิดทักษะทางสังคม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่อาจแตกต่างจากการความคิดเห็นของตนเอง และร่วมกันหาข้อมูลหลักฐานเพื่อหาข้อสรุปที่ได้จากหลักฐานนั้น เนื้อหาที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม ต้องคำนึงถึงเรื่องที่สอดคล้องกับสภาพของสังคม หรือเป็นเนื้อหาที่ใกล้ตัวผู้เรียน ผู้วิจัยจึงเลือกเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว ซึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน นักเรียนสามารถศึกษาได้จากสถานการณ์จริง และเกิดขึ้นใกล้ตัวของนักเรียนมากที่สุดด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบสืบ

เสาะหาความรู้เป็นกลุ่มต่อทักษะการทำงานร่วมกันและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งมีความคาดหวังว่าการจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มจะช่วยพัฒนาทั้งทักษะการทำงานร่วมกัน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้สูงขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทักษะการทำงานร่วมกันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเรียนและหลังเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่เนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่องลมฟ้าอากาศรอบตัว
2. ขอบเขตด้านประชากร
การวิจัยในครั้งนี้ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีนคร จังหวัดสุโขทัย ปีการศึกษา 2562 จำนวน 1 ห้องเรียน 35 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เนื่องจากเป็นห้องที่มีจำนวนนักเรียนคงที่ ไม่มีการย้ายเข้าใหม่และย้ายที่เรียนระหว่างภาคเรียน

3. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือในวิจัย

การสร้างเครื่องมือในการวิจัยแต่ละชิ้นเป็นดังนี้

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม

ผู้วิจัยได้สร้างชุดการเรียนรู้โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.1.1 ศึกษาหลักสูตร
มาตรฐานหลักสูตร ตัวชี้วัดและขอบข่ายของเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์ จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)

3.1.2 ศึกษารายละเอียด
เนื้อหาที่จะนำมาสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หัวข้อเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลจากเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว โดยผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยการเรียนรู้ และจัดทำเป็นแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม จำนวน 5 แผน รวม 15 ชั่วโมง

3.1.3 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ โดยมีลำดับหัวข้อในแผนการจัดการเรียนรู้ดังนี้ โดยผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มของ Sharan (1989) ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นที่ 2 ขั้นวางแผนการทำงาน ขั้นที่ 3 ขั้นการทำงาน ขั้นที่ 4 ขั้นเตรียมตัวรายงาน ขั้นที่ 5 ขั้นนำเสนอผลงาน และขั้นที่ 6 ขั้นประเมินผล ซึ่งในการจัดการ

เรียนรู้แต่ละครั้งครูจะแบ่งนักเรียนแบบละความสามารถ เก่ง-ปานกลาง-อ่อน และให้นักเรียนแบ่งหน้าที่ในการทำงาน และในการเรียนแต่ละครั้งสมาชิกในกลุ่มจะมีบทบาทแบ่งหน้าที่ในการทำงานที่ไม่ซ้ำกับหน้าที่เดิม เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้การทำหน้าที่ที่แตกต่างกัน

3.1.4 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้ตรวจสอบเรื่องความถูกต้องของเนื้อหา และความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และองค์ประกอบอื่น ๆ ของเนื้อหา เรื่องลมฟ้าอากาศรอบตัว

3.1.5 นำแผนการสอนที่แก้ไขปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสมด้านเนื้อหาวิทยาศาสตร์ และพิจารณาตรวจสอบรายละเอียดของแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อนำข้อบกพร่อง และข้อเสนอแนะ มาแก้ไขปรับปรุงความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแผนจัดการเรียนรู้ โดยถือความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 80 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ ซึ่งได้ค่าความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ (IOC) มากกว่า 0.80 ทุกรายการ

3.1.6 แก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้ว นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองสอนกับนักเรียนห้องอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง และยังไม่เคยเรียนเนื้อหาวิทยาศาสตร์เรื่องลมฟ้าอากาศรอบตัว ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มาก่อน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดผลประเมินผลและเวลาที่ใช้ แล้วนำไป

ปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำไปใช้สอนจริงกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

3.2 แบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกัน

ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

3.2.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกันจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 ศึกษาพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง และแสดงออกถึงการเกิดทักษะการทำงานร่วมกันของนักเรียนจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

3.2.3 สร้างแบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกัน มีลักษณะเป็นแบบประเมินแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) โดยแบ่งการประเมินเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) แบบประเมินจากผู้สังเกตในขณะที่ครูจัดการเรียนการสอน จำนวน 14 ข้อ 2) แบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกันของกลุ่มโดยสมาชิกกลุ่ม จำนวน 6 ข้อ และ 3) แบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยนักเรียนประเมินตนเองจำนวน 10 ข้อ โดยใช้ประเมินในขณะที่นักเรียนทำกิจกรรม จนกระทั่งถึงการนำเสนอผลงานของกลุ่ม โดยแบบประเมินทักษะการทำงานร่วมกันทั้ง 3 รูปแบบ โดยได้สร้างจากแนวคิดลำดับขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม อัจฉิมา เกิดผล (2545, น. 6-7) ซึ่งสอดคล้องกับแบบสอบถามการทำงานร่วมกันของ วิชชุตา วิจิตรวงศ์ (2555, น. 70-75) และกำหนดน้ำหนักการให้คะแนนและการแปลน้ำหนักคะแนน ดังนี้ 5 หมายถึง สมาชิกทุกคนในกลุ่มช่วยกัน

ปฏิบัติงาน 4 หมายถึง สมาชิกในกลุ่มอย่างน้อย 1 ไม่ช่วยปฏิบัติงาน 3 หมายถึง สมาชิกในกลุ่มอย่างน้อย 2 ไม่ช่วยปฏิบัติงาน 2 หมายถึง สมาชิกในกลุ่มอย่างน้อย 3 ไม่ช่วยปฏิบัติงาน 1 หมายถึง สมาชิกในกลุ่มตั้งแต่ 4 คนขึ้นไปไม่ปฏิบัติงาน

3.2.4 นำแบบวัดทักษะการทำงานร่วมกัน ไปปรึกษาให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ภาษาที่ใช้ และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

3.2.5 นำแบบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ความชัดเจนของข้อคำถามและความเหมาะสมของคะแนนที่ใช้ประเมิน โดยถือความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 80 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาลงความเห็นการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มากกว่า 0.80 ทุกรายการ

3.2.6 นำแบบประเมินที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว โดยมีลำดับขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

3.3.1 ศึกษาหลักสูตร คู่มือครู หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ พื้นฐานวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)

ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) นำมาเป็นข้อมูลในการสร้างแบบทดสอบ

3.3.2 วิเคราะห์จุดประสงค์ วิชาวิทยาศาสตร์ตามตารางวิเคราะห์จุดประสงค์และพฤติกรรมโดยจำแนกพฤติกรรมที่ต้องการวัดให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องการวัด และเหมาะสมกับตัวนักเรียน โดยทดสอบพฤติกรรม 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ จากทฤษฎีการเรียนรู้ของ Klopfer

3.3.3 ดำเนินการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นแบบทดสอบปรนัย (Multiple Choice) ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 100 ข้อโดยให้ครอบคลุมทุกจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในตารางวิเคราะห์จุดประสงค์และพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยให้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของ Klopfer

3.3.4 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ความเหมาะสมของตัวเลือกและตัวลวง ภาษาที่ใช้แล้วปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ ให้ถูกต้อง ชัดเจน และเข้าใจง่าย

3.3.5 นำแบบทดสอบที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วส่งถึงผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ภาษาที่ใช้ ความเหมาะสมของตัวคำถามตัวเลือกและตัวลวง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้ปรับปรุง โดยถือความคิดเห็นที่

สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 80 ขึ้นไป เป็นเกณฑ์ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณา ลงความเห็นการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มากกว่า 0.80

3.3.6 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนศรีนครที่เคยเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว มาแล้ว แล้วนำมาวิเคราะห์ความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.20–0.80 และมีค่าอำนาจจำแนก(r) อยู่ระหว่าง 0.40–0.82

3.3.7 นำแบบทดสอบที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการดำเนินการเก็บข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 เป็นระยะเวลา 5 สัปดาห์ โดยผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินการทดลอง ทั้งหมด 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 เลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 35 คน ซึ่งเป็นห้องเรียนที่มีจำนวนนักเรียนคงที่ ไม่มีการย้ายเข้าและย้ายออกระหว่างภาคเรียน

4.2 ทดสอบก่อนสอนกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว และเก็บรวบรวมผลการทดสอบก่อนการสอนเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

4.3 ผู้วิจัยดำเนินการสอนกลุ่มตัวอย่างด้วยการจัดการเรียนการสอนรูปแบบการสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม จำนวน 5 แผน ใช้เวลาทั้งหมด 15 คาบเรียน โดยผู้วิจัยทำการสอนด้วยตนเอง ในขณะที่ผู้วิจัยจัดการเรียนการสอน จะมีครู 1 ท่านเป็นผู้สังเกต ทำหน้าที่ประเมินพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละกลุ่ม และหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละคาบนักเรียนจะทำหน้าที่เป็นผู้ประเมินทักษะการทำงานร่วมกันของกลุ่มตนเอง และของตัวนักเรียนเอง

4.4 เมื่อเสร็จสิ้นการสอนผู้วิจัยทำการทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างอีกครั้งโดยใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ฉบับเดิม แล้วเก็บรวบรวมผลการทดสอบไว้

4.5 นำคะแนนที่ได้จากการประเมินทักษะการทำงานร่วมกันและการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์วิชาวิทยาศาสตร์ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้มาเปรียบเทียบกัน แล้วนำไปทำการวิเคราะห์ผลทางสถิติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยของคะแนนประเมินทักษะการทำงานร่วมกัน โดยผู้สังเกตและคะแนนประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยเพื่อนในกลุ่ม โดยใช้เกณฑ์พิจารณาที่กำหนดไว้แบ่งเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ดังนี้ 4.51 – 5.00 หมายถึง มีคะแนนระดับดีมาก 3.51 – 4.50 หมายถึง มีคะแนนระดับดี 2.51 – 3.50 หมายถึง มีคะแนนระดับปานกลาง 1.51 – 2.50 หมายถึง มีคะแนนระดับน้อย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีคะแนนระดับควรปรับปรุง

5.2 หาค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยนักเรียนประเมินตนเอง โดยแปลผลคิดเป็นร้อยละของคะแนนทั้งหมด ซึ่งแปลผลได้ดังนี้ ระดับคะแนน ร้อยละ 80-100 หมายถึง นักเรียนมีคะแนนประเมินตนเองในระดับดีมาก ระดับคะแนน ร้อยละ 70-79 หมายถึง นักเรียนมีคะแนนประเมินตนเองในระดับดี ระดับคะแนน ร้อยละ 60-69 หมายถึง นักเรียนมีคะแนนประเมินตนเองในระดับปานกลาง ระดับคะแนน ร้อยละ 50-59 หมายถึง นักเรียนประเมินตนเองในระดับต่ำ ระดับคะแนน ต่ำกว่าร้อยละ 50 หมายถึง นักเรียนไม่ผ่านการประเมิน

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัวโดยใช้วิธี การหาค่าเฉลี่ย (Mean) การหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที (T-Test)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มต่อทักษะการทำงานร่วมกันของนักเรียน

1.1 การประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยผู้สังเกต พบว่านักเรียนมีทักษะการทำงานร่วมกันในระดับที่สูงขึ้น พบว่ารายการประเมินที่นักเรียนมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ สมาชิกทุกคนมุ่งมั่นทำงานอย่างต่อเนื่องจนงานเสร็จ (mean = 4.10) รองลงมาคือ สมาชิกทุกคนในกลุ่มปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนงานเสร็จทั้งหมด (mean = 4.03) และ มีการวางแผนการทำงาน

เป็นอย่างดี และไม่เกิดปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงาน (mean = 4.00)

1.2 การประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยเพื่อนในกลุ่ม พบว่านักเรียนมีการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันโดยพิจารณาจากคะแนนประเมินหลังเรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม พบว่า คะแนนประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยเพื่อนในกลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยในระดับดีมาก จำนวน 1 รายการประเมิน ได้แก่ ร่วมกันวางแผน และแบ่งหน้าที่การทำงานกับเพื่อนในกลุ่ม (mean = 4.51) และนักเรียน มีคะแนนเฉลี่ยระดับดี จำนวน 5 รายการประเมิน ได้แก่ ทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ (mean = 4.40) ร่วมกันแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ (mean = 4.34) ยอมรับข้อผิดพลาดร่วมกัน (mean = 4.41) นำเสนอผลงานได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย (mean = 4.39) และทำงานเสร็จทันเวลาและมีคุณภาพ (mean = 4.46)

1.3 การประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยนักเรียนประเมินตนเอง พบว่า รายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนอยู่ในเกณฑ์สูงสุดคือ ฉันรู้หน้าที่ของฉันเมื่อได้รับจากกลุ่มว่าเป็นอย่างไร (ร้อยละ 96.44) รองลงมาคือ ฉันช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่ม เมื่อเขาต้องการความช่วยเหลือ (ร้อยละ 86.97) และเมื่อฉันเผชิญกับปัญหา ฉันจะขอความช่วยเหลือจากทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม (ร้อยละ 89.00)

2. ผลการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

นักเรียนที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียน ซึ่งมีค่าผลเฉลี่ยคะแนน (mean) เท่ากับ 34.09 สูงกว่าค่าเฉลี่ย(mean) ของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ซึ่งมีค่าเท่ากับ 16.97 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) หลังเรียนเท่ากับ 2.98 และเมื่อทดสอบค่าที่ (t-test) แบบสองกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน เท่ากับ 31.76 จะเห็นว่านักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุป

1. นักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม มีการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันในระดับที่สูงขึ้น ทั้งจากการประเมินโดยผู้สังเกต การประเมินโดยเพื่อนในกลุ่ม และการประเมินโดยนักเรียนประเมินตนเอง ผลประเมินอยู่ในระดับดี

2. นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว หลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มสูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับเกี่ยวกับผลของการจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มต่อทักษะการทำงานร่วมกันและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิทยาศาสตร์ ผู้วิจัยได้แยกอภิปรายผลการวิจัยเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ผลของการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มต่อทักษะการทำงานร่วมกันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม

1.1 นักเรียนมีการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันหลังเรียนโดยใช้รูปแบบการสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มในระดับที่สูงขึ้น และจัดอยู่ในระดับดี ทั้งจากการประเมินโดยผู้สังเกต การประเมินโดยเพื่อนในกลุ่ม และการประเมินโดยนักเรียนประเมินตนเอง แต่ละการประเมิน เนื่องจากนักเรียนทุกคนได้รับการฝึกฝนให้ได้ทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ทำให้นักเรียนสามารถทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบจากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มตามขั้นตอนการสอน 6 ขั้นของ Sharan (1989) ดังนี้ ขั้นที่ 1 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นตอนที่ทำให้นักเรียนเกิดความสงสัยในประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยครูใช้สื่อการสอน เช่น รูปภาพ วิดีทัศน์ หรือกิจกรรมในการกระตุ้นความสนใจของนักเรียน ขั้นที่ 2 ชี้นำวางแผนการทำงาน เมื่อนักเรียนเกิดความสนใจในเนื้อหาแล้วขั้นตอนนี้เป็นขั้นสอนที่ส่งเสริมพฤติกรรมด้านวางแผนการทำงานและปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ขั้นที่ 3 ขั้นการทำงาน เป็นขั้นตอนที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในการทำงานร่วมกันกับเพื่อนในกลุ่ม และการช่วยเหลือกันเมื่อสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มพบเจอปัญหาในการทำงาน ขั้นที่ 4 ขั้นเตรียมตัวรายงาน เป็นขั้นตอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ขั้นที่ 5 ชี้นำเสนอผลงาน เป็นขั้นตอนที่

ส่งเสริมการนำเสนอผลงานของกลุ่มตามที่ได้วางแผนไว้ และขั้นที่ 6 ขั้นประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนได้ร่วมกันประเมินผลงานและประเมินการทำงานร่วมกันเพื่อจะได้นำผลการประเมินสะท้อนกลับไปยังขั้นวางแผนการทำงานว่ามีข้อบกพร่องหรือข้อควรปรับปรุงหรือไม่ เพื่อพัฒนาการวางแผนการทำงานให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป สอดคล้องกับที่ ทศพร มณีศรี ขำ (2539, น. 21) ได้กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มหรือกระบวนการทำงานกลุ่ม เป็นวิธีการให้นักเรียนได้รับประสบการณ์และปฏิบัติงานจริง โดยนักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการทำงานและการทำกิจกรรมกลุ่มได้ทำมาความคิดแสดงความสามารถที่ตนถนัด ทำให้กิจกรรมในห้องเรียนมีความสนุกสนานและมีชีวิตชีวาจากการประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยผู้สังเกต พบว่าหลังจากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มนักเรียนเกิดทักษะในการเรียนรู้ มีการช่วยเหลือกัน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม นักเรียนที่เรียนได้ดีช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนอ่อนกว่า ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดทักษะการทำงานร่วมกันได้ดีขึ้น จึงมีคะแนนเฉลี่ยจากแบบประเมินในระดับที่สูงขึ้น สอดคล้องกับ มาลา รมราสี (2554, น. 42) ได้กล่าวว่า เมื่อนักเรียนได้ฝึกกิจกรรมที่หลากหลาย โดยใช้วิธีการปฏิบัติเดิมและทำกิจกรรมซ้ำ ๆ กันหลาย ๆ ครั้ง จะส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาทักษะทำกิจกรรมหรือปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นาง คราญ จิตตรง (2550, น. 95) ได้ศึกษาทักษะการจัดการของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่เรียนวิทยาศาสตร์แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มพบว่า นักเรียนที่ได้รับการเรียนแบบสืบ

เสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม เรื่องสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีคะแนนความสามารถในทักษะการจัดการหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

1.2 ในระหว่างการจัดการเรียนรู้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในด้านการมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการช่วยเหลือกัน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มมากขึ้นและมีการปรับตัวเข้าหากันเพื่อทำงานร่วมกันได้ จากการแบ่งกลุ่มในครั้งแรก นักเรียนต้องการอยู่กลุ่มเดียวกับเพื่อนที่สนิทกัน เมื่อครูจัดกลุ่มแบบละความสามารถทำให้นักเรียนไม่ต้องการอยู่กับเพื่อนที่ไม่สนิทกันและเพื่อนต่างเพศ จึงเกิดคำพูดว่า “ขอจัดกลุ่มเองได้หรือไม่” “อยากอยู่กับเพื่อนคนนี้ได้หรือไม่” แต่เมื่อครูไม่อนุญาต นักเรียนจึงต้องปฏิบัติตามกิจกรรมตามกลุ่มที่ครูแบ่ง จึงต้องเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันคนที่หลากหลายขึ้น และต้องมีการปรับตัวเพื่อการทำงานร่วมกันและผลงานกลุ่มที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Johnson and Johnson (1991, p. 46-49) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นการจัดโดยความสามารถของนักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันให้นักเรียนร่วมมือกันและมีการช่วยเหลือกันในการทำงานเพื่อให้กลุ่มของตนประสบประสบผลสำเร็จในการเรียน เมื่อนักเรียนเกิดการปรับตัวแล้วนักเรียนจึงทำงานร่วมกันได้โดยไม่อึดอัด ทำให้เกิดการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันภายในกลุ่มได้ดีมากขึ้น จากการวิจัยยังค้นพบอีกว่าในการทำงานร่วมกันนักเรียนเกิดการพัฒนาตนเองในด้านการมีปฏิสัมพันธ์และการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นในการประเมินหรือวิจารณ์ผลงานของตนเอง จากการ

นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียนที่ต้องมีการอภิปรายร่วมกันและแสดงความคิดเห็นต่อผลงานที่นำเสนอ เมื่อพิจารณาการประเมินทักษะการทำงานร่วมกันโดยนักเรียนประเมินตนเอง พบว่านักเรียนมีทักษะการทำงานร่วมกันสูงขึ้นจากค่าเฉลี่ยร้อยละ 71.05 ในการประเมินในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 จัดอยู่ในระดับดี เกิดการพัฒนาในระดับที่เพิ่มขึ้นจนถึงค่าเฉลี่ยร้อยละ 89.19 ในการประเมินในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 จัดอยู่ในระดับดีมาก และค่าเฉลี่ยของคะแนนประเมินทักษะการทำงานร่วมกันของนักเรียนทุกแผนการจัดการเรียนรู้เท่ากับ 86.27 อยู่ในระดับดีมาก นั่นแสดงว่าการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มสามารถพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันของนักเรียนให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิชชุดา วิจิตรวงศ์ (2555, น. 47-52) พบว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม มีพัฒนาการทำงานร่วมกันเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

2. ผลของการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ลมฟ้าอากาศรอบตัว โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียน เนื่องจากนักเรียนไม่เคยเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มมาก่อน เมื่อได้เรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มมีการจัดกลุ่มแบบคละความสามารถ เก่ง-ปานกลาง-อ่อน นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในระหว่างขั้นตอนในการทำงาน

ร่วมกัน โดยนักเรียนที่เรียนอ่อนได้รับการช่วยเหลือจากนักเรียนที่เรียนเก่ง มีการวางแผนการทำงานร่วมกันและทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เมื่อเกิดปัญหาหรืออุปสรรคต้องร่วมกันแก้ไข ส่งผลให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการทำงานและการแก้ไขปัญหาไปพร้อมกัน จึงเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทิตินา แชมมณี (2550, น. 143-144) กล่าวไว้ว่าการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการในการทำงานกลุ่มร่วมกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการดำเนินการร่วมกัน ผู้นำกลุ่มและสมาชิกต่างก็ทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม และมีกระบวนการทำงานที่ดี เพื่อนำกลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้กระบวนการทำงานกลุ่มที่ดี เกิดทักษะทางสังคม และขยายขอบเขตการเรียนรู้ที่กว้างขึ้น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ คณิชา ลำภาศาล (2561, น. 92-97) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และพฤติกรรมทำงานกลุ่ม เรื่อง การตอบสนองต่อสิ่งเร้าของพืชและสัตว์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มสืบค้น (GI) ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มสืบค้น (GI) หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีพฤติกรรมการทำงานกลุ่มหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ฝึกให้นักเรียนเรียนรู้ร่วมกันจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม มีการวางแผนการทำงาน และตั้งเป้าหมายของกลุ่มไว้ และร่วมมือกันปฏิบัติตามแผนงาน เพื่อให้ผลงานของกลุ่มออกมาดีที่สุดและบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ นักเรียนมีการช่วยเหลือกัน มีการปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น สามารถนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมมาสรุปร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนเพิ่มมากขึ้น และเนื้อหาที่เรียนได้แก่เรื่อง ลมฟ้าอากาศ ยังเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียน ทำให้นักเรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้เรียนมากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันจึงส่งผลให้พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านการนำไปใช้มีการพัฒนาในเกณฑ์ที่สูงขึ้นอีกด้วย สอดคล้องกับผลการวิจัยผลการวิจัยของ พรภัทร สินดี (2557, น. 99-102) พบว่านักเรียนที่เรียนแบบร่วมมือ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 จากการวิจัยผลของการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนยังค้นพบอีกว่า เมื่อนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กันและมีการปรับตัวเข้าหากัน ทำให้นักเรียนมีความสนใจและให้ความร่วมมือในการทำงานร่วมกันเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มช่วยส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนรู้จักการปรับตัวเข้าหาคนอื่น และ

ทำให้นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตในสังคมที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลได้อีกด้วย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

1. การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนเกิดทักษะการทำงานร่วมกัน ซึ่งเกิดจากการร่วมมือกันเป็นกลุ่มในการทำงาน ร่วมกันคิด แก้ปัญหา และหาแนวทางการทำงานร่วมกันจนประสบผลสำเร็จในกระบวนการทำงาน

2. การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ที่คลื่อนักเรียน เก่ง-ปานกลาง-อ่อน ให้ทำงานร่วมกัน ทำให้นักเรียนได้ช่วยเหลือกันในการทำงาน นักเรียนที่เรียนอ่อนกว่าได้เรียนรู้กระบวนการทำงานจากนักเรียนที่เก่งกว่า จึงเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม ช่วยส่งเสริมด้านการพัฒนาตนเองได้อย่างดีเยี่ยม ซึ่งเกิดจากการทำงานร่วมกัน ต้องอาศัยการร่วมมือกันอย่างเต็มที่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม สมาชิกทุกคนจึงต้องร่วมกันทำงานให้ดีที่สุด

1.2 การทำงานร่วมกัน ทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด และช่วยส่งเสริมการมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น หากผู้อื่นพบเจอปัญหาในการทำงานอีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

2.1 นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มไปพัฒนาการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยสามารถปรับกิจกรรมและเลือกเนื้อได้ตามความเหมาะสม

2.2 สามารถนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่มจัดการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน ร่วมมือกันทำงาน จึงทำให้นักเรียนมีความสุขในการเรียน และสนใจเรียนเพิ่มมากขึ้น

แหล่งอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา กรมศาสนา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ทศพร มณีศรีขำ. (2539). *กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการพัฒนา สำหรับครู*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทีศนา แคมมณี. (2550). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.
- นงคราญ จิตรจง. (2550). *ทักษะการจัดการของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่เรียนวิทยาศาสตร์แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- นิตยา เจริญนิเวศนกุล. (2541). *ผลของการใช้วิธีการเรียนแบบร่วมมือประเภทการแข่งขันระหว่างกลุ่มด้วยเกมที่มีการทดสอบย่อยต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พรภัทร สินดี. (2557). *ผลการจัดการเรียนรู้บูรณาการเชิงวิธีการที่เน้นกระบวนการกลุ่มที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ความสามารถในการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ และพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม เรื่องลำดับอนุกรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

- มาลา รมราศี. (2554). ผลของการใช้บทเรียนอัตลักษณ์กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีที่มีต่อกระบวนการทำงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายประถม สारณิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2543). การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิษุตา วิจิตรวงศ์. (2555). ผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อการพัฒนาการทำงานร่วมกันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนพระหฤทัยพัฒนเวศม์ กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: สาขาจิตศึกษาภาคนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- คณิชา ลำภาศาล. (2561). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม เรื่อง การตอบสนองต่อสิ่งเร้าของพืชและสัตว์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มสืบค้น (GI). (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- เสาวลักษณ์ น้อยอาษา. (2547). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง สารในชีวิตประจำวัน โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- อัจจิมา เกิดผล. (2545). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชีววรรณคดีไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม ที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับวิธีสอนแบบปกติ. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Johnson, D. W., & Johnson, F. P. (1991). *Joining together: Group theory and group skills* (4th ed.). Massachusetts: Allyn & Bacon.
- Sharan, Y., & Sharan, S. (1989). Group Investigation Expand Cooperative Learning. *Education Leadership*, 47(4), 17-21.

วิถีพุทธ : การพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ
THE BUDDHIST THOUGHT: SELF-SUFFICIENCY BY HORTICULTURE
FOR THE ELDERLY IN THE NORTH

พระอธิการสุชาติ จันทสโร *

Phra-adhikāra Suchat Chantasaro

อภากร ปัญโญ *

Apakorn Panyo

ดิลก บุญอิม *

Dilok Boonim

Corresponding Author E-mail: anakarik@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ และ 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุที่ สอดคล้องกับวิถีพุทธ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า การพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ นั้นต้องสร้างองค์ความรู้ ด้านการพัฒนารูปแบบการปลูกพืชสวนครัวให้แก่ผู้สูงอายุ ให้ทราบถึงหลักการ วิธีการเพาะปลูก การเลือกพันธุ์ ผักให้เหมาะต่อการเพาะปลูก ตั้งแต่หลักการพื้นฐานการปลูกพืชสวนครัว เช่น การเพาะกล้า ย้ายกล้า การปรับปรุงบำรุงดิน การทำปุ๋ยสูตรต่าง ๆ ทำให้การปลูกผักเป็นเรื่องที่ง่าย เพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือน ลดค่าใช้จ่าย ช่วยให้ผู้สูงวัยไม่เหงา ส่งผลดีต่อสุขภาพกายและใจ และสามารถต่อยอดเป็นอาชีพเสริมได้ ยังเป็นการส่งเสริมการพึ่งตนเอง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยยึดหลักธรรมสัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) ให้รู้จักอดทน อุดม เสียสละแบ่งปัน อันจะนำมาซึ่งการพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

คำสำคัญ: วิถีพุทธ, การพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัว, การพัฒนา, ผู้สูงอายุในภาคเหนือ

ABSTRACT

The objective of this research were 1) to study the self-sufficiency model by horticulture for the elderly in the North, 2) to develop the self-sufficiency model by horticulture for the elderly in the North, and 3) to analyze the self-sufficiency model by horticulture for the elderly in the North in accordance with the Buddhist Thought. This is a qualitative research.

The study findings indicated that; The self-sufficiency of the elderly in horticulture in the north requires knowledge on the growth of horticulture for the elderly to know the principles of methods of cultivation, selection of varieties of vegetables suitable for cultivation from the basic principles of growing garden crops such as seedling, transferring, soil improvement, and fertilizing,

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

etc. Growing vegetables is also considered a simple activity for household consumption, helping to minimize costs and making older people less depressed and having a positive impact on their physical and mental health and can be established as additional career. Likewise, growing vegetables means encouraging self-reliance, not harming oneself and others by adhering to the principle of resilience (right livelihood), being patient, sacrificing, and sharing, which can contribute to real and lasting self-reliance.

Keywords: The Buddhist thought, The Self-sufficiency by horticulture, Development, Elderly in the North

บทนำ

ความยากจนเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐต้องให้ความสนใจในการแก้ไขให้กับประชาชนอย่างจริงจัง ซึ่งความยากจนมีมาตั้งแต่อดีตกาล แต่ความยากจนในอดีตยังไม่เป็นปัญหาที่มีความรุนแรงเหมือนดังเช่นปัจจุบัน สืบเนื่องมาจากการขยายตัวทางการค้า มีการกำหนดค่านิยมของสินค้าต่าง ๆ ที่มีการปลูกฝังแนวคิดทุนนิยมแก่สังคมในเรื่องของการบริโภคนิยม ส่งผลให้ประชาชนมีรายจ่ายที่สูงขึ้น ประกอบกับมีการวางมาตรฐานค่าครองชีพโดยอาศัยวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องกำหนด ทำให้คนที่มีฐานะยากจนและคนที่มีฐานะร่ำรวยมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เพราะรายได้ของประชาชนไม่ได้เกิดการกระจายตัวอย่างทั่วถึงทำให้เกิดความแตกต่างในด้านการครองชีพอย่างเห็นได้ชัด คนส่วนใหญ่เริ่มสนใจตัวเองและเปรียบเทียบกับผู้อื่น ตลอดจนเริ่มใส่ใจในความไม่เสมอภาคของตนเพราะคนยากจนขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรสินค้าและบริการ ไม่สามารถบำบัดความต้องการของตนเอง ทำให้ความเป็นอยู่ของคนยากจนกับคนรวยมีความห่างไกลออกไปทุกที จนในที่สุดคนบางกลุ่มจำเป็นต้องยอมรับสภาพที่ตนเป็นอยู่ ในขณะที่คน

บางกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตในการแสวงหาทรัพยากรสินค้าและบริการก็ต้องดำรงชีวิตด้วยความยากลำบากจนนำมาสู่สถานการณ์ความยากจนที่มากยิ่งขึ้น

ความยากจนในสังคมไทยใน 20 ปีนี้ แม้ผลการวิจัยจากทีดีอาร์ไอ พบว่าจำนวนคนจนมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง แต่ขณะเดียวกันกลุ่มคนรวยก็ยิ่งรวยมากขึ้นแบบกระจุกตัวปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้จึงเพิ่มขึ้น ขณะที่จำนวนตัวเลขผู้เปราะบางในระบบมีมากถึง 35 ล้านบัญชี “อยู่บนสวรรค์ แต่เป็นคนชั้นติดดิน” ประโยชน์สะท้อนสภาพการใช้ชีวิตของคนจนเมืองที่ไม่ต่างอะไรกับคนจนในชนบทมากนัก เพราะเหตุผลของความดิ้นรนหารายได้ มาจากแรงผลักดันเดียวกัน นั่นคือความไม่เท่าเทียมเมื่อเส้นความยากจนของคนไทยถูกแบ่งที่รายได้โดยเฉลี่ยต่ำกว่า 2,647 บาทต่อเดือนต่อคนส่วนสถิติรายได้โดยเฉลี่ยในปี 2558 จากงานวิจัยความเหลื่อมล้ำของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย หรือทีดีอาร์ไอ พบว่าจำนวนคนจนมากยิ่งขึ้นถึง 4.8 ล้านคน จากจำนวนประชากรกว่า 67 ล้านคนของประเทศ โดยร้อยละ 20 ของคนจนมีรายได้ เฉลี่ย 2,305 บาทต่อเดือน ขณะที่รายได้เฉลี่ย ร้อยละ 20 ของกลุ่มคนรวยอยู่ที่

23,761 บาทต่อเดือนและแม้ว่าจำนวนคนจนในประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องตลอด 20 ปีนี้ โดยลดลงไปถึง 27 ล้านคน แต่เชื่อว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำจะหมดไป เพราะร้อยละ 20 ของกลุ่มคนรวยที่สุด มีรายได้มากกว่า ร้อยละ 20 ของกลุ่มคนจนที่สุดถึง 10.3 เท่า ถือว่ายังมีความเหลื่อมล้ำอยู่มาก ขณะที่รวมตัวเลขมูลค่าทรัพย์สินของมหาเศรษฐีทั้ง 10 อันดับแรก พบว่า มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 41 ของรายได้คนจนทั้งประเทศยิ่งยากจน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย การกู้หนี้ยืมสินจึงเป็นทางออกเพื่อความอยู่รอด สะท้อนจากตัวเลขการเป็นหนี้ยังสูงเฉพาะหนี้สินในระบบที่ตรวจสอบได้ เช่น หนี้บัตรเครดิตหนี้สินเชื่อบุคคล มีถึง 22 ล้านบัญชี หนี้ส่วนตัว 11-12 ล้านบัญชี หนี้เกษตรกรกว่า 1 ล้านบัญชี ซึ่งทั้งหมดนี้ยังไม่รวมหนี้นอกระบบรัฐบาล จึงควรจริงจังกับปัญหาการแก้ปัญหาหนี้โดยหัวใจสำคัญในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและรายได้ของไทย คือ การบังคับใช้กฎหมาย เพื่อมุ่งแก้ปัญหาเมื่อรายได้ของมนุษย์ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจยังมีช่องว่าง การลดความเหลื่อมล้ำทางทางเศรษฐกิจและสร้างความเป็นธรรมในสังคม จึงเป็นโจทย์ที่ท้าทายความสามารถแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ของรัฐบาล โดยเฉพาะแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (เบญจมาศ วิถี, 2560)

การส่งเสริมและการพัฒนาคุณภาพและความมั่นคงในชีวิต ในปีงบประมาณ 2560 (พ.ม.) ได้กำหนดนโยบายเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ยุทธศาสตร์ชาติในระยะ 20 ปี แผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) และนโยบายที่

เกี่ยวข้องและความสอดคล้องในนโยบายปัจจุบันและทิศทางในอนาคต จึงได้กำหนดนโยบายเชิงรุกให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการทั้งหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับภูมิภาคและท้องถิ่นตามแนวทาง “ประชารัฐ” โดยน้อมนำกับปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย ประกอบด้วย นโยบายระดับพื้นที่/จังหวัด (AREA BASED) 5 ข้อ และได้ กำหนด ยุทธศาสตร์กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยมีวิสัยทัศน์คือ “เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาคนและสังคมเพื่อความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน” เมื่อนำหลักการเหล่านี้มาพิจารณาประกอบกันแล้วจึงได้จัดทำแผนปฏิบัติการของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประจำปีงบประมาณ 2560 เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปฏิบัติราชการ การติดตาม ประเมินผล การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผลสำหรับหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งในนโยบายเร่งด่วนใน 9 ข้อ ประกอบด้วยการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย ผู้สูงอายุ และคนพิการ รวมถึงการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงอายุ ส่วนนโยบายการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่/จังหวัดได้มีการสนับสนุนให้อำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าภาพในการพัฒนาสังคม (กลุ่มสื่อส่งเสริมการเกษตร, 2560)

การจะแก้ไขความยากจนเชิงโครงสร้างได้ ต้องเปลี่ยนกรอบคิดในการพัฒนา จากการเน้นเรื่องการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ของปัจเจกชนที่มุ่งเน้นความอยากได้อย่างไม่มีขอบเขตของมนุษย์ มาเน้นความสามารถสนอง

ความต้องการพื้นฐาน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ให้พอเพียงแก่การดำรงชีวิตที่มีสุขภาพทั้งกายและใจของสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมให้ทั่วถึง โดยการสนับสนุนปัจเจกชนให้แสวงหาวิธีการสร้างที่พึงให้แก่ตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ดังนั้น การพึ่งตนเองเป็นความสามารถของบุคคลที่ได้เรียนรู้วิธีการพัฒนาตนเอง จนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ แก้ปัญหาเป็น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักการเสียสละและทำประโยชน์ให้แก่สังคม บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลพึ่งตนเองได้จะต้องเป็นคนที่เคารพตนเอง รู้จักตนเอง เชื่อมั่นในความ รู้ความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ให้สำเร็จด้วยตนเอง รับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง ให้ดีที่สุด ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระแก่ผู้อื่นหรือหมู่คณะ เป็นคนที่รู้จักช่วยตนเองอย่างเต็มกำลังความสามารถก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น (กนก จันทร์ขจร, 2543) เมื่อบุคคลมีความรับผิดชอบที่จะพึ่งตนเอง และลงมือทำงานโดยอาศัยความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ และหากมีปัญหาเกิดขึ้นก็สามารถที่จะศึกษาหาวิธีการที่จะมาแก้ปัญหา นั้น ๆ ได้ การปฏิบัติบังเกิดผลบุคคลก็จะพัฒนาทั้งทางด้านคุณภาพชีวิตและคุณสมบัติส่วนตัว ผลที่เกิดจากการทำงาน นอกจากจะสามารถนำไปใช้เลี้ยงชีวิตแล้ว บุคคลยังเกิดความชำนาญจากการลงมือกระทำ และมีความรู้เพิ่มพูนขึ้น ทั้งจากประสบการณ์การทำงานและการศึกษาหาความรู้ ซึ่งจะเป็นปัจจัยช่วยให้บุคคลสามารถคิดและทำในสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้นและดีขึ้น จึงกล่าวได้ว่าบุคคลเกิดการพัฒนาตนเองและคุณภาพชีวิตจากการพึ่งตนเอง (กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2530)

พระพุทธศาสนาแนะนำสั่งสอนให้เรารู้จักพัฒนาตัวเองให้เป็นที่พึ่งของตนได้ รู้จักใช้ปัญญาและความเพียรทำการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ ชีวิตและสังคมที่ดีขึ้นมาให้ด้วยการกระทำของเราเองบนพื้นฐานหรือในกรอบของสัมมาอาชีวะ (การประกอบอาชีพหรือการทำงานโดยชอบ) และความพยายามพึ่งตนเองในระดับบุคคลมีความสำคัญมาก เพราะความพยายามพึ่งตนเองในระดับอื่น ๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความพยายามพึ่งตนเอง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วศูนย์กลางของการพัฒนา คือการปรับปรุงความเป็นอยู่และคุณภาพของคนในสังคมให้ดีขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับกระทำของคนและทรัพยากรในสังคมที่จะเป็นตัวกำหนดศักยภาพของการพัฒนา ถ้าคนในสังคมรู้จักพึ่งตนเองในระดับบุคคลแล้ว ก็จะนำไปสู่ความพยายามพึ่งตนเองในระดับอื่น ๆ ด้วย ดังนั้น ความพยายามพึ่งตนเองระดับบุคคล จึงเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของระดับอื่น ๆ การพึ่งตนเองจึงเป็นลักษณะที่สำคัญยิ่งของผู้ที่หวังความก้าวหน้าและต้องการเป็นบุคคลสำคัญ ไม่มีบุคคลสำคัญคนใดที่ขาดคุณลักษณะข้อนี้ เพราะเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต้องมี (สุพรรณิ ไชยอำพร, 2535)

การปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุที่ยังมีความสามารถทางร่างกาย เพื่อการบริโภคในครอบครัว ก็เป็นการพึ่งตนเองที่ดีอีกทางหนึ่ง เพราะเป็นการประหยัดรายจ่ายประจำวัน ได้มาก กลุ่มสื่อส่งเสริมการเกษตรสำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยีกรมส่งเสริมการเกษตร (กลุ่มสื่อส่งเสริมการเกษตร, 2560) ได้นิยามพืชสวนครัวว่าเป็นพืชที่ปลูกไว้ในบริเวณบ้านหรือพื้นที่ว่างในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกไว้สำหรับรับประทาน

เองภายในครอบครัวหรือชุมชนการปลูกผักสวนครัวไว้รับประทานจะทำให้ผู้ปลูกได้รับประทานผักสดที่อุดมด้วยวิตามินและเกลือแร่ต่าง ๆ มีความปลอดภัยจากสารเคมีลดรายจ่ายในครัวเรือนและที่สำคัญทำให้สมาชิกในครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันในการปลูกพืชสวนครัว ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การปลูกพืชสวนครัว ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ได้แก่ 1) สามารถนำผักสวนครัวที่ปลูกในกระถางแบบแขวน ห้อยมาตกแต่งบริเวณรอบบ้านได้ 2) ใช้พื้นที่ส่วนที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ 3) ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อพืชสวนครัวมาประกอบอาหารประจำวัน 4) ได้รับประทานพืชสวนครัวที่มีคุณค่าทางอาหารครบถ้วนและปลอดภัยจากสารเคมี และ 5) สร้างความสัมพันธ์และสานสายใยรักที่ดีในครอบครัวและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ (ธวัชชัย พืชผล, 2549)

ปัจจุบัน เกษตรกรหรือคนไทยทั่วไปได้มีการพัฒนาการเรียนรู้หลักการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวไว้ในบริเวณบ้าน หรือบนเนื้อที่อันมีอย่างจำกัดของตน โดยยึดถือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกรอบของสัมมาอาชีวะ มีความสมดุลในการประกอบอาชีพหรือการทำงานโดยชอบธรรม ซึ่งจะช่วยหนุนเสริมโลกทัศน์หรือฐานคิดในการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง พอประมาณสมดุลและไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยผลิตเพื่อการบริโภคเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัวเป็นหลัก หรือเป็นผู้ผลิตอิสระโดยใช้แรงงานของสมาชิกครอบครัว ก็จะเป็นหนทางที่จะแก้ไขความยากจนด้านปัจจัยในการครองชีพได้ บทความวิจัยนี้ ผู้เขียนนำเสนอการศึกษา พัฒนา และ

วิเคราะห์ รูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ โดยคาดหวังว่า จะได้รับรูปแบบการพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุด้วยการปลูกพืชสวนครัวตามแนวพุด และคาดหวังว่าผลการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านที่ต้องการแก้ปัญหาความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไปในแต่ละวันและเกิดความมั่นคงในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ
3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบผสมผสานของการวิจัย 3 ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสารการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือรายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเองในผู้สูงอายุ ดังนี้

1.1 ผู้สูงอายุกับการพึ่งพาตนเองในรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับช่วงวัย บนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 วิธีการและข้อปฏิบัติการปลูกพืชสวนครัว ที่ผู้สูงอายุควรปลูกในบริเวณบ้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

การลงพื้นที่ใน 2 จังหวัด เพื่อ สัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ปราชญ์ชุมชน หมอдин ผู้สูงอายุที่ปลูกพืชสวนครัว เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลรูปแบบ และกิจกรรมเกี่ยวกับการปลูกพืชสวนครัว

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่บ้านของผู้สูงอายุใน 2 จังหวัด เพื่อศึกษาว่า พืช ผัก สวนครัวที่ผู้สูงอายุปลูกไว้ในบริเวณบ้าน และหาข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการดูแลรักษา สิ่งปลูก เพื่อให้ออกองค์ความรู้จากผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชน หมอдин จากนั้นนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสร้างเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการปลูกพืชสวนครัวตามแนวพุทธ มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ร่วมศึกษาข้อมูลและพูดคุยกับผู้สูงอายุ ปราชญ์ชุมชน หมอдин อย่างมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการบริโภคผักของผู้สูงอายุ โดยทั่วไป เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ที่มาของผัก ราคาผัก รวมถึงหากต้องปลูกผักกินเอง ในผู้สูงอายุควรจะปลูกอะไร เพื่อเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 ร่วมวางแผน เป็นการวางแผน การพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นจากผู้สูงอายุ และผู้รู้แล้ว นำข้อมูลมาอภิปรายเพื่อร่วมกันกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตั้งแต่ขั้นเตรียมการขั้นปฏิบัติการ จนถึงขั้นสิ้นสุดโครงการ

ขั้นตอนที่ 3 ร่วมดำเนินการ ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ปลูก และเลือกชนิดของผัก ภาชนะที่ใช้ปลูกเพื่อให้สะดวกแก่การปลูกผัก โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

ขั้นตอนที่ 4 ร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลผลิตจากการดำเนินงานเพื่อให้เพื่อนบ้าน หรือเพื่อนร่วมกลุ่มได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียม

ขั้นตอนที่ 5 ร่วมติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค เพื่อแก้ไขปัญหาดังที่ และใช้ข้อผิดพลาดนั้น นำไปปรับปรุงพัฒนางานเกี่ยวกับด้านผู้สูงอายุดูแลสุขภาพตัวเองอย่างยั่งยืนด้วยการกินผักปลอดภัย ด้วยการปลูกผักเอง

สรุปผลการวิจัย

1. รูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ

ผลจากการศึกษาบริบทในด้านการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือเขตพื้นที่ 2 จังหวัด ได้แก่ ตำบลดอนโพ อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง และ ตำบลลี่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน “กิจกรรมปลูกผักสวนครัว” จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองได้ ช่วยส่งเสริมสุขภาพที่ดี ลดปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ ทำ

ให้ตนเองรู้สึกมีคุณค่ากับตนเองและสังคม ลดภาระรายจ่ายในครัวเรือน รวมถึงต่อยอดรวมกลุ่มเป็นอาชีพขึ้นมา โดยมีแนวทางการขับเคลื่อนรูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัว เพื่อการสร้างวิถีการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับความเป็นพื้นฐานของชีวิตโดยเฉพาะผู้สูงอายุ ในทุกกิจกรรมของชีวิตประจำวัน พึ่งตนเองได้ตามสมควร ยอมรับสภาพความเป็นจริงของชีวิตเป็นการดับทุกข์ทางกาย ทางจิตใจ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ตามปกติไม่เกิดปัญหาใด ๆ

ดังนั้นการจะขับเคลื่อนกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จ และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ต้องรู้จักรูปแบบ หลักการพื้นฐานในการปลูกพืชสวนครัว วิธีการเพาะปลูก การเลือกพันธุ์พืชให้เหมาะต่อการเพาะปลูก การเพาะกล้า ย้ายกล้า การปรับปรุงบำรุงดิน การทำปุ๋ยสูตรต่าง ๆ จากเศษอาหารในครัวเรือนสามารถต่อยอดความรู้ในเรื่องของการพึ่งพาตนเอง ทำให้การปลูกผักเป็นเรื่องที่ง่าย และสามารถต่อยอดเป็นอาชีพเสริมได้ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ การส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนั้นจะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนหวังผลสำเร็จเร็วเกินไป สิ่งสำคัญ ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาไปสู่การขยายการผลิตเพื่อการค้า ตลอดจนจนเป็นการพัฒนาคนพร้อม ๆ ไปด้วยพัฒนาเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวด้วยหลักการ 5 ประการ ได้แก่ 1) ต้องมีความต่อเนื่องและเป็นพลังแห่งความร่วมมือ 2) ส่งเสริมการเพาะปลูกทั้งครอบครัว 3) สร้างชุมชนให้เป็นสีเขียวเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 4) สร้างให้เป็นวัฒนธรรมการปลูกพืชผักเป็นสิ่งที่ดีงามสืบ

ทอดต่อกันไปอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาสู่การสร้างนวัตกรรม และ 5) พลังแห่งความร่วมมือของครอบครัวและชุมชน ในการช่วยเหลือผู้ความยั่งยืนด้วยวิถีพอเพียง

จะเห็นได้ว่าการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุเป็นการพึ่งพาตนเอง ในด้านอาหาร เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ได้มีกิจวัตรประจำวันทำ โดยไม่รู้สึกรำคาญ และการปลูกผักยังช่วยเสริมให้คนในสังคมกลมเกลียวมากขึ้น มีการแบ่งปันผลผลิต เอามาแลกกัน ทำให้ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ร่มรื่น พื้นที่ตรงไหนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ก็จะเอาเมล็ดพันธุ์มาลงก่อให้เกิดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน การปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อการบริโภคเอง ช่วยให้ผู้สูงอายุได้กินผักปลอดสารพิษ ได้ออกกำลังกาย มีการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการปลูกพืชสวนครัว การดูแลสุขภาพ เป็นแรงกระตุ้นที่จะผลักดันตัวเองให้ดีขึ้นเหมือนเพื่อน สร้างทางเลือกของคุณภาพชีวิต เช่น การออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร รวมถึงการแลกเปลี่ยนแหล่งผลิตอาหารปลอดภัย และสูตรการรับประทานอาหาร การดูแลสุขภาพให้ดี บริโภคแต่พอดี ทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ หลีกเลี่ยงอาหารปลอดสารพิษ รวมถึงการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมารวมตัวกัน เพื่อส่งเสริมแนวทางดูแลสุขภาพ และหนึ่งในแนวทางคือการรวมกลุ่มกันปลูกผัก เพื่อหาจุดเริ่มว่า จะปลูกผักกินเอง ต้องเริ่มอย่างไร ใช้การดูแลระดับไหน เพื่อให้องค์ความรู้ถูกนำไปปฏิบัติจริง จากนั้นจึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ การขยายการผลิตเพื่อการค้า ตลอดจนจนเป็นการพัฒนาคนพร้อม ๆ ไปด้วยพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้พุทธเกษตรกรรม จึงเป็นการ

ทำเกษตรที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทย เน้น การพึ่งพาตนเองได้ ระบบการผลิตเป็นเพื่อยังชีพเหลือ จึงแบ่งปัน มีระบบการค้าขายที่เป็นธรรม ทำให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ตลอดจนส่งเสริมการปลูกผัก โดยไม่ใช้สารเคมี ทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น เป็นการผลิตแบบมุ่งเน้นการพึ่งตนเองทั้งระดับตนเอง ระดับครอบครัว และระดับชุมชน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการถอดบทเรียนการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือกำหนดพื้นที่การศึกษา ใน 2 จังหวัด ได้แก่ ตำบลดอนโพ อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง และ ตำบลลี อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน จากกลุ่มผู้สูงอายุ 2 จังหวัด ที่ประสบผลดีในการปลูกพืชสวนครัวว่ามีวิธีการเพาะปลูกพืชสวนครัว พบว่าหลักการพึ่งตนเอง เป็นหลักการที่นำมาใช้ในการพัฒนาสังคม การพึ่งตนเองเป็นแนวทางการพัฒนา สามารถกำหนดเป้าหมายและการตัดสินใจ การพัฒนาชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันทางสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่ถูกกีดกัน ไม่เป็นภาระของสังคม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่า สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม ต่อการพัฒนาชีวิต ในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมอย่างยั่งยืน ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการพัฒนาให้มีความเข้มแข็งให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นหนทางไปสู่การพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค และยังสามารถช่วยให้เกิดความมั่นคงและปลอดภัยด้านอาหารในครัวเรือน (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2563)

สนับสนุนให้กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ได้พึ่งพาตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ไม่เป็นภาระของสังคม ส่งเสริมสภาพจิตใจที่ดี ห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บ และยังสามารถช่วยให้เกิดความมั่นคงและปลอดภัยด้านอาหารในครัวเรือน โดยการส่งเสริมให้เกิดการปลูกพืชสวนครัว ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร สามารถสร้างรายได้เสริม ลดรายจ่ายให้กับครัวเรือนและชุมชน ลดภาวะโลกร้อน และเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรง การปลูกพืชไว้บริโภคเองภายในครอบครัว ถือได้ว่า “การปลูกพืชสวนครัว” เป็นกิจกรรมภายในครอบครัวอีกกิจกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี สามารถทำร่วมกันได้กับคนในครอบครัว ชุมชนและสังคมได้เป็นอย่างดี การรณรงค์ให้ครัวเรือนและกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนมองเห็นถึงคุณค่าและมูลค่าของพืชผักที่ปลูกอยู่รอบ ๆ บ้าน ไว้เพื่อบริโภคเอง เมื่อเหลือจากการบริโภคก็สามารถนำไปขายหรือจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ได้ และยังสามารถต่อยอด โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตของตนเป็นผลผลิตต่อเนื่องนับเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ ลดรายจ่ายให้กับครัวเรือนได้อย่างแท้จริง

การพัฒนารูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัว ในการสร้างความรู้ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกมาดำรงชีวิต ภายใต้หลัก “2 ก” ดังนี้ 1) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านความรู้ ความเข้าใจ มีความตั้งใจ และมีความสุขในการปลูกพืชสวนครัว เพื่อสร้างผลผลิตให้พอเพียงด้านอาหาร ลดต้นทุน สร้างรายได้ เพื่อตอบสนองความต้องการอื่น ๆ ตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่าง

เพื่อนบ้าน 2) เกิดการรวมกลุ่ม พัฒนา เรียนรู้ ขยายพันธุ์พืช ซึ่งเกิดจากผลการเชื่อมโยง แลกเปลี่ยนความรู้การปลูกผัก ระหว่างกลุ่ม ผู้สูงอายุ ถ่ายองค์ความรู้ระหว่างกัน เช่น หลัก ในการปลูกพืชผักสวนครัว การปรับปรุงดิน ภาชนะในการปลูก หลักการใส่ปุ๋ยวิตามิน การ ป้องกันโรคแมลงต่าง ๆ รวมถึงการสาธิตการ ทำปุ๋ยหมัก ระหว่างกัน นำไปสู่การสร้าง เครือข่ายระหว่างกลุ่ม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การขับเคลื่อนกิจกรรมการปลูกผัก สร้างความ สามัคคีระหว่างกันผ่านการถ่ายทอดความรู้ใน การปลูกผักสวนครัว รวมถึงส่งเสริมการปลูก พืชผักสวนครัว ด้วยความต่อเนื่อง คือ พลั งของสังคม จากการได้รับองค์ความรู้ผ่านการ ถ่ายทอด 2 ลักษณะ คือ 1) ถ่ายทอดโดยตรง เป็นการบอกกล่าวจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนนึ่ง อาจเป็นการแสดงออกเป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ และ 2) การ ถ่ายทอดโดยอ้อม การสอดแทรกภูมิปัญญา ผ่านคติ คำสอนในพระพุทธศาสนา จาริต ประเพณี ภาษาวาด ประติมากรรมต่าง ๆ

การปลูกพืชสวนครัวสำหรับผู้สูงอายุนั้น ควรเป็นผักสวนครัวโตเร็วและดูแลง่ายที่สำคัญ ไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่มาก ควรเป็นพื้นที่ราบ ไม่เป็นพื้นที่ขรุขระ ลุ่มๆ ดอนๆ เนื่องจาก ผู้สูงอายุ จะมีสภาพร่างกายที่เคลื่อนไหวไม่ คล่องแคล่ว ไม่ใช่แค่การใช้เวลาว่างให้เป็น ประโยชน์เท่านั้น แต่ยังทำให้ผู้สูงอายุได้มี กิจกรรมประจำวันทำ โดยไม่รู้สึกลำบาก ที่สำคัญ ยังทำให้คนสูงวัยได้บริโภคผักปลอดสารพิษ อีกทั้งการปลูกผักยังช่วยเสริมสร้างครอบครัว ให้อบอุ่นสามารถเด็ดผักที่ปลูกมาปรุงเป็น เมนูอาหาร และผักที่ปลูกเองยังทำให้ประหยัด ค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังสามารถถกแตงบ้านให้ร่ม

รื่น ภายใต้กระบวนการ “การพึ่งตนเองด้วย การปลูกพืชสวนครัว” ในการแก้ไขปัญหาทาง เศรษฐกิจของกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อเตรียมการเข้า สู่สังคมผู้สูงอายุและการเตรียมการฝึกอาชีพให้ ผู้สูงอายุ ได้มีการเตรียมพร้อมปรับเปลี่ยนจาก ที่เคยเป็นโดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา ภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้พระราชทานมาใช้เป็น พื้นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ การพึ่งตนเอง

ด้านการเกษตร : เน้นทำเกษตรด้วย ตนเองเพื่อประหยัดรายจ่ายทำไปพร้อมกับ ศึกษาเทคนิคความรู้ พิจารณาเลือกพืชที่มี ศักยภาพเหมาะสมกับพื้นที่

- การเลือกเมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูก ควรเลือกเมล็ดพันธุ์ที่แข็งแรง ดูแลง่าย ไม่เป็น โรค เนื่องจาก สภาพร่างกายของผู้สูงอายุ ไม่ สามารถเคลื่อนไหวได้คล่องแคล่วมากนัก เมื่อ ทำกิจกรรมใด ๆ เป็นระยะเวลาที่นาน หรือใช้ แรงมาก ก็จะเหนื่อยง่าย ดังนั้น จึงควรเลือก พันธุ์พืชในการปลูกที่เหมาะสม กับสภาพ ร่างกาย และพื้นที่ เช่น ปลูกพริก โหระพา กระเพรา เป็นต้น

- การเตรียมดิน ก็ควรจะดูเรื่อง คุณภาพของดิน ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ในการปรับปรุง คุณภาพของดิน บางครัวเรือนอาจมีพื้นที่ จำกัด ก็สามารถปลูกในกระถาง หรือภาชนะ อื่น ๆ บางชนิดที่เรียกว่าพืชไร้ดิน อาจปลูกใน น้ำ ในภาชนะ ขวดน้ำได้ เช่น ผักสลัดไฮโดรโป นิक्स การปลูกต้นถั่วงอก ต้นหอม เป็นต้น ซึ่ง เป็นการปลูกโดยใช้น้ำในการเพาะปลูกเป็นต้น

- การดูแลรักษา พืชผักเกือบทุกชนิด นิยมเพาะเมล็ดให้เป็นต้นกล้าก่อนนำไปปลูก การปลูกด้วยต้นกล้า ทำให้ประหยัดเมล็ดพันธุ์

ได้ด้วย ดีกว่าปลูกด้วยเมล็ดแล้วต้องถอนทิ้ง เมื่อผักแน่นเกินไป หมั่นดูแล เอาใจใส่ต้นผัก ทำให้ผู้สูงอายุไม่เครียด มีกิจกรรมทำในทุก ๆ วัน เห็นการเติบโตของพืชผักสวนครัว ที่ปลูกด้วยตนเอง ทำให้เกิดความสุขใจ

- การเก็บผลผลิต เพื่อจำหน่าย เป็นขั้นตอนที่สร้างรายได้แก่ผู้ปลูก จากการนำไปรับประทานที่เพียงพอแล้ว ที่เหลือก็นำไปจำหน่าย สร้างรายได้ให้แก่ตนเอง ไม่เป็นภาระของคนในครอบครัว

ด้านแปรรูป : การปลูกพืชผักสวนครัวมีความสำคัญเป็นอันดับแรกของชีวิตประจำวัน เพราะใช้เป็นอาหารในครัวเรือนได้ดี ถ้าปลูกมากมีเหลือก็จำหน่ายได้ โดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ให้ความรู้กระบวนการขั้นตอน การดูแลพืชผัก และปรับปรุงคุณภาพของผลผลิต ต่อยอดแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นการส่งเสริมเพิ่มช่องทางการสร้างรายได้ให้หลากหลายมากขึ้น เศษอาหารที่เหลือก็สามารถนำมาใช้เป็นอาหารปลาหรือเป็ด ไก่ ที่เลี้ยงไว้ นำมาทำเป็นปุ๋ย เศษไม้ก็นำมาเผาเป็นเชื้อเพลิงได้ เป็นการทำเศรษฐกิจแบบพอเพียงสามารถประยุกต์ให้เหมาะกับพื้นที่ เพื่อกำหนดดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง มีความเอื้ออาทรต่อกัน ส่งผลให้ผู้ที่มีแนวโน้มแนวทางดังกล่าวไปปฏิบัติ มีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่สุด

ด้านการจัดการรวมกลุ่ม : เป็น “กลุ่มอาชีพผักสวนครัวของกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร รวมถึงการสร้างเครือข่าย ในชุมชนอย่างยั่งยืนแก้ปัญหาความยากจน ด้วยความพอเพียง การพึ่งตนเอง และรู้จักแบ่งปันให้กับผู้อื่น การรวมกลุ่มถือว่ามีความประโยชน์ทั้งในทางกายภาพและจิตใจสามารถ

กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม เนื่องจากการบูรณาการของความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของสมาชิกสามารถช่วยในการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม ผ่านการรวบรวม แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ข้อมูล และการระดมความคิด (Brainstorming) ช่วยกระตุ้นให้มีการนำผลของการตัดสินใจไปใช้ปฏิบัติ การรวมกลุ่มจะช่วยให้การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน และการจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เศรษฐกิจเกิดความสมดุล พออยู่ พอกิน พอใช้ ไม่เป็นหนี้สิน โดยการมุ่งเน้นหลักธรรม โดยเฉพาะหลักสัปปะกัมมาชีวะ ในการหาเลี้ยงชีพชอบ ในการพึ่งตนเอง

ทำให้กลุ่มผู้สูงอายุ ตระหนักถึงคุณค่าความสามารถและศักยภาพของตนเองที่มี ช่วยให้พวกเขาสามารถคิด ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอกจากการปลูกผักสวนครัว ที่ทำได้ง่าย แต่สร้างอาชีพต่อตนเอง รวมถึงเป็นการสร้างอาชีพช่วยสร้างความมั่นคงด้านอาหารได้ ผลผลิตยังสามารถแบ่งปันให้เพื่อนบ้านและชุมชน ถ้าผลผลิตเหลือเยอะก็ยังสามารถขาย สร้างรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย

2. การพัฒนารูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ

รูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุที่ สอดคล้องกับวิถีพุทธ ผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ระบบอวัยวะการทำงานเกิดความเสื่อมทำให้ประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น การมองเห็น การเคลื่อนไหวและเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นบุคคลที่อยู่ในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต เป็นวัยที่มีการเสื่อมถอย มีการ

เปลี่ยนแปลงของอารมณ์และจิตใจ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม เนื่องจากภาวะการทำงานของร่างกายเสื่อมลง ทำให้ถูกตัดสินว่าเป็นวัยที่ทุกคน ลูกหลานจะต้องเลี้ยงดู ในยามแก่เฒ่า ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจ ทำให้เป็นโรคเครียด วิตกกังวล และซึมเศร้า ไม่มีความสุขในชีวิต ทำให้ผู้สูงอายุมีความทุกข์กาย ทุกข์ใจ อยู่เสมอ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผ่านการส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในกรอบของสัมมาอาชีวะ (การประกอบอาชีพโดยชอบ) เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อส่วนรวม โดยที่พระสงฆ์ยังเป็นเหมือนนักวิชาการทางการเกษตรและนักพัฒนาที่คอยให้คำปรึกษา เรียนรู้ วิธีการปลูกพืชผักสวนครัว

การทำการเกษตรต้องใช้ระยะเวลา ควรทำด้วยใจรัก โดยอาศัยความเพียรพยายามและความอดทนเป็นที่ตั้ง ความสำเร็จไม่มีสูตรตายตัว จะเกิดขึ้นเร็วหรือช้า ขึ้นอยู่กับการวางแผน และลงมือทำอย่างเป็นขั้นตอน การปลูกผักยังสร้างความภาคภูมิใจ และแรงบันดาลใจ ก่อให้เกิด “การแบ่งปันความสุข” นอกจากความสุขจากการแบ่งปันผลผลิตหรือการแบ่งปันอาหารให้กับสมาชิกและคนในชุมชน ทำให้เห็นคุณค่าในตัวเองมากขึ้น การปลูกผักหรือการทำพืชสวนครัวของตนเองเป็น การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สร้างคุณค่าต่อตนเอง ต่อสมาชิก ต่อชุมชน ได้อยู่กับธรรมชาติ อยู่กับบรรยากาศที่ดีและเป็นสิ่งที่คนทุกต้องการ โดยการพิจารณาจาก

1. ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ สภาพของพื้นที่ รูปแบบการผลิตให้เหมาะสมกับสภาพ

พื้นที่ เป็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติให้ได้ประโยชน์ที่คุ้มค่าและยั่งยืน สามารถพึ่งพากันได้

2. ปัจจัยทางชีวภาพ ต้องเลือกพันธุ์พืชที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นได้ ผักสวนครัวที่สามารถปลูกหมุนเวียนได้ตลอดปี ทำให้มีอาหารบริโภคได้อย่างต่อเนื่อง

3. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ แม้ผู้สูงอายุมีการลงทุนน้อยแต่ถ้ามีการใช้ทรัพยากรในพื้นที่เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาศัยการเกื้อกูลของกิจกรรมการผลิตเพื่อลดรายจ่าย รวมทั้งในการปลูกพืชผักเพื่อใช้บริโภคและสวดคล้องกับความต้องการของตลาด ทำให้มีเงินออมตลอดปีอย่างต่อเนื่อง

“สัมมาอาชีวะ” จึงเป็นหลักในการประกอบอาชีพชอบ ไม่ประกอบอาชีพที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ หันมาประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนตนเอง การสร้างสัมมาชีพ จากการปลูกพืชสวนครัวนี้ ถือเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และการปลูกพืชผักสวนครัวบริเวณเนื้อที่ว่างภายในวัด ก็ถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ที่ได้มาวัด มาฟังเทศน์ฟังธรรม เมื่อเห็นแปลงผักในวัด ก็จะเป็นการส่งเสริมกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติตาม รวมถึงการพูดคุยสนทนาธรรมแทรกด้วยหลักการ และการส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานกันที่บ้าน เป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน รวมถึงเป็นการสร้างกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุไม่เกิดความรู้สึกว่าเป็นภาระของคนในครอบครัว รวมถึงสังคม เมื่อการปลูกผักสวนครัวในบ้านเพื่อรับประทานแล้ว ยังสามารถนำไปแลกเปลี่ยน แจกจ่าย

สร้างสัมพันธ์ไมตรีกับเพื่อนบ้าน ประกอบกับการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ ก็เป็นการต่อยอดกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนกิจกรรมที่ส่งเสริม นำไปขายในตลาด เพื่อก่อให้เกิดรายได้ สร้างอาชีพเสริมในวัยเกษียณอายุได้เป็นอย่างดี เป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ต่อสู้ภาวะวิกฤตช่วงการแพร่ระบาดโรค COVID-19 โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้ผู้สูงอายุมีการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ซึ่งจุดมุ่งหมาย โดยความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ จากนั้นไปก็จะมีผักสวนครัวตามหมู่บ้านต่าง ๆ ได้รับประทาน เพื่อลดรายจ่ายของครอบครัว ดีต่อสุขภาพ และลดความเครียดในขณะที่พักอยู่ที่บ้าน

3. วิเคราะห์รูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ

รูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ โดยใช้พลังบวรซึ่งตำบลดอนโพ อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง และ ตำบลลี่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน มาร่วมกันขยายผลปลูกผักสวนครัวจากวัดสู่ชุมชน รมณรงค์ให้ประชาชนมีการปลูกผักสวนครัวทุกครัวเรือน เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในครอบครัวและชุมชน โดยเน้นการพึ่งตนเอง และความสามัคคีของคนในชุมชน ในการทำการเกษตร การปลูกพืชผักสวนครัว โดยยึดหลักการพึ่งตนเองนั้น เมื่อนำหลักทางพระพุทธศาสนา สัมมาอาชีวะ เข้ามาใช้เพื่อสร้างอาชีพแก่ผู้สูงอายุ ถือได้ว่าเป็นการสร้างรายได้ลดรายจ่ายในครัวเรือน การปลูกพืชสวนครัวไว้กินเอง เพื่อความพอมี พอกิน พอใช้ อย่างน้อย 5 ชนิด โดยเฉพาะพืชผักที่ใช้

ในการประกอบอาหาร มีไว้กินเองในครัวเรือน มีมากก็นำไปขาย เป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ รู้จักพอเพียง รู้จักประมาณตน ถึงแม้ว่า ผู้สูงอายุ จะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งทางร่างกาย และสภาพจิตใจ ในทางร่างกายของผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทาง ที่เสื่อมลง กระดูกมีความอ่อนแอ เกิดความเปราะบางของกระดูกง่าย อวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายเกิดความเสื่อมถอย ขาดความคล่องแคล่ว ว่องไว ความจำเสื่อมเลือน หูตึง ตาพล่ามัว รวมถึงบุคลิกภาพที่เปลี่ยนไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงลักษณะนี้ ทำให้กลุ่มผู้สูงอายุ เกิดภาวะความเครียดต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และรู้สึกไม่มีความภูมิใจในตนเอง เกิดความรู้สึกไร้คุณค่าในตนเอง เพื่อสร้างความพร้อมในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุนี้ จึงควรหากิจกรรมต่าง ๆ ให้ทำ เพื่อคลายความเครียดที่เกิดขึ้น ประกอบการ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคมจากคนที่เคยดำรงตำแหน่งหน้าที่การงานที่คนนับหน้าถือตา เคยมีบทบาททางสังคม กลับกลายเป็นคนธรรมดา ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า ทำให้พบว่า การเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคม ก็ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้สูงอายุ เป็นสิ่งหนึ่งที่ผู้สูงอายุต้องยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หรือแม้แต่ คุณลุงอีกท่านหนึ่ง จากเดิมมีฐานะการเป็นผู้นำของครอบครัวเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว แต่กลับกลายเป็นผู้ที่ ถูกเลี้ยงดูจากลูกหลานแทน กลายเป็นผู้ดูแลบ้าน ในยามที่ลูกหลานไม่อยู่ หรืออาจเป็นเพียงแค่ผู้อาศัยจนอาจนำไปสู่การถูกทอดทิ้งตามมา

การส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว ในวัยผู้สูงอายุนี้ จะสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำมีการประกอบอาชีพได้อย่างอิสระ ไม่เป็นภาระของครอบครัว จนรู้สึกว่าคุณค่า การปรับตัวของผู้สูงอายุจะสำเร็จมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ หากผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ ก็จะสร้างความสุขให้แก่ตนเองได้อย่างแท้จริง เศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการดำรงชีวิตประจำวัน ให้มีการดำเนินไปในทางสายกลาง เพื่อให้ก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

1. ความพอเพียง การปลูกพืชสวนครัว ด้วยการพึ่งพาตนเองแบบพอเพียง ลดละเลิก เลิกการใช้สารพิษ พืชสวนครัวปลูกง่าย ลงทุนน้อย ให้ผลผลิตตลอดปี มีผักสดประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน และเป็นการใช้พื้นที่ส่วนที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์

2. ความมีเหตุผล เป็นคนมีเหตุผลในความคิด สามารถเลือกพันธุ์พืชในการเพาะปลูก เตรียมสถานที่ปลูก และเลือกผักเพื่อนำมาประกอบอาหาร รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทย รู้คุณค่าของพืชผัก

3. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีความเข้าใจในเรื่อง พืชผัก ย่อมทำให้เกิดความภาคภูมิใจ สามารถสร้างรายได้ ลดรายจ่ายในครัวเรือน สามารถนำผลผลิตที่ได้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

เงื่อนไขความรู้ คือ นำความรู้เกี่ยวกับพืชผักมาใช้ในการเกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทย รู้จักนำพืชผักมาใช้ในการทำอาหารเพื่อรับประทานเองเป็นการประหยัดลดรายจ่าย รู้จักนำความรู้ที่ได้เรียนมาถ่ายทอดให้กับคนอื่น และปรับประยุกต์ใช้กับการทำอาหารประเภทต่างๆ เป็นต้น

เงื่อนไขคุณธรรม คือ ยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น รู้จักอดทน ประหยัด อดออม เสียสละ โดยใช้หลักธรรมสมาธิ (การเลี้ยงชีพชอบ) เป็นการประกอบอาชีพที่ส่งเสริมรายได้โดยสุจริตไม่เบียดเบียนอันตรายต่อตนเอง และทำลายสิ่งแวดล้อม “การปลูกพืชสวนครัว” อีกทั้งยังสร้างความมั่นคงทางอาหารแก่ผู้สูงอายุการปลูกพืชสวนครัว จึงเหมาะสมต่อการดำเนินการตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย วิถีพุทธ: การพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ ผู้สูงอายุในพื้นที่ส่วนใหญ่ มีการปลูกพืชผักสวนครัว การปลูกผักยังสร้างความภาคภูมิใจ และแรงบันดาลใจ ก่อให้เกิด “การแบ่งปันความสุข” นอกจากความสุขจากการแบ่งปันผลผลิตให้กับสมาชิกและคนในชุมชนยังทำให้เห็นคุณค่าในตัวเองมากขึ้น การปลูกพืชผักสวนครัวเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นการสร้างคุณค่าต่อตนเองต่อสมาชิก ต่อชุมชน และการได้อยู่กับธรรมชาติ การปลูกพืชสวนครัวเพื่อเป็นรายได้เสริมตามหลัก (สมาธิ) ทำให้รู้สึกมีคุณค่ากับตนเองและสังคม ลดการรายจ่ายในครัวเรือน รวมถึงต่อยอดรวมกลุ่มเป็นอาชีพขึ้นมา ทำให้

กลุ่มผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชผักสวนครัว ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มุลนิธิชัยพัฒนา (2560) เสนอว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอเพียง พอมี พอกิน หรือมีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่โลภมาก ถ้าพอใจในความต้องการ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นลักษณะของความพอประมาณและความมีเหตุผล

รูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ ต้องสร้างองค์ความรู้ แก่ผู้สูงอายุ ให้ทราบถึงหลักการวิธีการเพาะปลูก การเลือกพันธุ์ผักให้เหมาะสมต่อการเพาะปลูก ตั้งแต่หลักการพื้นฐานในการปลูกพืชสวนครัว เช่น การเพาะกล้า ย้ายกล้า การปรับปรุงบำรุงดิน การทำปุ๋ยสูตรต่าง ๆ จากเศษอาหารในครัวเรือน ซึ่งจะทำให้การปลูกพืชสวนครัวเป็นเรื่องที่ง่าย และสามารถต่อยอดเป็นอาชีพได้ โดยที่ไม่เป็นภาระของผู้ดูแลผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (2556) เสนอว่าการส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนั้นจะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนหวังผลอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญ ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงค่อยพัฒนาไปสู่การผลิตเพื่อการค้า ตลอดจนเป็นการพัฒนาคนพร้อมไปกับพัฒนาเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มกันปลูกพืชสวนครัว เพื่อให้พหุเกษตรกรรม เป็นการทำเกษตรที่เน้นการพึ่งพาตนเองได้ ระบบการผลิตเป็นไปเพื่อยังชีพ เหลือจึงแบ่งปัน มีระบบการค้าขาย ที่เป็นธรรม ตามหลักสัมาอาชีวะ (ประกอบอาชีพสุจริต) ทำให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ตลอดจนส่งเสริมการปลูกผัก โดยไม่ใช้สารเคมี เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการผลิตแบบมุ่งเน้นการ

พึ่งตนเองทั้งระดับตนเอง ระดับครอบครัว และระดับชุมชน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 1) ต้องมีความต่อเนื่องและเป็นพลังแห่งความร่วมมือ 2) ส่งเสริมการเพาะปลูกทั้งครอบครัว 3) สร้างชุมชนให้เป็นสีเขียวเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 4) สร้างให้เป็นวัฒนธรรมการปลูกพืชผักเป็นสิ่งที่ตักตวงสืบทอดต่อกันไปอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาสู่การสร้างนวัตกรรม 5) พลังแห่งความร่วมมือของครอบครัวและชุมชน ในการช่วยเหลือสู่ความยั่งยืนด้วยวิถีพอเพียง

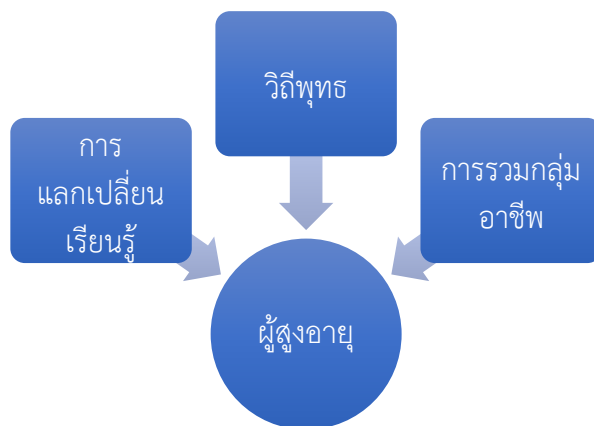
การพัฒนารูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุในภาคเหนือ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาภูษิต อัครวิณโณ (2556) กล่าวว่า การจะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิตจำเป็นต้องเริ่มจากการมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องว่าเศรษฐกิจพอเพียง โดยคำนึงถึง การพึ่งตนเอง การใช้เหตุผลเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในทุก ๆ ด้าน เพื่อเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและไม่ทำอะไรที่เสี่ยงจนเกินไป การใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ความซื่อสัตย์ ความไม่โลภ ความรู้จักพอ ความขยันหมั่นเพียร การไม่เบียดเบียนกัน การรู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากการส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืน เพื่อให้เกิดความสมดุลด้านเกษตรกรรม สนับสนุนให้กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่เป็นหนทางไปสู่การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ไม่เป็นภาระของสังคม ส่งเสริมสภาพจิตใจที่ดี ห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บ และยังสามารถช่วยให้เกิดความมั่นคง

และปลอดภัยด้านอาหารในครัวเรือน โดยการส่งเสริมให้เกิดการปลูกผักสวนครัว ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร สามารถสร้างรายได้ลดรายจ่ายให้กับครัวเรือนและชุมชน ลดภาวะโลกร้อน และเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรง การปลูกผักไว้บริโภคเองภายในครอบครัวการ

พัฒนาการสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึก มาดำรงชีวิต

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถเป็นแนวทางและถ่ายทอดการนำไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากงานวิจัย

การพัฒนาอาชีพวิธีพุทธภายใต้หลัก “2 ก” ดังนี้ 1) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านความรู้ ความเข้าใจ มีความตั้งใจ และมีความสุขในการปลูกพืชสวนครัว เพื่อสร้างผลผลิตให้พอเพียงด้านอาหาร ลดต้นทุน สร้างรายได้ เพื่อตอบสนองความต้องการอื่น ๆ ตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างเพื่อนบ้าน 2) เกิดการรวมกลุ่ม พัฒนา เรียนรู้ ขยายพันธุ์พืช ซึ่งเกิดจากผลการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนความรู้การปลูกผัก ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ ถ่ายองค์ความรู้ระหว่างกัน เช่น หลักในการปลูกพืชผักสวนครัว การปรับปรุงดิน ภาชนะในการปลูก หลักการใส่ปุ๋ยวิตามิน การป้องกันโรคแมลงต่าง ๆ รวมถึงการสาธิตการทำปุ๋ยหมัก ระหว่างกัน นำไปสู่การสร้าง

เครือข่ายระหว่างกลุ่ม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การขับเคลื่อนกิจกรรมการปลูกผัก สร้างความสามัคคีระหว่างกันผ่านการถ่ายทอดความรู้ในการปลูกผักสวนครัว รวมถึงส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัว ด้วยความต่อเนื่อง คือ พลังของสังคม จากการได้รับองค์ความรู้ผ่านการถ่ายทอด 2 ลักษณะ คือ 1) ถ่ายทอดโดยตรง เป็นการบอกกล่าวจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง อาจเป็นการแสดงออกเป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ และ 2) การถ่ายทอดโดยอ้อม การสอดแทรกภูมิปัญญาผ่านคติ คำสอนในพระพุทธศาสนา จารีต ประเพณี ภาษาวาด ปะติมากรรมต่าง ๆ

บทสรุป

การส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัว ในวัยผู้สูงอายุนี้ จะสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำมีการประกอบอาชีพได้อย่างอิสระ ไม่เป็นภาระของครอบครัว จนรู้สึกว่าตนเองด้อยคุณค่าการปรับตัวของผู้สูงอายุจะสำเร็จมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ หากผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ ก็จะสร้างความสุขให้แก่ตนเองได้อย่างแท้จริง เศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการดำรงชีวิตประจำวัน ให้มีการดำเนินไปในทางสายกลาง เพื่อให้ก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยใช้พลังบวร ขยายผลปลูกพืชสวนครัว จากวัดสู่ชุมชน รมรงค์ให้ประชาชนมีการปลูกพืชสวนครัวทุกครัวเรือน เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในครอบครัวและชุมชน โดยเน้นการพึ่งตนเอง และความสามัคคีของคนในชุมชน โดยยึดหลักคุณธรรมตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิต ให้รู้จักอดทน อดออม เสียสละไปใช้ในการดำเนินชีวิต และได้ปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยเฉพาะหลัก สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) นั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับเรื่องของสิ่งแวดล้อมในแง่ที่ว่ามนุษย์ ต้องไม่ยินยอมประกอบอาชีพที่จะส่งเสริมการทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การประกอบอาชีพในด้านที่เกี่ยวข้องกับอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม หรืออาชีพที่

เกี่ยวข้องกับการทำลายสิ่งแวดล้อม “การปลูกพืชสวนครัว” เป็นอาชีพที่ไม่เบียดเบียนชีวิตของตนเองและผู้อื่น อีกทั้งยังสร้างความมั่นคงทางอาหารแก่ผู้สูงอายุการปลูกพืชสวนครัว จึงเหมาะสมต่อการดำเนินการตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ศึกษา การพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวว่า วัดและธรรมสถานสวนป่าฯ เป็นศูนย์กลางในการให้ความช่วยเหลือในด้านของจิตใจ ชุมชนเกษตรกรแนวพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมต้องมีการปรับตัวตลอดเวลา เพื่อให้กิจกรรมทางการเกษตรเข้ากับสภาพแวดล้อมหรือนิเวศเกษตรได้อย่างเหมาะสมและกลมกลืน โดยเน้นใช้ธรรมะเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนารูปแบบการพึ่งตนเองด้วยการปลูกพืชสวนครัวของผู้สูงอายุควรคำนึงถึงความต้องการของผู้สูงอายุ ความเหมาะสมของพื้นที่ และความต้องการของผู้บริโภค นอกจากนั้น ควรส่งเสริมให้เกษตรกรผู้สูงอายุทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืนเพื่อสนับสนุนให้กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่เป็นหนทางไปสู่การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ไม่เป็นภาระของสังคม ส่งเสริมสภาพจิตใจที่ดี ห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บ ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรวิจัยถึงกลไกในการสนับสนุนคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาคส่วนต่างๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

แหล่งอ้างอิง

- กนก จันทร์ขจร. (2543). *คู่มือวัฒนธรรมวิถีชีวิตไท*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิกนกจันทร์ขจร.
- กลุ่มสื่อส่งเสริมการเกษตร. (2560). *หลักการเบื้องต้นในการปลูกผักสวนครัว*. สืบค้น 15 กันยายน 2560, จาก <https://ka.mahidol.ac.th/ClinicTechnology/file/techBook/หลักปฏิบัติเบื้องต้น%20ในการปลูกผักสวนครัว.pdf>
- กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2530). *การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: สภาคาทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2563). *การเกษตร การปลูกพืชสวนครัว*. สืบค้น 24 พฤษภาคม 2563, จาก http://www.chivavithee.egat.co.th/?page_id=2366
- รัชชัย พีชล. (2549). *รักในหลวงต้องทำเพื่อในหลวง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ Read & Share.
- เบญจมาศ วิถี. (2560). *ยากจนลดลง..เหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้น*. สืบค้น 14 กันยายน 2560, จาก <https://news.voicetv.co.th/business/467907.html>
- พระมหาภูษิต อคฺควณโณ (ปล้นรัมย์). (2556). *การพึ่งตนเองของชุมชนในตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). *เศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้น 14 กันยายน 2560, จาก https://www.chaipat.or.th/site_content/34-13/3579-2010-10-08-05-24-39.html
- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. (2556). *ชุดความรู้การดูแลตนเองและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ.
- สุพรรณิ ไชยอำพร. (2535). *การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนา: แนวความคิดและวิธีการ*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

**นวัตกรรมเชิงชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืน
ตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน**
**DEVELOPMENT OF COMMUNITY INNOVATION CARE FOR SUSTAINABLE ELDERLY
WITH DISABILITIES BASED ON BUDDHISM OF LOCAL ADMINISTRATIVE
ORGANIZATIONS IN LAMPHUN PROVINCE**

อภากร ปัญโญ *

Apakon Panyo

ญาตาวีมินทร์ พีชทองหลาง **

Yathaweemintr Peuchthonglang

ประทีป พีชทองหลาง **

Prateep Pueththonglang

Corresponding Author E-mail: yathaweemintr.p@mutl.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาระบบกลไกชุมชน พัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาเพื่อดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ และสร้างนวัตกรรมเชิงชุมชน เพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสานวิธี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหา แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. กลไกของชุมชนในการพัฒนาการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ชมรมผู้สูงอายุ 2) กลุ่มจิตอาสา 3) องค์กรศาสนา 4) กลุ่มองค์กรชุมชน และ 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนกลางในการประสานและระดมความคิดในการสร้างสื่อกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่า การมีส่วนร่วมกับสังคม การรับผิดชอบต่อสังคม การฝึกทักษะพัฒนาตนเองและมีจิตอาสานำพาสังคมผู้สูงวัยให้เป็นสังคมแห่งความสุขได้อย่างแท้จริง

2. การพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาเพื่อดูแลสุขภาพผู้สูงอายุมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ วิชาชีพ วิชาชีพ และวิชาการ โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ 4 มิติ คือ (1) มิติทางกาย-ศีลสิกขา (2) มิติทางสังคม-ศีลสิกขา (3) มิติทางจิตใจ-สมาธิสิกขา (4) มิติทางปัญญา-ปัญญาสิกขา การดูแลของชุมชนจิตอาสาด้วยจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้สูงอายุมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ไม่ทุกข์กับความเจ็บป่วย ทำชีวิตให้มีคุณภาพ สุขภาพแข็งแรงและสมรรถภาพสมบูรณ์

3. นวัตกรรมเชิงชุมชนที่เกิดขึ้น เรียกว่า “จิต (มหาจุฬา) อาสา” หรือ VMCU Model มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ประชาชนจิตอาสา 2) พัฒนาและสร้างกำลังใจ 3) ท่วงโยและเกื้อกูล 4) หนุนเสริมสิ่งอำนวยความสะดวก นวัตกรรมนี้สามารถขับเคลื่อนโดยกลุ่มจิตอาสาภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปสู่นโยบายเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วม, ระบบกลไกชุมชน, ชุมชนจิตอาสา, นวัตกรรมเชิงชุมชน

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

** คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

ABSTRACT

The objective of this research were improving community systems, developing community voluntary learning for elderly healthcare services, and creating community-based innovations with sustainable healthcare towards elderly people with disabilities in accordance with the Buddhist concept of Local Administrative Organization. This model of research was a mixed method. The research instruments were questionnaires, interviews and group discussion. The content analysis was being used to write a descriptive narrative for qualitative research.

The results illustrated that;

1. The community mechanisms in development for the sustainable healthcare of the elderly with disabilities in accordance with the Buddhist concept of the 5 Local Administrative Organization consisted of 1) the elderly club, 2) volunteerism, 3) religious organizations, 4) community organizations and 5) Local Administrative Organizations. It is important to facilitate and support the collaborative efforts of both organizations in order to promote health care mechanisms for elderly people with disabilities, with the local government becoming the center of communication and brainstorming in creating activities for the elderly to acknowledge the benefits of community participation, social responsibility, self-development training opportunities and voluntary spirit of leading an ageing society to be a truly happy society.

2. The learning development of community volunteers with the health caring towards the elderly consists of three essential components; life, professional and academic subjects by integrating Buddhist concepts into four dimensions of learning; 1) the physical dimension - morality, 2) the social dimension - morality, 3) the mental dimension-concentration, and 4) the intellectual dimension wisdom. The volunteer community's caring aims to provide complete self-awareness to the elderly, not deteriorating from disability, and leading to quality, health and safety.

3. The community-based innovation that arises, referred to as "Volunteer (Mahachula) Mind" or VMCU Model, has four components: 1) volunteering, 2) engagement and empowerment (moral support), 3) loving and caring, and 4) supporting facilities (Universal Design). Public volunteer associations and Local Administrative Organizations will guide this innovation to continue improving policies to specifically assist elderly people with disabilities.

Keywords: Elderly people with disabilities, Community mechanisms, Volunteer communities, Community-based innovation

บทนำ

ประเทศไทยมีประชากรทั้งหมดประมาณ 66.2 ล้านคนในปี พ.ศ. 2560 เป็นประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากถึง 10.2 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 15.4 ของประชากรทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว ทั้งนี้จากการคาดการณ์ในปี พ.ศ. 2568

ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 19.8 ทำให้ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด การเข้าสู่สังคมสูงวัยทำให้สังคมไทยต้องเผชิญกับประเด็นท้าทายต่อคุณภาพชีวิตของประชากรสูงอายุ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ เช่น การเข้าถึงบริการทางสังคม รวมถึงสุขภาพของผู้สูงอายุที่

พบว่า ผู้สูงอายุไทยมีแนวโน้มที่จะเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง สอดคล้องกับข้อมูลของมูลนิธิผู้สูงอายุไทย พบว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุ รายงานว่าตนเอง มีโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันเลือดสูง ผู้สูงอายุเพศหญิงมีอัตราป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง สูงกว่าเพศชาย โดยมีอัตราป่วยในช่วงผู้สูงอายุวัยต้น วัยกลาง และวัยปลาย คิดเป็น ร้อยละ 50, 60 และ 69 ตามลำดับ นอกจากนี้ผู้สูงอายุมีภาวะทุพพลภาพมากขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป ที่ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรพื้นฐานได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นกลุ่มที่ต้องการการดูแลระยะยาวมากที่สุด 2 จากข้อมูลข้างต้น จำนวนผู้สูงอายุที่มากขึ้น อายุขัยที่ยืนยาว การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังที่รักษาไม่หาย และความเสื่อมถอยของสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ระบบการดูแลระยะยาวจึงได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบโดยมีการกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาลในปี สำหรับการดูแลระยะยาว รวมถึงบริการที่ครอบคลุมความจำเป็นของการดูแลโรคเรื้อรัง หรือภาวะพิการในช่วงเวลานาน การดูแลระยะยาวเกี่ยวข้องกับภาวะเรื้อรังทางการแพทย์ เช่น ภาวะข้ออักเสบ อัมพาต สมอเสื่อม การบาดเจ็บไขสันหลัง หรือ อาการเจ็บป่วยทางจิตเรื้อรัง เป็นต้น การจัดการบริการระยะยาว ได้แก่ การช่วยเหลือในการทำกิจวัตรประจำวัน การกระตุ้นให้มีการฟื้นฟูสภาพ หรือการจัดการบริการชดเชยความเป็นอิสระที่เสียไปในผู้ที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงผู้ให้บริการแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน หรือโดยผู้ให้บริการแบบเป็นทางการ ผ่านการอบรมแบบวิชาชีพหรือบุคลากรกึ่งวิชาชีพ เป้าหมายสำคัญของการดูแลระยะยาว

คือการยืดอายุของการพึ่งพาตนเองของผู้สูงอายุให้ได้ยาวนานที่สุด การช่วยเหลือผู้ป่วยให้มากที่สุด ในกรณีที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมได้ในขณะนั้น อันจะส่งผลให้ผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถดำเนินชีวิตให้เป็นอิสระเท่าที่จะเป็นไปได้ (กิริติ กิจธีระวุฒิมวงษ์ และ นิทรา กิจธีระวุฒิมวงษ์, 2561)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณางานวิจัยเกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย กลับพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เน้นศึกษาผู้สูงอายุในเชิงพื้นที่หรือกลุ่มอาชีพ เช่น ศุภเจตน์ จันทรสาส์น (2554) ได้ศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในภาพรวมทั้งประเทศไทย วิทยาธรรมเจริญ และ นิทัศน์ย์ เจริญงาม (2562) ได้ศึกษาการพยากรณ์พฤติกรรมและการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุตำบลสองพี่น้องจังหวัดจันทบุรี รวมถึงชุดเดซ เจียนดอน และคณะ (2558) และ อารดา ธีระเกียรติกำจร (2558) ได้ศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในเขตที่อยู่อาศัยแห่งใดแห่งหนึ่ง ส่วนทวีชัย เชสูงเนิน และ ปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์ (2554) ได้ศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุตามกลุ่มอาชีพ ลักษณะดังกล่าว ทำให้ประเทศไทยยังคงมีข้อจำกัดขององค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุในมิติอื่น ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดข้อจำกัดต่อภาครัฐในการสร้างนโยบายที่มีประสิทธิภาพเพื่อยกระดับศักยภาพและความเอื้ออาทรในสังคมสูงวัยของผู้สูงอายุ จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นที่มาของแผนงานวิจัยนี้ซึ่งมุ่งเน้นนำเสนอการพัฒนาศักยภาพและความเอื้ออาทรสำหรับสังคมสูงวัยในอีกหนึ่งมิติ นั่นคือ การเพิ่ม

ศักยภาพและสร้างสังคมเอื้ออาทรสำหรับสังคมสูงวัยในประเทศไทย

การดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงและมีความพิการร่วม แม้ว่าภาครัฐส่วนกลางส่วนท้องถิ่น รวมทั้ง ชุมชนบางแห่งเริ่มบริการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวในครอบครัวและชุมชน เช่น มีอาสาสมัครผู้สูงอายุหรือเพื่อนผู้สูงอายุที่ยังแข็งแรงไปเยี่ยมเยียนช่วยเหลือ มีพยาบาลจากหน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิเข้าไปดูแลผู้สูงอายุที่ทุพพลภาพหรือที่ลูกจากเตียงไม่ได้ แต่ก็มีปัญหาการดำเนินงานยังไม่เป็นระบบที่เหมาะสม ยังขาดการบูรณาการการดูแลด้านสุขภาพและสังคม บุคลากรไม่เพียงพอ ผู้ดูแลขาดความรู้ในการดูแลและขาดระบบสนับสนุนที่ชัดเจน โดยเฉพาะปัญหาผู้สูงอายุไทยที่ต้องเผชิญในอนาคต คือ การขาดผู้ดูแล อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ การย้ายถิ่นไปหางานทำที่อื่นของสมาชิกวัยแรงงาน ทำให้ผู้สูงอายุในชนบทจำนวนไม่น้อยถูกทอดทิ้งต้องช่วยตัวเองมากกว่าที่ควรจะเป็นการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพิการร่วม โดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดลำพูน ซึ่งจากการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย ปี 2560 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูนนี้มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความจน (2,472 บาทต่อเดือน) สูงสุดอุปสรรคกับการเปลี่ยนแปลงสังคม เศรษฐกิจ ความเป็นเมือง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครัวเรือนมีขนาดเล็กลง จึงส่งผลกระทบต่อศักยภาพของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง งานวิจัยนี้ มีประเด็นคำถามว่า ครอบครัวดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงอย่างไร ปัญหาและต้องการความช่วยเหลือ

จากกลไกที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นหรือไม่ ชุมชนท้องถิ่นดำเนินการหรือมีแผนงาน ตลอดจนแสวงหาแนวทางในการดูแลที่เหมาะสมอย่างไร โดยกำหนดเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ศึกษา คือ 1) เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่อยู่นอกเขตชลประทาน มีอาชีพหลัก คือ การทำนา 2) กลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุยังไม่เข้มแข็งหรือไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนเท่าที่ควร และ 3) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้ทำงานการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานด้านผู้สูงอายุหรือประชากรในกลุ่มอื่น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์สำหรับกลไกที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายต่อไป

บทความวิจัยนี้ จะนำเสนอแนวคิดกรมเชิงชุมชนที่เป็นต้นแบบในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน ดังนั้น ผลผลิต ผลลัพธ์ที่เกิดจากงานวิจัยนี้ หน่วยงานราชการ เอกชน ชุมชน และท้องถิ่นได้มีข้อมูลเชิงลึก เทียบตรงและทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งอาจนำไปใช้ในการเพิ่มศักยภาพและสร้างสังคมเอื้ออาทรสำหรับสังคมสูงวัยในมิติใหม่ ๆ เพื่อขยายโอกาสให้ชุมชนหรือท้องถิ่นได้ฟื้นฟูมีส่วนร่วมในการเพิ่มศักยภาพและสร้างสังคมเอื้ออาทรสำหรับสังคมสูงวัยและนำเสนอเนื้อหาควบคู่กันไป ทั้งนี้ องค์ความรู้ที่ได้จากข้อค้นพบจะนำไปสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายในการเพิ่มศักยภาพและสร้างสังคมเอื้ออาทรสำหรับสังคมสูงวัยของประเทศไทย ซึ่งจะสะท้อนถึงความเชื่อมโยงของบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนชุมชนและท้องถิ่นที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนกรชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน

2. เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้การดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน

3. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การวัดคุณภาพชีวิตด้วยเครื่องมือ WHOQOL-BREF-THAI 14 ที่แนะนำโดยองค์การอนามัยโลกและแปลเป็นภาษาไทย ประกอบด้วยข้อคำถาม 2 ชนิด คือ แบบภาวะวิสัย และอัตวิสัย ประกอบด้วยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลที่มีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย ความรู้สึกสุขสบายไม่มีความเจ็บปวด ความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น 2) ด้านจิตใจ คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง ภาพลักษณ์ของตนเอง ความรู้สึกภาคภูมิใจ มั่นใจในตนเอง ความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ การจัดการกับความเศร้า เป็นต้น 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การที่ได้รับ

ความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศ หรือการมีเพศสัมพันธ์ และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิตได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพ และสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง วิยะดา รัตนสุวรรณ (2561) ได้เสนอโมเดลเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง เรียกว่า ARISE Model ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเพิ่มการดูแลด้วยความเข้าใจมนุษย์ 2) การพัฒนาทักษะการสะท้อนคิดเพื่อหามุมมองด้านบวก 3) กลยุทธ์เผชิญความเครียดแบบบูรณาการ 4) การสร้างกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน และ 5) การเสริมพลังอำนาจให้สามารถกำหนดเป้าหมายและวางแผนในการดูแลให้เหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง โดยเขาอธิบายเพิ่มเติมว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง เป็นผู้สูงอายุที่ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างเป็นอิสระ แต่ต้องการความช่วยเหลือหรือการเฝ้าระวังจากบุคคลอื่น ทั้งนี้ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแล คือผู้ดูแลหลักในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุในฐานะลูกหลาน โดยรับผิดชอบในการช่วยเหลือดูแลเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการตอบสนองทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ จากสภาพการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดความคับข้องใจต่อผู้สูงอายุและผู้ดูแล กล่าวคือ ผู้สูงอายุ

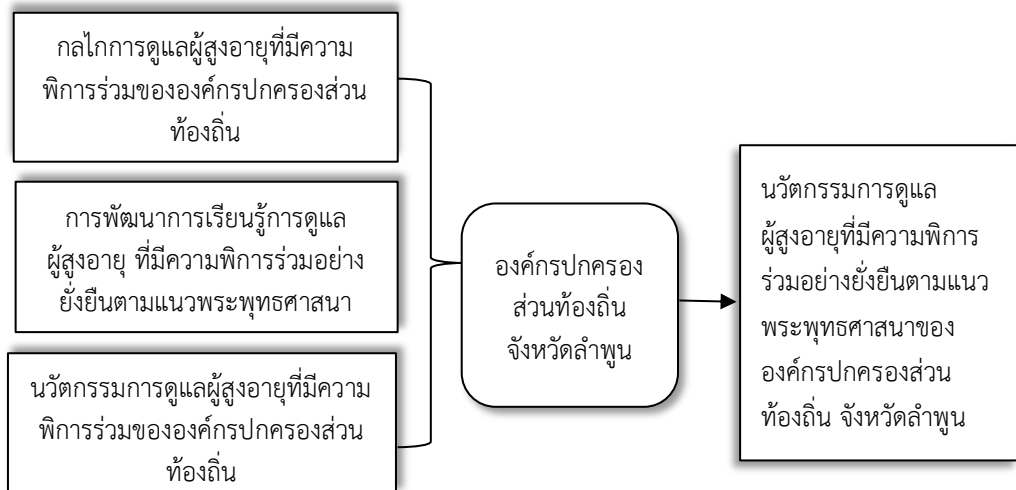
บางส่วนมีความรู้สึกสิ้นหวังเนื่องจากสภาพร่างกายไม่ดีขึ้น และมีความต้องการการดูแลด้วยความเข้าใจ ความคาดหวังในการช่วยเหลือตัวเองให้ได้ตลอดจนการมีสิทธิในการเลือกมีชีวิตและตายอย่างมีศักดิ์ศรี สำหรับผู้ดูแลเกิดความเหนื่อยล้าจากการที่ต้องดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ร่วมกับความรู้สึกวิตกกังวลและห่วงใยในความปลอดภัยของผู้สูงอายุ ความคาดหวังให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรงขึ้นและความไม่เข้าใจถึงจิตใจและความต้องการของผู้สูงอายุ อาจทำให้เกิดปัญหาทางด้านจริยธรรมในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและผู้ดูแลขึ้นได้ เช่น คุณค่าของความเป็นมนุษย์ ต้องการความมีอิสระในตัวเองชีวิตและการตายอย่างมีศักดิ์ศรี สาเหตุส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากมุมมองที่แตกต่างกันของผู้สูงอายุและผู้ดูแล

งานวิจัยเรื่องนี้ คณะผู้วิจัยได้มองเห็นว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงเป็นผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในชีวิตประจำวันเนื่องจากภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังและหรือความพิการต่าง ๆ ทำให้เกิดภาวะพึ่งพิงซึ่งเป็นภาวะที่ผู้สูงอายุไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างเป็นอิสระ แต่ต้องการความช่วยเหลือหรือการเฝ้าระวังจากบุคคลอื่น สะท้อนให้เห็นว่าพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุบางส่วนหรือแทบทั้งหมดต้องอาศัยผู้ดูแลในการช่วยเหลือในการทำกิจกรรมร่วมกับ สภาพปัญหาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า มีหลายด้าน ได้แก่ ด้านร่างกายคือ ร่างกายไม่แข็งแรง เจ็บป่วยง่าย ขาดความคล่องตัว เคลื่อนไหวร่างกายไม่สะดวก ด้านจิตใจ คือมีความรู้สึกวิตกกังวล ไม่ปลอดภัย กลัวการถูก

ทอดทิ้ง ทั้งนี้ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง คือผู้ดูแลหลักในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุในฐานะลูกหลาน โดยรับผิดชอบในการช่วยเหลือดูแลเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการตอบสนองทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อย่างต่อเนื่องทุกวัน จากสภาพการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดความคับข้องใจต่อผู้สูงอายุและผู้ดูแล กล่าวคือ ผู้สูงอายุบางส่วนมีความรู้สึกสิ้นหวังเนื่องจากสภาพร่างกายไม่ดีขึ้น จากที่เคยช่วยเหลือตัวเองได้บ้างเป็นช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ สำหรับผู้ดูแลเกิดความเหนื่อยล้าจากการที่ต้องดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุเฉพาะบางกิจกรรมในตอนกลางวันเป็นต้องช่วยเหลือดูแลทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวันตลอดเวลา ทั้งกลางวันและกลางคืน ร่วมกับความรู้สึกวิตกกังวลและเครียดจากอาการของผู้สูงอายุที่ไม่ดีขึ้นตามความคาดหวัง อาจทำให้เกิดปัญหาทางด้านจริยธรรมในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและผู้ดูแลขึ้นได้ เช่น คุณค่าของความเป็นมนุษย์ ต้องการความมีอิสระในตัวเองหรือความรู้สึกเป็นอิสระ ชีวิตและการตายอย่างมีศักดิ์ศรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ องค์กรปกครองท้องถิ่น จำนวน 3 แห่ง ในอำเภอลำ จังหวัดลำพูน ได้แก่ เทศบาลตำบลวังดิน เทศบาลตำบลดงคำ และเทศบาลตำบลก่อ

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ องค์กรปกครองท้องถิ่น จังหวัดลำพูน ผู้สูงอายุ ชาวบ้านที่มาทำจิตอาสา องค์กร ภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 180 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองท้องถิ่น พื้นที่ละ 5 คน จำนวน 3 พื้นที่ รวมเป็น 15 คน ผู้สูงอายุ พื้นที่ละ 20 คน จำนวน 3 พื้นที่ รวมเป็น 60 คน ชาวบ้านที่มาทำจิตอาสา พื้นที่ละ 20 คน จำนวน 3 พื้นที่ รวมเป็น 60 คน องค์กร ภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ พื้นที่ละ 5 คน จำนวน 3 พื้นที่ รวมเป็น 15 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ตามคุณสมบัติเบื้องต้นที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้ คือ 1) ต้องมี

ความรู้ เบื้องต้นเกี่ยวหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 2) ต้องมีความพร้อม ความเสียสละและความพยายามในการฝึกอบรมครบหลักสูตร 3 วัน และ 3) ต้องมีประสบการณ์ในการสอนและจิตอาสาในการพัฒนาสังคม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) ผู้วิจัย เป็นเครื่องมือหลักสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเตรียมพร้อมทั้งเรื่องการทำความเข้าใจ กระบวนการวิจัย กรอบแนวคิดการวิจัยและหลักเลียงอคติ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทุกประเด็นที่ศึกษา แม่นยำและน่าเชื่อถือ 2) แบบสอบถามลักษณะภูมิหลัง เป็นคำถามลักษณะเดิมคำถามและเลือกตอบ เกี่ยวกับสัญชาติ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส 3) การสัมภาษณ์เชิงลึก กำหนดแนวคำถามตามกรอบแนวคิด ด้วยคำถามปลายเปิดโดยเปิดโอกาสให้ตอบได้อย่างกว้างขวาง และผู้สัมภาษณ์ถามเพิ่มในประเด็นที่ต้องการความลึกซึ้งเพื่อทำความเข้าใจใช้เวลาประมาณ 60-90 นาที ตรวจสอบซ้ำอีกครั้งเพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการหาความถี่และค่าร้อยละ เพื่อแสดงลักษณะภูมิหลัง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลักด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา หลังจากรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งทำการถอดเสียงสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ จากนั้นผู้วิจัยนำความคิดเห็น ข้อค้นพบจากการถอดเสียงสัมภาษณ์มาตีความหรือให้ความหมายเพื่อจัดระบบข้อมูลตามกรอบแนวคิดโดยจับกลุ่มความหมายแยกออกเป็นประเด็นโดยจัดกลุ่มข้อมูลที่มีลักษณะร่วมหรือมีความหมายเหมือนกันไว้ด้วยกัน จากนั้นจำแนกประเด็นสำคัญตามกรอบการวิจัย ตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล กับนักวิจัยพี่เลี้ยงและคืนข้อมูลให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

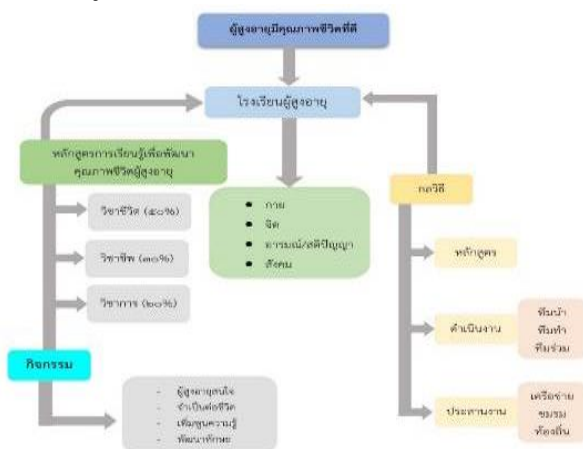
การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล หลักผู้วิจัยดำเนินการศึกษาภายใต้ความยินยอมของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยชี้แจงให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและสิทธิ์ที่จะปฏิเสธการให้สัมภาษณ์ได้เมื่อต้องการในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูล รู้สึกไม่สบายใจหรือรู้สึกไม่ปลอดภัยจากการให้ข้อมูล นอกจากนั้น

โครงการวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ ว. 106/2563 จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว

สรุปผลการวิจัย

1. การพัฒนาระบบกลไกชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน

กลไกการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของเทศบาลวังดิน เทศบาลดงดำ และเทศบาลก้ออำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ซึ่งมีลักษณะเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน รวมไปถึงการมีภาคีเครือข่ายที่พร้อมในการช่วยเหลือในกลุ่มเดียวกัน อาทิ เช่น หน่วยงานและองค์กรภาครัฐ/เอกชน สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการ โดยรวมหลักสูตรและความสำคัญของเนื้อหาเพื่อพัฒนากลไกการดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนี้

แผนภูมิภาพที่ 1 กลไกการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน (สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, ญาติาวินทร์ พิษทองกลาง และ ปาณิสรา เทพรักษ์, 2563)

การพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อเป็นกลไกในการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน สามารถจำแนกตามโครงสร้างออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1.1 หลักสูตรการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กลไกการพัฒนาและส่งเสริมการดูแลผู้สูงอายุด้วยการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุถือเป็นรูปแบบของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาทักษะคุณภาพชีวิตที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้สูงอายุให้สนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตเบื้องต้นที่มีความจำเป็นสำหรับวัย จากความร่วมมือกับภาคี/เครือข่ายที่เป็นวิทยากรจิตอาสาและเป็นพื้นที่ให้แก่ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพ เช่น การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสมมาเผยแพร่หรือการสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่ากับชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดการเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์/สติปัญญา และสังคมและเนื้อหาสาระที่แบ่งตามโครงสร้างของโรงเรียนผู้สูงอายุออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาทักษะชีวิต 50% หมายถึง ความรู้ทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุในการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข 2) กลุ่มสาระการเรียนรู้ทักษะวิชาชีพ 30% หมายถึง แนวทางการส่งเสริมความรู้และทักษะด้านอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุตามความสนใจและความถนัด 3) กลุ่มสาระการเรียนรู้ทักษะวิชาการ 20% หมายถึง การให้ความรู้ สร้างความเข้าใจและสร้างองค์

ความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่เห็นประโยชน์ผู้สูงอายุเนื้อหาและสาระของกลุ่มรายวิชาดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีและการอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข มีเกียรติ มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง และเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้สูงอายุแก่อนุชนรุ่นหลัง

1.2 เนื้อหาสาระของรายวิชาจะมีปัจจัย 4 อย่างเพื่อใช้เป็นกำหนดเนื้อหาและรายวิชาที่จะสอนในโรงเรียน ดังนี้

1.2.1 ผู้สูงอายุให้ความสนใจเมื่อก้าวสู่ช่วงสังคมสูงวัยนั้น การจัดการหลักสูตรควรให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุตามแบบจารีต วัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นที่บุตรหลานพึงดูแลพ่อ แม่ ญาติ และ ผู้สูงวัย แต่ปัจจุบันการเปลี่ยนทางด้านเศรษฐกิจและสังคมส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมแห่งวิถีชีวิตไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้สูงอายุอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่สังคมควรตระหนักความรับผิดชอบต่อบุคคลกลุ่มนี้ เพราะเป็นวัยที่สภาพร่างกายและจิตใจ ทดถอยลงตามธรรมชาติ การดูแลและใส่ใจผู้สูงอายุพึงกระทำตามสิ่งที่ผู้สูงอายุต้องและสนใจ โดยปกติความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุสามารถจำแนกได้ 3 อย่าง ดังนี้

1) ความต้องการด้านร่างกาย ผู้สูงอายุมีความต้องการให้ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ แม้สภาพความจริงแล้วผู้สูงอายุจะมีโรคประจำตัวที่เกิดจากความเคยชินในการใช้ชีวิตจนติดเป็นนิสัย จนเป็นมูลเหตุของปัญหาด้านสุขภาพก็ตาม อีกประการหนึ่ง ผู้สูงอายุมิได้ตระหนักในการดูแลสุขภาพในช่วงที่ร่างกายแข็งแรง พอเข้าสู่ช่วงสูงวัยทำให้สุขภาพแยลงอย่างรวดเร็ว จนทำให้

ต้องมีบุคคลคอยให้การช่วยเหลือดูแลอย่างใกล้ชิด การอยู่อาศัยก็เป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง ด้วยผู้สูงวัยอยู่ในช่วงที่สามารถเกิดความเสี่ยงได้มาก การกินการอยู่จะต้องถูกต้องตามสุขลักษณะและเหมาะสม เมื่อเจ็บป่วยจะต้องมีผู้ดูแลช่วยเหลือให้การพยาบาลอย่างใกล้ชิด มีการตรวจวัดสุขภาพเป็นประจำเพื่อป้องกันมิให้เกิดโรคหรือสามารถรักษาโรคได้ทันที่ที่ต้องการรับบริการรักษาพยาบาลแบบให้เปล่าจากรัฐ ต้องการพักผ่อนนอนหลับให้เพียงพอ ต้องการบำรุงรักษาร่างกายและการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ เช่น การหกล้ม ทางเดินที่นิ่ง เป็นต้น ความต้องการและความสนใจในการดูแลสุขภาพทางด้านร่างกายของผู้สูงวัยเพื่อเป็นการป้องกันความเสื่อมถอยควรได้รับการออกกำลังกายที่เหมาะสมอย่างสม่ำเสมอโดยการจัดกิจกรรมหรือการออกกำลังกายที่เหมาะสมและตามคำแนะนำจากแพทย์

2) ความต้องการด้านจิตใจ ผู้สูงวัยถือได้ว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าที่สังคมควรใส่ใจและดูแลอย่างใกล้ชิด ในฐานะผู้สร้างคุณประโยชน์นานับการแก่ครอบครัวและสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงวัยทั้งหน้าที่การงาน (ต้องเกษียณ) สถานภาพในครอบครัวจากผู้ให้ความช่วยเหลือต้องกลายมาเป็นผู้รับความช่วยเหลือ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมย่อมส่งผลให้ผู้สูงวัย โดยจะต้องปรับตัวและควบคุมสภาพจิตใจให้ยอมรับ แต่หากการปรับตัวได้ช้า ยึดติดกับความคิดแบบเก่า เอาเหตุผลของตัวเองเป็นหลักก็ย่อมส่งผลให้เกิดความเครียด หรือแสดงอาการออกมาในลักษณะต่างๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนิสัย ประสบการณ์

การศึกษาและสภาพแวดล้อม โดยส่วนมากพฤติกรรมของผู้สูงวัยจะยึดติดกับตัวเอง ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและไม่รับรู้สิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาในชีวิต มักรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองลดลง ความสำคัญลงไปจนเกิดความรู้สึกท้อแท้ น้อยใจ ความรู้สึกที่กระทบกระเทือนใจอาจทำให้เกิดความฉุนเฉียวได้มากกว่าปกติ เพราะผู้สูงวัยมักรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองลดลงทำให้ไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์และสนใจเกี่ยวกับความรู้สึกหรือความพอใจของตนเองเท่านั้น

3) ความต้องการทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยทั่วไปผู้สูงวัยต้องการเป็นที่เคารพและยกย่องจากครอบครัวและสังคมเหมือนครั้งก่อน ต้องการมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ต้องการพึ่งพาช่วยเหลือตนเองให้มากและขอความช่วยเหลือผู้อื่นให้น้อย และไม่ต้องการให้ตัวเองถูกมองว่าสงสารจนรู้สึกว่าคุณค่า จังหวะทั้งผู้อื่นเกิดความเมตตาสงสาร อย่างไรก็ตาม ผู้สูงวัยต้องการมีเงินไว้คอยเลี้ยงดูตนเอง เพื่อมิให้เป็นภาระแก่บุตรหลาน ผู้สูงวัยบางคนเมื่อลาออกจากงานแล้วมีเงินเก็บก้อนหนึ่งไว้ใช้ในยามแก่เฒ่าจากการบริการของภาครัฐฯ ซึ่งช่วยในการเยียวยารักษาพยาบาลแบบให้เปล่าหรือสวัสดิการอื่นๆ อีกมากมาย อย่างไรก็ตาม ความต้องการทางสังคมและเศรษฐกิจอันแท้จริงที่ผู้สูงวัยต้องการได้แก่ การดูแลเอาใจใส่ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคม ซึ่งเป็นหน้าที่ของบุตร หลาน สมาชิกในครอบครัว สังคม และการดูแลจากภาครัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับสังคมผู้สูงวัยเพื่อเป็นการช่วยเหลือ ดูแลและป้องกันความเลื่อมล้ำทางสังคมให้แก่ผู้สูงวัยในการใช้ชีวิตร่วมกับสังคม

1.2.2 ความจำเป็นต่อการ

ดำเนินชีวิต หลักสูตรสำหรับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุร่วมกับครอบครัวและสังคมอย่างมีความสุขนั้น จำเป็นจะต้องตระหนักถึงวิธีการที่จะทำให้ผู้สูงอายุปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดความสุข ได้แก่ การสร้างจิตใจให้เบิกบาน ร่าเริง แจ่มใส ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ผ่อนคลายทางอารมณ์ เกิดความสุขสงบ และเหมาะสมกับวัย เช่น ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ อ่านหนังสือหรือทำกิจกรรมเบา ๆ ที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้น และควรมีวิธีวางตนเพื่อให้อุปสรรคต่าง ๆ เกิดความศรัทธา เชื่อมั่นและเป็นที่พึ่งเมื่อยามเดือดร้อนหรือทุกข์ใจ การรู้เท่าทันเหตุการณ์ต่าง ๆ จากข่าวและสื่อมีเดีย เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต ฯลฯ เพื่อจะได้ปรับทัศนคติและมีความรู้ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นการบริหารความคิดและป้องกันมิให้สมองเสื่อมถอยลง นอกจากนั้น ควรให้สร้างคุณค่าให้แก่ผู้สูงอายุในการช่วยเหลือครอบครัวในสิ่งที่เหมาะสม เช่น ดูแลเด็กเล็ก ช่วยดูแลบ้านเมื่อลูกหลานออกไปทำงาน รักษาตนเองให้มีสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์ รู้จักออกกำลังกายตามความเหมาะสม เพื่อมิให้เป็นเป็นกังวลแก่บุตรหลานหรือผู้อยู่ร่วมกัน หลักสูตรควรจะเป็นการส่งเสริมและช่วยเหลือในการดูแลผู้สูงอายุด้วยการร่วมมือร่วมใจและปฏิบัติอย่างจริงจังของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเริ่มจากตัวผู้สูงอายุเอง สมาชิกในครอบครัวและชุมชน รวมถึงหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัวจะได้ตระหนักเกี่ยวกับบทบาท ความสำคัญ ที่จะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่ามีคุณค่า ความสำคัญต่อครอบครัวและสังคม

1.2.3 เพิ่มพูนความรู้ หลักสูตร

ควรเหมาะสมกับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่จะสามารถดูแลสุขภาพตนเอง มีสร้างภาระแก่ญาติ พี่น้องและผู้อื่น มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของประเทศชาติ โดยเฉพาะการให้ความรู้ทางด้านสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับตามกฎหมาย วิธีการดูแลสุขภาพเบื้องต้นของผู้สูงอายุ การสร้างเจตคติและการปรับเปลี่ยนความคิดตามวัย การเป็นผู้สูงวัยอย่างมีคุณค่า ซึ่งการเพิ่มพูนความรู้ของผู้สูงอายุจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับเป้าหมาย ได้แก่ สุขภาพของผู้สูงอายุ การเสริมสร้างสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ การจัดการความเครียดและอารมณ์ การร่วมกิจกรรมในสังคม และความมั่นคงแห่งชีวิตและสวัสดิการของผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดการยอมรับและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างล้าค่าแก่บุตรหลานและสังคมต่อไป

1.2.4 พัฒนาทักษะชีวิต

ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะต้องมีการพัฒนาทักษะชีวิตในการเรียนรู้เพื่อที่พัฒนาตนเองและใช้ทักษะชีวิตเพื่อสร้างเจตคติในการเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีความสามารถวิเคราะห์ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาในการควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เพื่อปรับตัวและป้องกันตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนาทักษะของผู้สูงอายุมีลักษณะในการฝึกฝนและพัฒนา ดังนี้

1) การพัฒนาทักษะชีวิต

ทางด้านร่างกาย เมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุเป็นเรื่องปกติที่สภาพร่างกายหรือเซลล์ต่าง ๆ เริ่มตายและการสร้างเซลล์ทดแทนได้จำนวนน้อย เกิดภาวะความเชื่องช้า สภาพร่างกายเสื่อม

โทรม สึกหรือ จนทำให้บุคลิกภาพเสียตามไปด้วย เช่น หลังโก่ง ผมหงอก ฟันหลุดร่วง ตาฝ้า ฟาง หูตึง ผิวหนังเหี่ยวเหี่ยว กล้ามเนื้อหย่อนยาน บางรายมือเท้าสั่น การทรงตัวไม่ดี เป็นต้น การพัฒนาทักษะทางด้านร่างกายนั้น ผู้สูงอายุควรตระหนักและคำนึงถึงสุขภาพร่างกาย โดยการใส่ใจที่จะออกกำลังกายและดูแลรักษาร่างกายให้สมบูรณ์ เข้าใจและยอมรับสภาพร่างกายที่มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยการจัดกิจกรรมเสริมทักษะที่สร้างความมั่นใจแก่ผู้สูงอายุที่สามารถทำตามที่ตนเองชอบและมีความถนัด ทั้งทักษะงานวิชาชีพ และงานอดิเรก เช่น การทำหัตถกรรม การจักรสาน งานประดิษฐ์วัสดุในท้องถิ่น เป็นต้น การละเล่นพื้นเมือง เช่น การฟ้อน การรำ การเต้นที่มีความเหมาะสมกับวัย เป็นต้น กิจกรรมกีฬา เช่น กีฬาผู้สูงอายุ ปั่นจักรยาน การเล่นดนตรีพื้นเมืองและร้องเพลง เช่น สะล้อ ซอ ซึง กลอง เป็นต้น และการมีชมรมในการสร้างจิตอาสา เช่น ชมรมจิตอาสา พัฒนาศาสนสถาน ชมรมจิตอาสาในการดูแลผู้ป่วยติดเตียง เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าว เป็นการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่เสริมสร้างทักษะชีวิตทางด้านร่างกายและตนเอง

2) การพัฒนาทักษะชีวิตด้านอารมณ์ ปกติเมื่อเข้าสู่ช่วงสูงวัยจะมีพฤติกรรมที่บ่งบอก ได้แก่ ชอบบ่น อารมณ์ไม่คงที่ โกรธง่าย ใจดี น้อยใจ ขี้เหงา เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสิ่งแวดล้อมในครอบครัว เศรษฐกิจ สังคมและประสบการณ์ที่ผ่านมา การพัฒนาชีวิตทางอารมณ์เป็นสิ่งที่อ่อนไหวมาก โดยส่วนใหญ่ผู้สูงวัยจะมีความพึงพอใจจะเกิดจากการสร้างมิตรภาพ การมีโอกาสช่วยเหลือผู้อื่นและ

การให้ทานบริจาคทุนทรัพย์เพื่อช่วยเหลือทางด้านสาธารณะกุศลในรูปแบบต่าง ๆ

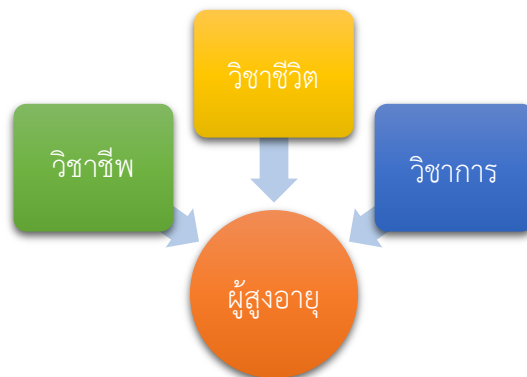
3) การพัฒนาทักษะชีวิตด้านสังคม บุคคลวัยนี้ส่วนใหญ่จะสนใจเรื่องวัด ธรรมะธัมโม ใจบุญสุนทาน บางรายสละเพศเข้าสู่บรรพชิตอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม บางรายสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจบังคับให้ไม่สามารถทำตามที่ได้ปรารถนาได้ ต้องหาเลี้ยงชีพหรือได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เลี้ยงดูเด็กเล็กๆ จึงกลายเป็นที่พึ่งและเพื่อนเล่นของลูกหลาน มีความสุขและเพลิดเพลินไปกับลูกหลานตัวเล็กๆ

4) การพัฒนาทักษะชีวิตด้านสติปัญญา บุคคลวัยนี้มักจะมีความคิดอ่านที่ดี สุขุมรอบคอบ แต่ขาดความคิดริเริ่ม มักยึดถือหลักเกณฑ์ที่ตนเองเชื่อ หลงใหลง่าย ความจำเลอะเลือน ทำให้ความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เป็นไปได้ยากมากวัยชราเป็นวัยที่ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายค่อย ๆ เสื่อมลงไปตามเวลา สมองเริ่มเสื่อมโทรมอวัยวะต่าง ๆ ทำงานอย่างไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ กล้ามเนื้ออ่อนเหลวและถูกแทนที่ด้วยไขมัน ความแข็งแรงกำลังวังชาลดน้อยถอยลง แต่ในด้านความสามารถทางด้านจิตใจอาจจะมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ เช่น มีความสุขุม รอบคอบขึ้น จิตใจเยือกเย็น ดังนั้น ถ้าหากลูกหลานเข้าใจถึงพฤติกรรมต่างๆ ของคนวัยชรา และปฏิบัติต่อคนชราอย่างเหมาะสม ก็จะช่วยให้คนชราใช้ชีวิตของตนเองยังมีคุณค่าอยู่และผลที่จะคืนกลับสู่ลูกหลานคือ การมีที่พึ่งทางใจที่อบอุ่นและจริงใจ สำหรับคนวัยชราเองก็ควรที่จะศึกษาหาแนวทางปฏิบัติให้เหมาะสมกับวัยชราของตนเอง เช่น การหากิจกรรมที่สอดคล้องกับชีวิตบางรายสิ่งแวดล้อม

การผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนกลไก การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วม จำเป็นจะต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานร่วมกันของกลุ่มดังกล่าว โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนกลางในการประสานและระดมความคิดในการสร้างสรรคกิจกรรมต่างๆ ต่างให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่า การมีส่วนร่วมกับสังคม การรับผิดชอบต่อสังคม การฝึกทักษะพัฒนาตนเองและมีจิตอาสานำพาสังคมผู้สูงวัยให้เป็นสังคมแห่งความสุขได้อย่างแท้จริง

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน

การพัฒนา รูปแบบการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน โดยผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน และผู้วิจัยได้ปรับปรุงตามคำแนะนำของท่านเรียบร้อยแล้ว จึงขอนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

แผนภูมิภาพที่ 2 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน (พระบุญทรง บุญญโร, ญาติาวินมิตร์ พิชทองกลาง และ ประทีป พิชทองกลาง, 2563)

รูปแบบการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาเพื่อดูแลสุขภาพผู้สูงอายุมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ วิชาชีวิต วิชาชีพ และวิชาการ โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปบูรณาการในประเด็น การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมเชิงพุทธบูรณาการนี้ มีนักการศาสนาและนักวิชาการ

หลายท่านได้นำเสนอไว้ ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยค้นพบรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ 3 มิติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 วิชาชีวิต

องค์กรศาสนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้ามาร่วมกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม และวันสำคัญต่างๆ รวมถึงการเจริญภาวนา สนับสนุนในการดูแลสุขภาพกายและใจแก่ผู้สูงอายุในชุมชน ทราบเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิต รวมถึงการอยู่ร่วมกับบุคคลต่างวัยในครอบครัวและชุมชน เพื่อสร้างความสามัคคี เห็นอกเห็นใจ และอยู่ร่วมกันมีความสุข

ขั้นที่ 2 วิชาชีพ

ผู้สูงอายุมีความทักษะ ประสบการณ์ และความมั่นคงในการประกอบอาชีพ หมายถึง มีหลักประกันในชีวิตหรือความมั่นคง 3 เรื่อง ประกอบด้วย 1) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คือ มีเงินใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน มีการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ จะต้องรู้จักเก็บหอมรอมริบตั้งแต่วัยหนุ่มสาว เพื่อจะได้มีไว้ใช้อนาคต ทั้งยามปกติ ยามชรา และยามเจ็บป่วย 2) ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน คือ สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัย ไปไหนมาไหนไม่มีใครทำร้ายรวมไปถึงอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี มีที่อยู่อาศัยที่เป็นส่วนตัว บรรยากาศดี และมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็น 3) ความมั่นคงในครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม คือ มีครอบครัวที่ดี อยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข เมื่อครอบครัวดีร่มเย็นเป็นสุข ชุมชนก็จะดี ร่มเย็นเป็นสุข เมื่อชุมชนดีร่มเย็นเป็นสุข ประเทศชาติก็ดีร่มเย็นเป็นสุขเช่นกัน รวมไปถึงการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีก็จะส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย

ขั้นที่ 3 วิชาการ

ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความรู้จากสื่อต่างๆ อย่างครบมิติ เพื่อการดูแลสุขภาพและภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาโดยเชื่อมโยงเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ประกอบด้วย สุขภาพกายที่ดี สุขภาพจิตที่ดี สุขภาพทางสังคมที่ดี และสุขภาพทางปัญญาที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องเน้นที่จะทำให้ร่างกายอยู่ในสภาพที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ร่วมกับส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามสภาพร่างกาย จิตใจ และเวลาเอื้ออำนวย โดยยึดหลัก 11 อ. เพื่อสุขภาพกายใจที่ดี คือ อาหาร ออกกำลังกาย อนามัย อุจจาระ ปัสสาวะ อากาศ (แสง) อาทิตย์ อารมณ์ อติเรก อนาคต อบอุน และอุบัติเหตุ ดังนั้นการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุจะต้องปรับการดูแลให้เหมาะสมตามสภาพปัญหาที่แตกต่างกันหรือการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เท่ากัน โดยขึ้นอยู่กับสุขภาพและการใช้ชีวิตในวัยที่ผ่านมา

3. นวัตกรรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน

สำหรับการพัฒนานวัตกรรมเชิงชุมชนเพื่อการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน คณะผู้วิจัยได้ขับเคลื่อนนวัตกรรมเชิงชุมชนเพื่อการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูนร่วมกับประชาชนจิตอาสา ผู้นำชุมชน คณะสงฆ์ และหน่วยงานราชการในพื้นที่ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 3 แห่งในพื้นที่ จนเกิดความร่วมมือ

และเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

3.1 ประชาชนจิตอาสา (Volunteer)

การพัฒนาบทบาทการดูแลผู้สูงอายุ ในชุมชน จะต้องจัดตั้งหรือรวมกลุ่มผู้สูงอายุ ในชุมชนอย่างเข้มแข็ง ยกระดับการพัฒนา คุณภาพผู้สูงอายุ ให้มีระบบการดูแลผู้สูงอายุ ที่ดีกว่าเดิม เช่น พัฒนาเป็นศูนย์ดูแลและพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุหรือศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ เวลากลางวัน (Day Care) เหมือนศูนย์พัฒนา เด็กเล็กในชุมชนและใกล้บ้าน เพื่อเป็นการ ส่งเสริมสวัสดิการของผู้สูงวัย ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการดูแลผู้สูงอายุให้พักผ่อน หลังวัยเกษียณ โดยเทศบาลมีบทบาทในการ ผลักดันให้เกิดกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุในการ ทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ของผู้สูงอายุในการจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยวิธีการแต่งตั้งคณะกรรมการประจำ โรงเรียน ประธานหัว แก่นนำกลุ่มแต่หมื่นในเขต พื้นที่เทศบาลเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตั้ง ระเบียบ กฎกติกา และข้อปฏิบัติแก่นักเรียน ผู้สูงอายุในโรงเรียน โดยกลุ่มจิตอาสาส่วนมาก จะเป็น นบุ คคลที่ เกษียณราชการแต่ มี เจตนารมณ์ในการช่วยเหลือกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น กลุ่ม Caregiving ที่ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุและ ผู้ป่วยติดเตียง โดยผลักดันแกนนำเพื่อสร้างจิต อาสาของโรงเรียนผู้สูงอายุในการดูแลสมาชิก เอง ถือได้ว่าเป็นบทบาทที่สำคัญในการสร้าง การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนา ตนเองและการรับผิดชอบต่อสมาชิกในชุมชน ที่มีสถานภาพเดียวกันได้เป็น อย่างดี คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการพัฒนาการเรียนรู ของชุมชนจิตอาสาเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มี ความพิ การร ่วมอย่าง ยั่งยืน ตามแนว

พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น จังหวัดลำพูน องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น (อปท.) มีบทบาทในการจัดการดูแล สุขภาพของประชาชน โดยร่วมมือกับชุมชน และภาคีภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินงาน และบริหารจัดการระบบหลักประกันสุขภาพ ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรค รวมทั้งการพัฒนา ระบบ สุขภาพชุมชนในระดับท้องถิ่นเพื่อตอบสนอง ต่อความต้องการของประชาชนในแต่ละชุมชน ท้องถิ่นมากขึ้น ส่วนของการดูแลผู้สูงอายุใน พื้นที่จะมีนโยบายในการส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตแก่ผู้สูงวัย โดยการจัดตั้งโรงเรียน ผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมในการส่งเสริมและพัฒนา มีทักษะในการใช้ชีวิต เป็นการส่งเสริมคุณภาพ ทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์และ ปัญญา โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมี บทบาทในการขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐเข้าสู่ ยุทธศาสตร์ท้องถิ่นในการปฏิบัติ ซึ่งกิจกรรม ของโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลก้อ ตำบลดงดำ และวังดิน อำเภอี้ จังหวัดลำพูน และคณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมเยี่ยมผู้สูงอายุที่มี ความพิ การร ่วม และจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ

3.2 พัฒนาและสร้างกำลังใจ (Moral Support)

การดำรงชีวิตของผู้สูงอายุร่วมกับ ครอบครัวและสังคมอย่างมีความสุขนั้น จำเป็นจะต้องตระหนักถึงวิธีการที่จะทำให้ ผู้สูงอายุปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดความสุข ได้แก่ การสร้างจิตใจให้เบิกบาน ร่าเริง แจ่มใส ใช้ เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ผ่อนคลายทาง อารมณ์ เกิดความสุขสงบ และเหมาะสมกับวัย อาทิเช่น ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ อ่านหนังสือ

หรือทำกิจกรรมเบา ๆ ที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้น และควรมีวิธีวางตนเพื่อให้บุตรหลานได้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นและเป็นที่พึ่งเมื่อยามเดือดร้อนหรือทุกข์ใจ การรู้เท่าทันเหตุการณ์ต่าง ๆ จากข่าวและสื่อมีเดีย เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต ฯลฯ เพื่อจะได้ปรับทัศนคติและมีความรู้ ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นการบริหารความคิดและป้องกันมิให้สมองเสื่อมถอยลง นอกจากนั้น ควรให้สร้างคุณค่าให้แก่ผู้สูงอายุในการช่วยเหลือครอบครัวในสิ่งที่เหมาะสม เช่น ดูแลเด็กเล็ก ช่วยดูแลบ้านเมื่อลูกหลานออกไปทำงาน รักษาตนเองให้มีสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์ รู้จักออกกำลังกายตามความเหมาะสม เพื่อมิให้เป็นเป็นกังวลแก่บุตรหลาน หรือผู้อยู่ร่วมกัน หลักสูตรควรจะเป็นการส่งเสริมและช่วยเหลือในการดูแลผู้สูงอายุด้วยการร่วมมือร่วมใจและปฏิบัติอย่างจริงจังของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเริ่มจากตัวผู้สูงอายุเอง สมาชิกในครอบครัวและชุมชน รวมถึงหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัวจะได้ตระหนักเกี่ยวกับบทบาท ความสำคัญ ที่จะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่า มีความสำคัญต่อครอบครัวและสังคม คณะผู้วิจัยและประชาชนจิตอาสา ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้จัดกิจกรรมเพื่อสร้างขวัญและให้กำลังใจแก่ผู้สูงอายุ

3.3 ห่วงใยและเกื้อกูล (Caring)

ผู้สูงอายุถือได้ว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่า ที่สังคมควรใส่ใจและดูแลอย่างใกล้ชิด ในฐานะผู้สร้างคุณประโยชน์นานับการแก่ครอบครัวและสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุทั้งหน้าที่การงาน(ต้อง

เกษียณ) สถานภาพในครอบครัวจากผู้ให้ความช่วยเหลือต้องกลายมาเป็นผู้รับความช่วยเหลือ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายจิตใจ และสังคมย่อมส่งผลให้ผู้สูงอายุ จะต้องปรับตัวและควบคุมสภาพจิตใจให้ยอมรับ แต่หากการปรับตัวได้ช้า ยึดติดกับความคิดแบบเก่า เอาเหตุผลของตัวเองเป็นหลักก็ย่อมส่งผลให้เกิดความเครียด หรือแสดงอาการออกมาในลักษณะต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนิสัย ประสบการณ์ การศึกษาและสภาพแวดล้อม โดยส่วนมากพฤติกรรมของผู้สูงอายุจะยึดติดกับตัวเอง ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและไม่รับรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เข้ามาในชีวิต มักรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองถูกลดความสำคัญลงไปจนเกิดความรู้สึกท้อแท้ น้อยใจ ความรู้สึกที่กระทบกระเทือนใจอาจทำให้เกิดความฉุนเฉียวได้มากกว่าปกติ เพราะผู้สูงอายุมักรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองลดลงทำให้ไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์และสนใจเกี่ยวกับความรู้สึกหรือความพอใจของตนเองเท่านั้น ประชาชนจิตอาสาจึงได้จัดกิจกรรมเยี่ยมและให้กำลังใจผู้สูงอายุ

3.4 หนุนเสริมสิ่งอำนวยความสะดวก (Universal Design)

ผู้สูงอายุมีความต้องการให้ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ แม้สภาพความจริงแล้วผู้สูงอายุจะมีโรคประจำตัวที่เกิดจากความเคยชินในการใช้ชีวิตจนติดเป็นนิสัย จนเป็นมูลเหตุของปัญหาด้านสุขภาพก็ตาม อีกประการหนึ่ง ผู้สูงอายุมิได้ตระหนักในการดูแลสุขภาพในช่วงที่ร่างกายแข็งแรง พอเข้าสู่ช่วงสูงวัยทำให้สุขภาพแย่งลงอย่างรวดเร็ว จนทำให้ต้องมีบุคคลคอยให้การช่วยเหลือดูแลอย่างใกล้ชิด การอยู่อาศัยก็เป็นปัจจัยสำคัญ

ยิ่ง ด้วยผู้สูงวัยอยู่ในช่วงที่สามารถเกิดความ
เสี่ยงได้มาก การกินการอยู่จะต้องถูกต้องตาม
สุขลักษณะและเหมาะสม เมื่อเจ็บป่วยจะต้อง
มีผู้ดูแลช่วยเหลือให้การพยาบาลอย่างใกล้ชิด
มีการตรวจวัดสุขภาพเป็นประจำเพื่อป้องกันมิ
ให้เกิดโรคหรือสามารถรักษาโรคได้ทันทั่วทั้งที่
ต้องการรับบริการรักษาพยาบาลแบบให้เปล่า
จากรัฐ ต้องการพักผ่อนนอนหลับให้เพียงพอ
ต้องการบำรุงรักษาร่างกายและการออกกำลังกาย
กายอย่างสม่ำเสมอ และสิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวกเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ เช่น การหกล้ม
ทางเดิน ที่นั่ง เป็นต้น ความต้องการและความ
สนใจในการดูแลสุขภาพทางด้านร่างกายของ
ผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการป้องกันความเสื่อมถอย
ควรได้รับการออกกำลังกายที่เหมาะสมอย่าง
สม่ำเสมอ โดยการจัดกิจกรรมหรือการออก
กำลังกายที่เหมาะสมและตามคำแนะนำจาก
แพทย์ ดังนั้น การหนุนเสริมสิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวกจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุที่มี
ความพิการร่วม คณะผู้วิจัยและประชาชนจิต
อาสาได้ร่วมกันจัดหารถวีลแชร์ เตียงพยาบาล
สำหรับผู้สูงอายุ และสิ่งอำนวยความสะดวก
อื่น ๆ พร้อมทั้งสิ่งของอุปโภค บริโภค

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยใช้
ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based
Rehabilitation) โดยพัฒนาศักยภาพ
อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถฟื้นฟู
สมรรถภาพตามสภาพความพิการของผู้สูงอายุ
รายบุคคลได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งการใช้
อุปกรณ์ช่วยเหลือต่างๆ การซ่อมบำรุงตาม
ระยะเวลา เช่น การเปลี่ยนแบตเตอรี่
เครื่องช่วยฟัง เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัย

ของสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, ญาตาวิมินทร์
พีชทองกลาง และ ปาณิสรา เทพรักษ์ (2563)
ที่เสนอว่า การจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้
อุปกรณ์ฯได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในกรณี
พื้นที่มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุไม่เพียงพอ ควร
ให้นิสิต นักศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ เช่น
พยาบาล สาธารณสุขชุมชน กายภาพบำบัด
เป็นต้น ผู้ที่มีภูมิสำเนาในชุมชนอยู่แล้วหรือ
นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพในชุมชน
เป็นผู้ช่วยเหลือ เนื่องจากในปัจจุบันทุก
หลักสูตรได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการดูแล
สุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการเพื่อรองรับการ
เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ส่วนการ
จัดสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย
สำหรับผู้สูงอายุที่มีความพิการ เช่น การจัดให้
มีทางลาดที่มีความชันเหมาะสมกับการใช้
รถเข็นนั่ง การปรับความกว้างของขนาดประตู
ทั้งในบ้าน และสถานที่สาธารณะต่างๆ การ
ติดตั้งราวจับในห้องน้ำ เป็นต้น องค์การ
ปกครองส่วนท้องถิ่น ควรรับผิดชอบ
ดำเนินการสำรวจและจัดลำดับความสำคัญ
ของงานที่ต้องแก้ไขเร่งด่วน ภายใต้การ
ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐบาล เพื่อ
ไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนกัน แนวทางการจัด
สวัสดิการทางสังคมทั้งในระดับนโยบายและ
การปฏิบัติจริงในพื้นที่ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สิ่ง
สำคัญ คือ การบูรณาการทุกภาคส่วนให้
ร่วมมือกัน ลดความซ้ำซ้อนของการดำเนินงาน
มีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามความเป็น
จริงและปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทของ
พื้นที่สอดคล้องกับการศึกษาของพระบุญทรง
บุญญธโร, ญาตาวิมินทร์ พีชทองกลาง และ
ประทีป พีชทองกลาง (2563) ที่ได้ศึกษาการ
พัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาเพื่อดูแล

สุขภาพของผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่าง ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสนาขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน พบว่า การนำ หลักการ หรือข้อปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา มาบูรณาการร่วมกับกิจกรรมที่องค์กร หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยในการสร้าง กระบวนการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุจะช่วยสร้าง พลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายของผู้สูงอายุได้ เป็นอย่างดี

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ คือ 1) ได้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการ ดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน 2) ได้ทราบปัจจัยแห่งการมีจิตอาสาของชุมชน ในการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่าง ยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน 3) ได้ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาในการ ดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืน ตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังเกิดประโยชน์เชิง นโยบาย ได้ข้อมูลรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ ของชุมชนจิตอาสาในการดูแลผู้สูงอายุที่มี ความพิ การร่วมอย่างยั่งยืนตามแนว พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น จังหวัดลำพูนเพื่อขับเคลื่อนสู่ นโยบาย ต่อผู้สูงอายุ ผู้พิการ และกลุ่มเปราะบางต่อไป ผลจากการวิจัยทำให้ทราบข้อมูลเชิงลึกบาง ประเด็น ผู้วิจัยเห็นว่า การดูแลผู้สูงอายุที่มี ความพิการร่วมอย่างยั่งยืนขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นนโยบายที่สำคัญของ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังมีอีกหลาย ประเด็นที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก ในการทำวิจัย เพราะถือว่าเป็นภารกิจในการ บำบัดทุกข์ บำรุงสุขของประชาชน เช่น เรื่อง สวัสดิการ คุณภาพชีวิต ความเหลื่อมล้ำทาง อาชีพ เป็นต้น ซึ่งหากการวิจัยสามารถสรุป รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เพื่ อพัฒนาจิตวิญญาณที่มีคุณค่าและ คุณประโยชน์อย่างยิ่ง งานวิจัยครั้งต่อไป ควร ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการสร้าง รูปแบบสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุอย่างเท่า เทียมและทั่วถึงต่อไป ส่วนกลยุทธ์กลยุทธ์การ บริหารจัดการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็ควรมีการทำ วิจัยต่อไป

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การพัฒนานวัตกรรมเชิงชุมชนเพื่อการ ดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืน ตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน ก่อนให้เกิดองค์ ความรู้จากงานวิจัย เรียกว่า “จิต (มหาจุฬาฯ) อาสา” หรือ VMCU Model มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ประชาชนจิตอาสา (Volunteer) 2) พัฒนาและสร้างกำลังใจ (Moral Support) 3) ห่วงใยและเกื้อกูล (Caring) 4) หนุนเสริมสิ่ง อำนาจความสะดวก (Universal Design) โดยมีแผนภูมิภาพดังนี้ (อาภากร ปัญญา, ญาตาวีมิ นทร์ พิษทองกลาง และ ประทีป พิษทองกลาง, 2563)

แผนภูมิภาพที่ 3 จิต (มหาจุฬาฯ) อาสา หรือ VMCU Model (อาภากร ปัญโญ, ญาตาวีมี นทร์ พิษทองกลาง และ ประทีป พิษทองกลาง, 2563)

บทสรุป

กลไกของชุมชนในการพัฒนาการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ชมรมผู้สูงอายุ 2) กลุ่มจิตอาสา 3) องค์กรศาสนา 4) กลุ่มองค์กรชุมชน และ 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การขับเคลื่อนกลไกการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมจำเป็นจะต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานร่วมกันของกลุ่มดังกล่าว โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนกลางในการประสานและระดมความคิดในการสร้างสรรค์กิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่า การมีส่วนร่วมกับสังคม การรับผิดชอบต่อสังคม การฝึกทักษะพัฒนาตนเองและมีจิตอาสานำพาสังคมผู้สูงอายุให้เป็นสังคมแห่งความสุขได้อย่างแท้จริง ส่วนการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาเพื่อดูแลสุขภาพผู้สูงอายุมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ วิชาชีวิต วิชาชีพ และวิชาการ

โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ 4 มิติ คือ 1) มิติทางกาย-ศีลสิกขา 2) มิติทางสังคม-ศีลสิกขา 3) มิติทางจิตใจ-สมาธิสิกขา 4) มิติทางปัญญา-ปัญญาสิกขา การดูแลของชุมชนจิตอาสาด้วยจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้สูงอายุมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ไม่ทุกข์กับความเจ็บป่วย ทำชีวิตให้มีคุณภาพ สุขภาพแข็งแรงและสมรรถภาพสมบูรณ์ จากงานวิจัยนี้ได้เกิดนวัตกรรมเชิงชุมชนที่เกิดขึ้น เรียกว่า “จิต (มหาจุฬาฯ) อาสา” หรือ VMCU Model มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ประชาชนจิตอาสา (Volunteer) 2) พัฒนาและสร้างกำลังใจ (Moral Support) 3) ห่วงใยและเกื้อกูล (Caring) 4) หนุนเสริมสิ่งอำนวยความสะดวก (Universal Design) นวัตกรรมนี้สามารถขับเคลื่อนโดยกลุ่มจิตอาสาภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปสู่นโยบายเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย

ข้อมูลรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาในการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูนสามารถไปขับเคลื่อนสู่นโยบายต่อผู้สูงอายุผู้พิการ และกลุ่มเปราะบางกลุ่มอื่นๆ ได้ต่อไป

2. ข้อเสนอในการนำไปใช้ประโยชน์และวิจัยครั้งต่อไป

การดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืน ควรวิจัยหรือศึกษานโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องว่ามีประเด็นใดบ้างที่ควรทำวิจัยต่อไป เช่น เรื่องสวัสดิการ คุณภาพชีวิต ความเหลื่อมล้ำทางอาชีพ เป็นต้นงานวิจัยครั้งต่อไป ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการสร้างรูปแบบสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงต่อไป ส่วนกลยุทธ์ กลยุทธ์การบริหารจัดการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ก็ควรมีการทำวิจัยต่อไป

แหล่งอ้างอิง

- กิริติ กิจธีระวุฒิวงษ์ และ นิทรา กิจธีระวุฒิวงษ์. (2561). ทิศทางของการพัฒนาผู้ดูแลผู้สูงอายุระยะยาวในชุมชน. *วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ*, 36(4), 15-24.
- ชุตติเดช เจียนดอน, นวรัตน์ สุวรรณผ่อง, ฉวีวรรณ บุญสุยา และ นพพร ไหวธีระกุล. (2558). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบท อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสาธารณสุขศาสตร์*, 41(3), 229-239.
- ทวีชัย เชสูงเนิน และ ปิยธิดา คูศิริบุญรัตน์. (2554). ความอยู่ดีมีสุขและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกสมาคมข้าราชการบำนาญและผู้สูงอายุ จังหวัดขอนแก่น. ใน *การประชุมวิชาการ ครั้งที่ 27 ประจำปี 2554* (น. 190-194). ขอนแก่น: คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระบุญทรง ปุณฺณธโร, ญาณาวินนทร์ พิษทองกลาง และ ประทีป พิษทองกลาง. (2563). *การพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนจิตอาสาเพื่อดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนตามแนวพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทยา ธรรมเจริญ และ นิทัศน์ย์ เจริญงาม. (2562). การพยากรณ์พฤติกรรมในการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ ตำบลสองพี่น้อง จังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 27(5), 850-865.
- วิยะดา รัตนสุวรรณ. (2561). จริยธรรมในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง. *วารสารการพยาบาลการสาธารณสุขและการศึกษา*, 19(3), 14-24.
- ศุภเจตน์ จันทรสาสน์. (2554). คุณภาพชีวิตของคนไทย: นัยจากสถิติการฆ่าตัวตาย. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 36(4), 16-24.

- สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, ญาติวามินทร์ พิษทองกลาง และ ปาณิสรา เทพรักษ์. (2563). การพัฒนาระบบกลไกชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อาภากร ปัญญา, ญาติวามินทร์ พิษทองกลาง และ ประทีป พิษทองกลาง. (2563). การพัฒนานวัตกรรมเชิงชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืน ตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อารดา ธีระเกียรติกำจร. (2558). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

**ศึกษาเชิงวิเคราะห์ประเพณีการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย
ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**
**AN ANALYTICAL STUDY OF THE TRADITION OF RICE-BOWL VOTIVE OFFERING
BY LANNA THAI PEOPLE, SRI BHUM SUB-DISTRICT, MUANG DISTRICT,
CHIANG MAI PROVINCE**

พระสมพงษ์ อธิจิตโต (ทาอุปรังค์)*

PhraSompong Adhijitto (Ta-Uparong)

โพน นามณี**

Phon Namanee

พระครูสมุทรธนโชติ จิระธมโม**

Phrakrusamu Thanachot Ciradhammo

Corresponding Author E-mail: phraSompong.ad@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความหมายและประเภทของการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย 2) เพื่อศึกษาประเพณีในการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าในการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า :

1. การทานขันข้าว หมายถึง การเตรียมสำหรับอาหารอันมีอาหาร ผลไม้ น้ำดื่ม ดอกไม้ ธูปเทียน สวดดอกไม้ น้ำสำหรับกรวด จัดเตรียมในภาชนะที่สวยงาม นำไปถวายพระสงฆ์ ประเภทของการทานขันข้าวประกอบด้วย 1) การทานเพื่ออุทิศให้ผู้ล่วงลับ 2) การทานในวันครบรอบวันเกิด เพื่อความเป็นสิริมงคล 3) การทานเพื่ออุทิศให้กับเทวดาที่รักษาบ้านเมือง วัดวาอาราม รักษาเขตบ้านแดนเมือง และ 4) การทานให้กับตนเอง เป็นการสั่งสมบุญบารมีให้กับตนเอง

2. ประเพณีทานข้าวใหม่เดือนสี่เป็ง หลังจากสิ้นสุดฤดูทำนาเก็บเกี่ยวข้าวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก่อนที่จะนำไปบริโภค มีความเชื่อที่ต้องไปทานให้กับพระสงฆ์ก่อน เพื่ออุทิศไปหาบรรพบุรุษ รวมถึง เทวดา แม่พระธรณี พระภูมิเจ้าที่ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูคุณ ประเพณีทานขันข้าววันสงกรานต์ เป็นการกตัญญูของผู้มีพระคุณที่อุปการะเลี้ยงดูเป็นการแสดงออกซึ่งความรัก ความห่วงหา ประเพณีวันเข้าพรรษาออกพรรษา มีความเชื่อเกี่ยวกับพระภิกษุ สามเณร ที่ได้จำพรรษาถือวัตรปฏิบัติธรรม และพุทธศาสนิกมีโอกาสนิมนต์ทำบุญใส่บาตร ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เชื่อว่ากันว่า ประเพณีทานขันข้าวเดือนสิบสองเป็ง เป็นวันปล่อยเปรต ปล่อยผี และดวงวิญญาณบรรพบุรุษจะได้รับอันนิสงส์เช่นเดียวกัน

3. คุณค่าในการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย มีคุณค่าด้านจิตใจ มีคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นการทำบุญสืบทอด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของประชาชนชาวล้านนาไทย ซึ่งไม่เหมือนกับภาคอื่นและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญสืบต่อไป

คำสำคัญ: ประเพณี, การทานขันข้าว, ล้านนาไทย

* หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

** มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the meaning and type of rice-bowls votive offering by Lanna Thai people, 2) to study the traditions of rice-bowl votive offering by Lanna Thai people and 3) to analyze Values of rice -bowls votive offering by Lanna Thai people. It was qualitative research. The research instrument was interview with descriptive analysis.

The results of research were found that:

1) Rice-bowl votive offering entailed preparing food with curry, fruits, drinking water, flowers, joss sticks and candles, cone flower, and dedication water. They were presented to monks for dedication after being prepared in a beautiful tray. The types of rice-bowl votive offerings: 1) offering to dedicate to departed relatives such as grandparents, parents, and relatives, 2) offering on birthday anniversary for prosperity in life to bless life, 3) offering in dedication to divine beings who provided protection to town, territory of land, and city, and 4) offering for personal accumulation of merit and perfection.

2) Rice-bowl votive offering is a tradition of offering new rice after the end of the farming season, it was believed that offering must be given to monks first to dedicate to ancestors including divine beings, Earth and land gods and goddesses to express gratitude. The belief in offering in Songkran tradition was to express love and care to benefactors who had nourished. Because of faith in monks and novices who spent Buddhist lent practicing Buddhist principles, rice-bowl votive offering was made at the beginning and end of Buddhist lent days. Buddhists could also make merit by giving alms, listening to and practicing Dhamma. In the twelfth month of Peng, a rice-bowl votive offering was made in the belief that it was the day of releasing departed beings, ghosts.

3) The rice-bowl votive offering was discovered to **have spiritual value**. It fostered family relationships and served as a good role model for children to recognize **the social value** of their ancestors. It was **culturally significant** because it preserved traditions, customs. The merit-making associated with the rice-bowl votive offering was typically distinct from that found in other regions. Buddhism flourished in the long..

Keywords: Tradition, Rice-bowl votive offering, Lanna Thai

บทนำ

การทำบุญให้ทานในพระพุทธศาสนา มีหลายประเภทด้วยกัน การให้ทานอันมีการจัดสำรับอาหาร แล้วนำไปถวายพระสงฆ์เพื่อทำบุญอุทิศไปให้กับญาติผู้ล่วงลับ การทำบุญวันเกิด ทานไปให้กับเทวดา ทานไว้ภายในหน้า ความสำคัญของปัญหาคือลักษณะการทำบุญให้ทานอย่างนี้เป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของภาคเหนือ ซึ่งจะไม่เหมือนกับภาคอื่นๆ

ของประเทศไทย แต่อาจจะมีคล้ายกัน แต่รูปแบบพิธีกรรมจะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ทำเรื่องการทานขันข้าวเพื่อนำมาให้เห็นรูปแบบลักษณะการให้ทาน และรวมถึงความเชื่อในเรื่องของโลกวิญญานที่ยังมีความเกี่ยวข้องกันอยู่

การทำทานพระพุทธศาสนาจัดเป็นบุญกุศลอย่างหนึ่ง อยู่ในบุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา ทานหมายถึง การให้สิ่งของที่

ควรให้ การแบ่งปัน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อ หรือวัตถุที่ควรให้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดง ในสัปปริสทาน (ทานของคนดี 8 ประการ) คือ ให้สิ่งสะอาด ให้สิ่งประณีต ให้ตามกาล ให้สิ่งที่ควร เลือกแล้วจึงให้ ให้เนื่องๆ ขณะให้จิต เลื่อมใส ให้แล้วอ้อมใจ การทำบุญให้ทานผู้ทำ ต้องมีเจตนาที่บริสุทธิ์ ให้ทานแล้วโดยไม่ เสียหายวัตถุทานการให้ทานนั้นย่อมได้ อานิสงส์ และผู้รับทานนั้นต้องเป็นผู้มีศีลคือ พระสงฆ์ ให้ในที่นี้คือให้โดยไม่เสียหายของที่เราจะให้ทาน แบ่งเป็น 2 คือผู้รับทาน 1) ปาฏิบุคลิกทาน หมายถึง ทานแบบเจาะจงผู้ใด ผู้หนึ่ง 2) สังฆทาน หมายถึง ทานแบบไม่ เจาะจง ในทานวัตถุ 10 ประการ ได้แก่ ข้าว น้ำ ยาน ผ้า ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ เครื่อง นอน เสนาสนะ เครื่องประทีป การทานขันข้าว เป็นประเพณีการทำบุญ ที่ชาวล้านนายึดถือ ปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านาน โดยการนำ อาหาร คาวหวาน น้ำดื่ม ผลไม้ ดอกไม้ธูปเทียน นำไปถวายทานกับพระสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนกุศล ไปหาบรรพบุรุษ อันมีปู่ย่า ตายาย บิดามารดา ญาติพี่น้อง ที่ได้ล่วงลับไปทำกันเนื่องในวาระ ต่างๆ หรือประเพณีเช่น วันเดือนสี่เป็ง (ทาน ข้าวใหม่) วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออก พรรษา วันเดือนสิบสองเป็ง (วันสารทเดือนสิบ) วันลอยกระทง และโอกาสทั่วไป

ประเพณีทานขันข้าวคือ การถวายสำหรับ กับข้าวหรือถวายถาดใส่ข้าว และอาหารซึ่ง ประชาชนล้านนาไทยนิยมทำกันมาช้านาน แล้ว โดยความมุ่งหมาย คือ 1) ทานขันข้าว เพื่อตัวเอง 2) ทานขันข้าวเพื่ออุทิศแด่บรรพ ชน 3) ทานขันข้าวเพื่อบูชาคน 4) ทานขันข้าว เพื่อบูชาเทพดาทั้งหลายการทานขันข้าว เป็น ธรรมเนียมจกัณันนับเนื่องด้วยความกตัญญูกตเวที

และความเป็นคนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของ ประชาชน เมื่อได้ทำกันเป็นประจำจน กลายเป็นประเพณี และปฏิบัติกันสืบมาไม่ ขาดสายจนกระทั่งทุกวันนี้ (มณี พะยอมยงค์, 2543, น. 157) และเป็นการทำบุญถวายทาน สำหรับกับข้าวแก่พระสงฆ์ เพื่อเป็นการทำบุญ ให้เป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง หรืออุทิศส่วนกุศล แด่ผู้อื่นและบรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว รวมทั้ง เพื่อบูชาเทพดาทั้งหลาย โดยทั่วไปแล้ว ประเพณีดังกล่าวนี้จะกระทำได้ในทุกโอกาส เช่น ในคราวเทศกาลวันสำคัญต่างๆ คือ วัน พญาวัน วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และ อื่นๆ ชาวล้านนามักนิยมทำบุญถวายทานขัน ข้าวแก่พระสงฆ์ที่วัด แล้วอธิษฐานเพื่ออุทิศ บุญกุศลให้แก่บรรพชน หรือญาติที่ล่วงลับไป ตามประสงค์ อีกโอกาสหนึ่งเมื่อญาติพี่น้องถึง แก่กรรมลง วันรุ่งขึ้นญาติจะจัดขันข้าวนำไป ถวายพระสงฆ์ที่วัดพร้อมกับขอพระสงฆ์ อุทิศ กุศลให้แก่คนที่ตายนั่นด้วย อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่เดือน 10 เหนือ (กรกฎาคม) เป็นต้น ไปจนถึงเดือนเกี๋ยง (ตุลาคม) จะเป็นเทศกาล วันเข้าพรรษา ในช่วงนี้ประชาชนจะไปทำบุญ ที่วัดเป็นประจำ ดังนั้น ประเพณีทานขันข้าว จึงมักจะได้รับการปฏิบัติในช่วงฤดูนี้บ่อยครั้ง ในช่วงอื่นๆ (สุรพล ดำริห์กุล, 2542, น. 287)

การถวายภัตตาหารหรือที่เรียกกันอย่าง เมืองเหนือว่า ทานขันข้าว (อ่าน “ตานขัน ข้าว”) นี้บางคนนิยมทำบุญกันหลายสำรับ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษหรือญาติ มิตรที่ล่วงลับไปแล้วด้วย ส่วนพระสงฆ์จะรับ การทานขันข้าว และทำพิธีกรวดน้ำอุทิศส่วน กุศลไปให้ ผู้ล่วงลับตามความประสงค์ของ ชาวบ้าน บางครั้งพระอาจต้องแยกย้ายกันทำ พิธีนี้หลายแห่ง นอกจากจะมีการทานขันข้าว

หรือถวายสำหรับอาหารที่วัดแล้ว บางคนอาจนำ
สำหรับอาหารไปมอบให้แก่บิดา มารดา ปาย่า
ตายาย ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้ที่ตนเคารพนับถือ
และถวายให้แก่พระสงฆ์ด้วย (ชัชวาลย์ ทองดี
เลิศ, 2542, น.137)

ติโรกฺขทเพตวัตถุสูตร ได้กล่าวถึงเรื่อง
เปรตที่อยู่ภายนอกผาเรือน พวกเปรตพากันมา
สู่เรือนของตนบ้างยืนอยู่ที่ผาเรือนด้านนอก
บ้างยืนอยู่ที่ทางสี่แพร่ง สามแพร่ง บ้างยืนฟัง
อยู่ที่บานประตู เมื่อมีข้าวและน้ำดื่มมากมาย
เมื่อของเคี้ยวของกินถูกจัดเตรียมไว้แล้วญาติ
สักคนก็ไม่นึกถึงเปรตเหล่านั้น เพราะกรรม
ของสัตว์เหล่านั้นเป็นปัจจัย เหล่าชนผู้
อนุเคราะห์ ย่อมถวายอาหารและน้ำดื่ม ที่
สะอาดประณีต เหมาะแก่พระสงฆ์ตามกาล
อุทิสให้ญาติทั้งหลาย (ที่เกิดเป็นเปรต) อย่างนี้
ว่าขอทานนี้จึงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของเรา
ขอญาติทั้งหลายจงเป็นสุขเถิด ส่วนญาติที่เกิด
เป็นเปรตเหล่านั้น พวกกันมาประชุมพร้อมกัน
ณ ที่ให้ทานนั้น ย่อมอนุโมทนาในอาหารและ
น้ำดื่มเป็นอันมากโดยเคารพว่า เพราะเหตุแห่ง
ญาติเหล่าใด พวกเราจึงได้สุขสมบัติเช่นนี้ ขอ
ญาติเหล่านั้นของพวกเราจงมีอายุยืน อนึ่ง
การบูชาญาติผู้เป็นทายกก็ได้ทำแก่พวกเรา
แล้ว และทายกก็ไม่ไร้ผล ในเปตวิสัยนั้น ไม่มี
กสิกรรม (การทำไร่ไถนา) ไม่มีโครักขกรรม
(การเลี้ยงวัวไ้ขาย) ไม่มีพาณิขกรรม (การค้า
ขาย) เช่นนั้น การแลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงิน
ก็ไม่มีผู้ที่ตายไปเกิดเป็นเปรตในเปตวิสัยนั้น
ดำรงชีพด้วยผลทานที่พวกญาติอุทิสให้จาก
มนุษย์โลกนี้ (ขุ.เปต. 26/14/170-171)

ทานชั้นข้าวเป็นแบบฉบับเฉพาะ
ภาคเหนืออันได้แก่การจัดเตรียม ข้าว น้ำดื่ม
อาหาร ของหวาน ผลไม้ น้ำสำหรับกรวด

ดอกไม้ธูปเทียน รวมกันอยู่ในกรวยใบตอง
เรียกว่าสวยดอก เขียนชื่อคนที่ถวาย กับชื่อคน
ลวงลับอุทิศไปให้ เช่น นาย นาง ตกแต่งใน
ภาชนะ หรือถาดให้สวยงามนำไปถวาย
พระสงฆ์ หรือสามเณร พระท่านจะให้พรโดย
เป็นสำนวนโวหารโดยคงเอกลักษณ์ด้านภาษา
ไว้อยู่คือภาษาล้านนา มีภาษาบาลีแทรกไว้อยู่
ขึ้นต้นด้วยบทยถาวาริวาหาปุรา...ต่อด้วย
สำนวนภาษาล้านนาจบด้วยศัพท์ยิววิพจน์...
...สุขังพลัง ไม่เฉพาะแต่การทานอุทิส มีการ
ทำบุญทานวันครบรอบวันเกิด ทานไปให้เทว
บุตร เทวดา ทานไว้ถวายหน้า(การทานสังฆ
บุญให้กับตัวเอง) ลักษณะการทานแบบนี้จะมี
ทั่วไปในเขตภาคเหนือ เป็นค่านิยมที่ทำตาม
กันสืบมาตั้งแต่ ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ เป็นความ
เชื่อในเรื่องของการให้ทาน ผลทานให้ทานไป
แล้วจะเกิดบุญทานอันผู้ลวงลับ จะได้รับของ
กินของทานนั้นๆ เชื่อในโลกของวิญญาณ ก่อ
เกิดให้เป็นประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกัน
จวบจนถึงปัจจุบัน เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์

จากความเชื่อเรื่องการทานชั้นข้าวของ
ประชาชนล้านนาไทย มีการทานไปหาเทวดา
แม่พระธรณี พระภูมิเจ้าที่ ทานครบรอบวัน
เกิด ทานไว้ถวายหน้า ทานอุทิสให้กับญาติผู้
ลวงลับไปนั้นบางเรื่องได้รับอธิธิพลาจาก
เรื่องราวในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา เช่นธรรม
อานิสงส์ทานหาคนตาย เรื่องลูกพราหมณ์อายุ
17 ตายด้วยโรคมาเบียดเบียนพราหมณ์ผู้เป็น
พ่อได้ทำพิธีเผา แล้วตั้งคนใช้ให้ดูแลและส่ง
ข้าวน้ำอาหารทุกวันมิให้ขาดตลอดระยะเวลา
1 ปี มีวันหนึ่งฝนตกน้ำนอง คนใช้ไม่สามารถ
ไปที่ป่าช้าได้จึงได้นำอาหารที่จะไปส่งให้ลูก
พราหมณ์ เห็นพระภิกษุบิณฑบาตจึงนำอาหาร
ใส่บาตรพระภิกษุแล้วอุทิสส่วนบุญไปให้ลูก

พราหมณ์ที่ได้เสียชีวิตไป ด้วยอาณิสสผลบุญ ข้าวน้ำอันเป็นของทิพย์บังเกิดแก่ลูกพราหมณ์ กลางคืนได้เข้านิมิตฝันแก่พ่อบอกว่า ระยะเวลาหนึ่งปีมานี้ ไม่เคยได้บุญกุศลสัก อย่างเท่าว่ามีเมื่อวานนี้ที่ได้รับ และในธรรม ปุพเพตปตฺถิ จึงก่อเกิดค่านิยมในการทานขัน ข้าวของคนล้านนามาจบจนถึงปัจจุบัน การ ทำการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาและ การอนุรักษ์ประเพณีให้คงอยู่ล้านนาไทย ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาความหมาย และประเภทของการทานขันข้าวประเพณีใน การทานขันข้าว วิเคราะห์คุณค่าในการทาน ขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ให้คงเป็น ประเพณีอันดีงามของชาวล้านนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาความหมาย และประเภท ของการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- 2) เพื่อศึกษาประเพณีในการทานขันข้าว ของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าในการทานขัน ข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) และการเก็บ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากพระสังฆาธิการ และ

ปราชญ์ล้านนา ซึ่งมีรายละเอียดของ วิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายที่ทำการเก็บข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ จำนวน 6 รูป ปราชญ์ล้านนา จำนวน 4 คน รวม จำนวน 10 รูป/คน โดยการเลือกเฉพาะเจาะจง แล้วนำ ข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ในแง่ ต่างๆ ตามความเป็นจริงของการวิเคราะห์ ข้อมูลในรูปเชิงพรรณนา และได้จัดหมวดหมู่ ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

1. ความหมายและประเภทของการทาน ขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. ประเพณีในการทานขันข้าวของ ประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงใหม่
3. วิเคราะห์คุณค่าในการทานขันข้าว ของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงใหม่

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นเครื่องมือแบบ สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอาศัย ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตาม วัตถุประสงค์การวิจัย ขอบเขตการวิจัยและ การนิยามศัพท์ ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างและ หาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเพื่อที่ เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้าง เครื่องมือแบบสัมภาษณ์
2. ร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ ครอบคลุมและสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้

แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการวิจัย จำนวน 3 ท่าน คือ

1) พระมหาวิเศษ ปณฺณวชิโร, รองศาสตราจารย์ ดร. ปธ. 9, ศษ.บ. (มัธยมศึกษา), ศษ.บ. (การวัดและการประเมินผลทางการศึกษา), ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา), ร.ม. (การเมืองการปกครอง), ปธ.ด. (ผู้นำทางการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์), อาจารย์ประจำหลักสูตร ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี ศาสนศาสตรบัณฑิต (การสอนภาษาไทย), M.A. (Pali @ Buddhist Studies), Ph.D. (Pali @ Buddhist Studies), อาจารย์ประจำหลักสูตร ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

3) ดร.อุเทน ลาพิงค์ พธ.บ. (การสอนสังคม), M.A. (Linguistics), (Philosophy), Ph.D. (Philosophy), อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

3. นำร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและเสนอแนะไปแก้ไขให้ถูกต้องตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ตามที่ผู้เชี่ยวชาญแนะนำและแก้ไขแล้วในการใช้สำนวนภาษา ตลอดจนพิจารณาถึงความเหมาะสมของเครื่องมือแบบ

สัมภาษณ์ โดยให้ครอบคลุมถึงรายละเอียดของเนื้อหา เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง

4. เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ศึกษาความหมายและประเภทของการทวนซ้ำของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มี 2 ข้อ

ตอนที่ 3 ศึกษาประเพณีในการทวนซ้ำของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มี 4 ข้อ

ตอนที่ 4 ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าในการทวนซ้ำของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มี 4 ข้อ นำแบบแบบสัมภาษณ์ไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้ค่าโดยรวมอยู่ที่ 1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บข้อมูลโดยจากกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้วางแผนปฏิบัติไว้ดังนี้

1. ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมแนบเอกสารที่เป็นเครื่องมือสัมภาษณ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เตรียมตัวและกำหนดเวลาในการให้สัมภาษณ์

2. ผู้วิจัยนำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลตามวันและเวลาที่กำหนดไว้ พร้อมเตรียมอุปกรณ์ในการสัมภาษณ์ เช่น มือถือบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก

เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้ว ทำการถอดการบันทึกเสียง แล้วนำมาวิเคราะห์ประมวลผล ตามกรอบแนวคิดที่กำหนดในการ

วิจัยและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ในกรณีที่ข้อมูลไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยได้เก็บเพิ่มเติมในภายหลังจากกลุ่มเป้าหมาย

การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการศึกษาเอกสาร งานวิจัย รายงานการวิจัย หนังสือวิชาการ บทความวิชาการ ระเบียบ ตำรา สิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมทั้งการค้นคว้าจากฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์อิเล็กทรอนิกส์

4. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย พระสังฆาธิการ และประชาชนล้านนา แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามความเป็นจริงในเชิงพรรณนา และได้จัดหมวดหมู่ในประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ความหมายและประเภทของการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบล ศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 2 ประเพณีในการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 วิเคราะห์คุณค่าในการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัย

1. ความหมายและประเภทของการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้ 1) การทานขันข้าวหมายถึง การเตรียมสารับอาหารอันมีข้าว อาหาร ผลไม้ น้ำดื่ม ดอกไม้ ธูปเทียน สวยดอกไม้ น้ำสำหรับกรวด

จัดเตรียมในถาดให้ดูสวยงามแล้วนำไปถวายพระสงฆ์เพื่อให้ท่านให้พรโดยมีชื่อผู้ทาน ทานเนื่องในวันคล้ายวันเกิด ทานไว้ถวายหน้า และทานที่เราอุทิศไปหา เทวดา ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ญาติพี่น้องที่ล่วงลับ เป็นการแสดงออกถึงความรัก ความห่วงหาโดยเฉพาะการทานอุทิศไปหา พ่อแม่ ญาติพี่น้องที่ล่วงลับ เมื่อมีโอกาสก็จะทำบุญอุทิศไปให้ตลอด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะภาคเหนือล้านนาไทย ที่ไม่เหมือนกับภาคอื่นโดยภาคอื่นของประเทศไทยการทำบุญจะเรียกว่าสังฆทาน 2) ประเภทของการทานขันข้าว ประกอบด้วย (1) การทานเพื่ออุทิศผู้ล่วงลับ เช่น ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ และญาติพี่น้องที่ล่วงลับ (2) การทานในวันครบรอบวันเกิด เพื่อความเป็นสิริมงคล (3) การทานเพื่ออุทิศให้เทวดาที่รักษาบ้านเมือง วัดวาอาราม รักษาเขตบ้านแดนเมือง และ (4) การทานให้กับตนเอง เป็นการสั่งสมบุญบารมีให้กับตนเอง

2. ประเพณีในการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้ 1) ความเชื่อเกี่ยวกับทานขันข้าว ประเพณีทานข้าวใหม่เดือนสี่เป็งประมาณเดือนต้นเดือน หรือกลางเดือนมกราคม ปฏิทินแต่ละปีจะไม่ตรงกันในวันที่ หลังจากสิ้นสุดฤดูทำนาเก็บเกี่ยวข้าวเป็นที่เรียบร้อยแล้วก่อนที่จะนำข้าวไปบริโภคมีความเชื่อว่าต้องไปทานให้กับพระสงฆ์ก่อนที่วัด และการทานนั้นจะนำข้าวใหม่ไปถวายในรูปแบบของการทานขันข้าวเพื่ออุทิศไปหาบรรพบุรุษที่ยกพื้นนาให้ทำต่อมาเมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป ก็ทำบุญอุทิศไปให้รวมไปถึง เทวดา แม่พระธรณี พระภูมิเจ้าที่ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู

รู้คุณซึ่งแสดงออกโดยการทำบุญทานขันข้าว
ทานข้าวใหม่เมื่อถึงเดือนสี่เป็งมาถึงก็จะ
กระทำกันมามิขาดสาย เป็นเอกลักษณ์เป็น
วัฒนธรรมอย่างหนึ่งของภาคเหนือ 2) ความ
เชื่อเกี่ยวกับทานขันข้าวประเพณีสงกรานต์อยู่
ในช่วงเดือนเมษายน เริ่มวันที่ 13 เป็นต้นไป
เป็นการกตัญญูรู้คุณของผู้มีพระคุณที่อุปการะ
เลี้ยงดูเรามา เมื่อท่านจากไป ก็ทำบุญอุทิศไป
ให้ท่านเหล่านั้นอันเป็นบรรพบุรุษ พ่อแม่ ญาติ
พี่น้องเป็นการแสดงออกซึ่งความรัก ความห่วง
หหาระลึกถึงบุญคุณ การทานขันข้าวก็เป็นการ
แสดงออกอย่างหนึ่งทานอุทิศไปแล้วเพื่อให้
ดวงวิญญาณเหล่านั้นได้รับกุศลผลบุญ เป็น
โอกาสที่ครอบครัวมาพบกันในช่วงเวลานี้ เป็น
การสอนการทำบุญเรื่องกตัญญูในการทานไป
หาบรรพบุรุษ ปู่ย่า พ่อแม่ ญาติโดยไม่ต้อง
สอนแต่เน้นการกระทำให้ดู เป็นแบบอย่างที่ดี
3) ทานขันข้าว ประเพณีวันเข้าพรรษา ออก
พรรษาอยู่ในเดือนกรกฎาคม มีความเชื่อ
เกี่ยวกับพระภิกษุ สามเณรที่ได้จำพรรษาถือ
วัตรปฏิบัติธรรม และพุทธศาสนิกชนมีโอกา
สใกล้ชิดตลอดช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ถือโอกาส
ปฏิบัติธรรมนอนวัตรรักษาศีล นับว่า
เป็นประเพณีสำคัญของพระพุทธศาสนา ทาน
ขันข้าว เพื่ออุทิศ ไปหา เทวดา พระธณี พระ
ภูมิเจ้าที่ และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไป และเป็น
การอุปถัมภ์พระสงฆ์อีกแบบหนึ่งเพื่อไม่ให้
พระท่านขาดแคลนเรื่องภัตตาหาร ช่วง
เข้าพรรษา ออกพรรษาถือเป็นเขตการทำบุญ
พิเศษ 4) ทานขันข้าวประเพณีเดือนสิบสอง
เป็ง อยู่ในเดือนกันยายน เพราะมีความเชื่อว่า
เป็นวันปล่อยเปรต ปล่อยผี ที่พญายมบาล
อนุญาตให้เปรตมารับเอาของกินของทานจาก
ญาติพี่น้องในเมืองมนุษย์ เพราะมีความเชื่อ

ทานขันข้าว เพื่ออุทิศไปหาญาติพี่น้องที่
ล่วงลับไป รวมถึงบรรพบุรุษให้ดวงวิญญาณ
เหล่านั้นได้รับ ถ้ากรรมเบาบางอาจจะได้ไป
เกิดในภพภูมิใหม่

3. คุณค่าของการทานชั้นข้าวของ
ประชาชนล้านนาไทยตำบลศรีภูมิ อำเภอ
เมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีคุณค่าทาง
วัฒนธรรม เป็นการสืบทอดเอกลักษณ์การ
ทานเป็นแบบฉบับไม่เหมือนกับภาคอื่น มี
คุณค่าด้านกตัญญูรู้คุณ เป็นการแสดงออก
อย่างหนึ่งทางด้านจิตใจ ผู้ทำแล้วมีสภาพจิตใจ
แจ่มชื่นเบิกบาน มีความสุข เป็นปิติสุข เป็น
การสร้างความสัมพันธ์กันในครอบครัว เป็น
แบบอย่างที่ดีในการปลูกฝังแบบอย่างแก่
ลูกหลานในเรื่องกตัญญู รู้จักการทำบุญให้ทาน
เสียสละ มีเมตตา เป็นตัวอย่างที่ดีเป็นการสอน
แบบไม่ต้องพูดแต่ทำให้ดูทำให้ซึมซับเรื่องการ
ทาน เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี
ที่ดีงาม เป็นการทำบุญสืบทอด
พระพุทธศาสนา ทำให้พระภิกษุ สามเณรมี
ภัตตาหารฉัน โดยไม่ขาดแคลนปัจจัยสี่ที่
สำคัญแก่พระภิกษุ สามเณรให้มีกำลังศึกษา
เล่าเรียนพระปริยัติธรรม และปฏิบัติธรรม
เพื่อใช้ธรรมะในการเผยแผ่พระธรรมคำสอน
ของพระพุทธเจ้า สืบทอดพระพุทธศาสนาให้
ยาวนาน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความหมายและประเภท
ของการทานข้าวของประชาชนล้านนาไทย
ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จากผลการวิจัยพบว่า การทานขึ้นข้าว หมายถึง สรรบอาหารมีข้าวแกง ผลไม้ น้ำดื่ม ดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู สวยดอก น้ำหยาด

จัดเตรียมในภาคให้ดูสวยงามนำไปถวาย พระภิกษุสงฆ์สามเณร เพื่อให้ท่านให้พร เป็น เอกลักษณะ อัครลักษณะ เฉพาะภาคเหนือของ ประเทศไทย เป็นการแสดงออกถึงการทานขัน ข้าว การทานขันข้าวมีหลายประเภท 1) ทาน เพื่ออุทิศผู้ล่วงลับ ได้แก่ ปู่ย่า ตา ยาย พ่อแม่ ญาติ พี่น้อง 2) ทานในวันครบรอบวันเกิด ได้แก่ ทำบุญครบรอบวันเกิดเพื่อสร้างกุศลคุณ ความดี ความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตให้กับตนเอง 3) ทานเพื่ออุทิศเทวดาที่รักษาบ้านเมือง วัตถุ อาرام รักษาบ้านเรือน และ 4) ทานให้กับ ตนเองไว้ภายหน้า ได้แก่ ทานเพื่อสร้างกุศลไว้ ให้แก่ตนเองเป็นการสั่งสมบุญไว้ในอนาคต ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ (ถนอม ภิธัญจิตร) (2547) ที่ได้ ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ ตัวอย่างการให้ทานในพระสูตรต้นปิฎกกับการ ปฏิบัติจริงในลำพูน” ผลการศึกษาพบว่า มี ลักษณะคล้ายกันคือ ผู้ให้ทาน ที่ปรากฏใน พระสูตรต้นปิฎกเป็นผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสใน พระพุทธเจ้า ส่วนผู้ให้ทานในลำพูนปัจจุบัน นั้น ให้ด้วยความศรัทธาในพระรัตนตรัย ซึ่ง หมายรวมถึงพระพุทธเจ้าด้วยเช่นกัน ที่ แตกต่างกันเล็กน้อยคือ จากตัวอย่างผู้รับทาน ในพระ สูตร ต้นปิฎก ส่วนมากจะเป็น พระพุทธเจ้า รองลงมาเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสงฆ์ตามลำดับ ในการปฏิบัติจริง ผู้รับ ทานส่วนมากเป็นพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็น ผู้แทนพระพุทธเจ้าได้ เพราะเป็นหนึ่งในพระ รัตนตรัยอีกอย่างหนึ่ง ผู้รับทานที่ไม่ใช่กลุ่ม พระสงฆ์ก็มี คือ ผู้ยากไร้ เด็กกำพร้า และ คนชรา เป็นต้น สิ่งของหรือวัตถุทานที่ให้ใน พระสูตรต้นปิฎกกับการปฏิบัติจริงในลำพูน มี ลักษณะเหมือนกันคือเป็นการให้ทานวัตถุ 10

ประการอันประกอบด้วย ข้าว น้ำ ผลไม้ และ ฐูปเทียน ดอกไม้ เป็นต้น และทานที่ นอกเหนือจากทานวัตถุ 10 ประกอบด้วยการ สร้างห้องน้ำ ห้องส้วม การสร้างสะพาน บ่อน้ำ ร่ม ไม้แขวนเสื้อ เป็นต้น คุณภาพของวัตถุทาน มีความแตกต่างกันบ้างกล่าวคือ ในพระ สูตรต้นปิฎกจะสังเกตได้ว่า ผู้ให้ทานจะ เลือกสรรวัตถุทานด้วยตนเอง จัดเตรียมด้วย ความประณีต ส่วนการปฏิบัติจริงในลำพูนนั้น จะเห็นว่า ความประณีตของวัตถุทานที่จะให้ นั้นลดลง ส่วนมากจะไม่ได้จัดเตรียมสิ่งของที่ จะให้ทานด้วยตนเอง เพราะไปซื้อตามร้านค้า ต่างๆ ที่เขาจัดเป็นชุดสังฆทานสำเร็จรูป ทั้งนี้ อันเนื่องมาจากยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ทายกทายิ กาในปัจจุบันก็ทำงานแข่งกับเวลา จึง จำเป็นต้องทำบุญให้ทานด้วยวิธีดังกล่าว และ สอดคล้องกับ พระมหาบุญทอง คุณาโร กิตติ ชโย (แสงวมัม) (2542) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอานิสงส์ของการ ทานในพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ในพระพุทธศาสนา ทาน หมายถึง การ ให้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ อามิสทาน และธรรมทาน แต่ในที่นี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะ กรณีอามิสทานเท่านั้น ได้จัดอามิสทานเป็น 2 หมวด คือปัจจัย 4 และทานวัตถุ 10 ส่วน บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการให้ทานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ฝ่ายทายก (ผู้ให้ทาน) และฝ่าย ปฏิภาทก (ผู้รับทาน) ซึ่งผู้รับทานนั้นแบ่งได้ เป็น 2 ประเภท คือ ปาฏิปุคคลิกทาน ได้แก่ การให้เจาะจงบุคคลมี 14 ประเภท และ สังฆทานได้แก่การถวายทานแก่บุคคล 7 จำพวก โดยไม่ได้เจาะจงบุคคล สิ่งสำคัญซึ่ง เกิดขึ้นหลังจากการให้ทานโดยถูกต้องตาม หลักพระพุทธศาสนานั้น คือ อานิสงส์แห่งทาน

ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของทานทั้ง 2 ฝ่าย คือองค์ประกอบของฝ่ายทายกมี 3 ประการ ได้แก่ เป็นผู้ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ หรือ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะ การให้ทานที่ประกอบด้วยองค์ 6 ประการนี้ จัดเป็นบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ซึ่งไม่อาจนับประมาณได้และยังให้อานิสงส์ที่พึงปรารถนา อีกด้วย คือนำสุขมาให้ มีอารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสง่า ไชยวงศ์ (2541) ได้ทำวิจัย เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องทานใน พระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า ตลอด ถึงการนำมาปฏิบัติให้เหมาะสมถูกต้องกับ สภาพการณ์ในสังคม การศึกษาทานใน พระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญต่างๆ “ทาน” แปลว่าการให้ หมายถึง การแบ่งปัน การ แสดงออกถึงความโอบอ้อมอารีในจิตใจ แล้ว เจือจานออกมาภายนอกให้เป็นประโยชน์แก่ ผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ เต็มใจ ทานถูกแบ่ง ออกเป็น 2 ประเภท คือ การให้วัตถุสิ่งของ เรียกว่า “วัตถุทาน” และการให้คำแนะนำสั่ง สอนชี้แนะศิลปวิทยาการต่างๆ เรียกว่า “ธรรมทาน” ซึ่งพุทธศาสนาถือว่ามียุคค่า มากกว่าวัตถุทาน เมื่อกล่าวโดยลักษณะแล้ว ทานมี 2 ลักษณะคือ เจาะจงผู้รับ เรียกว่า “ปาฏิปุคฺคิกทาน” และไม่เจาะจงผู้รับ เรียกว่า “สังฆทาน” สังฆทานถูกยกย่องว่ามีอานิสงส์ มากที่สุดแม้ว่าทานจะเป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญ แต่ก็ เป็นเพียงธรรมข้อหนึ่งในหลักธรรม ทั้งหลาย ที่มีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับว่าจะจะเป็นธรรมในหมวดใด ก็ต้อง ปฏิบัติให้สอดคล้องกับข้อธรรมอื่นๆ ในหมวด นั้นเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ เช่น ทานใน “บุญกิริยาวัตถุ” เป็นข้อปฏิบัติเพื่อขจัดอาสวะ

กิเลสในจิตใจของผู้ให้ ส่วนทานใน “ทศพิธราชธรรม” ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติของนัก ปกครองที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ สุขผู้ใต้ปกครอง กล่าวโดยสรุปแล้ว ทานใน พระพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อขจัดอาสวะกิเลส 2) เพื่อสงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้อื่น

2. ผลการศึกษาประเพณีในการทานขัน ข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จากผลการวิจัยพบว่า การทานขันข้าว ของประชาชนชาวล้านนาไทย เป็นประเพณี ทานข้าวใหม่เดือนสี่เป็ง ประเพณีเดือนสี่เป็ง เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการทานข้าวใหม่ หลังจากสิ้นสุดทำนาเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้ว ก่อนจะนำไปบริโภคคนล้านนา มีความ เชื่อว่าต้องนำไปถวาย พระสงฆ์ สามเณรที่วัด ก่อน และการทานนั้นจะนำข้าวใหม่ไปถวาย ทาน ในรูปแบบการทานขันข้าว การทานมี ทานไปหาเทวดา แม่พระธรณี พระภูมิเจ้าที่ที่ รักษาไร่นา ทานไปหาบรรพบุรุษอันได้แก่ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ญาติพี่น้องที่ทานได้มอมบรดก สมบัติอันเป็นผืนนา ที่ให้เราทำมาหากิน เมื่อ ทานเหล่านั้นล่องลับไปก็ทำบุญอุทิศไปให้ท่าน เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทวดเวที ประเพณีสงกรานต์ เป็นการต้อนรับศักราช ใหม่เป็นปีใหม่ของคนไทยรวมถึงชาวล้านนา ภาคเหนือ เริ่มต้นใหม่ด้วยการทำบุญที่วัดใส่ บาตร ฟังธรรม ทานขันข้าวไปหาบรรพบุรุษ ญาติพี่น้องที่ล่องลับไป เป็นการแสดงออกซึ่ง ความรัก และความห่วงหาอาลัยถึงบุญคุณ จึง ทำบุญอุทิศให้เหล่าดวงวิญญาณ เพื่อให้ท่าน เหล่านั้นได้กุศลผลบุญ วันสงกรานต์ถือว่าเป็น วันครอบครัว ลูกหลานบางที่ทำงานอยู่

ต่างจังหวัด เมื่อถึงวันสงกรานต์ลูกหลานจะกลับบ้าน พ่อแม่จะพาลูกหลานมาทำบุญทานขันข้าว เป็นการสอนในเรื่องกตัญญูกตเวที และทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นช่วงเวลาที่พระภิกษุ สามเณรจำพรรษาถือวัตรปฏิบัติธรรม เพราะในฤดูเข้าพรรษาพระภิกษุสามเณรจะมีจำนวนมากกว่าปกติ เพราะไม่จำเริญหรือมีกิจธุระจะไม่ไปพักแรมที่อื่นอย่างเด็ดขาด ในวันแรกของการเข้าพรรษา ศรัทธาประชาชนจะนิยมการทานขันข้าวในตอนเช้า มีด จนถึงเวลาเพล การทานขันข้าวยังถือว่าเป็นการอุปถัมภ์พระภิกษุ สามเณรอีกแบบหนึ่ง เพื่อไม่ให้พระท่านขาดแคลนเรื่องภัตตาหาร ไม่เฉพาะแต่วันเข้าพรรษาในพรรษาก็นิยมทำทานกัน จนถึงออกพรรษา ประเพณีเดือนสิบสองเป็ง ความเชื่อว่าเป็นวันปล่อยผี ปล่อยเปรต พญายมราชอนุญาตให้เปรตมารับเอาของกินของทานจากลูกหลานญาติพี่น้องในเมืองมนุษย์ปีหนึ่งมีครั้งหนึ่ง และในความเชื่อเรื่องผีเรื่องเปรต คนล้านนานิยมทานขันข้าว เพื่ออุทิศไปหาญาติพี่น้องพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย รวมถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปให้ดวงวิญญาณเหล่านั้นได้รับส่วนบุญ ถ้ากรรมเบาบาง อาจจะไปได้เกิดในภพภูมิใหม่ อันเป็นความเชื่อในเรื่องการทำบุญให้ทานรวมไปถึงมีวิธีการทานอีกหลายแบบ เช่น ทานธรรม ปุพเพตปถลี ธรรมอาณิสสส์ ทานหาคนตาย ธรรมมาลัยโศดโลก เป็นต้น สอดคล้องกับพระครูพัฒนมงคล (2556) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องปตติทานมัยในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการศึกษาพบว่า คำสอนเรื่องปตติทานมัยในพุทธปรัชญาเถรวาทหมายถึง ปฏิกริยาอาการที่แสดงออกโดยการ

ยินดีด้วยการให้ทาน การให้ทานในพระพุทธศาสนามีสิ่งของที่ให้, สิ่งที่ได้รับ การให้วัตถุที่ควรให้ การให้ความรู้ และการให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่น จำแนกประเภทและขอบข่ายของการให้ทานมี 2 ประเภท คืออามิสทาน คือการให้วัตถุสิ่งของ การให้ปัจจัย 4 และการให้ธรรมทาน มี 2 ประเภท คือการให้วิชาการ การให้ความรู้เป็นทาน และอภัยทาน คือ การให้อภัย ยกโทษให้ไม่ว่าผู้ใดใคร่ใดๆ เป็นทาน และระดับของการให้ทาน พบว่า มี 3 ระดับ คือ ทานระดับต้น คือ อามิสทาน การให้ปันสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของหรือปัจจัย 4 ทานระดับกลาง คือ ทานวิริติ (หมายถึงศีลด้วย) ได้แก่ การงดเว้นจากการทำบาป โดยปฏิบัติตามศีล 5 และทานระดับสูง คือ อภัยทาน และธรรมทาน การกระทำความบุญและปตติทานมัยแล้วได้รับผลสำเร็จด้านรูปธรรม เรียกว่าสัมปทา 4 ประการ ความเชื่อและปตติทานมัยในพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง การอุทิศส่วนบุญให้ส่วนบุญอันเกิดขึ้นในดวงจิตของคน มี 2 นัย คือ บุญที่ผู้กระทำได้รับเอง และบุญที่ผู้กระทำอุทิศให้แก่ผู้อื่น การทำบุญอุทิศแก่ผู้ล่วงลับไป เรียกว่า พักษิณานุปทาน ปุพเพตปถลี มตกทาน เป็นต้น การอุทิศส่วนบุญ มี 4 ประเภทใหญ่ คือ การอุทิศส่วนบุญด้วยการอธิษฐานจิต การอุทิศส่วนบุญด้วยวาจา การอุทิศส่วนบุญด้วยการแผ่เมตตา และการอุทิศส่วนบุญด้วยการกรวดน้ำ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระประวิทย์ วิสุทโธ (ปานทอง) (2548) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ เรื่องเปรตในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการศึกษาพบว่าการศึกษาเรื่องของเปรตทำให้การปฏิบัติตนของมนุษย์รู้ และเข้าใจในการดำเนินชีวิตของ

ตน อย่างถูกต้องและก่อให้เกิดคุณลักษณะ ดังนี้ 1) ทำให้มีสุขภาพทางจิตและเกิดทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิต 2) ทำให้เกิด หิริและ โอตตัปปะ ไม่ทำให้เกิดความพลั้งเผลอของสติสัมปชัญญะ 3) ทำให้รู้จักคุณค่าของชีวิต และวิธีการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตาม หลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา 4) ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข 5) ทำให้ได้ศึกษาคำสอนเรื่องเปรต และหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เช่นเดียวกับงานวิจัยของ พระครูวิสนท์สมณกิจ (ถาวร โสโร) (2555) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การทำบุญวันสารทไทยตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเถรวาทของประชาชนในอำเภอพล จังหวัดขอนแก่น” จากการศึกษาพบว่า วันสารทไทยตามทัศนะของพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำบุญกลางปีของไทยตรงกับวันสิ้นเดือน 10 หรือวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 ซึ่งเป็นฤดูที่พืชพันธุ์ธัญชาติ และผลไม้สุกข้าว และต้นผลไม้ที่ปลูกไว้กำลังให้ผลเป็นครั้งแรกในฤดูนี้ ถึงแม้ว่าการทำบุญเดือนสิบในแต่ละท้องที่จะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน เช่น ภาคกลางเรียกว่า “สารทไทย” ภาคเหนือเรียกว่า “งานทานสลากภัต” หรือ “ตานก๋วยสลาก” ภาคอีสานเรียกว่า “ทำบุญข้าวสาก” และภาคใต้เรียกว่า “งานบุญเดือนสิบ หรือ “ประเพณีชิงเปรต” แต่ก็มีจุดประสงค์เดียวกันคือการทำบุญกลางปีเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองผลที่มีชีวิตผ่านพ้น เวลามາได้ถึงกึ่งปี และเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว และยังสอดคล้องกับ พระครูใบฎีกาเฉลิม อริยวิโส (คำเชื้อ) (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บุพเพตพลีที่ปรากฏใน

คัมภีร์ไบบลานล้านนา กรณีศึกษาคัมภีร์เปตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน” หลักบุพเพตพลีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จากการศึกษาพบว่า เป็นหลักการทำบุญที่พระเจ้าพิมพิสารราชาแห่งแคว้นมคธ ได้กระทำไว้ในครั้งพุทธกาลเพื่อ อุทิศส่วนบุญไปให้เหล่าญาติของพระองค์ ที่ไปเกิดเป็นเปรต เมื่อพิจารณาตามหลักการทำบุญทางพระพุทธศาสนาแล้ว สามารถสังเคราะห์การทำบุญนี้เข้าในหัวข้อธรรมที่ชื่อว่า หลักพลี 5 ประการ ของโกศาอาทियะ 5 ที่ปรากฏในอาทियสูตรและปัตตกัมมสูตร แห่งอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต และจตุกกนิบาตตามลำดับซึ่งบุพเพตพลี คือการทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ เป็นหนึ่งในพลีทั้ง 5 นอกจากหลักการทำบุญบุพเพตพลีจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญที่ตนได้บำเพ็ญแล้ว แล้ ไปให้เหล่าญาติผู้ที่เสียชีวิตแล้ว ยังเป็นการแสดงออกถึงซึ่งความกตัญญูตเวที ต่อญาติผู้ล่วงลับไปแล้วอีกด้วย

3. ผลการศึกษาคุณค่าของการทานขันข้าวของประชาชนล้านนาไทยตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จากผลการวิจัยพบว่า มีคุณค่าด้านจิตใจ มีความกตัญญูรู้คุณ เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งทางด้านจิตใจ ผู้ทำแล้วมีสภาพจิตใจแจ่มชื่นเบิกบาน มีความสุข เป็นปิติสุข เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันในครอบครัว เป็นแบบอย่างที่ดีในการปลูกฝังแบบอย่างแก่ลูกหลานในเรื่องกตัญญู ให้รู้จักบุญคุณของบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ที่ท่านมอบสมบัติให้ เมื่อท่านล่วงลับไปก็ควรทำบุญไปให้ท่าน และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นการทำบุญสืบทอด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของ

ประชาชนชาวล้านนาไทย ซึ่งไม่เหมือนกับภาคอื่น เป็นการแก้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญสืบต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวรรณฐา ลิ้ม (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางส่งเสริมกตัญญูกตเวทีในสังคมไทย” จากการศึกษาพบว่า พระพุทธเจ้าสอนหลักธรรมเกี่ยวกับกตัญญูกตเวทีแก่สาวกของพระองค์ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้ตามฐานะของตน มีโอกาสศึกษาปฏิบัติธรรม และสอนให้ตระหนักรู้ในการตอบแทนบุญคุณผู้ให้ความช่วยเหลือด้วย พระสงฆ์ปฏิบัติตามหลักอนาคาเรียนวินัย คฤหัสถ์ปฏิบัติตามหลักธรรมหลายข้อ เช่น บุคคลหาได้ยาก 2 พรหมวิหารธรรม 4 ขรรวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 อุบาสกธรรม 5 การละ 6 และ ทิศา 6 เพื่อให้เกิดความยึดมั่นในหลักกตัญญูกตเวที จึงได้เสนอแนวทางส่งเสริมกตัญญูกตเวที ในสังคมไทย 2 ประการคือ 1) สังคมส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรได้พักในสำนักอุปัชฌาย์ เพื่อได้กระทำวัตรต่อกัน เรียนพระธรรมวินัยในสำนักของอาจารย์ แม้ภายหลังจะย้ายไปพำนักที่วัดอื่นก็กลับมาสักการบูชาในโอกาสสำคัญ เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา 2) สังคมคฤหัสถ์ ส่งเสริมให้มีความกตัญญูกตเวที ทั้งในสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถานที่ทำงาน โดยสร้างจิตสำนึก แก่สมาชิกในส่วนต่างๆ ของสังคมให้ตั้งอยู่ในหลักกตัญญูกตเวที เมื่อทำได้อย่างนี้คนในสังคมก็จะเป็นสังคมที่มีความสามัคคี ให้ความช่วยเหลือกันทั้งในยามปกติและยามเกิดปัญหา ก็จะสามารถผ่านสถานการณ์นี้ไปได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญทอง คุณาธโร (มาหา) (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความกตัญญู (กตัญญู

ตา) ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาพบว่า ความกตัญญู หมายถึง ความตระหนักรู้ในคุณของบุคคล สัตว์ และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อตนเองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม กตเวที คือ การตอบแทนคุณความกตัญญูเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่งของพระพุทธเจ้าตรัสว่า ความกตัญญู เป็นมงคลอันสูงสุดมนุษย์ เป็นสัตว์สังคมที่อยู่ร่วมกันแบบอิงอาศัยกับสิ่งที่อยู่รอบตัว บุคคลที่มีชีวิตอยู่ด้วยความรู้สึกสำนึกในบุญคุณและคิดตอบแทนคุณบุคคล สัตว์ สถาบัน ธรรมชาติ แวดล้อม และช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมส่วนรวมด้วยความเมตตา กรุณา การกระทำเช่นนี้ ย่อมนำมาความสุข ความเจริญ และสิริมงคลมาสู่ชีวิตตนเอง คนผู้ที่ขาดความกตัญญู ย่อมไม่น่าคบหา และเป็นสาเหตุนำมาซึ่งภัยพิบัติต่างๆ ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม พระพุทธศาสนาส่งเสริมความกตัญญูกตเวที สอนให้มนุษย์รู้จักการกระทำหน้าที่ของตนเอง เริ่มจากความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่ในครอบครัว เช่น หน้าที่ของบิดามารดา หน้าที่ของบุตรธิดา เมื่อทุกคนปฏิบัติตามหลักความกตัญญูแล้ว จะก่อให้เกิดความเจริญด้านจิตใจ ซึ่งจะส่งผลให้สังคมนั้นๆ มีความสงบสุขและร่มเย็นตลอดไปหลักธรรมที่ส่งเสริมความกตัญญู เช่น พรหมวิหาร และสังคหวัตถุ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความรัก ความเมตตาต่อกันในสังคม และ มีคุณค่าทางสังคม เป็นการสอนให้รู้จักการให้ทาน การเสียสละ การแบ่งปัน ทำให้เป็นคนมีจิตใจดีมีเมตตา รู้จักการทำบุญให้ทาน เสียสละ มีเมตตา เป็นตัวอย่างที่ดีเป็นการสอนแบบไม่ต้องพูดแต่ทำให้ดูทำให้ซึมซับเรื่องการทำทาน เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม เป็นการทำบุญสืบทอดพระพุทธศาสนา

เป็นการทำทานโดยมีสำหรับอาหารแก่งุ้ม แก่งหวาน ผลไม้ ดอกไม้ ธูปเทียน สวยดอก เป็นเอกลักษณ์ประเพณี พ่อเมื่อนำลูกหลานมาทำบุญที่วัด ทำให้รู้จักคุ้นเคยการทำบุญ และยังเป็นการสืบทอดประเพณีอีกด้วย เพราะต่อไปลูกหลานก็ต้องทำสืบทอดพ่อแม่ เป็นการอนุรักษ์ประเพณีการทำบุญทานขึ้นข้าว การเข้าหาพระภิกษุ สามเณร การไปวัดมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม การให้ด้วยความเคารพ การบูชา การนั่ง การไหว้ การให้ ความเคารพสถานที่ และเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาทำให้พระภิกษุสามเณรมีภัตตาหารฉัน การทานขึ้นข้าวเป็นการทำบุญเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ประการในเรื่องอาหาร เป็นเรื่องสำคัญพระภิกษุ สามเณรมีกำลังใจในการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อจะนำเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้เรียนรู้ นำไปเผยแผ่ธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชน ให้รู้และประพฤติตาม การทานขึ้นข้าวสืบทอดโดยการทานให้ลูกหลานได้เห็นและได้ทำตามพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นการอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุ สามเณรด้วยในเรื่องอาหาร เป็นประเพณีทำบุญให้ทาน ตราบใดศรัทธาประชาชนยังทำบุญให้ทานอยู่โดยตลอด พระศาสนาที่จะสืบทอดยาวนานแสนนาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิสิฐปัญญาคม (ท่าเลติ) (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวัฒนธรรมการให้ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า วัฒนธรรมการให้โดยทั่วไป หลักของวัฒนธรรมการให้ต้องพร้อมด้วยเจตนาทั้ง 3 ปุพพเจตนา มุญจนเจตนา และอปราปรเจตนา วัฒนธรรมการให้ยังปรากฏอยู่ในอรรถกถา ความหมายของวัฒนธรรมการให้นั้นธรรมทานให้ที่ประกอบด้วยลักษณะความเชื่อ ความ

ละอายต่อบาปและสิ่งที่ทำให้เกิดประโยชน์ และวัฒนธรรมการให้เชิงคุณธรรมมีการให้เพื่อบูชาคุณ เพื่อตอบแทนคุณเพื่อสงเคราะห์ อนุเคราะห์ และเพื่อเทิดทูลบุคคลผู้มีอุปการคุณ ลักษณะวัฒนธรรมการให้ที่ปรากฏในหลักธรรมมีทศบารมี สังคหวัตถุ วิถีวัฒนธรรมการให้ที่มีวิธีให้ด้วยเจตนา และวิธีให้ตามลักษณะความสำคัญของการให้ให้ตามแนวที่เคย และวิธีให้ของสัตบุรุษ วัดสุทัศน์ หมายถึง การให้สิ่งที่ควรให้ เจตนาของผู้ให้เหตุและปัจจัยของวัฒนธรรมการให้ เหตุการณ์การให้ทานเพราะมีโอกาสมะเหมาะ เพราะกลัวการตำหนิ ให้เพราะบูชาคุณคิดว่าทานเป็นของดี ปัจจัยวัฒนธรรมการให้ การให้ทานของความหวังจะมีพ้อดีแก่ตนในภพต่าง ๆ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เรื่อง ศึกษาเชิงวิเคราะห์ประเพณีการทานขึ้นข้าวของประชาชนล้านนาไทย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปได้ดังนี้

การทานขึ้นข้าว หมายถึง การทานสำหรับอาหาร มีข้าวแกง ผลไม้ น้ำดื่ม ดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู สวยดอก น้ำหยาด จัดเตรียมในสถานที่สวยงาม นำไปถวายพระภิกษุสงฆ์ สามเณร เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ เฉพาะภาคเหนือของประเทศไทย การทานขึ้นข้าวมีหลายประเภท 1) ทานเพื่ออุทิศผู้ล่วงลับ ได้แก่ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ญาติพี่น้อง 2) ทานในวันครบรอบวันเกิด ได้แก่ ทำบุญครบรอบวันเกิด เพื่อสร้างกุศลคุณความดี ความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตให้กับตนเอง 3) ทานเพื่ออุทิศเทวดาที่รักษาบ้านเมือง วัดวาอาราม รักษาบ้านเรือน และ 4) ทานให้กับตนเองไว้ภยันตราย ได้แก่

ทานเพื่อสร้างกุศลไว้ให้แก่ตนเองเป็นการสั่งสมบุญไว้ในอนาคต เป็นประเพณีประจำเดือนสี่เป้ง วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษาและวันออกพรรษา และเดือนสิบสองเป้ง มีคุณค่าด้านจิตใจ กล่าวคือ ทำให้เข้มแข็ง เบิกบาน มีความสุข มีคุณค่าทางสังคม กล่าวคือ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว ปลุกฝังแบบอย่างที่ดีแก่ลูกหลานให้รู้จักบุญคุณของบรรพบุรุษ และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นการทำบุญสืบทอด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของประชาชนชาวล้านนาไทย ซึ่งไม่เหมือนกับภาคอื่น เป็นการแก้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญสืบต่อไป โดยการให้ทานในที่นี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ 1) เพื่อขจัดอาสวะกิเลสภายในจิตใจของตน และ 2) เพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น นั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์ ประเพณีการทานขันข้าวของประชาชนตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยเสนอแนะแนวทางการทาน ผู้วิจัยจึงเสนอแนะเชิงนโยบายดังต่อไปนี้

แหล่งอ้างอิง

- ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ. (2542). สืบสานล้านนา สืบต่อลมหายใจของแผ่นดิน. เชียงใหม่: มิ่งเมืองเนวรัตน์การพิมพ์.
- พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส (คำเชื้อ). (2554). ศึกษาวิเคราะห์บุพเพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานล้านนา กรณีศึกษาคัมภีร์บุพเพเปตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

1.1 การทานขันข้าวพระสงฆ์ควรแนะนำการทำทานในเรื่องการทานขันข้าวให้ถูกต้องให้กับประชาชน อันเป็นแบบอย่างเอกลักษณ์ที่ดงามของภาคเหนือล้านนาไทยและคงเอกลักษณ์ไว้

1.2 ด้านประเพณีพระสงฆ์ควรแนะนำพ่อแม่ให้ลูกหลานให้เรียนรู้วิถีปฏิบัติของประเพณี ทำให้เกิดความซึมซับวัฒนธรรมในท้องถิ่นอันเป็นคุณค่าที่ควรสืบทอด

1.3 ด้านคุณค่าพระสงฆ์ควรให้คำแนะนำพ่อแม่ลูกหลาน ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั่วไป เรื่องของการทำบุญให้ทานและเรื่องความกตัญญูอันเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและควรส่งเสริม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์ ประเพณีการทานขันข้าวของประชาชนตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” นี้ยังมีเรื่องที่เกี่ยวข้อง ที่ควรศึกษาวิจัยอยู่อีกมาก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะหัวข้อสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปไว้ ดังนี้

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การทานขันข้าวของชาวล้านนาในเขตพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน

2.2 ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบลักษณะการทานขันข้าวของชาวล้านนา กับการทำทานอุทิศรวมถึงความเชื่อทัศนคติทางความเชื่อของคนไทยในภาคอื่นๆ

- พระครูพัฒนมงคล. (2556). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องปัตติทานมัยในพุทธปรัชญาเถรวาท. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).
- พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ (ถนอม ภิัญญกิจโร). (2547). การศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพรสูตรต้นตอปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติจริงในลำพูน. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระครูวิสนธ์สมณกิจ (ถาวร ยโสธโร). (2555). การทำบุญสารทไทยตามความเชื่อพระพุทธศาสนาเถรวาทของประชาชนอำเภอพล จังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).
- พระครูวิสิฐปัญญาคม (ท่าเลดี). (2556). ศึกษาวัฒนธรรมการให้ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).
- พระประวิทย์ วิสุทโธ (ปานทอง). (2548). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเปรตในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาท. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).
- พระมหาเซน แสงมีม. (2542). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอานิสงส์ของการทานในพระพุทธศาสนา. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).
- พระมหาบุญกอง คุณาโร (มาหา). (2548). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความกตัญญู (กตญญูตา) ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาสง่า ไชยวงศ์. (2541). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องทานในพระพุทธศาสนา. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- มณี พะยอมยงค์. (2543). ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทยรวมเล่ม. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- สุรพล คำวิฑูร. (2542). ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พริ้นท์.
- สุวรรณธู ลิม. (2560). แนวทางส่งเสริมกตัญญูทศกวีในสังคมไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

การสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กร
ของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี

CREATING HAPPINESS IN THE ORGANIZATION INFLUENCED TO THE WARM
RELATIONSHIP IN THE WORKPLACE OF THE COMPANY EMPLOYEES
IN PATHUM THANI PROVINCE

ตระกุล จิตวัฒนากอร์*

Trakul Chitwattanakorn

Corresponding Author E-mail: trakul.chit@outlook.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการสร้างความสุขในองค์กร 2) ศึกษาสภาพความผูกพันในองค์กรและ 3) ศึกษาการสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ประจำปี 2562 รวมจำนวนทั้งสิ้น 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัย พบว่า

1. การสร้างความสุขในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านสังคมดี ด้านสุขภาพ ด้านความมีน้ำใจ ด้านครอบครัว ด้านความสงบ ด้านความผ่อนคลาย ด้านความรู้ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับ

2. ความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความผูกพันต่อเพื่อนร่วมงาน ด้านความผูกพันต่อองค์กร ด้านความผูกพันต่อองค์กร และด้านความผูกพันต่อวิชาชีพ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับ

3. การสร้างความสุขในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านสุขภาพดี ด้านความมีน้ำใจ ด้านสังคมดี ด้านความผ่อนคลาย ด้านหาความรู้ ด้านความสงบ ด้านปลอดภัยและ ด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การสร้างความสุขในองค์กร, ความผูกพันในองค์กร, พนักงานบริษัท

ABSTRACT

This objectives of this research were 1) to study happiness-building conditions in the organization. 2) Studying the conditions of organizational commitment and 3) creating happiness in the organization that influences organizational engagement of company employees in Pathumthani Province. Use a questionnaire as a tool. The sample group used in this research was 400 company employees in Pathum Thani Province for the year 2019, analyzing the data with an average of Standard deviation and multiple regression analysis.

1. Creating happiness in the organization of company employees in Pathumthani Province, overall, at a high level. When considering each aspect, it was found that good social aspects,

* คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

health, family compassion, peace, relaxation, knowledge were at a high level in all aspects, respectively.

2. Organizational commitment of company employees in Pathum Thani Province The overall picture was at a high level. When considering each aspect, it was found that the engagement with colleagues Corporate engagement Corporate engagement And in terms of professional engagement At a high level in all aspects respectively

3. Creating happiness in the organization of company employees in Pathumthani Province, including good health, good social generosity, relaxation. On seeking knowledge, peace, debt free and The good family has an influence on the organizational bond of the company's employees in Pathum Thani Province. With statistical significance at the .05 level.

Keywords: Creating for happy workplace, Respect to organizational commitment, Company employees

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้ส่งผลให้ประชาคมโลกต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ภายใต้อิทธิพลของเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ซึ่งถูกเชื่อมโยงด้วยยุคของข้อมูลข่าวสารที่ถึงกันอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาคมโลกถูกหล่อหลอมเข้าเป็นสังคมเดียวกัน (วรรณะ รัตนพงษ์ และ อนันต์ ลัคนหทัย, 2550) ส่งผลให้แต่ละหน่วยงานมีการแข่งขันกันเพื่อพัฒนาองค์กรให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดอาเซียน ซึ่งหนึ่งในการพัฒนาองค์กรก็คือการพัฒนาศักยภาพการทำงานของพนักงานในองค์กร เมื่อมองจากแนวคิดของโมเดลการคัดเลือกบุคลากร องค์กรสามารถใช้เป็นสิ่งที่วัดเพื่อทำนายผลการปฏิบัติงานหรือเป็นส่วนหนึ่งของผลการปฏิบัติงาน องค์กรจะสามารถนำมาใช้ในการบริหารงานบุคคล โดยกำหนดว่าสมรรถนะเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะ

อื่น ๆ ที่ส่งผลให้บุคคลสร้างผลงานที่โดดเด่นในองค์กร (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2552) นอกจากนั้นในการในการจะพัฒนาให้องค์กรมีความก้าวหน้าและเจริญเติบโตไปได้ นอกจากพนักงานจะมีสมรรถนะในการทำงานหรือความสามารถแล้วยังต้องมีใจรักและผูกพันในองค์กรเพราะเป็นการสร้างแรงจูงใจในการทำงานที่มีประสิทธิภาพ แรงจูงใจ (Motive) เป็นสิ่งที่บุคคลคิดถึงหรือมีความต้องการ ซึ่งแรงจูงใจจะเป็นตัวผลักดันหรือ แรงขับให้บุคคลกระทำพฤติกรรม หรือตัวกำหนดทิศทางหรือทางเลือกในการกระทำพฤติกรรมเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมาย หรือหลีกเลี่ยงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนไม่พึงปรารถนา เช่น เมื่อบุคคลตั้งเป้าหมายที่ทำลายจะทำให้เขามีความรับผิดชอบ มีความกระตือรือร้น และมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ และจะใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ เพื่อทำงานให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป (พิริยะ อนุกุล, 2549)

เมื่อถึงยุคสมัยหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงตัวแปรสำคัญที่ส่งผลให้องค์กรต้องมั่นคงคือ “ความผูกพัน” ทั้งนี้เพราะเรื่องความผูกพัน

เป็นตัวผสมผสานความเป็นหนึ่งเดียวกันขององค์กรที่กำลังเกิดช่องว่าง จนทำให้กระบวนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพอาจลดลงขณะที่บางองค์กรกลับให้ความสำคัญเรื่องการเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคลากรมากกว่าการสร้างความผูกพันให้เกิดขึ้นในองค์กรเสียอีก ซึ่งปัญหาสำคัญที่องค์กรธุรกิจไทยควรหันมาให้ความสนใจมากที่สุดคือปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานและองค์กร โดยเฉพาะพนักงานกลุ่มคนรุ่นใหม่ อย่าง Gen Y เนื่องจากคนกลุ่มนี้มักให้ความสำคัญกับอิสระและชีวิตส่วนตัว ขณะเดียวกันก็ต้องการความท้าทายในชีวิตและอาชีพการงานมากกว่าการอดทนทำงานในสภาวะแวดล้อมที่ไม่ต้องการ ปัจจัยเช่นนี้จึงทำให้การสร้างความผูกพันของพนักงานและองค์กรในปัจจุบันเป็นไปได้ยากขึ้น ส่งผลให้อัตราการเปลี่ยนงาน (turnover rate) มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย เห็นได้จากผลวิจัยล่าสุดของเดล คาร์เนกีพบว่า 71% ของพนักงานโดยเฉลี่ยทั่วโลกไม่มีความผูกพันกับองค์กร และจะตัดสินใจเปลี่ยนงานใหม่ทันทีเมื่อองค์กรยื่นข้อเสนอค่าตอบแทนที่มากกว่าเพียงแค่ 5% ในขณะที่มีเพียง 29% เท่านั้นที่มีความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งอาจเริ่มพิจารณาเปลี่ยนงาน เมื่อที่อื่นยื่นข้อเสนอค่าตอบแทนที่มากกว่า 20% ขึ้นไป ดังจะเห็นว่า หากพนักงานมีความผูกพันต่อองค์กรอยู่ในระดับสูงแล้ว จะสามารถสร้างผลผลิตที่มากกว่าองค์กรที่พนักงานมีความผูกพันในระดับต่ำถึง 202%” สอดคล้องกับผลสำรวจจากสถาบันวิจัยแรงงานและการจ้างงานแห่ง สหรัฐอเมริกาที่ระบุว่า การเกิดอัตราการเปลี่ยนงานจะทำให้องค์กรมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ทั้งค่าใช้จ่ายในการสรรหาและอบรมพนักงานใหม่

เพื่อทดแทนพนักงานในตำแหน่งเดิม ถึง 150% ของเงินเดือนที่จ่าย และส่งผลต่อผลิตผลขององค์กรเป็นอย่างมาก สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ แม้องค์กรต่างทราบกันดีถึงความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ แต่กลับมีเพียง 25% เท่านั้นที่มีการวางแผนพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์ในองค์กรอย่างเป็นรูปธรรม ถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อเทียบกับการให้ความสำคัญในด้านอื่น ๆ เพราะเรื่องนี้คือกุญแจสำคัญที่จะทำให้องค์กรก้าวไปข้างหน้าอย่างยั่งยืน การจะให้พนักงานมีความผูกพันในองค์กรสิ่งหนึ่งซึ่งไม่สามารถปฏิเสธได้เลยก็คือความสุขในการทำงานเป็นปัจจัยและหัวใจสำคัญของการคงอยู่ด้วยความผูกพันกับองค์กร จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหารองค์กรต้องมีการสร้างกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยกลยุทธ์หนึ่งที่ถูกนำมาใช้คือกลยุทธ์การเสริมสร้างความสุขในที่ทำงานนี้จะทำให้ประสิทธิภาพการทำงานและความผูกพันในองค์กรของบุคลากร ทั้งกลุ่มเก่าและกลุ่มใหม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความสุขความรักในองค์กรส่งผลให้การทำงานในองค์กรเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (ดิ อิมเพรสชั่น เทรนนิง, 2562)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมความผูกพันในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปจากความเป็นมาและความสำคัญที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการจัดการการสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการสร้างความสุขในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาสภาพความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อศึกษาการสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ประจำปี 2562 รวมจำนวน 17,535 บริษัท กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) ใช้สูตรของ W.G.cochran (Cochran, 1977) ในกรณีไม่ทราบสัดส่วนของประชากร กำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 95% และความคลาดเคลื่อน 5% กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ประจำปี 2562 รวมทั้งสิ้น 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ได้การวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามการสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน ลักษณะข้อคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามการสร้างความสุขในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านสุขภาพดี ด้านความมีน้ำใจ ด้านสังคมดี ด้านความผ่อนคลาย

ด้านหาความรู้ ด้านความสงบ ด้านปลอดภัย และด้านครอบครัวดี ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert Scales) ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านความผูกพันต่อองค์กร ด้านความผูกพันต่อคนในองค์กร ด้านความผูกพันต่อเพื่อนร่วมงานและด้านความผูกพันต่อวิชาชีพ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติม โดยมีค่า IOC ทั้งฉบับเท่ากับ 0.88 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ 0.92

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล 1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายข้อมูลและนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) 2. สภาพการสร้างความสุขในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านสุขภาพดี ด้านความมีน้ำใจ ด้านสังคมดี ด้านความผ่อนคลาย ด้านหาความรู้ ด้านความสงบ ด้านปลอดภัย และด้านครอบครัวดี วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายข้อมูลและนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) 3. สภาพความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านความผูกพันต่อองค์กร ด้านความผูกพันต่อคนในองค์กร ด้านความผูกพันต่อ

เพื่อนร่วมงานและด้านความผูกพันต่อวิชาชีพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายข้อมูล และนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) 4. การสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ในการบรรยายข้อมูล และนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) 5. ข้อมูลที่ได้จากข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยบรรยายเป็นความเรียง

สรุปผลการวิจัย

1. การสร้างความสุขในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.84$, S.D.=.589) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านสังคมดี มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดซึ่งอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.93$, S.D.= 0.676) รองลงมาได้แก่ ด้านสุขภาพ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.92$, S.D.=

0.658) ด้านความมีน้ำใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.87$, S.D.= 0.651) ด้านครอบครัวอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.83$, S.D.= 0.671) ด้านความสงบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82$, S.D.= 0.614) ด้านความผ่อนคลาย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$, S.D.= 0.627) และ ด้านปลอดภัยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82$, S.D.= 0.659) และด้านความรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.77$ S.D.= 0.631) ตามลำดับ

2. ความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$, S.D.=0.603) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความผูกพันต่อเพื่อนร่วมงานมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดซึ่งอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.91$, S.D.= 0.671) รองลงมาได้แก่ ด้านความผูกพันต่อองค์กรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.91$, S.D.= 0.660) ด้านความผูกพันต่อองค์กร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$, S.D.= 0.650) และด้านความผูกพันต่อวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.74$, S.D.= 0.619) ตามลำดับ

3. การสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสร้างความสุขในองค์กรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
	b	Std. Error	Beta		
(Constant)	.425	.006		-.004	.997
ด้านสุขภาพดี	.200	.003	.218	71.464	.000
ด้านความมีน้ำใจ	.249	.004	.268	68.605	.000

ด้านสังคมดี	.192	.003	.215	63.507	.000
ด้านความผ่อนคลาย	.206	.003	.214	59.244	.000
ด้านหาความรู้	.148	.003	.155	49.920	.000
ด้านความสงบ	.002	.003	.002	.522	.602
ด้านปลอดภัย	.001	.003	.001	.299	.765
ด้านครอบครัวดี	.002	.003	.002	.778	.437
R²=.89 Adjusted R²=.89 SE=.01678 F=64526.50 Sig.=.000					

ที่มา : ตระกูล จิตวัฒนากร, 2563

จากตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ของตัวแปร ความผูกพันต่อองค์กรในองค์กรของพนักงาน บริษัทในจังหวัดปทุมธานี พบว่า มีตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ 3 ตัวแปรหลัก ได้แก่ด้านความสงบ ด้านปลอดภัย ด้านครอบครัวดี ตัวแปรซึ่งตัวแปรทั้ง 3 ด้านนี้เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของตัวแปรความผูกพันต่อองค์กรในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านความสงบ ด้านปลอดภัย ด้านครอบครัวดี ตามลำดับ โดยเขียนเป็นสมการพยากรณ์(คะแนนดิบ)ได้ดังนี้

$$\hat{Y} = .425 + .200 X_1 + .249X_2 + .192 X_3 + .206 X_4 + .148X_5$$

หรือสามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้ ความสัมพันธ์ของตัวแปรความผูกพันต่อองค์กรในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี = .292+.243 ความสงบ+.179 ปลอดภัย+.168 ครอบครัวดี

โดยสามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ (คะแนนมาตรฐาน)ได้ดังนี้

$$\hat{Z}_Y = .218 X_1 + .268X_2 + .215 X_3 + .214 X_4 + .155X_5$$

หรือสามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้ ความสัมพันธ์ของตัวแปรความผูกพันต่อองค์กรในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี = .276 ความสงบ+.206 ปลอดภัย+.175 ครอบครัวดี

อภิปรายผลการวิจัย

การสร้างความสุขในองค์กรของพนักงาน บริษัทในจังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วยด้านสุขภาพดี ด้านความมีน้ำใจ ด้านสังคมดี ด้านความผ่อนคลาย ด้านหาความรู้ ด้านความสงบ ด้านปลอดภัยและ ด้านครอบครัวดี ผลการวิจัยพบว่า 3 ด้านแรกที่พนักงานให้ความสำคัญในการสร้างความสุขในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี คือ ด้านสังคมดี ด้านสุขภาพ ด้านความมีน้ำใจ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสร้างความสุขในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี พนักงานต้องการอยู่ในโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน อยู่ในองค์กรที่มีความรักสามัคคีต่อเพื่อนร่วมงาน อยู่ในองค์กรที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันในการทำงาน รวมถึงองค์กรที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของด้านความสุขในการทำงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วยด้านสุขภาพดี ด้านความมีน้ำใจ

ด้านสังคมดี ด้านความผ่อนคลาย ด้านหาความรู้ ด้านความสงบ ด้านปลดหนี้และ ด้านครอบครัวดี ผลการวิจัยพบว่า 3 ด้านแรกที่พนักงานให้ความสำคัญในการสร้างความสุขในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี คือ ด้านสังคมดี ด้านสุขภาพ ด้านความมีน้ำใจตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิธร เหล่าแท้ง และ วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ (2557) ศึกษาเรื่อง อิทธิพลของกิจกรรมสร้างสุขในองค์กรตามแนวทางความสุข 8 ประการ ที่มีต่อความสุขในการทำงาน ประสิทธิภาพการทำงาน และความตั้งใจในการลาออกของพนักงานบริษัทเอกชน ผลการวิจัยพบว่า 1) กิจกรรมสร้างสุขใน องค์กรตามแนวทางความสุข 8 ประการ มีอิทธิพลทางบวกต่อความสุขในการทำงานกิจกรรม Happy Body (สุขภาพดี), Happy Heart (น้ำใจงาม), Happy Relax (ผ่อนคลาย), Happy Brain (หาความรู้), Happy Soul (มี คุณธรรม), Happy Money (ใช้เงินเป็น), Happy Family (ครอบครัวที่ดี) และ Happy Society (สังคมดี) 2) ความสุขในการทำงานมีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพในการทำงาน 3) ความสุขในการทำงานไม่มีอิทธิพล ทางบวกต่อความตั้งใจในการลาออก และ 4) ประสิทธิภาพการทำงานไม่มีอิทธิพลทางบวกต่อความตั้งใจในการ ลาออก ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยนี้ จะทำให้ตัวพนักงานเองทราบถึงผลลัพธ์ที่แท้จริงที่ได้จากการดำเนินการตาม กิจกรรมสร้างสุขทั้ง 8 ประการ อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารเพื่อกำหนดแผนในการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ ที่มีอยู่ให้เกิด ประสิทธิภาพ ตลอดจนพัฒนาองค์กรให้เป็น องค์กรแห่งความสุขอย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งความสุขในการทำงานของพนักงานอยู่ในระดับ

มาก ความสุขในการทำงานที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ท่านรู้สึกว่าคุณค่าเมื่อได้ทำงาน รองลงมาคือท่านรู้สึกเป็นสุข กับการริเริ่มงานใหม่และมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จ ที่เป็นเช่นนี้ก็ เพราะว่าพนักงานมีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกาย และ จิตใจ ชีวิตครอบครัวมีความสุข ได้ทำงานที่ดี มีความมั่นคง มีรายได้ที่เหมาะสม ไม่มีหนี้สิน รวมไปถึงได้อยู่ใน สภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสม ซึ่งทางบริษัทได้กำหนด นโยบายและดำเนินกิจกรรมอย่างครอบคลุมถึงการ ดำรงชีวิตของพนักงานในองค์กร โดยใช้ กิจกรรมด้านต่าง ๆ เป็นกลไกในการเสริมแรงทางบวก ให้พนักงานมีการ ดำรงชีวิตที่เหมาะสมมีผลงานที่ดีมีความมั่นคงในอาชีพ ได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการที่ดีทำให้พนักงานเกิด ความรู้สึกว่าคุณค่าเมื่อมาทำงานแล้ว ตัวเองเป็นคนที่มีคุณค่าต่อองค์กรพนักงานเกิด รู้สึกมีความสุขที่ได้ริเริ่มทำงานใหม่ เนื่องจาก เป็นการท้าทายความสามารถตนเองนำไปสู่ความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ ส่วนความคิด เห็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ท่านไม่รู้สึกหงุดหงิดถึงแม้งานต่าง ๆ จะไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก บริษัทจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างความสุข ลดความเครียดของพนักงาน นอกจากนี้หัวหน้า สายงานแต่ละแผนกมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปฏิบัติงาน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมมือในการแก้ไขปัญหา อีกทั้งมีการกำหนดแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจนหากเกิด ปัญหาที่ทำให้งานไม่บรรลุไปตามเป้าหมาย พนักงานจะสามารถ ร่วมกันแก้ไขให้สำเร็จไปได้ ในที่สุด ศรีนวล แดงภู และ อารง สุทธาศาสน์ (2561) ศึกษาเรื่อง ความสุขในการทำงานของบุคลากรบริษัท พบว่า ระดับความสุขในการ

ทำงานของบุคลากรบริษัทมหาชนวิธีการนำสู่ความสุขในการทำงานของบุคลากรบริษัทมหาชนมีอยู่ 2 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นแรก ด้านสุขภาพกายการมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรงโดยการออกกำลังกายและการบริโภคอาหารที่มีคุณประโยชน์และประการที่สอง ด้านสุขภาพจิตใจเริ่มต้นจากการคิดบวกทำให้จิตแจ่มใสควบคุมอารมณ์ในการแก้ไขปัญหาอย่างมีสติเพื่อปรับตัวให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในการทำงาน ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต, เถลิ้มพล แจ่มจันทร์, กาญจนา ตั้งชลทิพย์ และ จรัมพร ให้อย่าง (2556) กล่าวว่า การร่วมสร้างสังคมและชุมชนที่ดี ในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างกัน สามารถเป็นที่ไว้วางใจและมีความรักความสามัคคีต่อกันในสังคมแวดล้อมให้เกิดเป็นทุนทางสังคมที่น่าอยู่ มีตัวชี้วัด 6 ประการ ได้แก่ เพื่อนบ้านมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเราการปฏิบัติ ตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของสังคม ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อมีปัญหาสามารถขอความช่วยเหลือจากคนในชุมชนความรู้สึกว่าสังคมไทยทุกวันนี้มีความสุข สุขภาพดีคือการมีชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข สุขภาพดีคือการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจใช้ชีวิตให้ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และห่างไกลจากสิ่งเสพติดทั้งหลาย มีตัวชี้วัด 6 ประการ ได้แก่ ค่า BMI และ เส้น รอบเอว การรับประทานอาหารเช้า การออกกำลังกาย การสูบบุหรี่ การดื่มแอลกอฮอล์ความพึงพอใจกับสุขภาพกาย น้ำใจงาม คือ ความมีน้ำใจ รู้จักการให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน รวมถึงมีความ ชื่นชมยินดีและเข้าใจในผู้อื่น มีตัวชี้วัด 9 ประการ ได้แก่ ความเอื้ออาทรหรือห่วงใยต่อคนรอบข้าง การให้ ความช่วยเหลือแก่คนรอบข้าง การให้

ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีม ความสัมพันธ์ในที่ทำงานเหมือนพี่ เหมือนน้อง การสื่อสารพูดคุยกับเพื่อนร่วมงาน การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนแบบอย่างการทำงานระหว่างกัน ความเต็มใจและยินดีในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การทำกิจกรรมที่สามารถทำได้ด้วยตนเองและมีประโยชน์ต่อสังคม

ความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย ด้านความผูกพันต่อองค์กร ด้านความผูกพันต่อคนในองค์กร ด้านความผูกพันต่อเพื่อนร่วมงานและด้านความผูกพันต่อวิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่า 3 ด้านแรกที่พนักงานให้ความสำคัญต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี คือ ด้านความผูกพันต่อเพื่อนร่วมงาน ด้านความผูกพันต่อองค์กร ด้านความผูกพันต่อวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตติมา หลีกทอง (2557) เรื่อง ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัท ผลิตขึ้นส่วนอุตสาหกรรมยานยนต์แห่งหนึ่ง ในนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร จังหวัดชลบุรี พนักงานมีความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของงานที่ทำ ในภาพรวม อยู่ในระดับค่อนข้างดี โดยมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นด้านความหลากหลายของงานสูงที่สุด ส่วนผลการศึกษาความคิดเห็นต่อประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า พนักงานมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อ ประสบการณ์ในการทำงานในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างดี โดยมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นด้านทัศนคติต่อเพื่อนร่วมงานและองค์กรสูงที่สุด ผลการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นเกี่ยวกับความผูกพัน ต่อองค์กรของพนักงาน พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ย ความผูกพันต่อองค์กรในด้านความ

เต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายามอย่างมากเพื่อประโยชน์ของ องค์กรสูงสุด ผลการศึกษา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อ องค์กรของพนักงานบริษัท ผลิตภัณฑ์ ส่วน อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งหนึ่ง ในนิคม อุตสาหกรรมอมตะนครจังหวัดชลบุรี พบว่า เพศ อายุ หน่วยงานที่สังกัด สถานภาพ ระดับ การศึกษาของพนักงาน ไม่มีความสัมพันธ์ต่อ ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน ส่วนรายได้ ต่อเดือน ระยะเวลาการปฏิบัติงาน ลักษณะ ของงาน และประสบ การณ์ในการทำงานของ พนักงาน มีความสัมพันธ์ต่อความผูกพันต่อ องค์กรของ พนักงาน ที่ระดับนัยสำคัญทาง สถิติ.05

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแห่งความสุข กับความผูกพันองค์กร การสร้างความสุขใน องค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานีมี อิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงาน บริษัทในจังหวัดปทุมธานี พบว่าพบว่าโดย ภาพรวม มีความสัมพันธ์กัน เนื่องมาจากปัจจัย แห่งความสุข ด้านความสงบ ด้านปลอดภัย ด้านครอบครัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความผูกพัน ต่อองค์กรเป็นทัศนคติที่แสดงออกถึงความ เต็มใจที่จะเสียสละ ความสุข บางอย่างของตน เพื่อการบรรลุเป้าหมายพนักงานความซื่อสัตย์ ในการทำงาน ความสามัคคี และ มีความเอื้อ อาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกับเพื่อนร่วมงานเกรง กลัวต่อการทำผิดในสถานที่ทำงานศีลธรรมใน การดำเนินชีวิตนำไปสู่ความสุขของคนใน องค์กรซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุมพร ไชยจำเริญ, พวงแก้ว นุชนาปี, กาญจนา สาตา, ชุติกาญจน์ ปาระมี และ ฉันทนา มีทรัพย์ (2562) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพัน องค์กรของบุคลากรบริษัทยูนิเจนแอฟฟลาย

จำกัดจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัจจัยแห่ง ความสุขโดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้าน มีความ คิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางคือด้าน ความสัมพันธ์ของ บุคลากร รองลงมา ด้าน ลักษณะงาน ด้านความมั่นคงและ ความก้าวหน้า ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการสร้างเสริมแรงจูงใจ ตามลำดับ ปัจจัยความผูกพันองค์กร โดย ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณา รายด้านพบว่า ทุกด้านผู้ตอบแบบสอบถามมี ความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง คือ ด้านความจงรักภักดีต่อองค์กร รองลงมาด้าน ความศรัทธาต่อองค์กร และ ด้านความทุ่มเท เพื่อ องค์กร ตามลำดับ ปัจจัยแห่งความสุขมี ความสัมพันธ์กับความผูกพันองค์กรของ บุคลากร บริษัท ยูนิเจนแอฟฟลายจำกัดจังหวัด ปทุมธานีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อ พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยแห่ง ความสุขด้านลักษณะงาน มีความสัมพันธ์อยู่ใน ระดับ สูง ส่วน ด้านความมั่นคงและ ความก้าวหน้า ด้านการสร้างเสริมแรงจูงใจ ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก และ ด้านความสนับนั้ของบุคลากร มีระดับ ความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่าการสร้างความสุขใน องค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุก ด้านตามลำดับดังนี้ ด้านสังคมดี ด้านสุขภาพ ด้านความมีน้ำใจ ด้านครอบครัว ด้านความ สงบ ด้านความผ่อนคลาย ด้านความรู้ ในส่วน ของความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัท

ในจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับดังนี้ ความผูกพันต่อเพื่อนร่วมงาน ด้านความผูกพันต่อองค์กร และด้านด้านความผูกพันต่อวิชาชีพ สำหรับการสร้างความสุขในองค์กรมีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานบริษัทในจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านสุขภาพดี ด้านความมีน้ำใจ ด้านสังคมดี ด้านความผ่อนคลาย ด้านหาความรู้ ด้านความสงบ ด้านปลอดภัย และ ด้านครอบครัวดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรกระตุ้นให้พนักงานหาความรู้พัฒนาตนเองตลอดเวลาจากแหล่งต่างๆ นำไปสู่การเป็นมืออาชีพ บริษัทควรทำให้พนักงานความมั่นคงก้าวหน้าในการทำงานใช้ความรู้ที่มีในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมีการวางแผนในการพัฒนาความรู้ของตนเองอย่างมีขั้นตอน

1.2 ควรต้องมีวัฒนธรรมการทำงานที่ดีเพื่อสร้างความสุขในการทำงานให้กับ

พนักงานและมีการแลกเปลี่ยนเรื่องราวต่างๆ กับเพื่อนร่วมงาน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 ควรศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน โดยใช้ตัวแปรอื่นที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรมาใช้ในการวิจัยและเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นครั้งต่อไป

2.2 ควรศึกษาเชิงคุณภาพถึงพฤติกรรมระดับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน โดยใช้ตัวแปรอื่นที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรมาใช้ในการวิจัยและเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นครั้งต่อไป

2.3 ควรศึกษารูปแบบของงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น เพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาความทุกข์ของพนักงานได้ตรงจุด และพนักงานเข้าใจถึงบทบาท แนวคิด นโยบายของผู้บริหาร ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานของบริษัทเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

แหล่งอ้างอิง

จิตติมา หลักทอง. (2557). ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัท ผลิตขึ้นส่วนอุตสาหกรรมยานยนต์แห่งหนึ่ง ในนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร จังหวัดชลบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).

ดิ อิมเพรสชั่น เทรนนิง. (2562). วาง 5 แนวทาง สร้างความผูกพันองค์กร. สืบค้น 25 กรกฎาคม 2562, จาก <http://www.impressionconsult.com/web/articles/682-article30082013.html>

พิริยะ อนุกุล. (2549). สมรรถนะ : Competency. สืบค้น 18 กันยายน 2560, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/59979>

- วรรณะ รัตนพงษ์ และ อนันต์ ลัคนหทัย. (2550). *ประชาคมโลก (Global Community)*. สืบค้น 25 กรกฎาคม 2562, จาก https://www.baanjommyut.com/library/global_community/08_3.html
- ศรีนวล แดงภู และ อารง สุทธาศาสน์. (2561). ความสุขในการทำงานของบุคลากรบริษัทมหาชน. *รมยสาร*, 16(1), 63-83.
- ศศิธร เหล่าแท้ง และ วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2557). อิทธิพลของกิจกรรมสร้างสุขในองค์กร ตามแนวทางความสุข 8 ประการ ที่มีต่อความสุขในการทำงาน ประสิทธิภาพการทำงาน และความตั้งใจในการลาออกของพนักงานบริษัทเอกชน. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 7(2), 988-1006.
- ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, กาญจนา ตั้งชลทิพย์ และ จรัมพร ไช้ลายอง. (2556). *คุณภาพชีวิต การทำงาน และความสุข*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมดาเพรส.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2552). *คู่มือสมรรถนะหลัก: คำอธิบายและตัวอย่างพฤติกรรมบ่งชี้*. กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลีฟวิ่ง.
- อุมาพร ไชยจำเริญ, พวงแก้ว นุชนาปี, กาญจนา สาตา, ชุตติกาญจน์ ปาระมี และ ฉันทนา มีทรัพย์ (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันองค์กรของบุคลากร บริษัท ยูเนี่ยนแอฟฟลาย จำกัด จังหวัดปทุมธานี. *วารสารวิจัยและนวัตกรรม สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร*, 2(1), 45-57.
- Cochran, W.G. (1977). *Sampling Techniques* (3rd ed.). New York: Wiley.

การศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3
A STUDY OF THE OPERATION STATES ON LOCAL WISDOM OF THE SCHOOL
ADMINISTRATORS UNDER PHITSANULOK PRIMARY EDUCATION
SERVICE AREA OFFICE THREE

นงลักษณ์ ใจฉลาด*, จารุวรรณ นาดัน*, นิรดา เวชญาณลักษณ์*,
นิคม นาคอ้าย*, อุดลย์ วังศรีคุณ*

Nongluck Jaichalad, Jaruwan Natan, Nirada Wechayaluck,

Nikom Nak Ai, Adul Wangsrikoon

Corresponding Author E-mail: dr.nongluck@psru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ซึ่งการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 334 คน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย คือ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า สภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ และส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและการระดมทุน โดยมีรายละเอียดรายด้านดังนี้ 1) ด้านภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นผู้ทรงภูมิปัญญา โดยรวมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและการระดมทุนโดยรวมอยู่ในระดับมาก 4) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอุดมคติ วิธีการดำรงชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ผู้บริหารสถานศึกษา

ABSTRACT

The objective of this research was to study the operation states on local wisdom of the school administrators under Phitsanulok Primary Education Service Area Office Three. This is a quantitative research. The samples used in this research were 334 school administrators and teachers. The research instrument was a questionnaire with a five-rating scale. The statistics used for data analysis were mean and standard deviation.

The research result was found that in general the operation state on local wisdom of the school administrators under Phitsanulok Primary Education Service Area Office Three was at a

* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

high level. When each aspect was considered, it was found that the aspects with the highest mean were the local wisdom with knowledge and the local wisdom on local wisdom experts, respectively. On the other hand, the the aspect with the lowest mean was the local wisdom on being resources and raising fund. The details of each aspect were as follow. 1) The aspect of local wisdom with knowledge, in general, was at a high level. 2) The aspect of local wisdom on local wisdom experts, in general, was at a high level. 3) The aspect of the local wisdom on being resources and raising fund, in general, was a high level. 4) The aspect of the local wisdom on idea and lifestyle, in general, was at a high level.

Keywords: The local wisdom, School Administrators

บทนำ

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 กำหนดให้มีการปฏิรูปการศึกษา และปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ในหมวด 1 มาตรา 7 ซึ่งมีสาระที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ได้บัญญัติว่า กระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพ กฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของ ประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและในหมวด 4 มาตรา 23(3) ว่าด้วยการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม

อัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ การศึกษาในเรื่อง ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

ในปัจจุบันสังคมไทยได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งนำมาสู่ความเป็นสังคมแห่งนักบริโภคและสังคมวัตถุนิยม จากการรับค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ของต่างชาติที่ถาโถมผ่านสื่อต่าง ๆ เข้ามาอย่างมากมาย ทั้งข่าวสารมักมุ่งเน้นนำเสนอภาพและเหตุการณ์ในด้านลบเพื่อกระตุ้น ให้ผู้รับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่จะนำไปในอนาคต ขาดการรับรู้ข้อมูลและแบบอย่างที่ดีงาม ทำให้ซึมซับลอกเลียนแบบวิธีคิดไปโดยไม่รู้ตัว ในขณะที่เยาวชนที่มีความประพฤติดีและทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดีให้กับสังคม กลับขาดพื้นที่และโอกาสที่จะได้แสดงตนเป็นแบบอย่างหรือได้รับการยกย่องส่งเสริมเท่าที่ควร สังคมไทยจึงกำลังเผชิญกับปัญหาความเสื่อมทาง คุณธรรมและจริยธรรมเป็นอย่างมาก (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), 2551)

สอดคล้องกับในปัจจุบันเป็นยุคที่โลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วอันสืบเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ของทุกภูมิภาคของโลกเข้าด้วยกัน กระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง จึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้เยาวชนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยสนับสนุนที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่แท้จริงอยู่ในโลกจริงหรือชีวิตจริง การเรียนวิชาในห้องเรียนยังเป็นการเรียนแบบสมมติ กิจกรรมการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะตามสมรรถนะที่กำหนด การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเยาวชนในศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนะ (Perspectives) จากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (Tradition Paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ที่ให้โลกของเยาวชนและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนกรเรียนรู้ ครูจะต้องออกแบบการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเองลักษณะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 คือ ครูจะต้องออกแบบกิจกรรมให้เด็กเรียนจากกิจกรรม (PBL - Project-Based Learning) แล้วชวนเด็กทบทวนไตร่ตรอง (Reflection หรือ AAR) ว่า ได้เรียนรู้อะไรบ้าง และยังไม่ได้เรียนรู้อะไรบ้าง ครูจะเข้าใจอัตราความเร็วของการเรียนรู้ของเด็กที่หัวไวไม่เท่ากัน และที่สำคัญ

ยิ่งคือ ให้เด็กบอกว่าอยากเรียนรู้อะไรบ้าง เพื่อให้ครูนำมาออกแบบการเรียนรู้ต่อ (วิจารณ์ พานิช, 2555) และครูควรออกแบบการเรียนรู้ให้ลูกศิษย์ได้เรียนในสภาพที่ใกล้เคียงชีวิตจริงมากที่สุด เพื่อให้กิจกรรมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีความซับซ้อนขึ้น ดังนั้น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ในการเป็นตัวแทนของเนื้อหาที่สามารถนำมาให้ผู้เรียนได้ใช้เรียนรู้ เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และท้องถิ่น นักเรียนมีความคุ้นเคย และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ครูสามารถนำมาใช้ในการจัดการศึกษาได้ไม่ยาก อีกทั้งยังมีประโยชน์ต่อการปลูกฝังให้นักเรียนรู้สืกรักชุมชนและเห็นคุณค่าของท้องถิ่น ไม่ทอดทิ้ง และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่หาง่าย และใกล้โรงเรียน (สุมาลี สังข์ศรี, 2557)

แหล่งการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้รัฐยังได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้คนในสังคมได้มีการพัฒนาเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า 1) มุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่

ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และ 2) มุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ในส่วนของสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ จะสร้างโอกาสให้คนไทยทุกคน มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ก้าวทันกับโลกยุคข้อมูลข่าวสารและวิทยาการสมัยใหม่ มีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ให้ทุกองค์กรและทุกส่วนในสังคม มีความใฝ่รู้และ พร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ มุ่งให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรเอกชนองค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาสังคม ให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (เชมณัฐ มิ่งศิริธรรม, 2553, น. 1)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ตามการปฏิรูปการศึกษาในสถานศึกษาและการให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมให้บรรลุเป้าหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 บัญญัติไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 รวมจำนวน 167 แห่ง แบ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 167 คน ครู 1,530 คน และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 จำนวน 334 คน โดยการเปิดตารางของเครจซีและมอร์แกน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือได้แก่ แบบสอบถาม ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นกำหนดค่าคะแนน เป็นลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ประกอบด้วย มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2554, น. 121) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้ค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.8-1.00 และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยผ่านการทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

จำนวน 30 คน และได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับร้อยละ 92

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอทำหนังสือขอความอนุเคราะห์การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองและทางไปรษณีย์ โดยส่งแบบสอบถามทั้งหมด 334 ฉบับ ได้คืนมา 295 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 88.32

ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง นำข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง มาทำการวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็น ลำดับ ศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 โดยภาพรวม

สภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้	4.12	.79	มาก	1
2. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นผู้ทรงภูมิปัญญา	3.96	.81	มาก	2
3. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและการระดมทุน	3.90	.80	มาก	4
4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอุดมคติวิถีการดำรงชีวิต	3.94	.81	มาก	3
รวม	3.94	.80	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่าสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$)

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็น ลำดับ ศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้

สภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหาร สถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. ผู้บริหารได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้มาวิเคราะห์เพื่อกำหนดสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรในแต่ละช่วงชั้น	4.05	.83	มาก	6
2. ผู้บริหารได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้มาร่วมเป็นแนวทางในการวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน	4.25	.76	มาก	1
3. ผู้บริหารได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้มาชี้แนะปฐมนิเทศครูก่อนที่จะปฏิบัติหน้าที่	4.17	.79	มาก	2
4. ผู้บริหารได้ส่งเสริมให้ครูนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้มาจัดทำแผนเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน	4.14	.82	มาก	3
5. ผู้บริหารมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูทำการประเมินผลผู้เรียนจากการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ตามแผนกระบวนการเรียนรู้	4.11	.79	มาก	4
6. ผู้บริหารมีการตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานของครูในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้มาจัดทำแผนเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน	4.08	.80	มาก	5
7. ผู้บริหารมีการส่งเสริมให้ครูและนักเรียนได้รับการอบรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้	4.02	.78	มาก	7
8. ผู้บริหารมีการสนับสนุนให้ครูและผู้เรียนเผยแพร่ผลการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้เพื่อพัฒนาโรงเรียน ชุมชนต่อไป	3.98	.80	มาก	8
รวม	4.12	.79	มาก	

จากตาราง 2 พบว่า สภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$)

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็น ลำดับ ศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นผู้ทรงภูมิปัญญา

สภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหาร สถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความชำนาญ มาร่วมวิเคราะห์เพื่อกำหนดสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรใน แต่ละช่วงชั้น	3.85	.81	มาก	5
2. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความชำนาญ มาร่วมหาแนวทางในการวางแผนและกำหนดวิธีการ ดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน	4.08	.83	มาก	3
3. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความชำนาญ มาร่วมชี้แนะปฐมนิเทศครูก่อนที่จะปฏิบัติหน้าที่	3.80	.84	มาก	6
4. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความชำนาญ มาร่วมจัดทำแผนเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน	4.12	.78	มาก	1
5. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความชำนาญ มาร่วมทำการประเมินผลผู้เรียนจากการเรียนรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ตามแผนกระบวนการเรียนรู้	4.09	.79	มาก	2
6. ผู้บริหารมีการส่งเสริมให้ครูและนักเรียนได้รับการอบรม เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้ทรงภูมิปัญญาที่มีความ ชำนาญเพื่อพัฒนางานการดำเนินการตามแผนการจัดการ เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้	3.98	.82	มาก	4
7. ผู้บริหารมีการสนับสนุนให้ผู้ทรงภูมิปัญญาที่มีความชำนาญ ครูและผู้เรียนเผยแพร่ผลการดำเนินงานด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้เพื่อพัฒนาโรงเรียน ชุมชน	3.72	.85	มาก	8
8. ผู้บริหารมีการสนับสนุนให้ผู้ทรงภูมิปัญญาแลกเปลี่ยน เรียนรู้กันระหว่างเขตพื้นที่เพื่อการขยายผลสู่เขตพื้นที่อื่น ๆ	3.76	.79	มาก	7
รวม	3.96	.81	มาก	

จากตาราง 3 พบว่า สภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นผู้ทรงภูมิปัญญา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$)

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็น ลำดับ ศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและการระดมทุน

สภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหาร สถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. ผู้บริหารมีการจัดทำข้อมูลระบบสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.09	.77	มาก	1
2. ผู้บริหารได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและระดมทุนมาใช้ในการจัดการรายได้ให้กับโรงเรียน	3.87	.85	มาก	4
3. ผู้บริหารได้จัดหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและการระดมทุนมาดำเนินการด้านวัสดุครุภัณฑ์ที่เอื้อต่อการบริหารจัดการการเรียนรู้	4.05	.80	มาก	2
4. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน	3.77	.81	มาก	7
5. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมมาช่วยดูแลทรัพย์สินของสถานศึกษา	3.79	.82	มาก	6
6. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น มาปฐมนิเทศให้กับผู้ปกครอง	3.96	.79	มาก	3
7. ผู้บริหารได้จัดทำโครงการฐานข้อมูลเครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับทรัพยากรและการระดมทุน	3.71	.82	มาก	8
8. ผู้บริหารได้จัดทำบัญชีและรายงานการใช้ทรัพยากรและการระดมทุนที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.80	.76	มาก	5
รวม	3.90	.80	มาก	

จากตาราง 4 พบว่า สภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและการระดมทุน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$)

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็น ลำดับ ศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอุดมคติวิถีการดำรงชีวิต

สภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหาร สถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิทัศน์ มาสร้างความปลอดภัยให้กับโรงเรียน	3.76	.85	มาก	8

2. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นองค์ความรู้ด้านสุขอนามัยมาสอดแทรกกระบวนการเรียนรู้ การรักษาสุขภาพอนามัยแก่นักเรียน	3.85	.80	มาก	6
3. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอุดมคติวิธีการดำรงชีวิตมาสอดแทรกกระบวนการเรียนรู้ด้านโภชนาการแก่นักเรียน	3.79	.75	มาก	7
4. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น มาให้ความรู้ในการแนะแนวงานอาชีพแก่นักเรียน	4.08	.82	มาก	1
5. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความรู้เกี่ยวกับการตลาดมาช่วยเหลืองานสหกรณ์โรงเรียน	3.99	.77	มาก	3
6. ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันระดมทุนมาส่งเสริมกิจการต่างๆของโรงเรียน	3.90	.81	มาก	4
7. ผู้บริหารได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้มาสอดแทรกในการทัศนศึกษาแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น	3.87	.84	มาก	5
8. ผู้บริหารได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอุดมคติวิธีการดำรงชีวิตมาสอดแทรกในกิจกรรมการส่งเสริมจริยธรรมให้นักเรียน	4.04	.79	มาก	2
รวม	3.94	.81	มาก	

จากตาราง 5 พบว่า สภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอุดมคติวิธีการดำรงชีวิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ผู้วิจัยได้สรุปประเด็น และนำมาอภิปรายผลดังนี้

สภาพการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลที่ปรากฏลักษณะนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารมีการตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานของครูในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ในการดำเนินการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ผู้บริหารมีการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความชำนาญมารวมจัดทำแผนเพื่อจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ผู้บริหารมีการจัดทำข้อมูลระบบสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอุดมคติวิธีการดำรงชีวิตมาให้ความรู้ในการ

แนวนโยบายอาชีพแก่นักเรียนผู้บริหารมีการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาสู่การปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งทำให้เกิดการปฏิบัติงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบสามารถปฏิบัติตามแนวนโยบายของสถานศึกษาได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้สถานศึกษามีการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุตร์ ขอสันติวิวัฒน์ (2547, น. 93) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดพังงา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อสภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาว่ามีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุพินธ์ บุญเทพ (2556, น. 85) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนน้ำดิบวิทยาคม จังหวัดลำพูน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารเห็นความสำคัญในการกำหนดมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรของสถานศึกษา โดยมุ่งหวังให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพร แสงคร้าม (2555, น. 68-69) ได้

ศึกษาผลการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้มาวิเคราะห์เพื่อกำหนดสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรในแต่ละช่วงชั้น ผู้บริหารมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้มาร่วมเป็นแนวทางในการวางแผน และกำหนดวิธีการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน ผู้บริหารมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้มาชี้แนะปฐมนิเทศครูที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินการเรียนการสอน ผู้บริหารมีการส่งเสริมให้ครูนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้มาดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ผู้บริหารมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูทำการประเมินผลผู้เรียนจากการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ตามแผนกระบวนการเรียนรู้ ผู้บริหารมีการตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานของครูในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ในการดำเนินงานการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ผู้บริหารมีการส่งเสริมให้ครูและนักเรียนได้รับการอบรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้เพื่อพัฒนางานการดำเนินการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ ผู้บริหารมีการสนับสนุนให้ครูและผู้เรียนเผยแพร่ผลการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้เพื่อพัฒนาโรงเรียนชุมชนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ศุทธา จักคาม (2555, น. 94) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทผู้บริหาร

สถานศึกษาในการบริหารภูมิปัญญาท้องถิ่นตาม ความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการเรียนการสอนโดยภาพรวม และรายชื่ออยู่ในระดับมากทุกข้อ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ผู้บริหารมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้มาร่วมเป็นแนวทางในการวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารเห็นว่าในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จตามแผนการจัดการศึกษาของชาตินั้น ควรมีการร่วมวางแผนกับงานวิชาการ ในการนำเอาองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรของสถานศึกษา เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จ

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและการระดมทุน ถึงแม้ว่าด้านนี้จะมีค่าเฉลี่ยต่ำแต่ก็ยังมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ผลที่ปรากฏทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารมีการจัดทำข้อมูลระบบสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้บริหารมีการจัดทำโครงการฐานข้อมูลเครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับทรัพยากรและการระดมทุน ผู้บริหารมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและการระดมทุนมาดำเนินการด้านวัสดุครุภัณฑ์ที่เอื้อต่อการบริหารจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและการระดมทุนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารมีการประเมินผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและการระดม

ทุนมาใช้ของครู ผู้บริหารมีการจัดทำบัญชีและรายงานการใช้ทรัพยากรและการระดมทุนที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้บริหารมีการสนับสนุนให้ผู้ทรงภูมิปัญญาที่มีความชำนาญครูและผู้เรียนเผยแพร่ผลการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรและการระดมทุนเพื่อพัฒนาโรงเรียน ชุมชน ผู้บริหารมีการสนับสนุนให้ครูและผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างเขตพื้นที่เพื่อการขยายผลสู่เขตพื้นที่อื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับ สุดเขต บำรุงแคว้น (2547) ได้ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดหาภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เพียงพอ ควรมีการจัดสำรวจแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกด้าน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนจากผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ตลอดไป สถานศึกษาและชุมชนต้องมีการวางแผนร่วมกันในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือผู้บริหารได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอุดมคติวิธีการดำรงชีวิตมาให้ความรู้ในการแนะแนวทางอาชีพแก่นักเรียน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารเห็นในว่าการจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จนั้น ควรเน้นการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาโดยมีการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ

ตามแผนการศึกษาของโรงเรียนและแผนการศึกษาในระดับชาติผู้บริหารเห็นความสำคัญในการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดทำหลักสูตรในสถานศึกษา โดยมีการวางแผนประชุมการทำงานร่วมกันกับครูในสถานศึกษาถึงแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรที่ครูผู้สอนทุกคนจะต้องนำไปใช้ในการบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

1. การบริหารจัดการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะประสบผลสำเร็จนำมาซึ่งคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพของบุคลากรจะต้องมีรูปแบบที่เหมาะสมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนและประยุกต์ใช้ในลักษณะต่างๆที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาจึงจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาสถานศึกษาที่ที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง

2. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนพัฒนาโรงเรียนและประสบผลสำเร็จเกิดองค์ความรู้ใหม่ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องกำหนดเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงานและพัฒนาต่อยอดและเผยแพร่ขยายผลไปสู่โรงเรียนหรือหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง

3. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครูและผู้บริหาร และระหว่างสถานศึกษาในเขตพื้นที่เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและยังสามารถดำเนินการในระดับเขตพื้นที่การศึกษาที่อยู่ใกล้เคียงที่มีบริบทที่สอดคล้องกันอีกด้วย

4. การประเมินผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิและชุมชน สามารถดำเนินการร่วมกันได้ ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานตามภารกิจและกิจการต่างๆของโรงเรียนเกิดคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและที่สำคัญเมื่อได้ข้อมูลสารสนเทศแล้วจะได้ร่วมกันหาแนวทางพัฒนาให้มีคุณภาพร่วมกันมากยิ่งขึ้นและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากร และการระดมทุน จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนเกิดความร่วมมือในการจัดหาทรัพยากรและระดมทุนไม่ว่าจะเป็นผู้นำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือได้จากธรรมชาติมาใช้ หรือแปรรูปให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต รวมไปถึงการระดมกำลังกายตลอดจนกำลังทรัพย์ เพื่อประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม อาจมีการบริหารจัดการในการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ซึ่งเป็นการบริหารจัดการด้านการระดมทุนมาใช้สนับสนุนในดำเนินงานด้านภูมิปัญญา

1.2 ควรจัดให้มีการฝึกอบรมครู นักเรียนและชุมชนร่วมกันวางแผนในการดำเนินงานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากร และการระดมทุน อาทิเช่น ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่มีความรู้ นักปราชญ์ชาวบ้าน มาให้ความรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้ดั้งเดิมต่อยอดไปสู่การสร้างองค์

ความรู้ใหม่และสามารถนำไปสู่การประยุกต์ใช้
ในชีวิตประจำวันในการดำรงชีพหรือการ
ประกอบอาชีพของผู้เรียนในอนาคตตามวิถี
ชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนา
คุณภาพผู้เรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น

ฐานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา จังหวัด
พิษณุโลก

2.2 ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริม

การดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของ
ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3

แหล่งอ้างอิง

- เชมณัฐ มิ่งศิริธรรม. (2553). *การพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้จังหวัดสมุทรสงคราม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น.
- ยุพินธ์ บุญเทพ. (2556). *การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนน้ำ
ดิบวิทยาคม จังหวัดลำพูน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-
สฤษดิ์วงศ์.
- ศุทธา จักคาม. (2555). *บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารภูมิปัญญาท้องถิ่นตามความ
คิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3.
(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรังสิต).*
- ศิริพร แสงคร้าม. (2555). *ผลการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยนเรศวร).*
- ศุณย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศุณย์คุณธรรม). (2551). *เด็กและเยาวชน :
สังคมมีคุณค่าจากต้นกล้าคุณธรรม*. กรุงเทพฯ: ศุณย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิง
คุณธรรม (ศุณย์คุณธรรม).
- สุมาลี สังข์ศรี. (2557). *ภูมิปัญญาไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างอาชีพ*. *วารสารครู
ศาสตร์*, 42(4), 136-154.
- สุดเขต บำรุงแคว้น. (2547). *การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนของ
โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1.
(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์).*
- อนุตร์ ขอสันติวิวัฒน์. (2548). *การบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา.
(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต).*

ความยากง่ายในการชำระภาษีอากรของกลุ่มประเทศอาเซียน และกรณีศึกษาเปรียบเทียบ
นโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของไทย-สิงคโปร์
EASE OF PAYING TAXES IN ASEAN AND A COMPARATIVE STUDY OF TEXATION
POLICY ON ELECTRONIC PAYMENTS IN THAILAND VIS-À-VIS SINGAPORE

สุจินต์ พูลบุญ *

Sujin Poonboon

สมบูรณ์ ศิริสรธริรัญ **

Somboon Sirisunhirun

Corresponding Author E-mail: somboon.sir@mahidol.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของนโยบายและการจัดการการคลังในด้านการจัดหารายได้ของรัฐบาลที่ส่งผลต่อระดับความยากง่ายในการชำระภาษีอากรของผู้เสียภาษีในกลุ่มประเทศอาเซียน ผ่านการฉายภาพสะท้อนจากตัวชี้วัดอันดับความยากง่ายในการชำระภาษีอากร (Ease of Paying Taxes) ซึ่งเป็นหนึ่งในสิบด้านของการประเมินรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ หรือ The Ease of Doing Business ของธนาคารโลก (World Bank) โดยเป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ.2560 (ค.ศ. 2017) กับ ปี พ.ศ.2563 (ค.ศ. 2020) สอดคล้องกับปีที่มีการประกาศใช้แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอาเซียน และเป็นช่วงเวลาของการจัดทำและเริ่มประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติของประเทศไทย ซึ่งพบว่า ในภาพรวมของกลุ่มประเทศอาเซียนมีคะแนนเฉลี่ยของตัวชี้วัดดังกล่าวเพิ่มสูงขึ้นในทุกด้าน ยกเว้นเพียงแต่คะแนนในเรื่องของดัชนีหลังการยื่นชำระภาษีอากร (The post-filing index) ที่อาจจำเป็นต้องเร่งดำเนินการพัฒนาให้ดีขึ้น แต่สำหรับกลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม) ยังคงค่อนข้างมีค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศทั่วโลก ประกอบกับกรณีของประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์ก็ได้มีพัฒนาการทางด้านการนโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้เพื่ออำนวยความสะดวก และเกิดความประหยัดแก่ผู้เสียภาษีที่ไม่แตกต่างกัน หากแต่ประเทศไทยกลับยังมีอันดับของดัชนีในภาพรวมที่แตกต่างจากประเทศสิงคโปร์อยู่มาก ดังนั้น จึงเป็นประเด็นเชิงนโยบายที่ประเทศไทยจำเป็นต้องศึกษาและวิเคราะห์ช่องว่างของการดำเนินนโยบายดังกล่าว พร้อมทั้งสร้างความเชื่อมั่นกับประชาชนและธุรกิจในการใช้ระบบการบริการอิเล็กทรอนิกส์ และจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่เอื้ออำนวยต่อการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างเต็มประสิทธิภาพ รวมถึงการประชาสัมพันธ์และสร้างแรงจูงใจต่อการใช้ระบบการบริการชำระภาษีผ่านอิเล็กทรอนิกส์ภายใต้ความสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย

คำสำคัญ: ความยากง่ายในการชำระภาษี, ระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์, อาเซียน

* หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

** สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ABSTRACT

The objective of this article is to study the Public Finance Policy and Management mechanisms of government revenues in the area of taxation of taxpayers in ASEAN countries. It presents through the Ease of Paying Taxes indicator, which is one of the ten aspects of the World Bank's assessment of the Ease of Doing Business report. In comparison, 2017 and 2020 was the first year of the ASEAN Information and Communication Technology Master Plan. At the same time, it is also in the period of formulating and started Thailand's national strategy. Reflect the overall development of the region. It was found that the overall score of ASEAN has improved in all aspects. The only exception is the post-filing index score that needs to be improved. However, the CLMV countries (Cambodia, Laos, Myanmar, and Vietnam) are still relatively low compared to those in the Member States and the world. While in Thailand, although there is much improvement in this regard. Nevertheless, it still ranks farther away from Singapore. Both countries' electronic tax payment system policies are focused on the application of digital technology to facilitate, and the savings for the taxpayers are not much different, so it is a policy issue that needs to accelerate the confidence of citizens and businesses in the use of electronic service systems. Moreover, it provides a digital infrastructure that facilitates efficient electronic transactions, including public relations and creating incentives for the use of electronic tax payment systems under the context of Thailand.

Keywords: Ease of Paying Taxes, Taxation Policy on Electronic Payments, ASEAN

บทนำ

นโยบายและการจัดการการคลังเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญของภาครัฐบาลเพื่อให้ประเทศเกิดการบริหารทรัพยากรที่นำไปสู่การจัดสรรเป็นสินค้าและบริการสาธารณะแก่ประชาชนทุกระดับอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยหนึ่งในทรัพยากรเหล่านั้นก็คือ “รายได้ของภาครัฐ (Public Revenue)” ที่มาจากการจัดเก็บภาษีอากร (Tax Revenue) และรายได้ที่ไม่ใช่ภาษีอากร (Non-Tax Revenue) ซึ่งจะเห็นได้ว่ารายได้ของภาครัฐเกือบทั้งหมดก็คือเงินหรือสินทรัพย์ที่มาจากการเรียกเก็บจากประชาชน สอดคล้องตามที่ โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes, 1588-1679) กล่าวไว้ในหนังสือ Leviathan ว่า “ภาษีอากรมิใช่สิ่งอื่นใด หากแต่เป็นค่าจ้างที่ราษฎรจ่ายให้แก่องค์กร

อธิปัตย์ เพื่อให้องค์กรอธิปัตย์ให้ความคุ้มครองและอำนวยสุขแก่ประชาราษฎร์นั่นเอง” (อ้างถึงใน รังสรรค์ ณะพรพันธุ์, 2527)

ดังนั้น ในศาสตร์ด้านการจัดการภาครัฐ รวมถึงที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ จึงได้มีความพยายามที่จะศึกษากระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งระบบภาษีอากรที่ดีเพื่อให้ประชาชนหรือธุรกิจเอกชนตามบทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากรเกิดความสนใจในการเสียภาษีและทำให้เกิดการใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในเรื่องของความเป็นธรรม ความแน่นอนและชัดเจน ความสะดวก ประสิทธิภาพ ความเป็นกลางทางเศรษฐกิจ การอำนวยความสะดวก และความยืดหยุ่นของกฎหมายและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการจัดเก็บภาษีอากร โดยสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม อัน

นำมาสู่แนวคิดเกี่ยวกับการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาประยุกต์ใช้กับการจัดเก็บภาษีอากรเพื่อให้เกิดความง่ายผ่านกระบวนการอำนวยความสะดวกในการเสียภาษีอากร (Ease of Paying Taxes) ของทุกกลุ่มที่จะนำไปสู่การมีรายได้ของภาครัฐที่เพิ่มสูงขึ้นและเพียงพอต่อการจัดสรรสินค้าและบริการสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดการใช้ใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ Digital VAT (D-VAT) ของริชาร์ด ทอมป์สัน เอนส์เวิร์ธ (Ainsworth, 2006) ได้มองอนาคตของภาษีมูลค่าเพิ่มที่จะเป็นดิจิทัลหรือกระบวนการภาษีมูลค่าเพิ่มทั้งหมดจะถูกทำให้เป็นระบบอัตโนมัติ ไม่ว่าจะเป็นในขั้นตอนของการจัดเก็บ การยกเว้น การรายงาน การตรวจสอบ และการคืนเงินภาษี เช่นเดียวกับแนวคิดใบแจ้งหนี้อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Invoice) ของ The Inter- American Center of Tax Administrations (CIAT) ที่สนับสนุนความพยายามของรัฐบาลแห่งชาติโดยการส่งเสริมการพัฒนาการ การยอมรับทางสังคมและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบัน การบริหารภาษี การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด หรือในกรณีของประเทศไทยที่ได้มีการพัฒนาระบบการจ่ายภาษีอากรด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์โดยหน่วยงานหลักอย่างกรมสรรพากร พร้อมด้วยภาคีที่สำคัญต่างๆ อาทิ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ที่ได้ร่วมกันออกมาตรการสำคัญหนึ่งสำหรับจัดการใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ผ่านผู้ให้บริการจัดทำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ หรือ Service Provider (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์,

2563) ที่ได้รับการรับรอง โดยที่ Service Provider จะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยในการจัดการและนำส่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ใบกำกับภาษีเต็มรูป ใบกำกับภาษีอย่างย่อ ใบเพิ่มหนี้ ใบลดหนี้ ใบรับหรือใบเสร็จรับเงินให้กับกรมสรรพากรแทนผู้ประกอบการ และเป็นทางเลือกสำหรับผู้ประกอบการที่ต้องการเข้าสู่ระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ และใบรับอิเล็กทรอนิกส์ (e-Tax Invoice and e-Receipt) ได้อย่างมีความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cybersecurity) โดยไม่จำเป็นต้องลงทุนหรือพัฒนาซอฟต์แวร์ด้วยตนเอง เป็นต้น

ความยากง่ายในการชำระภาษีอากรของกลุ่มประเทศอาเซียน

จากความก้าวหน้าในการพัฒนาเพื่อยกระดับระบบภาษีอากรที่ดีของนานาประเทศทั่วโลก รวมถึงกลุ่มประเทศอาเซียน (Association of South East Asian Nations หรือ ASEAN) ส่งผลให้มีความริเริ่มกรอบความร่วมมือที่ เกี่ยวข้องกับการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาประยุกต์ใช้กับระบบการจ่ายชำระเงินในเรื่องของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีความเชื่อมโยงมาสู่ระบบการจัดเก็บภาษีอากร อย่างเช่น ASEAN Agreement on Electronic Commerce ในปี 2019 ซึ่งเป็นข้อตกลงที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการอำนวยความสะดวกของกลุ่มประเทศอาเซียนในธุรกรรมด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ข้ามประเทศ (Cross-Border e-Commerce transactions) ด้วยการสร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดความเชื่อมั่นในการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการค้าที่หมายรวมถึงการลดใช้กระดาษในเชิงการค้า การยืนยันตัวตน

และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ การชำระเงิน ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกันกับ กรณิ ของ ASEAN Coordinating Committee on Electronic Commerce (ACCEC) (สำนักเลขาธิการ อาเซียนแห่งชาติ, 2562) ที่เป็นแนวปฏิบัติ สำหรับบัญชีและความรับผิดชอบของผู้ ให้บริการ ด้าน e-Marketplace ในการ กำหนดข้อปฏิบัติและเงื่อนไขที่โปร่งใสและ เป็นธรรมสำหรับธุรกรรมออนไลน์ ทั้งในเชิง ของการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล การทำ สัญญาทางอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงการเก็บ ข้อมูลธุรกรรมในเรื่องภาษีอากร ค่าธรรมเนียม และข้อมูลการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์ อัน สอดคล้องกับ ASEAN Digital Integration Framework ที่เป็นการรอบความร่วมมือเพื่อ ผลักดันเป้าหมายตามแผนแม่บทเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารอาเซียน ปี 2563 (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการ สื่อสาร, 2559) โดยให้ความสำคัญกับการนำ ระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการอำนวยความสะดวกทางการค้าในภูมิภาคอาเซียนผ่านการ สนับสนุนเชิงนโยบายและนวัตกรรมเทคโนโลยี ดิจิทัลที่สำคัญ อาทิ การชำระเงินด้วยระบบ ดิจิทัล (Digital Payment) ที่เป็นเสมือนประตู การเชื่อมโยงระบบการเงินของภูมิภาคและ นำไปสู่การกำหนดนโยบายสำคัญต่าง ๆ ร่วมกันในอนาคต

อนึ่งการยกระดับของระบบการชำระ ภาษีอากรตามนโยบายต่างๆ ที่รวมถึงการนำ ระบบอิเล็กทรอนิกส์มาประยุกต์ใช้ของกลุ่ม สมาชิกอาเซียนถือเป็นตัวแปรสำคัญหนึ่งที่ ส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในเรื่องของระบบ ภาษีอากรภายในของแต่ละประเทศที่เห็นได้ใน

เชิงประจักษ์จากการจัดอันดับการชำระภาษี (Paying Taxes) ซึ่งเป็นหนึ่งในสิบด้านของ การประเมินรายงานความง่ายในการ ประกอบธุรกิจ หรือ The Ease of Doing Business โดยธนาคารโลก (World Bank) กล่าวคือ เป็นการจัดอันดับเศรษฐกิจเกี่ยวกับ ความสะดวกในการจ่ายภาษีซึ่งมีขั้นตอนการ พิจารณาจากลำดับคะแนนสำหรับการจ่าย ภาษี โดยคะแนนเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ของการทำ ธุรกิจที่วัดจากภาษีและเงินบริจาคที่ต้อง บันทึ ก ค่ำ (Taxes and mandatory contributions) ทั้งหมดที่รัฐบาลในแต่ละ ประเทศมีการเรียกเก็บ ทั้งในส่วนของรัฐบาล กลางและท้องถิ่นภายใต้การใช้สถานการณ์ จำลองเพื่อวัดภาษีและเงินบริจาคที่ต้องบันทึก ค่าที่จ่ายโดยธุรกิจที่ได้มาตรฐานและความ ซับซ้อนของระบบการปฏิบัติตามภาษีของ เศรษฐกิจ ซึ่งสถานการณ์ในกรณีนี้ได้ใช้ชุดของ งบการเงินและข้อสมมติฐานเกี่ยวกับธุรกรรมที่ เกิดขึ้นในช่วงปี ผ่านการวิเคราะห์ด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษีเศรษฐกิจแต่ละรายจาก ธุรกิจที่แตกต่างกัน โดยมีข้อสมมติฐาน เกี่ยวกับภาษีและเงินบริจาคที่ต้องบันทึกค่า (Assumptions about the taxes and contributions) คือ ภาษีและเงินบริจาคที่ต้อง บันทึกค่านั้น เป็นภาษีที่จ่ายในปีที่สองของ การดำเนินงาน (เช่น กรณีในปี 2020 จะใช้ ข้อมูลตามปีปฏิทิน 2018) ในขณะที่จำนวน ครั้งที่บริษัทจ่ายภาษีและเงินบริจาคที่ต้อง บันทึกค่าในหนึ่งปีคือจำนวนภาษีและเงิน บริจาคที่ต้องบันทึกค่าที่แตกต่างกันคูณด้วย ความถี่ในการชำระ (หรือการหัก ณ ที่จ่าย) สำหรับภาษีแต่ละรายการ โดยความถี่ของการ ชำระเงินยังรวมถึงการชำระเงินล่วงหน้า (หรือ

หัก ณ ที่จ่าย) เช่นเดียวกับการชำระเงินปกติ (หรือการหัก ณ ที่จ่าย) ด้วย

ในการนี้ หากพิจารณาตามห้วงระยะเวลาของแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอาเซียน ปี 2563 (พ.ศ. 2559-2563) ที่สอดคล้องกับช่วงของการจัดทำและเริ่มประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ของไทยที่แสดงให้เห็นถึงความมุ่งเป้าหมายขับเคลื่อนประเทศสู่ Thailand 4.0 โดยให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ รวมถึงการปฏิรูประบบภาษี ทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น โดยมีการกำหนดมาตรการเพื่อสร้างความเสมอภาคสำคัญต่างๆ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มความเสมอภาคในการจัดเก็บภาษีและพัฒนาระบบข้อมูลการทำธุรกรรมทางการเงินของประชาชนและภาคธุรกิจ การกำหนด

เป้าหมายการจัดเก็บภาษี และค่าธรรมเนียมเพื่อนำไปใช้ในการจัดบริการต่าง ๆ อันนำไปสู่การผลักดันให้ระบบการเงินการคลังของประเทศสามารถเป็นเครื่องมือสนับสนุนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น ดังนั้น บทความฉบับนี้ผู้เขียนจึงได้ศึกษาวิเคราะห์อันดับการชำระภาษี (Paying Taxes) ของประเทศในกลุ่มอาเซียนที่จัดเก็บโดยธนาคารโลก (World Bank) เปรียบเทียบกันในปี พ.ศ. 2560 (ค.ศ. 2017) และ พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) ที่ซึ่งเป็นปีแรกของการใช้แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอาเซียน พร้อมกันนี้ยังอยู่ในช่วงเวลาของการจัดทำและเริ่มมีการประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติของประเทศไทยเพื่อสะท้อนสถานภาพการพัฒนาของระบบภาษีอากรในภาพรวมของภูมิภาค ดังแสดงในตาราง 1-2

ตาราง 1 ผลการจัดอันดับ Ease of Paying Taxes ในภาพรวมของ 10 ประเทศกลุ่มอาเซียน

Economy	Overall ranking		Ease of paying taxes score	
	2017	2020	2017	2020
Singapore	8	7	91.85	91.60
Thailand	109	68	68.68	77.70
Malaysia	61	80	79.20	76.00
Indonesia	104	81	69.25	75.80
Brunei Darussalam	89	90	73.43	74.00
Philippines	115	95	65.74	72.60
Vietnam	167	109	49.39	69.00
Myanmar	119	129	64.05	63.90
Cambodia	124	138	61.97	61.30
Lao PDR	146	157	56.98	54.20

ที่มา: The World Bank, 2017, 2020

จากตาราง 1 พบว่าในปี ค.ศ. 2020 อันดับความยากง่ายในการชำระภาษีอากร (Ease of Paying Taxes) ในภาพรวมของกลุ่มประเทศอาเซียนส่วนใหญ่มีคะแนนเพิ่มสูงขึ้นจากปี ค.ศ. 2017 โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศเวียดนาม ไทย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ที่มีคะแนนและอันดับเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ ขณะที่ประเทศสิงคโปร์ แม้ว่าจะมีคะแนนในภาพรวมลดลงเพียงเล็กน้อย แต่ยังมีอันดับสูงขึ้นจากลำดับที่ 8 ของโลกในปี ค.ศ.2017 เป็นลำดับที่

7 ของโลกในปี ค.ศ.2020 ซึ่งตรงกันข้ามกับกลุ่มประเทศที่มีคะแนนและอันดับลดลงอย่างประเทศมาเลเซีย ลาว กัมพูชา และเมียนมาร์ ดังนั้น จึงต้องทำการพิจารณาไปยังผลคะแนนขององค์ประกอบตัวชี้วัดภายใต้ Ease of Paying Taxes เพื่อวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของอันดับความยากง่ายในการชำระภาษีอากร ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 ผลคะแนนรายองค์ประกอบตัวชี้วัดของ Ease of Paying Taxes ในภาพรวมทั่วโลก ภูมิภาคอาเซียน และ 10 ประเทศในกลุ่มอาเซียน

Economy	Total Tax and Contribution Rate (TTCR) % of profit		Time to comply (Hours per year)		Number of Payments (Number per year)		Post-filing Index (0–100)	
	2017	2020	2017	2020	2017	2020	2017	2020
World	40.60	40.50	251.00	234.00	25.00	23.10	61.24	60.90
ASEAN	29.18	28.64	233.80	208.25	25.90	19.10	47.05	45.44
Singapore	19.10	21.00	67.00	64.00	5.00	5.00	73.43	72.00
Thailand	32.60	29.50	266.00	229.00	21.00	21.00	47.32	73.40
Malaysia	40.00	38.70	164.00	174.00	9.00	9.00	64.31	51.00
Indonesia	30.60	30.10	221.00	191.00	43.00	26.00	76.49	68.80
Brunei Darussalam	8.70	8.00	77.00	52.50	16.00	5.00	15.63	0.00
Philippines	42.90	43.10	186.00	171.00	28.00	13.00	49.77	50.00
Vietnam	39.40	37.60	540.00	384.00	31.00	6.00	38.94	49.10
Myanmar	31.30	31.20	282.00	282.00	31.00	31.00	46.10	45.50
Cambodia	21.00	23.10	173.00	173.00	40.00	40.00	28.73	26.00
Lao PDR	26.20	24.10	362.00	362.00	35.00	35.00	29.76	18.60

ที่มา: จากการคำนวณของผู้เขียนบทความ (อ้างอิงข้อมูลจาก The World Bank, 2017, 2020)

จากตาราง 2 แสดงผลคะแนนของ 4 องค์ประกอบตัวชี้วัดภายใต้ดัชนี Ease of Paying Taxes เปรียบเทียบในปี ค.ศ. 2017 และ ค.ศ. 2020 ในภาพรวมทั่วโลก ภูมิภาคอาเซียน และ 10 ประเทศในกลุ่มอาเซียน พบว่า หากพิจารณาในมิติของอัตราภาษีและเงินบริจาคที่ต้องบันทึกค่า หรือ Total Tax and Contribution Rate (TTCR)¹ ในภาพรวมเฉลี่ยของทั้งภูมิภาคอาเซียนมีต้นทุนภาษีรวมของภาษีทั้งหมดที่เกิดขึ้นลดลงเล็กน้อยจากปี ค.ศ. 2017 ที่อัตราร้อยละ 29.18 เป็นร้อยละ 28.64 ของกำไรทางการค้า ในปี ค.ศ. 2020 ซึ่งถือเป็นอัตราส่วนที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยทั่วโลกในปี ค.ศ. 2020 ที่ร้อยละ 40.5 ของกำไรทางการค้า โดยมีเพียงประเทศฟิลิปปินส์ที่มีค่าเฉลี่ย (ร้อยละ 43.10) สูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลกเท่านั้น จึงแสดงให้เห็นว่ามาตรการด้านภาษีอากรของประเทศในภูมิภาคอาเซียนยังคงเป็นข้อได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) สำหรับการดึงดูดการลงทุนทางตรง (Direct Investment) จากทั่วโลก ขณะที่ในมิติของระยะเวลาในการดำเนินการด้านภาษีอากร (Time to comply)² พบว่า ค่าเฉลี่ยของเวลาทั้งหมดที่ต้องเตรียมยื่นและชำระภาษีของแต่ละประเภทในภูมิภาคอาเซียนลดลง

จากปี ค.ศ. 2017 ที่ 233.80 ชั่วโมงต่อปี เป็น 208.25 ชั่วโมงในปี ค.ศ. 2020 ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลกประมาณ 1 วัน หรือ 25.75 ชั่วโมงต่อปี (ค่าเฉลี่ยทั่วโลกในปี ค.ศ. 2020 อยู่ที่ 234 ชั่วโมง) แต่หากพิจารณาเฉพาะในกลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม) แล้วมีเพียงประเทศกัมพูชาที่มีระยะเวลาในการดำเนินการด้านภาษีอากรต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในอาเซียนและทั่วโลกที่ 173 ชั่วโมงต่อปี โดยที่ประเทศอื่นๆ ก็ยังคงมีค่าระยะเวลาในการดำเนินการด้านภาษีอากรค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยในอาเซียนและทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยก็ยังคงมีจำนวนชั่วโมงต่อปีที่ค่อนข้างสูง (229 ชั่วโมง) สำหรับการดำเนินการด้านภาษีที่ซึ่งแม้ว่าจะสูงกว่าค่าเฉลี่ยของภูมิภาคอาเซียน แต่ก็ยังถือว่าต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลกเล็กน้อย ดังนั้น จึงถือเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องมีการพิจารณาถึงสาเหตุหรือข้อจำกัดทางด้านนโยบายและการจัดการที่ส่งผลต่อการดำเนินการดังกล่าวเพื่อลดข้อจำกัดที่ส่งผลกระทบต่อความยากง่ายในการดำเนินธุรกิจภายในประเทศเหล่านั้น ต่อไป

ทั้งนี้ หากพิจารณาในมิติถัดมาในส่วนของตัวชี้วัดจำนวนการชำระเงิน (The number of payments indicator)³

¹ อัตราภาษีและเงินบริจาคที่ต้องบันทึกค่า หรือ Total Tax and Contribution Rate (TTCR) เป็นการวัดต้นทุนภาษีรวมของภาษีทั้งหมดที่เกิดขึ้น โดยคิดเป็นร้อยละของกำไรทางการค้า

² ระยะเวลาในการดำเนินการด้านภาษีอากร (Time to comply) ประกอบด้วยภาษีหลัก 3 ประเภท ได้แก่ ภาษีเงินได้นิติบุคคล (corporate income taxes) ภาษีแรงงาน (labor taxes) และเงินบริจาคที่ต้องบันทึกค่า (labor taxes and

mandatory contributions) และภาษีการบริโภค) โดยเป็นการรวบรวมเวลาที่ต้องเตรียมยื่นและชำระภาษีในแต่ละประเภท

³ ตัวชี้วัดจำนวนการชำระเงิน (The number of payments indicator) สะท้อนถึงยอดรวมของจำนวนการชำระเงินที่เกี่ยวข้องกับภาษีและเงินบริจาคที่ต้องบันทึกค่า (taxes and mandatory contributions) วิธีการชำระเงินและความถี่ในการชำระเงินระหว่างปีภาษี ที่ซึ่งภาษีจะถูกยื่น

สำหรับการยื่นภาษีอากรในกลุ่มประเทศอาเซียนมีค่าเฉลี่ยลดลงจากปี ค.ศ.2017 ที่ประมาณ 26 ครั้งต่อปี เป็นประมาณ 19 ครั้งในปี ค.ศ. 2020 ซึ่งเป็นจำนวนครั้งที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลกในปี ค.ศ. 2020 ที่ประมาณ 23 ครั้งต่อปี โดยมีเพียง 4 ประเทศที่ยังคงมีจำนวนการชำระหนี้ที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลก ได้แก่ ประเทศกัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว และเมียนมาร์ (40 26 35 และ 31 ครั้งต่อปีตามลำดับ) แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้ว่าประเทศอินโดนีเซียจะมีจำนวนครั้งที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลก แต่หากเปรียบเทียบกับในปี ค.ศ. 2017 จะพบว่าอินโดนีเซียสามารถลดจำนวนครั้งในการชำระหนี้ภาษีอากรได้ถึง 17 ครั้งต่อปี นั้นเป็นสาเหตุจากการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการชำระภาษีอากรผ่านการยื่นแบบภาษีออนไลน์และการชำระภาษีมูลค่าเพิ่มและเงินสมทบประกันสังคมที่มีให้บริการมาระยะหนึ่งแล้วตั้งแต่เดือนเมษายนปี ค.ศ.2018 (ไม่มีสำเนาสำรองใบเสร็จรับเงิน) ในขณะที่ประเทศไทย แม้ว่าจะมีมาตรการการนำเทคโนโลยี และ ระบบการบริการอิเล็กทรอนิกส์มาปรับใช้เข้ากับการยื่นเสียภาษีในรูปแบบออนไลน์บ้างแล้ว แต่ก็ยังไม่เป็นผลให้ตัวชี้วัดของจำนวนการชำระหนี้ภาษีอากรที่ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายใต้การจัดอันดับ Ease of Paying Taxes ดีขึ้น ทั้งนี้ อาจเป็นสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ ตัวอย่าง

เช่น การที่ธุรกิจยังขาดความเชื่อมั่นในการใช้ระบบการบริการอิเล็กทรอนิกส์และประเด็นด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลของไทยที่ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างเต็มประสิทธิภาพ รวมถึงขาดการประชาสัมพันธ์และสร้างแรงจูงใจอย่างทั่วถึงต่อการใช้ระบบการบริการชำระภาษีผ่านอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น โดยที่ในส่วนขององค์ประกอบท้ายสุดที่เป็นการพิจารณาดัชนีหลังการยื่นชำระภาษีอากร (The post-filing index)⁴ ซึ่งพบว่า ค่าเฉลี่ยในปี ค.ศ. 2020 ของภูมิภาคอาเซียนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลกอยู่ที่ 45.44 และ 60.90 คะแนนตามลำดับ โดยเป็นการลดลงจากในปี ค.ศ. 2017 ที่มีค่าเฉลี่ยของภูมิภาคที่ 47.05 คะแนน อันเป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญหนึ่งจากการที่ประเทศบรูไนมีคะแนนในปี ค.ศ. 2020 เท่ากับศูนย์ จึงส่งผลต่อค่าเฉลี่ยในภาพรวมของทั้งภูมิภาคอาเซียน (แม้ว่าหากไม่นำคะแนนของประเทศบรูไนมาคำนวณ ในปี ค.ศ. 2020 ค่าเฉลี่ยของอาเซียนจะอยู่ที่ 50.49 คะแนน ซึ่งก็ยังคงต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลก) นั่นจึงแสดงให้เห็นถึงกระบวนการหลังการยื่นชำระภาษีอากรในภาพรวมของอาเซียนที่ยังมีประสิทธิภาพแข่งขันได้อย่างยากลำบากเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยทั่วโลก อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสนใจว่าสำหรับกรณีประเทศไทยนั้น มีคะแนนในองค์ประกอบนี้ดีขึ้นจากปี

และชำระทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นส่วนใหญ่ในกลุ่มผู้เสียภาษีขนาดกลาง โดยไม่ต้องยื่นเรื่องเป็นกระดาษสำหรับการคืนภาษีหรือเอกสารประกอบ

⁴ ดัชนีหลังการยื่นชำระภาษีอากร (The post-filing index) คือ คะแนนจาก 0 ถึง 100 โดยที่ 0 แสดงถึงกระบวนการที่มีประสิทธิภาพน้อยที่สุด และ 100 แสดงถึงกระบวนการที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งดัชนีนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ส่วน

และแต่ละส่วนจะให้คะแนนตั้งแต่ 0 ถึง 100 คะแนน โดยคิดเป็นค่าเฉลี่ยของคะแนนองค์ประกอบทั้งสี่ ซึ่งได้แก่ (1) ระยะเวลาดำเนินการคืนภาษีมูลค่าเพิ่ม (ชั่วคราว) (2) ระยะเวลาในการขอคืนภาษีมูลค่าเพิ่ม (สัปดาห์) (3) ระยะเวลาในการปฏิบัติตาม CIT correction (ชั่วคราว) และ (4) ระยะเวลาดำเนินการ CIT correction ให้เสร็จสมบูรณ์ (สัปดาห์)

ค.ศ.2017 (47.32 คะแนน) เป็นอย่างมาก กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 2020 ประเทศไทยมี คะแนนที่สะท้อนประสิทธิภาพหลังการยื่นชำระภาษีอากรสูงขึ้นเป็น 73.40 คะแนน ซึ่งมากกว่าค่าเฉลี่ยของทั่วโลกและสูงกว่าประเทศสิงคโปร์ที่มีคะแนนอยู่ที่ 72.00 คะแนนและจัดเป็นอันดับ 1 ของกลุ่มประเทศในอาเซียน

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่าความยากง่ายในการชำระภาษีอากรของกลุ่มประเทศอาเซียนในภาพรวมตามช่วงระยะเวลาของแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอาเซียน ปี 2563 (พ.ศ. 2559 – 2563) ที่สอดคล้องกับช่วงเวลาของการจัดทำและเริ่มประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ของประเทศไทยที่มุ่งเป้าหมายขับเคลื่อนประเทศสู่ Thailand 4.0 ที่วัดจากผลการจัดอันดับ Ease of Paying Taxes ของธนาคารโลกนั้น มีค่าเฉลี่ยที่ดีขึ้นจากปี ค.ศ. 2017 ทั้งในภาพรวมและ 3 องค์ประกอบตัวชี้วัดย่อยโดยที่มีเพียงคะแนนในเรื่องของดัชนีหลังการยื่นชำระภาษีอากรที่ต้องเร่งดำเนินการพัฒนาให้ดีขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ดี สำหรับกลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม) ยังคงค่อนข้างมีค่าเฉลี่ยของความง่ายในการชำระภาษีอากรของธุรกิจที่ต่ำอยู่เมื่อเทียบกับในกลุ่มประเทศสมาชิกและทั่วโลก ในขณะที่ประเทศไทยเองแม้ว่าจะมีพัฒนาการในเรื่องนี้เป็นอย่างมากผ่านการดำเนินนโยบายและการจัดการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน แต่ก็ยังมีอันดับในภาพรวมที่แตกต่างจาก

ประเทศสิงคโปร์อยู่หลายอันดับ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าประเทศสิงคโปร์มีนโยบายและการดำเนินงานด้านระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างไร เหมือนหรือแตกต่างจากการดำเนินนโยบายในประเทศไทยหรือไม่ รวมถึงมีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) สำหรับการประยุกต์ใช้ในการดำเนินนโยบายที่เหมาะสมกับประเทศไทยอย่างไร ผู้เขียนจึงได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลพร้อมศึกษาเปรียบเทียบนโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของไทยและประเทศสิงคโปร์ ซึ่งจะได้มีการนำเสนอในลำดับถัดไป

การศึกษาเปรียบเทียบนโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์

การศึกษาเปรียบเทียบนโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์ครั้งนี้มีขอบข่ายประเด็นศึกษาที่ประกอบด้วยกลไกหรือเครื่องมือในเชิงนโยบายที่ในแต่ละประเทศดำเนินการเพื่อให้ผู้เสียภาษีอากรเกิดความสะดวกในการยื่นชำระภาษีผ่านระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพ พร้อมด้วย การวิเคราะห์ประเด็นผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงานดังกล่าว ทั้งในเชิงของการจัดเก็บรายได้ของภาครัฐและการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดเป็นสินค้าและบริการสาธารณะของประเทศในด้านต่างๆ ดังนี้

นโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทย

กระทรวงการคลัง (2561) ถือเป็นหน่วยงานหลักในเรื่องภาษีอากรของประเทศไทยในการนำเสนอนโยบายและมาตรการเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังจะเห็นได้จากการกำหนดวิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์กระทรวงการคลังตามร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (กระทรวงการคลัง, 2560) ที่ว่า “เสาหลักทางการคลังและเศรษฐกิจ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” โดยมีภารกิจที่ขับเคลื่อนผ่าน 3 หน่วยงานสำคัญ ได้แก่ กรมศุลกากร กรมสรรพสามิต และกรมสรรพากร ทั้งนี้ สำหรับบทความฉบับนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาที่มุ่งเน้นในส่วนของการจัดเก็บภาษีจากนิติบุคคล (รวมถึงภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา) และภาษีมูลค่าเพิ่ม ผู้เขียนจึงได้ทำการศึกษาทบทวนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการนำระบบการบริการอิเล็กทรอนิกส์มาประยุกต์ใช้เข้ากับการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเก็บภาษีอากรให้เกิดความสะดวก ประหยัด รวดเร็ว เข้าถึงได้ง่าย (Easy Access) และสามารถเกิดการลดต้นทุนการบริหารการจัดเก็บที่เป็นไปตามยุทธศาสตร์ของกระทรวงการคลังในเรื่องการเสริมสร้างความมั่นคงทางการคลังภายใต้วิสัยทัศน์ในปี พ.ศ. 2565 (ค.ศ. 2022) (กรมสรรพากร, 2563) ที่ว่า “จัดเก็บภาษีทันสมัย ใส่ใจบริการ ยึดมั่นธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมไทย” ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับปรุงและปรับใช้กับกระบวนการงานที่

ประกอบด้วยระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เช่น

1. การส่งเสริมการใช้ e-Filing ที่ซึ่งเป็นระบบการยื่นแบบและชำระภาษีออนไลน์ โดยมีการให้สิทธิพิเศษสำหรับผู้เสียภาษีที่ใช้บริการผ่านช่องทางดังกล่าว เช่น การได้รับสิทธิพิเศษคืนเงินภาษีมูลค่าเพิ่มอย่างรวดเร็ว แบ่งเป็นสำหรับผู้ส่งออกที่ดี จะทำการคืนเร็วภายใน 15 วัน และผู้ประกอบการขึ้นทะเบียนจะสามารถทำการคืนภายใน 30 วัน เป็นต้น ประกอบกับยังได้มีการพัฒนา RD Smart Tax Application เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกต่อผู้ประกอบการในการรองรับการใช้งานบน Smartphone อีกด้วย

2. ระบบ e-Tax Invoice & Receipt กล่าวคือ เป็นระบบที่ดำเนินการร่วมกับสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ในการออกใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ (e-Tax Invoice) และใบรับอิเล็กทรอนิกส์ (e-Receipt) ที่ซึ่งเป็นการจัดทำข้อมูลใบกำกับภาษี รวมถึงใบเพิ่มหนี้ ใบลดหนี้ และใบรับให้อยู่ในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ที่มีการลงลายมือชื่อดิจิทัล (Digital Signature) หรือประทับรับรองเวลา (Time Stamp) ผ่านระบบ e-Tax Invoice by Email ก่อนส่งมอบให้ผู้ซื้อสินค้าและบริการ

3. ระบบ e-Withholding Tax เป็นระบบที่ช่วยในการบริหารจัดการภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ทั้งในส่วนของผู้หักภาษี (ผู้จ่ายเงิน) และผู้ถูกหักภาษี ณ ที่จ่าย (ผู้รับเงิน) โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาพัฒนาระบบงานและผสมเข้ากับเทคโนโลยีทางการเงินต่างๆ ซึ่งช่วยเพิ่มความสะดวก

ลดขั้นตอน พร้อมทั้ง มีมาตรการการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เสียภาษีเข้ามาใช้บริการด้วยการลดอัตราภาษี จากร้อยละ 3 เป็นร้อยละ 2 (1 ตุลาคม 2563 – 31 ธันวาคม 2564) ตามมาตรการภาษีที่ช่วยผู้ได้รับผลกระทบจาก COVID-19 ให้มีสภาพคล่องทางการเงินเพิ่มขึ้น เป็นต้น

4. บริการแบบ Personalized และ Smart Service ในรูปแบบดิจิทัล รวมถึงการจัดให้มีระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบ Chatbot (น้องอารี) ที่เป็นการพัฒนา มา จาก Artificial Intelligence Virtual Assistant โดยมีหน้าที่ในการตอบคำถามผู้เสียภาษีบนหน้าเว็บไซต์ของกรมสรรพากร

5. My TAX Account เป็นบริการที่ช่วยให้ผู้เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาสามารถทำการค้นหาข้อมูลค่าลดหย่อนและสิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น ข้อมูลการบริจาคเงิน (e-Donation) เงินสมทบกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ เป็นต้น

6. e-Stamp Duty เป็นระบบการชำระอากรแสตมป์ที่เป็นตัวเงินผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สำหรับการตราสารอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถช่วยเพิ่มความสะดวกและเป็นการสนับสนุนนโยบาย National e-Payment ของรัฐบาล ซึ่งจะช่วยลดขั้นตอนและระยะเวลาในการชำระภาษี ตลอดจนยังถือเป็นการส่งเสริมธุรกิจในรูปแบบของ e-Business ให้ มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้นอีกด้วย

นโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศสิงคโปร์

ในกรณีของประเทศสิงคโปร์ มีหน่วยงานหลักที่ดำเนินงานในเรื่องภาษีอากรของประเทศคือ IRAS หรือ Inland Revenue Authority of Singapore (2020) ซึ่งมีภาระกิจในการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐบาลและให้บริการในการบริหารภาษี และให้คำแนะนำรัฐบาลและเป็นตัวแทนของประเทศระดับสากลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษี ทั้งนี้ IRAS มีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษีอากรของประเทศ ทั้งในเชิงของการส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางภาษีที่สามารถแข่งขันได้ พร้อมมุ่งสู่การให้บริการที่เป็นเลิศ และเพิ่มการปฏิบัติตามความสมัครใจสูงสุดของผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากร โดยให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ด้วยการมีความมุ่งมั่นในการนำระบบอัตโนมัติมาประยุกต์ใช้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูล (Automatic Exchange of Information) ผ่านการดำเนินนโยบายอย่างต่อเนื่องในการเปิดตัวปรับปรุง และริเริ่มการนำเทคโนโลยีดิจิทัลสมัยใหม่มาใช้เพื่อให้การชำระภาษีมีความง่ายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างประสบการณ์ที่ดีในการเสียภาษีด้วยการนำระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์มาประยุกต์ใช้ผ่าน myTax Portal ที่ ประกอบด้วยระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เช่น

1. Interactive property tax bill (i-Bill) โดยมีการเปิดตัวเมื่อช่วงเดือนธันวาคม ค.ศ. 2019 ที่ซึ่งเป็นระบบเพื่อให้ผู้เสียภาษีสามารถได้รับความสะดวกสบายมากขึ้นจากการพัฒนาแพลตฟอร์มบนมือถือในรูปแบบโต้ตอบผ่าน IRAS-domain link (iras.gov.sg) ซึ่งระบบดังกล่าวได้รับความนิยมเป็นอย่างมากสะท้อนจากจำนวนผู้ใช้ที่เป็นเจ้าของ

อสังหาริมทรัพย์กว่า 700,000 รายที่ได้รับประโยชน์จากโครงการนี้

2. Electronic Notice of Assessment (eNOA) เป็นหนังสือแจ้งการประเมินภาษีผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเป็นใบเรียกเก็บภาษีที่มีรายละเอียดของรายได้และจำนวนเงินภาษีขั้นสุดท้ายที่ต้องชำระ ทั้งในส่วนที่เป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล โดยสำหรับกลุ่มนิติบุคคลในประเทศสิงคโปร์จะมีการออก NOA หลังจากการยื่นเรื่องสำหรับรายได้ที่เรียกเก็บโดยประมาณ (ECI) หรือประมาณการภาษีที่ต้องจ่ายสำหรับปีที่ประเมินประจำปี ในขณะที่สำหรับกลุ่มบุคคลทั่วไปจะมีการออก NOA หลังจากการยื่นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาครั้งสุดท้าย ทั้งนี้ ระบบการบริการอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวจะมีหมดข้อมูลการชำระเงิน คำแนะนำโดยละเอียดสำหรับการชำระเงินและกำหนดเวลาที่เกี่ยวข้องในรูปแบบเอกสาร NOA ซึ่งในปี ค.ศ. 2020 มีผู้เสียภาษีที่เข้ามาใช้งานระบบนี้กว่า 1,000,000 คน สูงกว่าในปี ค.ศ. 2019 ที่ 350,000 คน

3. e-Services for payment arrangements เป็นระบบสำหรับใช้ในการอำนวยความสะดวกให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากรสามารถวางแผนการชำระภาษีได้ตรงกับความต้องการของตนเอง

4. Electronic payment channels เป็นระบบทางเลือกเพื่อให้ผู้ชำระภาษีมีช่องทางในการจ่ายภาษีอากรที่หลากหลายเพื่อเป็นการลดต้นทุน ภายใต้การมีความมั่นคงปลอดภัยและการอำนวยความสะดวก เช่น การชำระอากรแสตมป์ผ่านเครื่องอัตโนมัติ (Kiosks) เป็นต้น

5. No-Filing Services (NFS) เป็นบริการที่ผู้เสียภาษีบุคคลธรรมดาที่ได้รับแจ้งเกี่ยวกับคุณสมบัติของตนเองสำหรับ NFS ที่ไม่จำเป็นต้องทำการยื่นแบบแสดงรายการภาษี กล่าวคือ เป็นการกรอกข้อมูลแสดงรายการภาษีระหว่างปีโดยอัตโนมัติ ซึ่งแบ่งเป็น 2 กรณี คือ 1) กรณีเป็นรายได้จากการจ้างงาน ซึ่งนายจ้างจะดำเนินการแจ้งให้ IRAS ทราบว่าผู้เสียภาษีมีรายได้เท่าไร และ IRAS จะกรอกจำนวนเงินในการคืนภาษีนั่นไว้ล่วงหน้าโดยอัตโนมัติ และ 2) กรณีการถอนเงินจากโครงการเกษียณอายุ (SRS) ซึ่งผู้ให้บริการ SRS ของผู้เสียภาษีจะแจ้ง IRAS เกี่ยวกับจำนวนเงินที่ถอนออกไปและ IRAS จะกรอกข้อมูลจำนวนเงินที่ต้องเสียภาษีและการคืนภาษีโดยอัตโนมัติ

ดังนั้น จากกรณีตัวอย่างของนโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์ที่แสดงในข้างต้น จะเห็นได้ว่า ทั้งสองประเทศต่างก็ตระหนักและให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาพัฒนาเป็นระบบการบริการอิเล็กทรอนิกส์ที่เสริมสร้างการอำนวยความสะดวกและเกิดความประหยัดแก่ผู้เสียภาษี รวมถึงยังเป็นการยกระดับประสิทธิภาพของการจัดเก็บภาษี สอดคล้องกับข้อมูลของธนาคารพัฒนาเอเชีย หรือ Asia Development Bank ที่ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารจัดการทางภาษีอากรในเอเชียและแปซิฟิก ในปี ค.ศ. 2020 โดยประเด็นของการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการทางภาษีที่ซึ่งเป็นการสำรวจข้อมูลในปี ค.ศ. 2018 (2018 International Survey on Revenue

Administration) พบว่า กรณีของประเทศไทย และประเทศสิงคโปร์ต่างก็มีการพัฒนาวิธีการเพื่อการบริหารจัดการภาษีอากรในประเทศของตนเองด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศหรือเทคโนโลยีดิจิทัล พร้อมด้วย การยกระดับระบบการบริการอิเล็กทรอนิกส์ ในการอำนวยความสะดวกกับผู้เสียภาษี ตลอดจนมีการพัฒนาระบบการบริการที่สอดคล้องกับรูปแบบวิถีชีวิตของประชาชนผู้เสียภาษีในยุคใหม่ผ่านช่องทาง Mobile Applications โดยในภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์ต่างก็มีวิสัยทัศน์ที่มุ่งเป้าสู่รูปแบบของการจัดบริการอิเล็กทรอนิกส์ในการชำระภาษีอากรที่ไม่แตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ ทั้งสองประเทศต่างก็ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นของการยื่นแบบและประเมินภาษีออนไลน์ การชำระภาษีด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ช่องทางอัตโนมัติ สำหรับการให้บริการแนะนำและปรึกษาด้านภาษีอากร รวมไปถึงการเชื่อมโยงระบบข้อมูล การชำระภาษี กับระบบการบริการอิเล็กทรอนิกส์ของรัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างเช่น การคืนเงินภาษี การบริจาค ลดหย่อนภาษี เป็นต้น

ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงความสำเร็จที่สามารถวัดมูลค่าเป็นตัวเงินนั้น หน่วยงานหลักทางด้านภาษีของทั้งสองประเทศต่างก็ได้มีการเผยแพร่รายงานผลความสำเร็จดังกล่าวไว้ ดังจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างของประเทศไทยที่ กรมสรรพากร (2562) ได้มีการออกแถลงในช่วง 9 เดือนแรกของปีงบประมาณ 2562 (ตุลาคม 2561 – มิถุนายน 2562) ว่าสามารถจัดเก็บภาษีได้รวม 1,471,749 ล้านบาท สูงกว่าเป้า งบประมาณการตามเอกสารงบประมาณ (2.0

ล้านล้านบาท) 55,543 ล้านบาท หรือร้อยละ 3.90 และสูงกว่าปีก่อน 115,406 ล้านบาท หรือร้อยละ 8.50 เนื่องจากการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ในระบบการทำงาน สร้างนวัตกรรมใหม่ การติดตามการยื่นแบบแสดงรายการภาษีโดยใช้ Data Analytics วิเคราะห์ข้อมูลการยื่นแบบเพื่อติดตามให้ผู้ประกอบการเสียภาษีสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง พร้อมทั้งยังมีการบูรณาการข้อมูลภายในและภายนอกเชื่อมโยงไปยังหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้สามารถทราบรายได้ที่แท้จริงของผู้ประกอบการ รวมถึงการให้ผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบมากขึ้นโดยการจัดทำบัญชีเดียว การส่งเสริมความสมัครใจในการเสียภาษีผ่านการประชาสัมพันธ์บริการดิจิทัล และการสร้างความเป็นธรรมในการเสียภาษี (เอกนิติ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2562) เช่นเดียวกันกับกรณีของ IRAS ที่มีการรายงานไว้ในปีงบประมาณ 2562/2563 (ค.ศ.2019/20) ประเทศสิงคโปร์มีภาษีรายได้รวม (ภาษีเงินได้นิติบุคคล, ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและภาษีหัก ณ ที่จ่าย) คิดเป็นร้อยละ 57 ของที่ IRAS ดำเนินการจัดเก็บ หรือคิดเป็นจำนวน 30.80 พันล้านเหรียญ สิงคโปร์ ซึ่งสูงกว่าที่จัดเก็บได้ในปีงบประมาณ 2561/2562 (ค.ศ.2018/19) ประมาณร้อยละ 4.80 หรือคิดเป็น 29.40 พันล้านเหรียญ สิงคโปร์ ทั้งนี้ เนื่องมาจากเหตุผลสำคัญของการเปลี่ยนแปลงการบริการสู่ระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อกำหนดนิยามใหม่ในการประสบการณ์การเสียภาษี โดยที่ IRAS ยังได้มีการสำรวจความคิดเห็นจากผู้เสียภาษีซึ่งพบว่า ร้อยละ 98 ของผู้ตอบแบบสอบถามพึงพอใจกับบริการของ IRAS นั้นจึงแสดงให้เห็นว่า นโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์

ถือเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการจัดเก็บรายได้ของรัฐบาลในปัจจุบัน ที่ซึ่งสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่ดีในการจัดเก็บภาษีในปัจจุบัน ของนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกชื่อ อัดัมสมิธ (Adam Smith) ในประเด็นของหลักความสะดวก (Convenience) ที่ต้องอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียภาษี ประกอบกับหลักความประหยัด (Economy) ที่ภาษีทุกชนิดที่จัดเก็บควรต้องเป็นภาระแก่ผู้เสียภาษีน้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ หากแต่ต้องทำให้รัฐบาลได้รับรายได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นั่นเอง

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการรวบรวมข้อมูลและศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นความยากง่ายในการชำระภาษีอากรของกลุ่มประเทศอาเซียน และกรณีศึกษาเปรียบเทียบนโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของไทยและสิงคโปร์ พบว่า อันดับความยากง่ายในการชำระภาษีอากร (Ease of Paying Taxes) ที่วัดโดยธนาคารโลก (World Bank) ในภาพรวมของกลุ่มประเทศอาเซียนในปี ค.ศ. 2020 ส่วนใหญ่แล้วมีคะแนนเพิ่มสูงขึ้นจากปี ค.ศ. 2017 ประกอบกับหากพิจารณาองค์ประกอบตัวชี้วัดย่อยทั้ง 3 องค์ประกอบแล้ว จะมีเพียงคะแนนในเรื่องของดัชนีหลังการยื่นชำระภาษีอากร (The post-filing index) ที่ต้องเร่งดำเนินการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ดี สำหรับกลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม) ยังคงค่อนข้างมีค่าเฉลี่ยของความยากง่ายในการชำระภาษีอากรของธุรกิจที่น้อยอยู่ เมื่อเทียบกับกับในกลุ่มประเทศสมาชิกและประเทศอื่นๆ

สำหรับประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์ แม้ว่าในภาพรวมของอันดับความยากง่ายในการชำระภาษีอากร (Ease of Paying Taxes) ปี ค.ศ. 2020 จะมีความแตกต่างกันอยู่มากที่ซึ่งประเทศไทยอยู่อันดับ 68 ของโลกโดยมีคะแนนเฉลี่ยที่ 77.70 ในขณะที่สิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 7 ของโลก และมีคะแนนเฉลี่ยสูงถึง 91.60 หากแต่ประเทศไทยเองก็มีพัฒนาการในเรื่องนี้อย่างก้าวกระโดด โดยเห็นได้จากการมีคะแนนที่สะท้อนประสิทธิภาพหลังการยื่นชำระภาษีอากรสูงขึ้นเป็นอันดับ 1 ของกลุ่มประเทศในอาเซียน คิดเป็น 73.40 คะแนนในปี ค.ศ. 2020 ซึ่งมากกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศทั่วโลกและยังสูงกว่าประเทศสิงคโปร์ที่มีคะแนนอยู่ที่ 72.00 คะแนน อันเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้อันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (Doing Business 2020) ของประเทศไทยอยู่อันดับที่ 21 จาก 190 ประเทศ (ชุดินันท์ สงวนประสิทธิ์, 2562) หรือกล่าวได้ว่าไทยสามารถปรับตัวดีขึ้นถึง 6 อันดับ จากปี ค.ศ. 2019 อยู่อันดับที่ 27 โดยถือเป็นอันดับที่ดีที่สุดในรอบ 6 ปี อีกด้วย ประกอบกับทางด้านนโยบายระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์ก็พบว่าทั้งสองประเทศต่างตระหนักและให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้เป็นระบบการบริการอิเล็กทรอนิกส์ที่เสริมสร้างการอำนวยความสะดวก ประหยัด แก่ผู้เสียภาษี และยังเป็นการยกระดับประสิทธิภาพของการจัดเก็บภาษีที่ซึ่งเป็นรายได้หลักที่สำคัญในการบริหารงานภาครัฐที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งในเชิงของเทคโนโลยีและนวัตกรรม รูปแบบหรือช่องทางการให้บริการผ่านระบบการบริการ

อิเล็กทรอนิกส์ กลุ่มเป้าหมายและกระบวนการวิธีดำเนินนโยบาย หากแต่ความแตกต่างที่อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานที่สะท้อนจากอันดับความยากง่ายในการชำระภาษีอากร (Ease of Paying Taxes) ของทั้งสองประเทศ จะเป็นในเรื่องของบริบทเชิงพื้นที่ของขนาดทางกายภาพของประเทศ สิ่งโคปรกับประเทศไทย รวมถึงขนาดเศรษฐกิจและความพร้อมในการเป็นสังคมดิจิทัล (Digital Society) ของประชาชนและภาคธุรกิจ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับประสิทธิภาพและก้าวขึ้นเป็นประเทศชั้นนำระดับโลกในเรื่องดังกล่าว สอดคล้องตามกระบวนการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management : NPM) ที่เน้นการยกระดับประสิทธิภาพและประสิทธิภาพการทำงาน ให้มีความสะดวกรวดเร็ว มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามมาตรฐานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ภาครัฐด้วยการขับเคลื่อนภาครัฐบาลของประเทศไทยสู่การทำงานในรูปแบบรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) ผู้เขียนจึงขอเสนอข้อเสนอแนะบางประการอันประกอบไปด้วย

1. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรต้องเร่งดำเนินการเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการใช้งานระบบการบริการอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับการชำระภาษีอากร รวมไปถึงจนถึงประโยชน์ในด้านอื่นๆ ด้วยการมีระบบการยืนยันตัวตนทางดิจิทัล หรือ Digital ID ทั้งในส่วนของผู้บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่

ครอบคลุมทั้งในส่วนของการสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ (Hard Infrastructure) ระบบเครือข่าย (Network) ที่รองรับการดำเนินนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในมิติของเวลาและต้นทุน ภายใต้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่รับรองความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cybersecurity) และสร้างความเชื่อมั่นของผู้ใช้บริการในมิติต่าง ๆ เช่น การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล การป้องกันปัญหาการหลอกลวงและฉ้อโกงบนโลกออนไลน์ เป็นต้น

2. หน่วยงานภาครัฐควรมีการสร้าง ความเชื่อมั่นด้วยการรับรองทางมาตรฐานและกฎเกณฑ์ รวมถึงกลไกการกำกับดูแลระบบการชำระภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างเหมาะสม พร้อมทั้ง สร้างความมั่นใจแก่ผู้เสียภาษีได้ว่าทุกธุรกรรมที่กระทำบนโลกออนไลน์จะสามารถมีผลได้ในทางกฎหมาย และหากเกิดเหตุการณ์ผิดพลาดก็จะมีหน่วยงานหรือมาตรการที่พร้อมเยียวยาและคุ้มครองอย่างเหมาะสม

3. หน่วยงานภาครัฐบาลควรคำนึงถึงความต้องการของประชาชนผู้เสียภาษีเป็นศูนย์กลางในการออกแบบและพัฒนาระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงต้องให้ความสำคัญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำของการดำเนินนโยบายดังกล่าว โดยเฉพาะในกลุ่มของผู้เสียภาษีที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลที่ไม่สามารถเข้าถึงระบบการบริการฯ ได้เทียบเท่ากับกลุ่มคนในเขตเมือง หรือ ในพื้นที่ที่มีโครงข่ายสื่อสารสารสนเทศที่ครอบคลุม อันจะส่งผลให้ผู้เสียภาษีเหล่านั้นขาดช่องทางและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เท่าเทียมและมีประสิทธิภาพได้

แหล่งอ้างอิง

- กระทรวงการคลัง. (2560). ยุทธศาสตร์กระทรวงการคลังตามร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579). สืบค้น 11 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.mof.go.th/storage/Content/File/ยุทธศาสตร์กระทรวงการคลังตามร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ%2020%20ปี.pdf>
- กระทรวงการคลัง. (2561). ภารกิจ และหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงาน. สืบค้น 11 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.mof.go.th/th/detail/2018-12-21-15-00-10/2018-12-21-17-48-06>
- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2559). *The ASEAN ICT Masterplan 2020 แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอาเซียน ปี 2563*. สืบค้น 11 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.moc.go.th/images/843/The_ASEAN_ICT_Masterplan_2020.pdf
- กรมสรรพากร. (2562). *สรรพากรใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ดัน 9 เดือนแรก จัดเก็บเกินเป้า 5.6 หมื่นล้านบาท ช่วยรักษาเสถียรภาพการคลังและสร้างความเป็นธรรม*. สืบค้น 25 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.rd.go.th/fileadmin/user_upload/news/news48_2562.pdf
- กรมสรรพากร. (2563). *แผนยุทธศาสตร์กรมสรรพากร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 – 2565 และแผนปฏิบัติการกรมสรรพากร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563*. สืบค้น 16 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.rd.go.th/fileadmin/user_upload/ita/2564/rdplan2020-2022.pdf
- ชุตินันท์ สงวนประสิทธิ์. (2562). *ไทยขึ้นแท่นอันดับ 21 ของโลกเรื่องความยากง่ายในการทำธุรกิจ*. สืบค้น 11 พฤษภาคม 2563, จาก <https://thestandard.co/doing-business-2020>
- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. (2527). *คำนิยามของภาษีอากร : พรหมแดนแห่งความรู้. สรรพากรสาสน์, 31(5), 93-129.*
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2563). *จัดการใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ได้สะดวก ง่ายๆ ไม่ต้องกลัวโควิด ด้วยบริการ Service Provider*. สืบค้น 16 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.etda.or.th>
- สำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติ. (2562). *ASEAN Coordinating Committee on Electronic Commerce (ACCEC)*. สืบค้น 11 พฤษภาคม 2563, จาก <https://asean2019.go.th/th/meeting/13th-meeting-of-the-asean-coordinating-committee-on-e-commerce-accec/>
- Ainsworth, R. T. (2006). *The Digital VAT (D-VAT)*. Boston, MA: Boston University School of Law.

ASIAN Development Bank. (2020). *A Comparative Analysis of Tax Administration in ASIA and the PACIFIC*. Retrieved May 16, 2020, from <https://www.adb.org/publications/comparative-analysis-tax-administration-asia-pacific-2020>

Inland Revenue Authority of Singapore. (2020). *IRAS Annual Report FY2019/20*. Retrieved May 15, 2020, from <https://www.iras.gov.sg/irashome/Annual-Reports/>

The World Bank. (2017). *Paying Taxes 2017*. Retrieved May 11, 2020, from <https://www.pwc.com/al/en/publications/paying-taxes-2017.html>

The World Bank. (2020). *Paying Taxes 2020*. Retrieved May 11, 2020, from <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2020.html>

พัฒนาการของการประชาสัมพันธ์แห่งคณะสงฆ์ไทย THE PUBLIC RELATION'S DEVELOPMENT OF THAI BUDDHIST SANGHA

พระสุวรรณเมธี (แสวง นวลใจ) *

Phrasuwanmethee (Sawaeng Nuanchai)

Corresponding Author E-mail: phrasuwanmeteemcu01@gmail.com

บทคัดย่อ

การประชาสัมพันธ์ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การที่พระพุทธเจ้าหรือคณะสงฆ์ได้แสดงชี้แจงหรือประกาศ ศาสนธรรม มีเป้าหมายต่อการดำรงชีวิต 3 ประการ ได้แก่ 1) การเข้าใจถึงสาระของชีวิต 2) การหยั่งรู้ข้อเท็จจริงตามธรรมชาติที่ชีวิตเข้าไปสัมพันธ์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย และ 3) การปฏิบัติตนเพื่อพัฒนาชีวิต โดยมีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) การประชาสัมพันธ์โดยเทศนาวิธี 2) อิทธิวิธี 3) พุทธวิธี 4) การบัญญัติสิกขาบท 5) การวางข้อเปรียบเทียบเพื่อการวินิจฉัยเรื่องที่ปัญหา และ 6) การสงเคราะห์ การประชาสัมพันธ์แห่งคณะสงฆ์ไทยได้รับอิทธิพลสำคัญ 4 อย่าง ได้แก่ 1) อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในอดีต 2) จารีตประเพณีทางสังคม 3) สิ่งแวดล้อม และ 4) กฎระเบียบของรัฐ โดยมีพัฒนาการในยุคปัจจุบัน 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะที่ยึดรูปแบบตามแนวทางพระพุทธศาสนาดั้งเดิม และมีการพัฒนารูปแบบใหม่ขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 2) ลักษณะการสื่อสารที่ถูกพัฒนาขึ้นด้วยเครื่องมือสมัยใหม่ เช่น รายการทีวี วิทยุ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น 3) ลักษณะการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม 4) ลักษณะโครงการอบรมคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน และข้าราชการไทย และ 5) ลักษณะพุทธวิธีซึ่งถูกพัฒนากลายเป็นคณะพระธรรมทูต

คำสำคัญ: พัฒนาการ, การประชาสัมพันธ์, คณะสงฆ์ไทย

ABSTRACT

Public relations in Buddhism referred to the way the Buddha or the Sangha expressed, clarified or declared the Dharma which was beneficial to living for 3 reasons; 1) understanding the essence of life, 2) realizing the natural facts that life interacted from birth to death, and 3) practicing to improve one's life. There were 6 forms of public relations in Buddhism; 1) public relations through preaching, 2) magical power, 3) diplomatic method, 4) covenant, 5) making an analogy for the diagnosis of the problem, and 6) aid. The development of public relations of the Thai Sangha received 4 major influences; 1) the influence of Buddhism in the past, 2) social customs, 3) environment and 4) government regulations. There were 5 developments in the present period; 1) characteristics that adhered to the traditional Buddhist concept and new forms that had been developed from social change, 2) communication characteristics being developed with modern tools such as TV programs, radio and internet, 3) characteristics of cultural and environmental conservation, 4) project characteristics of moral and ethical training for youth and

* หลักสูตรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาบาลี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Thai government officials, and 5) diplomatic method which was developed to become missionary body.

Keywords: Development, Public relations, Thai Sangha

บทนำ

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันนี้ เรียกได้ว่าเป็นยุควัฒนสารสนเทศ (Information Age) บ้างก็ว่าเป็นยุคแห่งนาโนเทคโนโลยี (ซุตสันต์ เกิดวิบูลย์เวช, 2557) หรือบ้างก็เรียกกันว่า เป็นยุคแห่งเจนเอเรชั่นซี (Generation C) ซึ่ง ซี (C) มาจากคำว่า Content เป็นสังคมยุคอินเทอร์เน็ต การสื่อสารเป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่สำคัญของสังคมมนุษย์ และเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับชีวิตในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการทำงานของมนุษย์ด้วยมนุษย์จำเป็นต้องติดต่อสื่อสาร เพื่อทำความเข้าใจระหว่างกัน ซึ่งยังประโยชน์ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น สภาพการณ์ในปัจจุบัน สื่อสังคมออนไลน์มีประโยชน์ในการช่วยให้เราสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ ง่ายดายและรวดเร็ว ได้เข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันของเราเป็นอย่างมาก (สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2562) ปัญหาในสังคมที่เกิดขึ้นจากการพึ่งพาสื่อสังคมออนไลน์ในการบริโภคข้อมูลข่าวสารมากเกินไป คือ การที่คนปักใจเชื่อข่าวสารทั่วไป รวมถึงข่าวลือ ข่าวปลอมต่าง ๆ บนเฟสบุ๊ก ถูกนำมาเผยแพร่โดยไม่คำนึง ว่าข้อมูลนั้นมีความถูกต้องมากน้อยเพียงใด เพราะข่าวสารบนเฟสบุ๊ก นอกจากถูกเผยแพร่โดยสื่อมวลชนที่หัน มาทำเพจเฟสบุ๊ก เพื่อเพิ่มช่องทางสื่อสารข่าวให้มากขึ้น ยังมีการเผยแพร่ข่าวสารได้โดยผู้ใช้งานเฟสบุ๊ก

ทั่วไปได้ เช่นกัน ในอดีตข่าวปลอมลักษณะนี้อาจจำกัดข่าวเฉพาะด้าน เช่น เนื้อหาด้านสุขภาพ แต่เมื่อวงการสื่อ เปลี่ยนแปลงไป ข่าวปลอมก็เริ่มพัฒนามาเป็นข่าวการเมืองหรือข่าวต่างประเทศ ส่งผลให้ความเข้าใจผิดของประชาชนที่มีต่อตัวบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ขยายผลไปรวดเร็วและลงลึกในระดับความเชื่อของบุคคลทุกฝ่ายในสังคมปัจจุบัน

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการสื่อสารและการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เสด็จจาริกไปแสดงธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทุกระดับชั้นด้วยพระองค์เอง ทรงมีทั้งหลักการและหลักปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะของบุคคลที่จะทรงโปรด การพิจารณาการสื่อสารและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์ จะเริ่มตั้งแต่คุณสมบัติของผู้สอน ลีลาการสอนและหลักการสอนในรูปแบบต่างๆ จนทำให้พระพุทธศาสนาเกิดการแผ่หลายไปทั่วชมพูทวีป การกำหนดทิศทางยุทธวิธี (ทรงวิทย์ แก้วศรี, 2550, น. 68) คือ ความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนและกำหนดแผนยุทธวิธีใหม่ เพื่อที่จะไปสู่ทิศทางที่ได้กำหนดไว้ในอนาคต ดังพระดำรัสที่ว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด” แล้วตรัสต่อไปว่า “ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพาสพิภพจรย เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” (วิ.ม. (ไทย) 4/18/25 ; วิ.ม. (ไทย) 4/37/40) ถือเป็นแผนการแรกที่ทรงตัดสินพระทัยจัดส่งพระอรหันต์สาวกไป

ประกาศพระพุทธานุศาสนาทวิศานุทิศ และได้
บรรลุลผลแห่งการทำงานด้วย

พระพุทเจ้าเมื่อทรงตัดสินใจบำเพ็ญ
พุทธกิจเพื่อโปรดสัตว์โลก ทรงตระหนักถึง
ปัจจัยอันเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนา 4 อย่าง
ได้แก่ 1) ข้อมูลที่เป็นจริงและเกิดประโยชน์ 2)
การสื่อสารที่มีคุณภาพ ดังปรากฏในปัญหา
พยากรณ์ว่า ถ้าเรื่องอดีต เป็นเรื่องไม่จริง ไม่
แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตไม่
พยากรณ์เรื่องอดีตนั้น ... ถ้าแม้เรื่องปัจจุบัน
เป็นเรื่องจริงแท้ ทั้งประกอบด้วยประโยชน์ ใน
เรื่องนั้น ตถาคตก็รู้จักกาลที่จะพยากรณ์
ปัญหานั้น (ที.ปา. (ไทย) 11/187/145-146) 3)
เครื่องรับสื่อที่มีคุณสมบัติเพียงพอสำหรับการ
เข้าถึงสาระของข้อมูลข่าวสาร และ 4) การนำ
ข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงนั้นมาปฏิบัติอย่าง
ต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผล

การประชาสัมพันธ์ที่ปรากฏในสังคมและ
ในพระพุทธศาสนามีทั้งนัยที่ตรงกันและ
แตกต่างกัน สำหรับนัยที่ตรงกันนั้น เป็น
ลักษณะโดยรวมของการประชาสัมพันธ์ ส่วนที่
แตกต่างกันเป็นเพียงคำศัพท์ที่แสดงถึง
ความหมาย และวัตถุประสงค์ของการ
ประชาสัมพันธ์ ซึ่งในพระพุทธศาสนาได้
มุ่งหวังให้ผู้สื่อสารเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของ
การประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การอบรมตนให้
เจริญด้วยสติ ปัญญาตามสมควรความ
ชวนชวยของตนเอง และการพัฒนาสติปัญญา
ไปสู่ความดับทุกข์ อันเป็นประโยชน์ระดับ
โลกุตระ ในขณะที่การประชาสัมพันธ์ทั่วไปนั้น
มุ่งเน้นประโยชน์ในชีวิตปัจจุบันอันเป็นโลกียะ
แต่ถ้ามองการประชาสัมพันธ์ในแง่ของ
ประโยชน์แล้ว การประชาสัมพันธ์ทั้งสองไม่มี

ความแตกต่างกันในด้านการพัฒนา
กระบวนการเรียนรู้สำหรับตนเอง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีแนวทางในการศึกษา
ถึงพัฒนาการของการประชาสัมพันธ์ที่ปรากฏ
ในพระไตรปิฎก คัมภีร์หรือตำราวิชาการด้าน
พระพุทธศาสนา จะช่วยให้สังคมมีแนวทาง
สามารถพิจารณาสื่อข่าวสารได้อย่างถูกต้อง
และไม่ตกเป็นเหยื่อของบุคคลบางกลุ่มที่
ต้องการใช้การประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือ
แสวงหาผลประโยชน์โดยอิงอาศัยความ
เลื่อมใสศรัทธาของสังคมที่มีต่อพระรัตนตรัย
เป็นพื้นฐานอยู่แล้วเป็นเครื่องตอรอง มุ่งศึกษา
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการ
แก้ปัญหาข่าวสารที่ไม่เป็นความจริง และการ
จัดกระบวนการเรียนรู้การบูรณาการ
พระพุทธศาสนากับการสื่อสารตามหลักการ
ประชาสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ความหมายของการประชาสัมพันธ์

ความหมายของการประชาสัมพันธ์ มี 2
ลักษณะ คือ ลักษณะทางสังคม หมายถึง การ
ติดต่อสื่อสาร เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอัน
ถูกต้องต่อกันและกัน (ราชบัณฑิตยสถาน,
2546, น. 657) และอีกความหมายหนึ่ง คือ
การเกี่ยวข้องผูกพันระหว่างกลุ่มคนแต่ละกลุ่ม
(บุญเกื้อ ครอบหาเวช, 2537, น. 13) ความ
พยายามของหน่วยงานหนึ่งที่ต้องการสร้าง
หรือปรับความสัมพันธ์ของกลุ่มชน หรือ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์
อันดี อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายไว้ตามที่
วางไว้อย่างราบรื่น (ชมพู่ ภูมิภาค, 2516, น.
12) การเสริมสร้างความสัมพันธ์ และความ
เข้าใจอันดี (Good Relationship) ระหว่าง
องค์กร สถาบัน กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง

เพื่อหวังผลในความร่วมมือและสนับสนุนจากประชาชน (สำราญ จุช่วย, 2551, น. 8) คุณภาพของการประชาสัมพันธ์ ที่เกิดขึ้นได้นั้น ต้องมาจากคุณภาพของบุคลากรในองค์กรที่มีความเชื่อมั่นต่อองค์กร กล่าวคือกลุ่มเป้าหมายมีความเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวกตั้งแต่พระอัสสีมหาสาวกพระอริยบุคคลทั้ง 4 ลำดับ มีพระอรหันต์ เป็นต้น จนถึงผู้นำของกลุ่มเป้าหมายมีหัวหน้าอุบาสก อุบาสิกาเป็นต้น ว่ามีคุณสมบัติในการดับทุกข์และสามารถพัฒนาคุณภาพได้ ซึ่งความเชื่อมั่นเช่นนี้จะเกิดขึ้นเพราะเหตุ 2 ประการ คือกลุ่มเป้าหมายรับรู้คุณภาพขององค์กรผ่านงานประชาสัมพันธ์โดยตรง มีการพึงธรรมเป็นต้น และกลุ่มเป้าหมายได้นำความรู้จากการประชาสัมพันธ์มาปฏิบัติจนเกิดผลที่น่าพอใจ ดังปรากฏหลักฐานรับรองว่า “พุทธบริษัทจะถึงมรรค ผล นิพพาน มีอยู่ทางเดียวเท่านั้น คือต้องลงมือเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนรู้แจ้งแทงตลอดอริยสัจ 4 ประการ” (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ), 2550, น. 183) การสื่อสารที่เป็นจริง สำหรับให้เหล่าเวไนยสัตว์เข้าถึงสัจธรรม 3 ลักษณะ ได้แก่ ความเป็นจริงตามกฎธรรมชาติ ความจริงตามสมมุติบัญญัติและความจริงตามปรมาตถ์ สรุปความหมายของการในพระพุทธศาสนา คือ การที่พระพุทธเจ้ารวมถึงพระสาวกทั้งหลาย ได้ประกาศศาสนธรรมอันมีสัจธรรมและสารัตถประโยชน์เป็นพื้นฐาน แก่สังคมที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย กล่าวคือเหล่าเวไนยสัตว์ เพื่อให้บรรลุถึงประโยชน์ตามกำลังที่แต่ละบุคคลจะพึงนำไปปฏิบัติได้ (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะแปล, 2548, น. 137)

แนวคิดการประชาสัมพันธ์ใน

พระพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนาไม่ปรากฏคำว่าประชาสัมพันธ์โดยคำพูด ปรากฏเพียงลักษณะหรืออาการที่แสดงถึงลักษณะการประชาสัมพันธ์เท่านั้น ดังนั้น การประชาสัมพันธ์จึงมีลักษณะที่แฝงอยู่ในการดำเนินชีวิตของผู้คน จนกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวิถีชีวิตชนิดแยกกันไม่ออก ในพระไตรปิฎก มีแนวคิดการประชาสัมพันธ์ ดังนี้การประชาสัมพันธ์ในยุคก่อนพุทธกาล มีลักษณะที่ผสมผสานเข้ากับวิถีชีวิตของคนในสังคม สำหรับที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการนำเรื่องราวในอดีตชาติมาแสดงเปิดเผย มีชีวประวัติของบุคคลต่าง ๆ ยกตัวอย่าง พระราโชวาทของพระเจ้าจักรพรรดิที่ตรัสแก่เหล่าพระราชาทั่วแว่นแคว้น จัดเป็นการประชาสัมพันธ์อย่างหนึ่งเช่นกัน ดังปรากฏว่า “ท้าวเธอตรัสตอบอย่างนี้ว่า ‘พวกท่าน ไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ไม่พึงประพฤติผิดในกาม ไม่พึงพูดคำเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมาและจงครองราชย์สมบัติไปตามเดิมเถิด’” (ที.ปา. (ไทย) 11/86/64) จากลักษณะข่าวสารที่กระจายไปยังสาธารณชน ทำให้รู้ว่าการประชาสัมพันธ์เกิดขึ้นได้ทุกยุคสมัย, การประชาสัมพันธ์ในยุคพุทธกาล เป็นการประชาสัมพันธ์ในขณะที่พระพุทธเจ้ายังทรงดำรงพระชนชีพอยู่ เริ่มแรกนั้น ลักษณะของการประชาสัมพันธ์เกิดจากเหล่าทวยเทพเทวดา ซึ่งได้รับข่าวสารการอุบัติขึ้นแห่งพุทธบุคคล จึงต่างเกิดปีติโสมนัส ในอันที่จะได้สดับพระสัทธรรมอันไพเราะ จึงได้ข่าวประกาศข่าวสาร ไปยังเทวดาชั้นต่างๆ กลายเป็นวิธี

ประชาสัมพันธ์ของเหล่าทวยเทพอย่างหนึ่ง ยกตัวอย่าง ในปัญจวัคคียกถา มีเนื้อหาแสดงถึงการประชาสัมพันธ์ว่า “ครั้นพระผู้มีพระภาค ทรงประกาศพระธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ทวยเทพชั้นภุมมะภคระกายขาวว่า “นั่น พระธรรมจักร อันยอดเยี่ยม พระผู้มีพระภาคทรงให้เป็นไปแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขต กรุงพาราณสี อันสมณะ พรหมณ์ เทวดา มาร พรหมหรือใครๆ ในโลกให้หมุนกลับไม่ได้” (วิ.ม. (ไทย) 4/17/24-25) ส่วน การประชาสัมพันธ์ในยุคหลังพุทธกาล มีบทบาทที่สำคัญยิ่งเพราะเป็นตัวกำหนดความถูกต้อง หรือความผิดพลาดเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ด้วยว่า เรื่องที่เป็นข้อสงสัยจะไม่ก่อปัญหาใดๆ ให้เกิดขึ้น หรือถ้าหากเกิดขึ้น ก็จะสามารถระงับได้ด้วยดี เพราะมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้วินิจฉัย แต่ภายหลังพุทธปรินิพพาน เรื่องราวที่ เป็นอันตรายต่อความมั่นคงในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมากมาย จากหลายๆ เหตุปัจจัย มีทั้งปัญหาที่ระงับได้ง่ายและยาก รวมทั้งปัญหาที่ทำให้คณะสงฆ์ร้าวฉาน จนกระทั่งแตกแยกนิกายในที่สุด เป็นเหตุให้เกิดการสังคายนาพระธรรมวินัยหลายครั้ง

เป้าหมายการประชาสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา

กิริยาที่พระพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวก ได้เผยแผ่ศาสนธรรม วัตถุประสงค์และผลลัพธ์ของการประกาศศาสนธรรม จัดเป็นเป้าหมายของการประชาสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา มีลักษณะโดยรวม 4 ประการ คือ การประชาสัมพันธ์เพื่อประกาศพระศาสนา ถือเป็นการงานแรกที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งพระทัยไว้ ภายหลังการตรัสรู้พระอนุตตรสัมโพธิญาณ,

เพื่อการประกาศ หรือเปิดเผยสัจธรรม จัดเป็นคุณลักษณะของการประชาสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา เนื่องจากเมื่อพระพุทธเจ้าทรงค้นพบสัจธรรมที่แท้จริงด้วยพระปัญญาอันบริสุทธบริบูรณ์ โดยการปฏิบัติตามแบบอริยมรรค ซึ่งมีวิธีการต่างจากผู้เจ้าลัทธิอื่นๆ ที่อ้างถึงสัจธรรมโดยการใช้ตรรกะบ้าง การเข้าใจผิดคิดว่า สมบัติที่ตนได้บรรลุเป็นความจริงสุดท้าย ไม่มีความจริงอื่นที่สูงกว่าบ้าง การปฏิบัติตนให้ลำบากด้วยปฏิบัติต่างๆ เช่น การทรมานกาย มีการปฏิบัติเยี่ยงสุนัข เป็นต้น , เพื่อการบำเพ็ญพุทธกิจอันเกิดจากพระมหากรุณาธิคุณ จัดเป็นหน้าที่ หรือเป็นการตั้งพระทัยของพระพุทธเจ้า ด้วยอาศัยพระมหากรุณาธิคุณที่จะสงเคราะห์หมู่สัตว์ประเภทเวไนยสัตว์ ซึ่งเป็นประเภทที่สามารถพัฒนาตนเองให้เจริญขึ้นได้ ด้วยกุศลทั้งปวง เช่น การถวายทาน รักษาศีล และการมีสัมมาทิฐิ ดังปรากฏในพรหมยาจนกถาว่า “พระผู้มีพระภาคทรงรับคำทูลอาราธนาของพรหม และเพราะอาศัยพระกรุณาในหมู่สัตว์ ทรงตรวดดูโลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อทรงตรวดดูโลกด้วยพุทธจักขุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีธุลีในดาน้อย ... บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่า น่ากลัวก็มี” (วิ.ม. (ไทย) 4/9/14) และ เพื่อการปฏิบัติประเพณีนิยม ซึ่งชาวบ้านได้ยึดถือ ประพฤติปฏิบัติสืบกันมาเป็นเวลายาวนาน มี 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่เป็นเหตุผลให้กระทำตาม กล่าวคือสามารถใช้หลักปัญญาพิจารณาเห็นความเหมาะสมแล้วจึงปฏิบัติตามได้บ้าง และที่มีลักษณะเป็นความเชื่อล้วนๆ ซึ่งถูกสั่งสอนให้กระทำตามสืบต่อกันมาหลายยุคสมัยบ้าง ยกตัวอย่างการปฏิบัติประเพณีบูชา ยัญด้วยชีวิตของสัตว์น้อยใหญ่ บางที่พบว่า มี

การนำเด็กชาย หญิง หรือทาส กรรมกร รวมเข้าในเครื่องสังเวด้วย ให้ยกเลิกความเชื่อดังกล่าวหันมากระทำการบูชาญโดยการให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วยหลักการให้ทานแทน ยกตัวอย่างการบูชาญที่มาในกฎหัตถสูตรว่า “พราหมณ์ นิตยทานที่ทำสืบกันมา ถวายเจาะจงบรรพชิตผู้มีศีลนี้ เป็นยัญซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่ายัญสมบัติ 3 ประการ มีองค์ประกอบ 16 ของพระเจ้ามหาวชิตราช นี้” (ที.เส. (ไทย) 9/348/145)

รูปแบบการประชาสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา

รูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา จากลักษณะที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการแสดงธรรมปรากฏในพระไตรปิฎก 6 ประเภท ได้แก่ 1) รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยเทศนาวิธี 2) รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยอิทธิวิธี หรือ การแสดงฤทธิ์ 3) รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยทูตวิธี 4) รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยการบัญญัติสิกขาบท 5) รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยการวางข้อเปรียบเทียบเพื่อการวินิจฉัยเรื่องที่เป็นปัญหา 6) รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยการสงเคราะห์ ดังที่จะได้นำเสนอต่อไปนี้

1. รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยเทศนาวิธี เป็นรูปแบบการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า 5 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะการตรวจสอบอุปนิสัย หรือการสรรหาสิ่งเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพของเหล่าเวไนยสัตว์ เป็นขั้นตอนการกลั่นกรองบุคคลากรที่จะนำมาพัฒนาผ่านข่ายแห่งพระญาณ จึงจัดเป็นเป้าหมายที่ผ่านการ

คัดสรรด้านคุณสมบัติมาแล้ว ยกตัวอย่าง กรณีการเลือกสรรอุปกรณ์ในการแสดงธรรมอันคล้อยตามจริต เพื่อโน้มน้าวจิตใจของพระจุฬป็นก ผู้มีปัญญาทึบ ให้เข้าถึงธรรมด้วยการประทานผ้าขาวให้ลูบคลำ ทำให้พระจุฬป็นกค่อย ๆ เกิดสติปัญญารู้แจ้งสัจธรรม ยอมรับกฎไตรลักษณ์ ไม่ยึดมั่นถือมั่นเพราะความเปลี่ยนแปลงของผ้าขาวกลายเป็นผ้าสีคล้ำหม่นหมอง เมื่อน้อมเข้ามาเปรียบเทียบกับสภาพของสังขาร ทำให้กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้สำเร็จ เพราะมีอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับจริต (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544ข, น. 31-35) 2) ลักษณะการแสดงธรรม จัดเป็นต้นแบบของการประชาสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา มีขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การตรวจสอบอุปนิสัยของกลุ่มเป้าหมาย การดำเนินไปสู่เป้าหมาย การสร้างเงื่อนไขที่จะแสดงธรรม การแสดงธรรมโดยเลือกหัวข้อที่เกื้อกูลแก่จริต การชักจูงเพื่อรู้แจ้งอริยสัจ และสำเร็จประโยชน์ตามเป้าหมายโดยการเข้าถึงสัจธรรม, 3) ลักษณะการสนทนาธรรม เป็นรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นประจำ มีบุคคลมากมายได้เข้ามาสนทนาธรรมกับพระองค์ เช่น กษัตริย์ พราหมณ์ พ่อค้า วาณิช ตลอดถึงกรรมกร คนใช้แรงงานในสังคม จนกลายเป็นกิจวัตร และในบางกรณีพระองค์ได้ทรงใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ผ่านรูปแบบการสนทนาเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงหลักการสำคัญ ยกตัวอย่าง การเสด็จไปเพื่อแสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ ระหว่างทางได้สนทนากับอุปกชีวก (วิ.ม. (ไทย) 4/11/16-17), 3) ลักษณะการตอบปัญหา เป็นรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ที่ทำให้กลุ่มผู้ฟังเข้าถึงเป้าหมายของการประชาสัมพันธ์ได้ง่าย

เนื่องจากการตอบปัญหา เป็นการชี้แจงข้อสงสัยด้วยเหตุและผล ช่วยให้บุคคลผู้สงสัยได้รู้ชัด เข้าใจแจ่มแจ้ง และ 4) ลักษณะการถามปัญหา มีการตั้งคำถามเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายใช้ปัญญาขบคิดหาคำตอบ เป็นการหยั่งความรู้ของผู้ฟัง แต่เมื่อไม่สามารถตอบปัญหาได้ พระพุทธเจ้าจะทรงใช้อุบายในการเฉลย แตกต่างกันไป บางกรณีทรงเฉลยคำตอบโดยตรง แต่บางกรณีทรงใช้อุบายเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ใช้ความพยายามรู้เอง

2. รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยอิทธิวิธี หรือ การแสดงฤทธิ์ เป็นการประชาสัมพันธ์ที่ได้ผลเป็นอย่างมาก พระพุทธเจ้าทรงห้ามการแสดงฤทธิ์ไว้ มีสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ เพื่อป้องกันการครหาและการดูถูกพระอริยบุคคลผู้ไม่มีฤทธิ์ ในอนาคตกาล ซึ่งเป็นเหตุแห่งความไม่เกื้อกูลต่อผู้ก้าวล่วงนั้น และเพื่อทรงแสดงให้เห็นว่า ฤทธิ์เป็นโลกิยะ ยังไม่ทำให้บุคคลผู้บรรลุนิพพานหลุดพ้นจากทุกข์ อันเป็นเป้าหมายหลักของการประกาศศาสนาธรรมไปได้ มี 4 ลักษณะ ดังนี้ ลักษณะการแสดงฤทธิ์ด้วยพระองค์เอง แต่ทรงห้ามสำหรับพระสาวกทั่วไป ปรากฏในขุททกวัตต์ว่า “ภิกษุไม่พึงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ อันเป็นอุตตริมนุสสธรรมแก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย รูปใดแสดงต้องอาบัติทุกกฏ” (วิ.ม. (ไทย) 7/252/19), ลักษณะการประทานอนุญาตให้พระสาวกแสดงฤทธิ์ เป็นการอนุญาตสำหรับบุคคลที่ทรงเลือกให้บันลือสีหนาท เพื่อประกาศคุณของบุคคลนั้นๆ เช่น กรณีการอนุญาตให้พระมหาโมคคัลลานแสดงฤทธิ์ ปรากฏพระยานันทโพนันทนาคราช (พระพุทธโฆสาจารย์, 2534, น. 149-155) ลักษณะการห้ามแสดงฤทธิ์ในอนาคต เป็นสิ่งที่ทรงห้ามไว้สำหรับการแสดง

แบบเปิดเผย เนื่องจากทรงเล็งผลกระทบต่อองค์ภิกษุสงฆ์ในอนาคต ยกตัวอย่าง การขออนุญาตแสดงฤทธิ์ของพระมหาโมคคัลลานเถระ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ขาดแคลนบิณฑบาต ณ เมืองเวรัณฺหา จากการเกิดข้าวยากหมากแพง แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต เพราะทรงคำนึงถึงเหตุการณ์ที่จะเป็นปัญหาในอนาคต กล่าวคือ ถ้าหากสังคมเกิดประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติขึ้น จะถูกนำเหตุการณ์ดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้น ณ เมืองเวรัณฺหา เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นความไม่เกื้อกูลต่อบุคคลที่ถูกหมิ่นดูแคลน พระภิกษุสงฆ์ผู้มีศีลแต่ปราศจากฤทธิ์ และลักษณะการอธิษฐานฤทธิ์ หรือฤทธิ์ที่เกิดจากการอธิษฐาน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ เช่น การอธิษฐานร่ายพระบาทเพื่อให้พราหมณ์มาคณฺธิยะกับภรรยาได้เห็น แล้วตามร่ายพระบาทไปจนพบพระองค์ แล้วได้เข้าเฝ้าสนทนารธรรมกับพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้บรรลุนิพพาน (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2480ข, น. 55)

3. รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยทูตวิธี เป็นการส่งทูตไปเพื่อกระทำให้หน้าที่แทนตนหรือทำหน้าที่ตามเป้าหมายขององค์กรที่วางไว้ มี 3 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะการส่งสมณทูตไปประกาศศาสนาในสมัยพุทธกาล จัดเป็นรูปแบบและต้นแบบของการประชาสัมพันธ์ที่ตรงกับความต้องการและลักษณะของการประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน, ลักษณะการส่งสมณทูตไปอุปสมบท เป็นรูปแบบการใช้ตัวแทนให้ปฏิบัติหน้าที่แทน หรือมอบอำนาจให้ตัวแทน เช่น พระพุทธองค์ทรงส่งคณะสงฆ์ไปบวชให้แก่นางอัทธมาสี ผู้เป็นหญิงคณิกา หรือหญิงโสเภณีด้วยการอุปสมบทโดยทูต

และลักษณะการส่งสมณทูตไปประกาศศาสนา ในสมัยการสังคายนาครั้งที่ 3 เป็นการประกาศศาสนธรรมนอกเขตมิชฌิมประเทศ เพราะได้ใคร่ครวญและรู้ด้วยญาณแล้วว่า พระพุทธศาสนาจะตั้งมั่นดีในปัจฉิมประเทศ จึงคณะทูตออกไป จำนวน 9 สาย มีการส่งพระอุตรเถระไปยังสุวรรณภูมิชนบท เป็นต้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544ก, น.106)

4. รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยการบัญญัติสิกขาบท เป็นการประชาสัมพันธ์เพื่อให้องค์กรเกิดความมั่นคงในภายในและภายนอก มี 5 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะสิกขาบทบัญญัติ ว่าด้วยสิ่งที่ไม่ควรละเมิด จัดเป็นห้ามเด็ดขาด, ลักษณะสิกขาบทบัญญัติ ว่าด้วยสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม, ลักษณะการป้องกันความเสื่อมโดยการบัญญัติสิกขาบทให้พระภิกษุสงฆ์มีข้อวัตรปฏิบัติที่ตรงกัน, ลักษณะการสนับสนุนให้เกิดความเจริญและยาวนาน มีพระพุทธดำรัสในเวรัญชกัณฑ์ ว่า “สารีบุตร พระพุทธเจ้ากกุสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ไม่ทรงผ่นคลายที่จะทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวก ... เมื่อหมดพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกชั้นหลังๆ ต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติวรรณะ ได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล เธอเหล่านั้น พาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นาน” (วิมพา. (ไทย) 2/20/12), ลักษณะการบัญญัติสิกขาบทในศาสนาพระพุทธพลทั้ง 3 พระองค์นั้น เป็นเหตุให้ศาสนธรรม ดำรง คงมั่น จนกำหนดจำนวนกาลไม่ได้ จัดเป็นรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ที่เกิดประโยชน์มากต่อองค์กรและมวลสมาชิก เห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าในปัจจุบันได้ยึดรูปแบบการบัญญัติสิกขาบท เป็นแนวทางการดำรงรักษา

พรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา, และลักษณะการสังคายนาพระธรรมวินัย จัดเป็นต้นแบบของการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ เพราะได้สร้างสำเร็จประโยชน์ 5 อย่าง คือ ประโยชน์ด้านการรวบรวมคำสอนไว้เป็นหมวดหมู่ อย่างเรียบร้อย ไม่กระจัดกระจายง่ายต่อการทรงจำ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544ก, น.45-46) ประโยชน์ด้านหลักฐานอ้างอิง ทำให้คณะสงฆ์มีมติร่วมกัน เช่น กรณีการวินิจฉัยสิกขาบทเล็กน้อย ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ยกเลิกได้ แต่ เมื่อมีมติไม่ยกเลิกเป็นอันตกลงกันได้ (วิ.จุ. (ไทย) 7/442/383), ประโยชน์ด้านการสืบทอดหลักการที่ต้อง เกิดจากการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก ทำให้การสังคายนาในครั้งที่ 4 ถูกจารึกไว้เป็นอักษร เพื่อป้องกันการลืมเลือน, ประโยชน์ด้านการรักษาพระธรรมวินัยให้ดำรงอยู่ แม้นานกาลเวลามายาวนานเท่าไรก็ตาม แต่ยังสามารถรักษาศาสนธรรมอันเป็นแก่นแท้ให้ดำรงอยู่ ไม่ผิดเพี้ยน กล่าวคือถูกสืบทอดมาอย่างถูกต้อง เป็นผลมาจากการสังคายนาพระธรรมวินัยที่พระสงฆ์กระทำขึ้นในยุคแรกจนถึงยุคที่ 4 ซึ่งปรากฏในลังกาทวีปเป็นที่ยอมรับว่า มีความถูกต้องและยังไม่มีการเพิ่มเติมสัทธิธรรมปฏิรูปลงไป, และประโยชน์จากการใช้เป็นแบบตรวจสอบและเทียบเคียง มีแนวทางให้วินิจฉัยปัญหาที่เกิดในภายหลังได้ โดยนำรูปแบบการวินิจฉัยความถูกผิด ความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม เช่น หลักเทียบเคียงในมหาปเทศ 4 หรือหลักเทียบเคียงในพระธรรมวินัย

5. รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยการวางข้อเปรียบเทียบเพื่อการวินิจฉัยเรื่องที่เป็นปัญหา มี 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะการ

เปรียบเทียบ คือ การนำข้อสงสัยอันเป็นปัญหาในปัจจุบัน มาหาคำตอบที่ถูกต้อง โดยการยกหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ มาเปรียบเทียบตามกฎเกณฑ์ เพื่อพิจารณาว่า มีเนื้อหาไปถึงวัตถุประสงค์ที่ตรงกันหรือไม่ ถ้าหาก ผลที่ได้รับตรงกันในด้านกุศล ควรตัดสินใจว่า เป็นสิ่งถูกต้อง แต่ถ้าหากผลที่ได้รับตรงกันข้าม ควรตัดสินใจว่า เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง สำหรับรูปแบบการประชาสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนาที่ทรงใช้เป็นเครื่องมือในการเปรียบเทียบ เช่น หลักมหายาปเทศ ซึ่งมีการวินิจฉัยเปรียบเทียบว่า “สิ่งใด เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า ‘สิ่งนี้ไม่ควร’ ถ้าสิ่งนั้น อนุโลมเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร ... สิ่งใด เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า ‘สิ่งนี้ควร’ ถ้าสิ่งนั้น อนุโลมเข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร” (วิ.ม. (ไทย) 5/505/139-140), และลักษณะการวินิจฉัย หรือพิจารณาตามกฎเกณฑ์ ซึ่งส่วนมากเป็นเรื่องของสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่เหนือการรับรู้ด้วยตนเอง เช่น เรื่องกรรม นรก สวรรค์ แต่เมื่อสิ่งเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อสังคมและชีวิต จำเป็นต้องหาคำตอบ เพราะเรื่องบางอย่าง ถ้าหากยังไม่ได้ไปสัมผัสรู้ด้วยตนเอง แต่เมื่อได้ทำลงไปแล้ว กลับมีความสงสัยเกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดความไม่สบายใจตามมาได้ พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักกาลามสูตรซึ่งเนื้อหา 3 ระดับ ในการวินิจฉัยปัญหา ได้แก่ การพิจารณาข้อมูลข่าวสารรอบด้าน การเปรียบเทียบสิ่งที่ทำกับหลักกุศลหรืออกุศล การปลดปล่อยตนเองให้เบาใจ หรือให้มีทางหนีทีไล่แก่ตนเอง เรียกว่าหลักความเบาใจ (อง.ตัก. (ไทย) 20/66/263)

6. รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยการสงเคราะห์ ปรากฏชัดเจนในพุทธกิจ หรือ

กิจวัตรประจำวัน มีลักษณะ ดังนี้ ลักษณะการสงเคราะห์ด้วยการเสด็จบิณฑบาตแล้วแสดงธรรม เช่น กรณีการโปรดพาทิยทารุจีริยะระหว่างทางที่พระพุทธเจ้ากำลังเสด็จดำเนินรับบิณฑบาตอยู่ เป็นเหตุให้พาทิยทารุจีริยะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ และถูกยกย่องให้เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้ตรัสรู้ธรรมได้ฉับพลัน ลักษณะการเสด็จบิณฑบาตแล้วทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ เช่น กรณีการโปรดมัญญูทนต์มาณพ ผู้ป่วยใกล้ตาย ด้วยการแผ่พระรัศมีออกจากพระวรกายวาหนึ่ง ทำความเลื่อมใสแก่มาณพ เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง คือ มาณพได้กระทำความดีให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้สร้างอุปนิสัยแห่งการบรรลุธรรมในอภิตาปีที่ 2 แก่มาณพ ได้ปลดปล่อยทมิฬจิตชั่วแก่อกุศลพญากุราหมณ์ผู้เป็นบิดาของมาณพ และได้เกิดธรรมจักขุ คือ ดวงตาเห็นธรรมขึ้นแก่เหล่าเวไนยสัตว์มีแปดหมื่นสี่พันเป็นประมาณ เพราะรับฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2480ก, น 37-38) ลักษณะการรับนิมนต์ เป็นการสงเคราะห์ ด้วยทาน ศีล และการบำเพ็ญปัญญาแก่ทายก ทายิกา เช่น กรณีที่พระพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์ของอุตตราอุบาสิกา ธิดาของปุนณเศรษฐี ตลอดครึ่งเดือน และได้ประธานโอวาทแก่นางสิริมาผู้เป็นคณิกาพร้อมบริวาร 500 คน จนบรรลุเป็นพระโสดาบัน (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2480ข, น. 266-271) และลักษณะการเสด็จจาริก เป็นกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญมาโดยตลอด 45 พรรษา จัดเป็นธรรมเนียมของสังคมในยุคนั้น ๆ ที่นักบวชจะต้องไม่ยึดติดที่อยู่ เสนาสนะ จะต้องประพฤติตนเป็นคนมักน้อย สันโดษ การเสด็จเที่ยวจาริกไป จึงเป็นการสงเคราะห์

สังคมด้วยการแสดงธรรมและบุญกิริยาวัตถุต่าง ๆ มีทาน เป็นต้น

พัฒนาการของการประชาสัมพันธ์แห่งคณะสงฆ์ไทย

พัฒนาการของการประชาสัมพันธ์แห่งคณะสงฆ์ไทย ยังคงเป็นเรื่องที่ใหม่ มีประเด็นให้ศึกษา ค้นคว้ามากมาย กล่าวคือ การประชาสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ไทย มีพัฒนาการจากอิทธิพลใหญ่ ๆ 4 อย่าง ได้แก่ 1) จากอิทธิพลของพระพุทธศาสนา 2) จารีตประเพณีทางสังคม 3) สิ่งแวดล้อม และ 4) กฎระเบียบของรัฐ โดยสะท้อนออกมาเป็นผลกระทบด้านบวกและลบ จึงกลายเป็นพัฒนาการของการประชาสัมพันธ์แห่งคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันซึ่งมีลักษณะพัฒนาการ ดังต่อไปนี้

การประชาสัมพันธ์ในยุคก่อนพุทธกาลมีพัฒนาการที่มีลักษณะเป็นแบบการดำรงชีวิตทั่วไป เกิดจากระเบียบของสังคม แต่เมื่อผู้บำเพ็ญบารมีได้รับการพยากรณ์เป็นพระโพธิสัตว์แล้ว การประชาสัมพันธ์ต่อสังคมจึงปรากฏในรูปแบบการสื่อสารที่มุ่งแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเอง โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การพ้นทุกข์ ภายใต้กรอบการประชาสัมพันธ์ 3 อย่าง ได้แก่ การบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อฐานะที่ดำรงอยู่ เช่น การแสวงหาประโยชน์ที่เหมาะสมจากการดำรงตนอยู่ด้วยความประมาท การแสวงหาที่พึ่งอันเหมาะสม มีการสมาทานศีลเป็นต้น และการประกาศสาระที่ค้นพบไปสู่สาธารณชน

พัฒนาการของการประชาสัมพันธ์ในยุคพุทธกาล หมายเอาการสื่อสารที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงออกต่อสาธารณชนเพื่อเป้าหมาย 5 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อให้เข้าถึงสัจธรรม 2)

เพื่ออบรมอุปนิสัยการเข้าถึงธรรม 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพไปสู่คุณธรรมพื้นฐาน มีสัมมาทิฐิ ศีล สามธิ และปัญญา เป็นต้น 4) เพื่อสร้างอุปนิสัยแห่งภพชาติที่เหมาะสม เช่นกรณีของมณฑุกเทพบุตร เป็นต้น (ขุ.วิ. (ไทย) 26/857-860/100) และ 5) เพื่อแก้ไขความผิดพลาดมิให้การกระทำกรรมชั่ว เช่นอนันตริยกรรม เป็นต้น การประชาสัมพันธ์ในยุคนี้ ปรากฏรูปแบบที่ชัดเจน 6 อย่าง ได้แก่ 1) การใช้เทศนาวิธี 2) การบำเพ็ญพุทธกิจ 3) การแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ 4) การใช้ทูตวิธี 5) สังฆกรรมวิธี และ 6) สาสนวิธี

การประชาสัมพันธ์ในยุคหลังพุทธปรินิพพานมีพัฒนาการที่มีลักษณะหย่อนประสิทธิภาพลงไปตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง อันเนื่องมาจาก 2 สาเหตุหลัก ได้แก่ การปรินิพพานของพระพุทธเจ้า และการปกครองรัฐต่าง ๆ โดยมีกษัตริย์ที่เป็นศาสนิกชนของลัทธิหรือศาสนาอื่น ๆ เช่น ในยุคแรกของพระเจ้าอโศกมหาราชทรงปกครองบ้านเมือง ทรงนับถือลัทธิหรือศาสนาอื่น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544ก, น. 77-79) ดังนั้น พัฒนาการของการประชาสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนายุคหลังพุทธกาลตอนต้นนี้ จึงยังมีความมั่นคงอยู่เนื่องจากพระสงฆ์สาวกในสมัยนั้น เป็นพระอริยบุคคลผู้ทันทเห็นพระพุทธเจ้าจำนวนมาก แต่ภายหลังการนิพพานของพระอานนท์เถระคณะสงฆ์เริ่มแตกแยกทางความคิด เป็นเหตุนำมาซึ่งการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 2 กรณีวัดถ้ำ 10 ประการ และการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 จากการมีนักบวชนอกพระพุทธศาสนาปลอมเข้ามาบวช ยังแสดงประพจน์ตามลัทธิเดิมของตน เป็นต้น จนเมื่อ

กาลเวลาล่วงเลยไปเนิ่นนาน เป็นเหตุนำมาซึ่งความขาดสูญของพระพุทธรูปในชมพูทวีป อาศัยการประชาสัมพันธ์ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ที่ได้ส่งสมณทูต 9 สาย ไปประกาศพระพุทธรูปศาสนา ณ ดินแดนต่าง ๆ ช่วยให้พระพุทธรูปศาสนาตั้งมั่น ณ ภายนอกมัชฌิมประเทศ ซึ่งการประชาสัมพันธ์เชิงรุกนอกดินแดนส่วนกลางทางพระพุทธรูปศาสนา มีลักษณะ 6 อย่าง ได้แก่ การสังคายนาพระธรรมวินัย การสร้างศาสนสถาน การประกาศเชิดชูพระพุทธรูปศาสนา การส่งเสริมการศึกษา การแสดงปรัชญาทางคำสอนและการโต้แย้งเพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม และการประชาสัมพันธ์หนังสือทางพระพุทธรูปศาสนา เช่น พระสิริมังคลาจารย์ ภิกษุชาวล้านนา ประพันธ์หนังสือมังคลัตถปิณี เป็นต้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2559, น. 172)

การประชาสัมพันธ์ในประเทศไทยมีพัฒนาการที่แบ่งออกเป็น 4 ยุค ได้แก่ พัฒนาการยุคสุโขทัย สามารถจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะด้านสังคม พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้คอยส่งเสริมกำลังใจแก่ประชาชนในยุคที่กำลังประสบกับภัยสงคราม ลักษณะด้านสิ่งแวดล้อม ได้มีการสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุไว้ในพระพุทธรูปศาสนาจำนวนมาก ปรากฏในศิลาจารึกไว้ว่า “1207 ศกปีกุนให้เอาพระธาตุออก กระทำการบูชาบำเรอแก่พระธาตุได้เดือนหกวัน จึงเอาลงฝังในกลางเมืองศรีสุขาลัย ก่อพระเจดีย์เหนือหกเข้าจึงแล้ว ตั้งเวียงผาล้อมพระมหาธาตุสามเข้าจึงแล้ว” และลักษณะด้านปัจจัยทางความเชื่อ เช่น มีการนับถือพระพุทธรูปนามหายานที่เข้ามาเผยแพร่หลักธรรม ณ ภูมิภาคนั้น ๆ การจารึกคำสอนทางพระพุทธรูปศาสนาลงในแผ่น

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง เช่น จารึกวัดศรีชุม หลักที่ 2 และการประพันธ์วรรณกรรม มีไตรภูมิพระร่วง พร้อมทั้งพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์ต่าง ๆ (พระธรรมวงศ์เทวี (อ่ำ ธมมทตฺโต), 2530, น. 745) พัฒนาการของการประชาสัมพันธ์ในยุคอยุธยา-ธนบุรี พบว่า พระมหากษัตริย์มีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการด้านการประชาสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ไทย ปรากฏพระราชจาริตระเพ็ดทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงผนวช ณ วัดจุฬามณี เป็นเวลา 8 เดือน ทรงกันพื้นที่พระบรมมหาราชวังเป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ (กรมการศาสนา, 2525, น. 211) ส่วน ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงระดมทหารและพลเรือนร่วมกันสร้างพระอุโบสถพระวิหาร และเสนาสนะ กุฏิสงฆ์ มีจำนวน 200 หลัง สิ้นพระราชทรัพย์จำนวนมาก และทรงให้ปฏิสังขรณ์วัดอินทาราม วัดระฆังโฆสิตาราม วัดอรุณราชวราราม วัดหงส์รัตนาราม เป็นต้น พร้อมทั้งเสด็จปฏิบัติวิปัสสนาธุระเป็นเวลานานถึง 5 ปี เป็นต้น (กรมการศาสนา, 2525, น. 214) พัฒนาการของการประชาสัมพันธ์ในยุครัตนโกสินทร์ แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่พระมหากษัตริย์ทรงทะนุบำรุงพระพุทธรูปศาสนา กับช่วงที่พระสงฆ์ไทยเริ่มมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์งานพระพุทธรูปศาสนาด้วยตนเอง ทำให้เกิดพัฒนาการด้านบทบาทพระมหากษัตริย์ เช่น ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงเผยแพร่พระเกียรติยศผ่านการทะนุบำรุงพระพุทธรูปศาสนา ยกตัวอย่าง ในรัชกาลที่ 1 ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุจนเจริญรุ่งเรืองยิ่งกว่ารัชสมัยก่อน ๆ มี

การนิมนต์พระสงฆ์ให้แสดงธรรมปฐกฐาวิสันชา
ทุกวัน (กรมการศาสนา, 2525, น. 222) ด้าน
บุคลากรในพระพุทธานุศาสน์ครุฑโกสินทร์
ตอนกลางนี้ มีเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงออกผนวช ทำ
ให้งานพระศาสนาได้รับการสนับสนุนจากภาค
การเมืองเป็นอย่างดี เช่น สมเด็จพระเจ้าลูกยา
เธอเจ้าฟ้าทรงออกผนวช ซึ่งต่อมาขึ้น
ครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 10 ด้านการศึกษาในรัช
สมัยรัชกาลที่ 1-9 มีการศึกษาภาษาบาลีของ
คณะสงฆ์ไทย กลายเป็นจุดสำคัญที่วัดทุกวัด
จะต้องบริหารจัดการ มีการปฏิวัติการเรียน
การสอน การสอบวัดความรู้ทาง
พระพุทธานุศาสนาใหม่แบ่งออกเป็น 9 ประโยค
(กรมการศาสนา, 2525, น. 222-223) ด้าน
การปฏิบัติ ในรัชกาลที่ 4 ทรงให้กำเนิดคณะ
สงฆ์ฝ่ายอรัญญวาสี เพื่อรื้อฟื้นข้อวัตรปฏิบัติ
ให้เคร่งครัดเหมือนเมื่อครั้งอดีต ที่ได้สร้าง
ชื่อเสียงให้แก่พระมหาเถระสายพระป่า จน
เป็นที่จดจำมาจนถึงยุคปัจจุบัน ด้านการแต่ง
คัมภีร์พระพุทธานุศาสนา มีการทำสังคายนาพระ
ธรรมวินัยในสยามประเทศถึงสองครั้ง ได้แก่
ครั้งแรก ทำในประเทศไทย ณ มหาโพธาราม
วิหาร เมืองเชียงใหม่ ภายหลังพุทธปรินิพพาน
2020 ปี ครั้งที่สอง ทำในประเทศไทย ณ วัดนิ
พพานาราม หรือวัดพระศรีสรรเพชญ์ดาราม
ในปัจจุบันคือวัดมหาธาตุ ภายหลังพุทธ
ปรินิพพาน 2331 ปี (สุชีพ ปัญญานุภาพ,
2540, น. 220) ด้านการเผยแผ่ธรรม คณะสงฆ์
ไทยมีมหาวิทยาลัยสำหรับพัฒนาบุคลากรใน
องค์กร 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ในฝ่ายมหานิกายกับมหามกุฏราช
วิทยาลัย ในฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เพื่อการเรียนรู้
ที่เท่าทันสังคมโลก และมีความสามารถในการ
เผยแผ่หลักพุทธธรรมที่ถูกต้องตามพระธรรม

วินัย ด้านการบริหารคณะสงฆ์ มี
ลอกเลียนแบบการปกครองจากฝ่ายรัฐในสมัย
ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น การแต่งตั้ง
บรรดาศักดิ์ให้แก่พระภิกษุสงฆ์ที่มีคุณสมบัติ
เหมาะสม (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2534, น.
384) และด้านการก่อสร้างถาวรวัตถุใน
พระพุทธานุศาสนาซึ่งมีความงดงาม วิจิตร
พิสดารเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธานุศาสนา
และประเทศไทย เช่น วัดโสมนัสวิหาร พ.ศ.
2396 เป็นต้น (กรมการศาสนา, 2525, น.
235-236), และพัฒนาการของการ
ประชาสัมพันธ์ในยุคปัจจุบัน มี 5 ลักษณะ
สำคัญ ได้แก่ ลักษณะที่ยึดรูปแบบตาม
แนวทางพระพุทธานุศาสนาดั้งเดิม และมีการ
พัฒนารูปแบบใหม่ขึ้น จากการเปลี่ยนแปลง
ทางสังคม เช่น รูปแบบเทศนาวิธีแบบทอล์ก
โชว์ มีลักษณะการนำเสนอด้วยถ้อยคำปลุกใจ
ใช้คำพูดสอคล้อง น่าฟัง เล่นคำพูดให้
น่าสนใจ สะกิดใจให้ติดตาม และปลุกอารมณ์
ขันให้แก่ผู้ฟัง ทำให้ไม่น่าเบื่อ แต่มีบุคลากรที่
มีความสามารถเช่นนั้นจำนวนน้อย และ
รูปแบบดังกล่าวทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึง
ความไม่เหมาะสมกับสมณสาธิต และขัดกับ
หลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่, ลักษณะ
การสื่อสารที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยอาศัยช่อง
เทคโนโลยีปัจจุบัน เช่น รายการทีวี วิทยู
ทูเบอร์เน็ตออนไลน์ เป็นต้น, ลักษณะการ
อนุรักษ์วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่ถูก
พัฒนาขึ้น ภายใต้กิจกรรมต่างๆ ที่อิงอาศัย
พิธีกรรมทางพระพุทธานุศาสนา เช่น โครงการ
บวชป่า บวชต้นไม้ และธรรมยาตราอนุรักษ์
แม่น้ำ (พระมหาวัชรวิทย์ วชิรเมธี, 2558, น. 55)
ลักษณะโครงการอบรมคุณธรรมและจริยธรรม
เยาวชน และข้าราชการไทย มีการนำพระ

วิทยาการเข้าไปอบรมคุณธรรมและจริยธรรม ภายในโรงเรียน หน่วยงานราชการ เช่น โครงการอบรมศีลธรรมค้ำยพุทธบุตร และ ลักษณะทูตวิธีในปัจจุบันพัฒนาเป็นคณะพระธรรมทูต ซึ่งได้ผลิตและส่งพระธรรมทูตที่มีความสามารถในการใช้ทักษะทางการเผยแผ่ศาสนาธรรมและภาษาที่ใช้สื่อสารกับชาวต่างชาติได้ เช่น คณะพระธรรมทูตประจำ วัดไทยพุทธนิคม ในลอนดอน อังกฤษ เป็นต้น

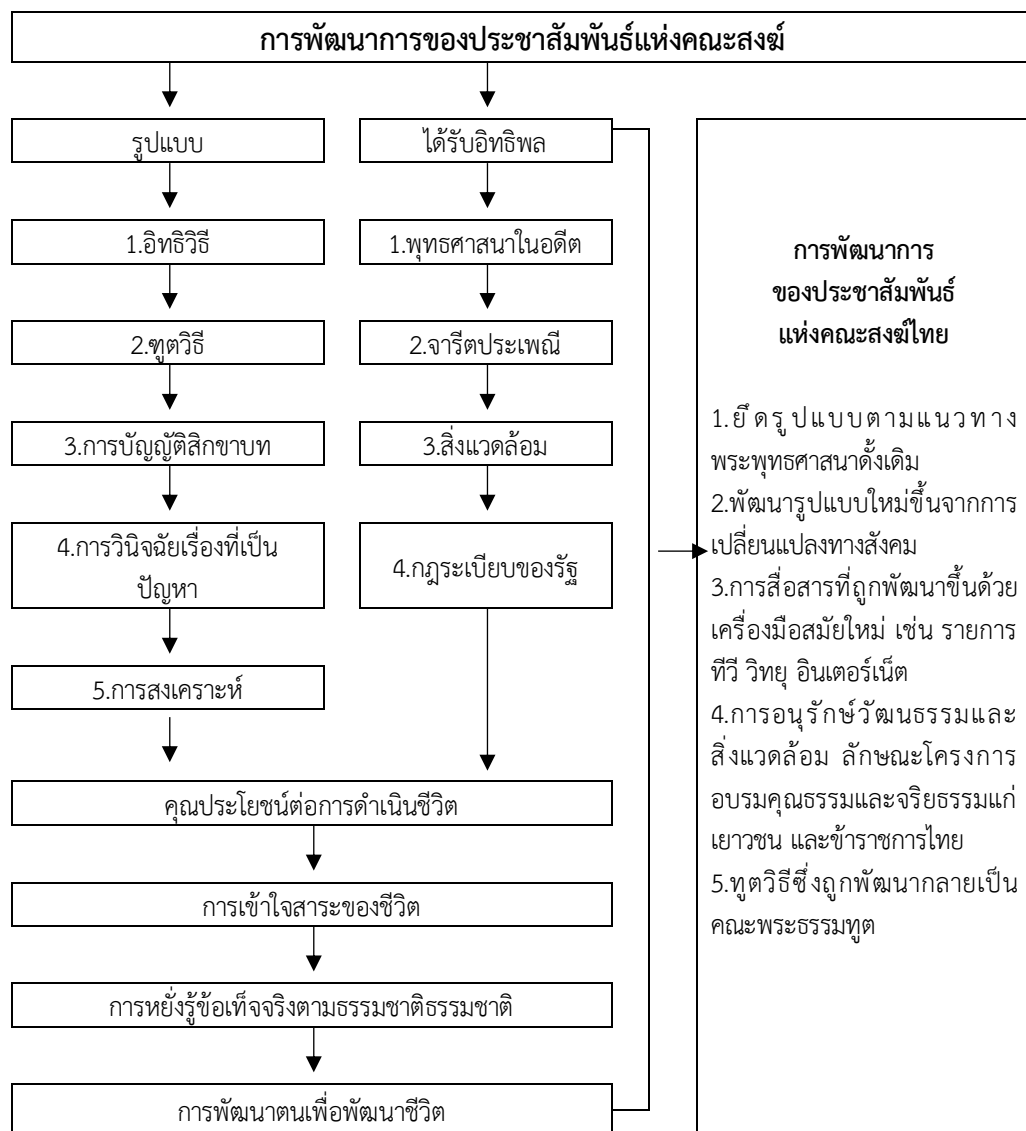
สรุป

การประชาสัมพันธ์ มีลักษณะชัดเจนมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพียงแต่การเรียกชื่อ ในแต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกันออกไป ในบางยุค สังคมไม่ได้ให้ความสำคัญกับการ เรียกชื่อมากไปกว่าวิธีปฏิบัติที่แสดงออก ทางการประชาสัมพันธ์ โดยหมายถึงการ สื่อสารกับสาธารณชน หรือกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมในเรื่องที่ต้องการ สื่อสารออกไป ส่วนในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงการที่พระพุทธเจ้าหรือคณะสงฆ์ ได้ แสดง ชี้แจง ประกาศศาสนาธรรมต่อ กลุ่มเป้าหมายกล่าวคือพุทธบริษัท และ สาธารณชนทั่วไป พัฒนาการประชาสัมพันธ์ ของคณะสงฆ์ไทย นับตั้งแต่อดีตมาจนถึง ปัจจุบันอาศัยเหตุปัจจัย 2 ส่วน คือ รูปแบบ พระธรรมวินัย และรูปแบบการปกครองของ อาณาจักร โดยมี ลักษณะ ของ การ ประชาสัมพันธ์ 3 อย่าง คือ การประชาสัมพันธ์ ถึงกฎเกณฑ์ที่ควรปฏิบัติตามและข้อห้าม การ ประชาสัมพันธ์ชี้แจงระเบียบและอำนาจการ ปฏิบัติการ และการประชาสัมพันธ์ถึงอำนาจ การสั่งการของบุคคลกรที่ได้รับแต่งตั้ง ใน

ตำแหน่งผู้ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองของ ตนเอง

องค์ความรู้ใหม่และนวัตกรรม

การประชาสัมพันธ์หรือการประกาศศาสนาธรรม หมายถึง การติดต่อสื่อสาร เพื่อ ส่งเสริมความเข้าใจอันถูกต้องต่อกันและกัน และในการประชาสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา ใช้วิธีการ 6 รูปแบบ ได้แก่ 1) การ ประชาสัมพันธ์โดยเทศนาวิธี 2) อิทธิวิธี 3) ทูต วิธี 4) การบัญญัติสิกขาบท 5) การวางข้อ เปรียบเทียบเพื่อการวินิจฉัยเรื่องที่เป็นปัญหา และ 6) การสงเคราะห์ โดยจะต้องคำนึงถึง พุทธศาสนาในอดีตจารีตประเพณี สิ่งแวดล้อม และกฎระเบียบของรัฐ และต่อมามีการ พัฒนาการของการประชาสัมพันธ์ของคณะ สงฆ์ไทยโดยจะต้องยึดรูปแบบตามแนวทาง พระพุทธศาสนาดั้งเดิม โดยมีการพัฒนา รูปแบบใหม่ขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีการสื่อสารที่ถูกพัฒนาขึ้นด้วยเครื่องมือ สมัยใหม่ เช่น รายการทีวี วิทยุ อินเทอร์เน็ต การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มี ลักษณะโครงการในอบรมคุณธรรมและ จริยธรรมแก่เยาวชนและข้าราชการไทย และ ทูตวิธีมีการพัฒนากลายเป็นคณะพระธรรมทูต ที่ก่อให้เกิดการเข้าใจสาระของชีวิต การหยั่งรู้ ข้อเท็จและจริงตาม และนำไปสู่การพัฒนา ตนเองอันเป็นคุณประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุค ปัจจุบัน

การประชาสัมพันธ์ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงการที่พระพุทธเจ้าหรือคณะสงฆ์ได้แสดงชี้แจง หรือประกาศศาสนธรรม อันเป็นคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ประกอบด้วยการเข้าใจ

ถึงสาระของชีวิต ข้อเท็จจริงตามธรรมชาติที่ชีวิตเข้าไปสัมพันธ์ด้วยตั้งแต่เกิดจนถึงตาย และการปฏิบัติตนเพื่อพัฒนาชีวิต

แหล่งอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2525). *ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ภาค 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2534). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

ชมพู ภูมิภาค. (2516). *หลักการประชาสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

- ชุดสินค้า เกิดวิบูลย์เวช. (2557, 22 มกราคม). เมื่อจบยุคสารสนเทศอะไรจะมาต่อ - รอบรู้ไอที รอบโลกเทคโนโลยี. สืบค้น 1 ตุลาคม 2559, จาก <https://d.dailynews.co.th/it/210244>
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2550). การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- บุญเกื้อ ควรหาเวช. (2537). การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระธรรมวงศ์เทวี (อ่ำ ฆมมตโต). (2530). พุทธศาสนสุวินภูมิปกรณ์ ราชบุรีวัดตุ๊กตา ตำบลขุนไทย. กรุงเทพฯ: กิตติพงศ์การพิมพ์.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ). (2550). คำบรรยายวิปัสสนากรรมฐาน. กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง.
- พระพุทธโฆสาจารย์. (2534). วิสุทธิมรรคแปล ภาค 2 ตอน 2 (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาวัชรวิ วชิรเมธี. (2558). สารสนเทศคณะสงฆ์อำเภอแม่ทะ. เชียงใหม่: โรงพิมพ์แม็กซ์พรินต์ติ้ง.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ฆมมจิตโต). (2548). วิมุตติมรรค (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2480ก). พระธัมมปทีฏฐกถาแปล ภาค 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2480ข). พระธัมมปทีฏฐกถาแปล ภาค 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2544ก). ธัมมปทีฏฐกถา ตติโย ภาค (พิมพ์ครั้งที่ 29). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2544ข). ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2559). มังคลัตถทีปนีแปล ภาค 2 เล่ม 5 (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- สุชีพ ปัญญาณุกาพ. (2540). ประวัติศาสตร์ศาสนา (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สำราญ จุช่วย. (2551). แนวทางการประชาสัมพันธ์ตามคุณลักษณะของนักศึกษาวิทยาลัยราชพฤกษ์ (รายงานผลการวิจัย). นนทบุรี: วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2562). กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ด้วยการใช้เฟซบุ๊ก (Facebook). กรุงเทพฯ: สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

บทบาทสหรัฐอเมริกากับการส่งเสริมประชาธิปไตยในประเทศไทย THE ROLE OF THE UNITED STATES IN PROMOTING DEMOCRACY IN THAILAND

สมชัย แสนภูมิ *

Somchai Saenphumi

Corresponding author E-mail: somchai.sa@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีเป้าประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทสหรัฐอเมริกาในการส่งเสริมประชาธิปไตยในประเทศไทย ตั้งแต่ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุคสงครามเย็น และหลังสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปแบบต่าง ๆ ในการส่งเสริมประชาธิปไตยไม่ว่าจะเป็นด้านกำลังทางทหาร ด้านเศรษฐกิจ ด้านงบประมาณ และด้านวัฒนธรรม เป็นต้น หลังสงครามเย็นสหรัฐอเมริกาใช้รูปแบบการสนับสนุนประชาธิปไตยแบบการให้ทุนองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ผ่าน National Endowment for Democracy (NED) เพื่อสร้างกิจกรรมพัฒนาประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน รวมไปถึงการอบรมพัฒนาด้านต่าง ๆ และทุนวิจัยผ่าน US Agency for International Development (USAID) จนเกิดข้อถกเถียงว่าสหรัฐอเมริกาแทรกแซงกิจการภายในของไทยหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าสหรัฐอเมริกาเข้าแทรกแซงกิจการภายในของไทย แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าสหรัฐอเมริกามีบทบาทอย่างต่อเนื่องในการส่งเสริมประชาธิปไตย

คำสำคัญ: บทบาทสหรัฐอเมริกา, การส่งเสริมประชาธิปไตยในประเทศไทย, กองทุนเพื่อประชาธิปไตยแห่งชาติสหรัฐอเมริกา, มือนักศึกษา

Abstract

This article aims to study the United States' role in promoting democracy in Thailand from the post-World War II, the Cold War, and the post-Cold War to nowadays. To present models for promoting democracy such as military power, economy, budget, and culture. After the Cold War, the United States used support for democratic NGOs funded through a National Endowment for Democracy (NED) to create activities to develop democracy and human rights. Including various development training and research funding through the U.S. Agency for International Development (USAID) until the argument that the United States interfered in Thai internal affairs or not. However, although there is no evidence that the United States has interfered in Thai internal affairs, it cannot be denied that the United States has continued to promote democracy.

Keywords: United States' role, Promoting Democracy in Thailand, National Endowment for Democracy, Thai Student movement.

* หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทนำ

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โลกเข้าสู่สภาวะสงครามเย็นระหว่างขั้วอำนาจเสรีประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้สหรัฐอเมริกามีบทบาทต่อประเทศโลกที่ 3 มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีภูมิศาสตร์เป็นศูนย์กลางของภูมิภาค สหรัฐอเมริกาจึงนำกองทัพเข้าไปประจำการในพื้นที่ต่าง ๆ ของไทยตามแนวทางแบบ Hard power เพื่อต่อต้านการแผ่ขยายของอุดมการณ์และทำสงครามจิตวิทยากับคอมมิวนิสต์ และส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ผ่านหน่วยงานต่าง ๆ เช่น CIA, United States Information Service (USIS) และอื่น ๆ ร่วมกับการใช้ Soft power โดยเฉพาะการให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัยต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ในไทย ผ่านนักวิจัยของมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา ร่วมกับนักวิจัยไทย หลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง บทบาทของสหรัฐอเมริกาแบบ Hard power เริ่มลดลง แต่ยังคงใช้แนวทางแบบ Soft power เช่น ให้ทุนจำนวนมากสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ สร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

ความช่วยเหลือจากต่างประเทศสามารถนำไปสู่ประชาธิปไตยได้หลายวิธี อาทิ ผ่านความช่วยเหลือทางเทคนิคที่เน้นไปที่กระบวนการเลือกตั้ง การสร้างความเข้มแข็งให้กับกฎหมายและกระบวนการตุลาการในการตรวจสอบอำนาจการบริหาร และส่งเสริมองค์การภาคประชาสังคมรวมถึงเสรีภาพของสื่อ ผ่านการปฏิรูประบบการศึกษาและเพิ่มรายได้ต่อหัวของประชากร (increasing per capita

incomes) ซึ่งงานวิจัยหลายชิ้นชี้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยให้เอื้อต่อความเป็นประชาธิปไตย เช่น Peceny (1995, p. 398) เสนอว่าการส่งเสริมประชาธิปไตยมีแนวโน้มที่จะใช้กองทัพเข้ามาแทรกแซง และ Meernik, Krueger, and Poe (1998) พบว่าระบอบประชาธิปไตยจะได้รับการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ มากกว่าระบอบอื่น เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม นักวิชาการหลายคนเสนอว่าความช่วยเหลืออาจจะบ่อนทำลายกระบวนการรับผิดชอบที่จำเป็นสำหรับรัฐบาลประชาธิปไตย หรือแม้กระทั่งกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งและความพยายามก่อการรัฐประหารและความขัดแย้งที่รุนแรง (Knack, 2004, p. 251)

การสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาในยุคสงครามเย็น

เดิมทีประเทศไทย (สยาม) อำนาจอการปกครองรวมศูนย์อยู่ภายใต้ระบอบกษัตริย์ การปฏิรูปโดยเบื้องบนทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยภายใต้การรวมศูนย์อำนาจของสถาบันกษัตริย์ สถาบันทางการเมืองอันทันสมัยของไทยถูกออกแบบในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 (1868-1910) อันเป็นผลมาจากแรงกดดันจากภัยคุกคามระหว่างประเทศและแนวความคิดทางการเมืองแบบตะวันตก (Murashima, 1988, p. 83) ในปี 1932 เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยกลุ่มนายทหารที่มีการศึกษาแบบตะวันตก (คณะราษฎร) พวกเขาได้เปลี่ยนผ่านประเทศให้มีรัฐธรรมนูญเพื่อใช้ในการปกครองแต่ยังไม่เป็นประชาธิปไตย ระบอบการปกครองใหม่นี้ถูกเสนอโดย Fred Riggs ว่าเป็นระบอบ “อำ

มาตยธิปไตย” (Bureaucratic polity) เพราะการเมืองในขณะนั้นเป็นการแข่งขันระหว่างกลุ่มข้าราชการด้วยกันเองเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง ซึ่งระบบราชการในขณะนั้น (รวมถึงกองทัพ) มีความเป็นอิสระและเพิกเฉยต่อแรงกดดันภายนอกกลุ่มเพื่อสนองผลประโยชน์ (Painter, 2006, p. 28) เนื่องจากระบบเศรษฐกิจถูกผูกขาดโดยรัฐ การเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจจึงได้รับการใกล้เคียงโดยระบบราชการที่มีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวซึ่งมักจะทำให้กลุ่มชาวจีนเสียเปรียบเป็นผลให้ผู้ประกอบการต้องพึ่งพาชนชั้นนำของรัฐ ซึ่งพวกเขาได้พัฒนาความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ใกล้ชิดกับเหล่าข้าราชการที่มีอำนาจ

จนกระทั่ง สิ้นสุดทศวรรษ 1950s ประเทศไทยเข้าสู่ยุคระบอบทหารจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (1959-1963) และจอมพลถนอม กิตติขจร/จอมพลประภาส จารุเสถียร (1963-1973) ซึ่งเริ่มระบบตลาดเสรีและอุตสาหกรรมภายใต้การสนับสนุนและได้รับความช่วยเหลือด้านการทหารและเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกา โดยประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกาประมาณ 1 พันล้านดอลลาร์และได้รับความช่วยเหลือด้านการทหารประมาณ 2 พันล้านดอลลาร์ระหว่างปี 1950-1988 ซึ่งได้รับ 2 พันล้านดอลลาร์จากจำนวนเงินทั้งหมดระหว่างปี 1965-1975 เพียงอย่างเดียว (Glassman, 2004, p. 37) ระบอบทหารนี้เป็นต้นแบบของการพัฒนาของระบอบเผด็จการไทย โดยเฉพาะการละเมิดสิทธิมนุษยชน กีดกันพรรคการเมืองฝ่ายค้าน และปิดกั้นสื่อเสรี ในขณะเดียวกัน ยุคนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการฟื้นฟูสถาบันพระมหากษัตริย์และการ

สร้างเครือข่ายทางอำนาจที่มีอิทธิพลต่อระบบการเมืองไทยเพื่อให้คนที่เหมาะสมอยู่ในตำแหน่งที่เครือข่ายต้องการ แม้ว่าเครือข่ายทางอำนาจนี้จะกลุ่มจารีตนิยมหรือนูรักษ์นิยมแต่ก็สนับสนุนการปฏิรูปแบบเสรีนิยมหลายประการเช่นกัน (McCargo, 2005)

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในยุคสงครามเย็นส่งผลให้ประเทศไทยมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนและได้เปลี่ยนโครงสร้างทางอำนาจของสังคมอย่างมีนัยสำคัญเกิดขึ้นชั้นกลางใหม่ Grling จำนวนมาก ชนชั้นกลางและแรงงานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องรวมไปถึงนักศึกษามหาวิทยาลัยมีจำนวนเพิ่มขึ้นถึง 100,000 คน ในปี 1972 ซึ่งเพิ่มขึ้น 5 เท่าจาก 18,000 คนในปี 1961 ซึ่งเป็นผลมาจากการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกาส่วนหนึ่ง ด้านการทหารนั้น จำนวนความช่วยเหลือต่อกองทัพไทยช่วง 1951-1971 คิดเป็นร้อยละ 59 ของงบประมาณทางการทหารทั้งหมดของไทย (Grling, 1981, p. 236) ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาส่งผลให้ไทยมีอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เฉลี่ยร้อยละ 8.1 ต่อปีในปี 1961-1966 ร้อยละ 7.5 ต่อปีในปี 1967-1971 ร้อยละ 6.2 ต่อปีในปี 1972-1976 และร้อยละ 7.1 ในปี 1977-1981 ความช่วยเหลือและการสนับสนุนของสหรัฐอเมริกามีความสำคัญต่อการพัฒนาในเงื่อนไขสองประการ ดังนี้ 1) ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรวมถึงการสร้างถนนในพื้นที่ชนบทของไทย 2) ให้การสนับสนุนระบอบอำนาจนิยมเช่นในระบอบของจอมพลสฤษดิ์เพื่อช่วยสร้างเครื่องมือให้รัฐสามารถ

ควบคุมแรงงานและองค์กรชาวนาไม่ให้ลุกฮือได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากการควบคุมแรงงานและชาวนานั้น สหรัฐอเมริกายังช่วยกำหนดรูปแบบการพัฒนากระบวนการผ่านการฝึกอบรมบุคลากร เพื่อสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานพัฒนาระหว่างประเทศและผู้หน้าที่เป็นตัวแสดงหลักระหว่างประเทศ นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกาในยุคสงครามเย็นยังสนับสนุนตำรวจไทยในยุคของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ผ่านสำนักงานข่าวกรอง (CIA) เพื่อสนับสนุนตำรวจไทยในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ (Glassman, 2004, pp. 36-37)

บทบาทของรัฐบาลทหารยังมีเรื่อยมาจนกระทั่งปี 1973 นักศึกษาและชนชั้นกลางในเมืองลุกฮือขึ้นเรียกร้องการปฏิรูประบอบการปกครองให้มีความเป็นประชาธิปไตยและเรียกร้องให้ทหารคืนอำนาจให้ประชาชน อันนำไปสู่เหตุการณ์นองเลือด (14 ตุลา) และนักศึกษาได้รับชัยชนะส่วนหนึ่งมาจากการที่พลเอกถนอม สี่วะราปฏิเสธคำสั่งปราบปรามนักศึกษา หลังชัยชนะของนักศึกษาประเทศไทยมีความเป็นประชาธิปไตยเพียงระยะสั้น ๆ เพราะในปี 1976 กองทัพได้ฟื้นฟูอำนาจกลับมาหลังภาคประชาสังคมอ่อนแอลง ต่อมาในทศวรรษที่ 1980s ภายใต้การนำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เหล่าปัญญาชน นักวิชาการ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเริ่มเรียกร้องประชาธิปไตยและต้องการการเมืองแบบเสรีนิยมที่ผู้นำมาจากการเลือกตั้ง นำไปกับการลงจากอำนาจของพลเอกเปรมในปี 1988 หลังจากนั้น มีการเลือกตั้งและเศรษฐกิจไทยมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดและสิ้นสุดยุคสงครามเย็น (Jäger, 2012, p. 1141)

บทบาทสหรัฐอเมริกากับการส่งเสริมประชาธิปไตยหลังสงครามเย็น

บทบาทการส่งเสริมประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาจากเดิมที่ใช้แนวทาง Hard power ให้การสนับสนุนด้านการทหารแก่ไทยเมื่อสิ้นสุดสงครามเย็นสหภาพโซเวียตล่มสลายพร้อม ๆ กับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่อ่อนกำลังลง สหรัฐอเมริกาเปลี่ยนนโยบายและรูปแบบการส่งเสริมประชาธิปไตยผ่านการให้งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยต่าง ๆ ผ่าน National Endowment for Democracy (NED) ซึ่งถูกก่อตั้งขึ้นในปี 1983 และในช่วงปี 1990 ได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐสภาสหรัฐอเมริกาในการปรับงบประมาณ 30-35 ล้านดอลลาร์ต่อปี NED มีส่วนร่วมในกิจกรรมสำคัญหลายประการเพื่อส่งเสริมและช่วยเหลือประชาธิปไตย กิจกรรมที่สำคัญที่สุดคือเงินช่วยเหลือของ NED สำหรับนักประชาธิปไตยทั่วโลก NED ยังสร้างเครือข่ายในกลุ่มที่มุ่งเน้นประชาธิปไตยเช่นผ่าน "ขบวนการเพื่อประชาธิปไตยนานาชาติ" (World Movement for Democracy) (Scott & Steele, 2005, p. 442) ในช่วงทศวรรษที่ 1990 NED ให้ทุนสนับสนุนช่วยเหลือโครงการต่าง ๆ กว่า 100 ประเทศ ผ่านมูลนิธิที่เป็นพหุนิยมเพื่อพัฒนาเอกชน เช่น สหภาพการค้าและองค์กรอื่นของภาคพลเมือง โดยเฉพาะองค์กรที่มีบทบาทเพื่อสตรี เยาวชน และชนกลุ่มน้อย นอกจากนี้ ยังมีโครงการ "การจัดการปกครองแบบประชาธิปไตย" (Democratic governance) เพื่อช่วยเหลือพรรคการเมือง ระบบการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมือง การบริหารราชการ ศูนย์

นโยบายสาธารณะ นิติบัญญัติ หลักนิติธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับทหาร บทบาทของ NED ยังมุ่งเน้นด้านการศึกษา ด้านวัฒนธรรม และการสื่อสารเพื่อช่วยพัฒนา วัฒนธรรมของพลเมืองที่ยึดมั่นในหลักนิติธรรมเสรีภาพส่วนบุคคล เสรีภาพในการนับถือ ศาสนา และการแสดงออก (รวมถึงสื่อมวลชน) และการปกครองของเสียงข้างมากและสิทธิ ของชนกลุ่มน้อย (Scott, 1999, p. 154) สำหรับประเทศไทยนั้น เราเป็นหนึ่งในหลาย ประเทศที่ได้รับการสนับสนุนจาก NED ผ่าน การเขียนคำร้องของงบประมาณประจำปีเพื่อ ทำกิจกรรมเพื่อประชาธิปไตยและพัฒนาสิทธิ มนุษยชนต่าง ๆ โดยเฉพาะเฉพาะกลุ่มองค์กร พัฒนาเอกชน (NGOs) ต่าง ๆ ของไทย

บทบาทสหรัฐอเมริกากับการส่งเสริม ประชาธิปไตยหลังรัฐประหารปี 2014

ในปี 2014 รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรถูกคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นำโดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชายึดอำนาจ และปกครองด้วยระบบเผด็จการทหารเรื่อยมา สหรัฐอเมริกามีปฏิกิริยาตอบโต้ไทยคือ การงด ให้เงินสนับสนุนทางการทหารแก่ไทย 4.7 ล้านดอลลาร์ซึ่งเป็นครึ่งหนึ่งของงบช่วยเหลือ ประจำปี รวมไปถึงการงดช่วยเหลือด้านอาวุธ และการฝึกอบรมในสหรัฐอเมริกาสำหรับ เจ้าหน้าที่รัฐไทย และยกเลิกการซ้อมรบ ร่วมกันประจำปี (Cobra Gold) ในปี 2015 อีกด้วย นอกจากนี้ ผู้นำสหรัฐอเมริกายังแสดงความกังวลต่อไทยและเรียกร้องให้เร่งมีการ เลือกตั้งและมีความเป็นประชาธิปไตย เงินที่ สหรัฐอเมริกาส่งในไทยถูกถอนออกอย่างน้อย 10 ล้านดอลลาร์ เนื่องจากตามกฎหมาย

สหรัฐอเมริกาห้ามให้การช่วยเหลือรัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจ (Miller, 2014) แต่อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกาตัดสินใจไม่ยกเลิกการฝึก ร่วมกัน แต่จะลดระดับความสำคัญลงโดย ส่งเจ้าหน้าที่ระดับล่างเข้าร่วมเท่านั้น และ ประธานาธิบดีบารัค โอบามา ยังตัดสินใจที่จะ ให้ความช่วยเหลือทางทหารต่อไป เพื่อ ต้องการรักษาความสัมพันธ์กับไทยไว้เพื่อค้ำ อำนาจที่เพิ่มขึ้นของจีน เราจะเห็นว่า สหรัฐอเมริกามีความกังวลที่จะผลักไทยไปอยู่ ในมือของประเทศจีน แม้ไทยกับสหรัฐอเมริกามีความตึงเครียดเรื่องรัฐประหาร การละเมิด สิทธิมนุษยชน แต่รัฐบาลทั้งสองก็ยังคงมี ความสัมพันธ์ที่ดีในระดับหนึ่งเพื่อต้านทาง อิทธิพลจากจีนในภูมิภาคนี้ (Harding, 2018)

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาเรียกร้องให้ไทยมี การเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน ภาควิชาการเมืองอย่างนักศึกษารวมตัวกันประท้วง รัฐบาลพลเอกประยุทธ์หลายครั้งและมักจะถูก สลายการชุมนุม เช่น กิจกรรมการ “ศุภกร 22 มาฉลองกันมัย” ซึ่งเป็นกิจกรรมการรำลึกวัน ครบรอบ 1 ปีการรัฐประหารของคณะรักษา ความสงบแห่งชาติ ณ หอศิลป์วัฒนธรรม แห่งกรุงเทพมหานคร เหตุการณ์นี้ เป็น เหตุการณ์เข้าสลายการทำกิจกรรมครั้งใหญ่ ครั้งแรกหลังรัฐประหาร และมีนักศึกษาถูก ดำเนินคดี และจากเหตุการณ์นี้ได้ส่งผลให้ กลุ่มนักศึกษาหลาย ๆ กลุ่มรวมกันเป็น “กลุ่ม ประชาธิปไตยใหม่” เป็นต้น (สมชัย แสงภูมิ และคณะ, 2562) หลังจากนั้น บทบาท นักศึกษากับการเมืองกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้ง หลังมีการเลือกตั้งและศาลรัฐธรรมนูญมีมติยุบ พรรคอนาคตใหม่ กลุ่มนักศึกษาเริ่มเคลื่อนไหว ทางการเมืองในรูปแบบ “แฟลชม็อบ”

กระจายในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ จากนั้น วันที่ 13 ตุลาคม 2020 ก่อนการประชุมใหญ่ในวันถัดไป เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ารื้อค้นที่และเวทีปราศรัยของกลุ่ม “คณะราษฎร 2563” ซึ่งเดินทางมาร่วมชุมนุมใหญ่ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อันนำไปสู่เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2020 เป็นการชุมนุมใหญ่ภายใต้ชื่อ “คณะราษฎร 2563” ซึ่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ เช่น แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม, เยาวชนปลดแอก, กลุ่มดาวดิน และกลุ่มฟื้นฟูประชาธิปไตย จัดการประชุมใหญ่ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ก่อนเคลื่อนขบวนไปปักหลักค้างคืนที่ทำเนียบรัฐบาล เรียกร้องให้นายกฯ ลาออก ร่างรัฐธรรมนูญใหม่ และปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ หลักเหตุการณ์ดังกล่าว ขบวนการนักศึกษาได้จัดการชุมนุมบ่อยครั้ง และมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปและกระจายกันเป็นกลุ่มย่อยต่าง ๆ (บีบีซีไทย, 2563)

หลังการประชุมของนักศึกษาในปี 2020 สหรัฐอเมริกาที่ท่าที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของนักศึกษาในหลายกรณี เช่น วุฒิสมาชิกของสหรัฐอเมริกา 2 คน เสนอญัตติที่แสดงการสนับสนุนการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยที่กำลังขยายตัวและเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการตามข้อเสนอนี้ ร่างกฎหมายดังกล่าวซึ่งได้รับการสนับสนุนร่วมกันโดย Bob Menendez สมาชิกระดับคณะกรรมการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของวุฒิสภาและ Dick Durbin เรียกร้องให้รัฐบาลไทย ปกป้องและรักษาประชาธิปไตยสิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรมและสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและเสรีภาพในการแสดงออก นอกจากนี้ยังเรียกร้องให้ทางการ ปล่อยตัวนักเคลื่อนไหว

ทางการเมืองในทันทีและโดยไม่มีเงื่อนไขและละเว้นจากการคุกคามข่มขู่หรือข่มเหงผู้ที่มีส่วนร่วมในการประท้วงอย่างสันติเช่นเดียวกัน กับ Tammy Duckworth วุฒิสมาชิกสหรัฐอเมริกาเชื้อสายไทย ร่วมกับสมาชิกสภาองเกรสอีก 9 คน เรียกร้องให้รัฐบาลไทย ยุติความรุนแรงต่อนักเคลื่อนไหวทางการเมือง และมีมติสนับสนุนการเคลื่อนไหวของนักศึกษา Duckworth เรียกร้องให้ผู้นำไทยรับฟังประชาชนและเคารพหลักการประชาธิปไตยซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของรัฐบาลที่พวกเขาทำงานอย่างหนักเพื่อก่อตั้งประชาธิปไตยที่มั่นคง (Senate Committee on Foreign Relations, 2020) มติของวุฒิสภาสหรัฐอเมริกาได้ย้าเตือนรัฐบาลไทยอย่างชัดเจนนับตั้งแต่รัฐประหารของ คสช. ว่าเป็นการตอบโต้และการดำเนินการของกองทัพไทยเสี่ยงต่อการบ่อนทำลายความสัมพันธ์แบบพหิภาคีระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา (Strangio, 2020)

บทบาทสหรัฐอเมริกากับการให้ทุนสนับสนุนกิจกรรมเพื่อประชาธิปไตย

จากข้อมูลข้างต้น เราจะพบว่า สหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนงบประมาณและกำลังทางทหารแบบ Hard power แก่ประเทศไทยในยุคสงครามเย็นเพื่อต่อต้านการขยายอิทธิพลของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ภายในประเทศและภูมิภาค หลังสิ้นสุดสงครามเย็นการสนับสนุนงบประมาณและกำลังทางทหารแปรเปลี่ยนไปเป็นการซ่อมปรร่วมกันประจำปี และการให้งบประมาณสนับสนุนด้านการพัฒนาต่าง ๆ แบบ Soft power ผ่าน US Agency for International

Development (USAID) เพื่อฝึกอบรมพัฒนา
ด้านต่าง ๆ รวมไปถึงการให้ทุนวิจัยแก่นักวิชาการไทยเพื่อพัฒนาความเป็น
ประชาธิปไตยแบบไทย ๆ นอกจากนี้
สหรัฐอเมริกายังดำเนินการแบบ Soft power
ผ่าน NED ที่ให้งบประมาณสนับสนุนกิจกรรม
เพื่อพัฒนาคุณค่าประชาธิปไตย เสรีภาพสื่อ
สิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม ความรับผิดชอบ
และการจัดองค์กร เป็นต้น

นับตั้งแต่ปี 2016 – 2020 สหรัฐอเมริกา
ให้ความช่วยเหลือด้านงบประมาณแก่องค์กร
พัฒนาเอกชน (NGOs) ผ่าน National
Endowment for Democracy (NED) กว่า
14 ล้านดอลลาร์ หรือประมาณ 448 ล้านบาท
โดยในปี 2016 NGOs ไทยได้รับการสนับสนุน
กว่า 2,518,125 ดอลลาร์ ปี 2017 ได้รับการ
สนับสนุน 2,785,203 ดอลลาร์ ปี 2018 ได้รับ
การสนับสนุน 3,393,038 ดอลลาร์ ปี 2019
ได้รับการสนับสนุน 2,172,750 ดอลลาร์ และ
ปี 2020 ได้รับการสนับสนุน 3,187,265
ดอลลาร์ (National Endowment for
Democracy, 2021) หน่วยงานและโครงการ
ที่น่าสนใจได้แก่

1. Thai Volunteer Service หรือมูลนิธิ
อาสาเพื่อสังคม (มอส.) ได้รับงบประมาณ
สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง มอส.มีจุดประสงค์เพื่อ
ส่งเสริมให้ประชาชนมีความตั้งใจทำงานเพื่อ
ส่วนรวมผ่านการเป็นอาสาสมัครในโครงการ
ต่าง ๆ ขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)
ส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงานของ NGOs
และบุคคลที่ทำงานพัฒนาสังคม ส่งเสริมความ
ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและระหว่าง
NGOs และร่วมมือกับหน่วยงานในแวดวงการ
พัฒนา เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาชุมชน

และสังคม นอกจากนี้ มอส.ยังมีโครงการต่าง
ๆ ที่รับผิดชอบ เช่น โครงการอาสาสมัครนัก
สิทธิมนุษยชน, โครงการพลเมืองอาสา,
โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคมร่วมสร้างชุมชน
ยั่งยืน (อาสาคืนถิ่น), โครงการแลกเปลี่ยน
สหรัฐอเมริกา, โครงการอาสาสมัครนักวิจัย
PAR, โครงการเสริมสร้างพัฒนาศักยภาพ
องค์กรที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชนฯ (Young
Move), โครงการพัฒนาคู่มือใหม่เพื่อการ
เปลี่ยนแปลงสังคม เป็นต้น เพื่อสร้างพื้นที่ให้
คนรุ่นใหม่มีสำนึก ความรู้ และทักษะ ในการ
ขับเคลื่อนสังคมที่เป็นธรรม เท่าเทียม สันติ
ผ่านงานอาสาสมัคร (มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อ
สังคม, 2564)

2. Human Rights Lawyers
Association หรือสมาคมนักกฎหมายสิทธิ
มนุษยชน ได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่าง
ต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและ
ปกป้องสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมให้ประชาชน
ตื่นตัวและยึดหลักสิทธิมนุษยชน เสริมสร้าง
นักกฎหมายสิทธิมนุษยชนให้มีเครือข่ายและมี
บทบาทให้สังคมยอมรับ ปกป้องคุ้มครองสิทธิ
มนุษยชน เป็นต้น นอกจากนี้ สมาคมนัก
กฎหมายสิทธิมนุษยชนยังมีบทบาทในช่วงการ
เคลื่อนไหวของนักศึกษากระหว่างปี 2020 –
2021 ในประเด็นการต่อต้านการฟ้อง “คดีปิด
ปาก” หรือ SLAPPs ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐหรือ
ผู้มีอำนาจรัฐฟ้องแกนนำนักศึกษาที่
เคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตย สมาคมนัก
กฎหมายสิทธิมนุษยชนยังทำหน้าที่รวบรวม
และจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับการฟ้องคดีเชิง
ยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมในประเด็น
สาธารณะ นอกจากนี้ สมาคมนักกฎหมายสิทธิ
มนุษยชนยังทำประเด็นกองทุนยุติธรรม

สำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้และต้องการขอรับการช่วยเหลือทางกฎหมาย และยังทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลด้านสิทธิมนุษยชนและการศึกษาวิจัย พิจารณาร่างกฎหมายและตีความกฎหมายที่คำนึงถึงหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชน (สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน, 2564)

3. Foundation for Community Educational Media หรือมูลนิธิสื่อเพื่อการศึกษาของชุมชน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการศึกษาของชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง กฎหมาย หน้าที่สิทธิพลเมือง ส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออก และแลกเปลี่ยนความเห็นทางสังคม ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น (มูลนิธิสื่อเพื่อการศึกษาของชุมชน, 2564) บทบาทของมูลนิธิสื่อเพื่อการศึกษาของชุมชนที่น่าสนใจคือ “เว็บไซต์ประชาไท” กล่าวคือประชาไทเป็นหนังสือพิมพ์อิสระบนเว็บไซต์ที่มีบทบาทสำคัญในการต่อต้านรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ เรียกร้องให้มีการเลือกตั้ง และทำหน้าที่ตรวจสอบรัฐบาลพลเอกประยุทธ์หลังการเลือกตั้ง รวมไปถึงเป็นพื้นที่สำคัญในการเผยแพร่กิจกรรมและการประท้วงของนักศึกษาที่เคลื่อนไหวขับไล่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์

4. Internet Law Reform Dialogue (iLaw) หรือโครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน ได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อไปให้ถึงหลักประชาธิปไตย เสรีภาพในการแสดงออก ระบบยุติธรรมที่เป็นธรรมตรวจสอบได้กว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สร้างความตื่นตัวของสังคมและ

สร้างพื้นที่สำหรับการถกเถียงเรื่องของกฎหมายใหม่ ๆ ปฏิรูปกฎหมายพิเศษด้านความมั่นคงและกฎหมายที่กระทบต่อเสรีภาพในการแสดงออกและสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เป็นต้น บทบาทของ iLaw ในช่วงการเคลื่อนไหวของนักศึกษาคือการรวบรวมรายชื่อผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งกว่า 70,000 รายชื่อเพื่อเสนอร่างรัฐธรรมนูญ (ฉบับ iLaw) ในวันที่ 22 กันยายน 2020 (ไอลอว์ (iLaw), 2563) ซึ่งการดำเนินการของ iLaw นี้เองนำไปสู่ข้อถกเถียงในสังคมเกี่ยวกับบทบาทของ iLaw ในฐานะองค์กรรวบรวมรายชื่อประชาชนเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะกรณีนางสาวหทัย ม่วงบุญศรี หรือ “อุ๋” อดีตนักร้องและนักแสดง ออกมาตั้งคำถามถึงที่มาของงบประมาณสนับสนุน iLaw ว่าเหตุใดจึงรับเงินจากสหรัฐอเมริกาและชาติอื่น ๆ และสร้างกิจกรรมเข้าชื่อเพื่อเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญ สหรัฐอเมริกาเข้าแทรกแซงประเทศไทยหรือไม่ ทั้งนี้ iLaw อธิบายว่าองค์กรได้รับการสนับสนุนจากหลายแห่งมีใช้ NED เท่านั้น ยังมี Open Society Foundation (OSF) Heinrich Böll Stiftung (HBF) Fund for Global Human Rights (FGHR) American Jewish World Service (AJWS) และได้รับเงินสนับสนุนเป็นรายครั้งจากบริษัท Google และผู้สนับสนุนอิสระ (ประชาชาติธุรกิจ, 2563)

5. The 101 Percent Co., Ltd. (The101.world) ได้รับงบประมาณสนับสนุนตั้งแต่ปี 2017 - 2020 โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างงานวิจัย งานพัฒนาและสร้างสรรค์งานจัดการความรู้ งานสื่อสารความรู้ที่มีคุณภาพสูงบนพื้นฐานของหลักวิชาการที่

ถูกต้อง เผยแพร่องค์ความรู้แก่สังคมในวงกว้าง ในหลายช่องทาง รูปแบบของ The101.world มีลักษณะเป็นสื่อผสมที่มีความเป็นอิสระ ตรงไปตรงมา เปิดรับฟังความเห็นที่แตกต่าง เชื่อมมั่นในความหลากหลาย คำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะและเชื่อในสิทธิเสรีภาพ บทบาทของ The101.world ในช่วงการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยของนักศึกษา นั้นได้เปิดพื้นที่ให้นักการเมือง นักวิชาการ และภาคประชาสังคม ได้มีช่องทางในการเสนอแนวคิดและข้อเสนอต่าง ๆ ผ่านคลิปสัมภาษณ์ และเวทีเสวนาทางวิชาการร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เช่น โครงการรัฐธรรมนูญสนทนา หรือ Constitution Dialogue ครั้งที่ 5 ในวันที่ 7 เมษายน 2021 ที่มีผู้ร่วมเสวนา อาทิ สฤณี อาชวานันทกุล, จอน อึ้งภากรณ์, สมศักดิ์ ชุณหทศม์, วีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร และดำเนินรายการโดยประจักษ์ ก้องกีรติ ร่วมจัดโดยศูนย์วิจัย ดิเรก ชัยนาม คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ศูนย์วิจัยและพัฒนากฎหมาย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ดิวันโอวัน เปอร์เซนต์, 2564)

6. Rights for Justice Foundation (RJF) หรือมูลนิธิสิทธิเพื่อความยุติธรรม ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก NED ในปี 2020 กว่า 125,500 ดอลลาร์ ดำเนินงานภายใต้ชื่อ “ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน” ซึ่งถูกก่อตั้งหลังการเกิดรัฐประหารในปี 2014 โดยมีเป้าหมายเพื่อบันทึกข้อมูลการละเมิดสิทธิมนุษยชนหลังการรัฐประหาร ให้ความเชื่อ

เหลือทางกฎหมายแก่ผู้ได้รับผลกระทบ และเผยแพร่ความรู้กฎหมายและการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้เป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนมีบทบาทมากในการเคลื่อนไหวของนักศึกษา โดยเฉพาะการช่วยเหลือเรื่องทางกฎหมายและส่งทนายความด้านสิทธิมนุษยชนเข้าไปช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม เช่น เมื่อแกนนำหรือผู้ชุมนุมถูกดำเนินคดีเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์อำนาจขององค์กรรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐ ในประเด็นเรียกร้องสิทธิเสรีภาพเพื่อประชาธิปไตยและนิติรัฐ ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนก็จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือ รวมไปถึง คดีความเกี่ยวกับการกระทำนอกกฎหมายต่อบุคคลที่ใช้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย อย่างการควบคุมตัวโดยมิชอบด้วยกฎหมาย การอุ้มหาย การทำผิดต่อร่างกาย หรือฆาตกรรมนอกกฎหมาย เป็นต้น (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2564)

นอกจากการสนับสนุนงบประมาณให้องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เพื่อดำเนินกิจกรรมทางด้านสิทธิเสรี สิทธิมนุษยชน นิติธรรม และพัฒนาประชาธิปไตย NED ยังสนับสนุนงบประมาณแก่โครงการต่าง ๆ ที่ไม่ขึ้นตรงกับองค์กรใดโดยมีโครงการที่น่าสนใจ (National Endowment for Democracy, 2021) ดังนี้

1. Fostering Democratic Values and Practices เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนตั้งแต่ปี 2017 – 2020 โดยในปี 2020 ได้รับจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมจากเดิม 32,000 เพิ่มงบให้อีก 45,000 ดอลลาร์ โดยโครงการ

ดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความรู้และการปฏิบัติตามหลักการประชาธิปไตยของนักเคลื่อนไหวระดับรากหญ้า โครงการนี้จัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน การประชุมหารือกับชุมชนท้องถิ่นจาก 6 จังหวัด และเวทีสาธารณะเพื่อเน้นย้ำถึงความท้าทายต่อประชาธิปไตย กิจกรรมเหล่านี้สร้างความเชื่อมโยงที่แน่นแฟ้นระหว่างภาคประชาสังคมและวางรากฐานสำหรับเครือข่ายระดับภูมิภาคเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย

2. Strengthening Youth Activists' Capacity to Promote Democracy หรือ การเสริมสร้างศักยภาพของนักเคลื่อนไหวเยาวชนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนในปี 2019 เท่านั้น จำนวน 40,000 ดอลลาร์ ซึ่งโครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย นักกิจกรรมและผู้นำชุมชนในการสร้างเครือข่ายและร่วมมือกันเพื่อปกป้องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน องค์กรจะประสานชุดการประชุมการเรียนรู้และเวทีสำหรับผู้สนับสนุนจาก 4 ภูมิภาคของประเทศเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการสร้างและขยายเครือข่ายในท้องถิ่นของตน โปรแกรมนี้ยังให้การสนับสนุนนักเคลื่อนไหวในการดำเนินการริเริ่มร่วมกันและการรณรงค์เพื่อการสนับสนุนในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน

3. Strengthening Collaboration for Democracy หรือการเสริมสร้างความร่วมมือเพื่อประชาธิปไตยในกระบวนการทางการเมือง โดยได้รับงบประมาณในปี 2020 มากถึง

177,500 ดอลลาร์ ซึ่งโครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรภาคประชาสังคมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน โดยจัดตั้งเวทีสำหรับผู้สนับสนุนประชาธิปไตยเพื่อร่วมมือกันในการริเริ่มร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาหลักเกี่ยวกับประชาธิปไตย กิจกรรมต่าง ๆ จะดำเนินการตามแนวทางสองแนวทาง ได้แก่ ความร่วมมือในการสนับสนุนเพื่อเรียกร้องให้มีการปฏิรูปประชาธิปไตยตลอดจนการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ มีพื้นที่ในการเสริมสร้างทักษะของพวกเขาในด้านต่าง ๆ เช่น การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และการศึกษาประชาธิปไตย

4. Strengthening Activists' Capacity to Engage in Democracy Building หรือการเสริมสร้างศักยภาพของนักเคลื่อนไหวในการมีส่วนร่วมในการสร้างประชาธิปไตย โดยได้รับงบประมาณในปี 2020 จำนวน 32,700 ดอลลาร์ ซึ่งโครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของนักเคลื่อนไหวเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย องค์กรจะดำเนินการฝึกอบรมหลายชุดเกี่ยวกับการสร้างประชาธิปไตยและแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด รวมถึงบทเรียนที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังจะพัฒนาศูนย์ทรัพยากรออนไลน์และฐานข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลและเครื่องมือแก่นักเคลื่อนไหวเพื่อช่วยให้พวกเขามีส่วนร่วมในการสนับสนุนเชิงกลยุทธ์มากขึ้น โครงการนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้ใช้ทักษะของตนในการออกแบบโครงการริเริ่มในการสนับสนุนร่วมกัน

ตารางที่ 1 รายชื่อองค์กรพัฒนาเอกชนไทยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก NED ระหว่าง 2016-2020

No.	Organization Name and Projects	2016	2017	2018	2019	2020
1	International Republican Institute (IRI)	\$420,000	\$405,000	\$400,000		\$250,000
		\$193,499				
2	ENLAWTHAI Foundation	\$50,000				
3	Center for International Private Enterprise (CIPE)	\$223,224	\$257,361	\$429,269	\$335,250	
4	Media Inside Out Group	\$33,000	\$15,000			
5	Strengthening Grassroots Leaders' Capacity to Promote Democracy*	\$31,100				
6	Union for Civil Liberty	\$125,500	\$125,500	\$104,700	\$125,500	
7	Solidarity Center (SC)	\$684,255	\$754,904	\$755,000	\$830,000	\$728,300
		\$76,947		\$469,000		
8	Cafe Democracy	\$35,000	\$35,000	\$34,769	\$36,000	\$50,000
9	Thai Poor Act	\$58,000		\$51,000	\$50,000	\$72,000
10	Thai Volunteer Service	\$80,000	\$80,000	\$72,000	\$72,000	\$77,000
11	Human Rights Lawyers Association (สมาคมทนายความสิทธิมนุษยชน)	\$50,000	\$50,000	\$47,000	\$50,000	\$50,000
12	Foundation for Community Educational Media (ประชาไท)	\$50,000	\$50,000	\$41,670	\$50,000	\$70,000
13	Promoting Human Rights*	\$35,000				
14	Strengthening Civil Society to Promote Democracy*	\$44,300	\$52,220	\$50,000	\$45,000	\$63,000
15	Fostering Citizen Engagement in Advancing Democracy*	\$40,200	\$50,000			
16	Thai Civil Rights and Investigative Journalism [TCIJ]	\$30,300	\$30,000			
17	National Democratic Institute for International Affairs (NDI)	\$225,000	\$440,000	\$415,000		\$415,000
18	Internet Law Reform Dialogue (ILaw)	\$32,800	\$40,000	\$40,000	\$48,000	\$52,000
19	Strengthening Community Leaders' Capacity to Promote Democracy*		\$31,100	\$40,000		
20	Strengthening Regional Human Rights Networks*		\$45,000	\$47,830	\$85,000	
21	Fostering Democratic Values and Practices*		\$50,000	\$45,000	\$45,000	\$32,000
						\$45,000
22	Asian Network for Free Elections Foundation (ANFREL)		\$70,000	\$80,000	\$100,000	\$100,000
23	The Isaan Record		\$43,118	\$50,000	\$45,000	\$45,000
24	Makhamporn Foundation (มูลนิธิสื่อชาวบ้าน มัชฌิม)		\$51,000			
25	Strengthening Grassroots Leaders' Capacity to Promote and Protect Human Rights*		\$35,000			
26	ENLAWTHAI Foundation		\$55,000	\$60,000	\$60,000	\$60,000
27	The 101 Percent Co., Ltd. (The101.world)		\$50,000	\$70,000	\$70,000	\$90,000
						\$80,000
28	Strengthening Democracy and Human Rights Advocacy*			\$40,800	\$36,000	\$41,000
29	Fostering Citizen Participation in Advancing Democracy and Human Rights*			\$50,000	\$50,000	\$60,000
						\$15,300
30	Strengthening 'Youth Activists' Capacity to Promote Democracy*				\$40,000	
31	Expanding Awareness of Democratic Values*					\$133,000
32	Rights for Justice Foundation (RJF) (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน)					\$125,500
33	Punch Up World Co. Ltd.					\$61,000
						\$33,465
34	Fostering Public Understanding and Dialogue on Democratic Reforms*					\$31,000
35	Strengthening Collaboration for Democracy*					\$177,500
36	Strengthening Grassroots Engagement in Promoting Democracy*					\$70,000
37	Rocket Media Lab					\$80,000
39	Strengthening Activists' Capacity to Engage in Democracy Building*					\$32,700
38	Supporting Local Communities to Advocate for Human Rights Protection*					\$47,500
รวมแต่ละปี		\$2,518,125	\$2,785,203	\$3,393,038	\$2,172,750	\$3,187,265
รวมทั้งหมด		\$14,056,381				

เครื่องหมาย * หมายถึง โครงการที่ไม่ปรากฏองค์กรผู้รับผิดชอบ

(ที่มา: ผู้เขียนรวบรวมข้อมูลจากเว็บไซต์ National Endowment for Democracy ระหว่างปี 2016-2020)

จากข้อมูลข้างต้นเราจะพบว่า สหรัฐอเมริกาให้งบประมาณสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และโครงการเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในประเทศไทยจำนวนมาก โดยเฉพาะในปี 2018 และ 2020 ปีละกว่า 3 ล้านดอลลาร์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกายังคงมีบทบาทในประเทศไทย แม้จะมีใช้ทางตรงก็ตาม แต่บทบาทแบบ Soft power นี้ก็นำมาสู่ข้อถกเถียงในสาธารณะว่า สหรัฐอเมริกากำลังมีบทบาทเข้าแทรกแซงกิจการภายในของประเทศไทยหรือไม่ โดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศไทยเกิดการชุมนุมทางการเมืองอันนำไปสู่การชุมนุมขับไล่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ กลุ่มอนุรักษนิยมที่สนับสนุนรัฐบาลตั้งข้อสังเกตว่าสหรัฐอเมริกาอาจอยู่เบื้องหลังแกนนำนักศึกษา แต่อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสหรัฐอเมริกาออกมาปฏิเสธการสนับสนุนกลุ่มของนักศึกษาตั้งนี้

“รัฐบาลสหรัฐฯ มิได้ให้เงินทุนหรือให้การสนับสนุนอื่นใดแก่การประท้วงใด ๆ ในประเทศไทย สหรัฐฯ มิได้สนับสนุนบุคคลหรือพรรคการเมืองใด หากแต่เราสนับสนุนกระบวนการประชาธิปไตยและหลักนิติธรรมในฐานะมิตรประเทศของไทย เราสนับสนุนให้ทุกฝ่ายดำเนินการใด ๆ ด้วยความเคารพและระมัดระวังต่อไป ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพูดคุยอย่างสร้างสรรค์ถึงแนวทางในการที่ประเทศจะก้าวต่อไปข้างหน้า” (สถานทูตสหรัฐฯและสถานกงสุลในประเทศไทย, 2563)

สุดท้าย คำถามเกี่ยวกับผู้อยู่เบื้องหลังการชุมนุมของนักศึกษาได้รับการสำรวจจาก

สำนักโพลชื่อดังอย่าง “นิด้าโพล” หรือศูนย์สำรวจความคิดเห็น สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ทำการสำรวจความคิดเห็นประชาชนอายุ 18 ขึ้นไป ระหว่างวันที่ 8 - 10 กุมภาพันธ์ 2021 จำนวน 1,315 ตัวอย่างในประเด็น “กลุ่มราษฎรหรือมือบสามนิ้ว ณ เวลานี้” หนึ่งในคำถามระบุว่า “ท่านคิดว่ากลุ่มราษฎรหรือมือบสามนิ้วมีผู้อยู่เบื้องหลังหรือไม่” ผลการสำรวจพบว่า “มีผู้อยู่เบื้องหลัง” ร้อยละ 65.25 “ไม่มีผู้อยู่เบื้องหลัง” ร้อยละ 34.75 (นิด้าโพล, 2564) แสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าการชุมนุมของนักศึกษาที่มีผู้อยู่เบื้องหลัง แต่อย่างก็ตาม แม้ไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าสหรัฐอเมริกาอยู่เบื้องหลังการเคลื่อนไหวของนักศึกษา แต่จากการศึกษาเราจะพบว่า สหรัฐอเมริกามีบทบาทสูงในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ซึ่งคงไม่เรื่องแปลกหากฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลจะตั้งคำถามถึงสหรัฐอเมริกากับการแทรกแซงกิจการภายในของไทย ทั้งนี้ บทบาทดังกล่าวผู้เขียนมองว่าเป็นการให้ทุนสนับสนุนตามนโยบายปกติของสหรัฐอเมริกาเพื่อส่งเสริมคุณค่าเสรีประชาธิปไตยแบบสากลและเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าที่สามารถคาดคะเนทิศทางได้ดีกว่าในระบอบเผด็จการ

สรุป

สหรัฐอเมริกามีบทบาทต่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในประเทศไทยนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อดำเนินการตามนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ในบริบทสงครามเย็น ขณะนั้นประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือ

ด้านการทหารและเศรษฐกิจ ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เติบโตอย่างมีนัยสำคัญ รวมไปถึง การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานและระบอบอำนาจนิยมเพื่อควบคุมแรงงานและองค์กรชาวนาไม่ให้ลุกฮือตามแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หลังสงครามเย็นสหรัฐอเมริกาปรับนโยบายเป็นแบบ Soft power ผ่านการให้ทุนสนับสนุนกิจกรรมเพื่อประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนแก่องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) โดยสามารถเขียนคำร้องมายัง National Endowment for Democracy (NED) เพื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องของโครงการเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยต่าง ๆ ประเทศไทยได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยจาก NED ระหว่างปี 2016-2020 กว่า 14 ล้านดอลลาร์ หรือประมาณ 448 ล้านบาท รวมไปถึงการอบรมพัฒนาต่าง ๆ และทุนวิจัยผ่าน US Agency for International Development (USAID)

ปัจจุบันสหรัฐอเมริกายังคงให้ความสำคัญและมีบทบาทในการส่งเสริมประชาธิปไตยในประเทศไทยเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ อย่าง พม่า เวียดนาม บังคลาเทศ ศรีลังกา แอฟริกา ฯลฯ โดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีบทบาทเรียกร้องประชาธิปไตย สื่อออนไลน์ที่สนับสนุนแนวทางเสรีประชาธิปไตย อาทิ โครงการอินเทอร์เน็ต

เพื่อกฎหมายประชาชน (iLaw), The101.world, ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน รวมไปถึงโครงการการเสริมสร้างศักยภาพของนักเคลื่อนไหวเยาวชนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย และโครงการการเสริมสร้างศักยภาพของนักเคลื่อนไหวในการมีส่วนร่วมในการสร้างประชาธิปไตย เป็นต้น ซึ่งบทบาทของสหรัฐอเมริกาในการให้ทุนสนับสนุนองค์กรเหล่านี้เป็นไปตามนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมเพื่อประชาธิปไตย ทั้งนี้ การให้ทุนสนับสนุนองค์กรเหล่านี้เกิดข้อถกเถียงเกี่ยวกับการเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของประเทศไทยหรือไม่ โดยเฉพาะในช่วงการชุมนุมของนักศึกษาในปี 2020 - 2021 และบทบาทของ iLaw ในการรวบรวมรายชื่อเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา แต่อย่างไรก็ตาม แม้ไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าสหรัฐอเมริกาเข้าแทรกแซงกิจการภายในของไทย แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าสหรัฐอเมริกามีบทบาทอย่างต่อเนื่องในการส่งเสริมประชาธิปไตย ดังที่ปรากฏการให้ทุนกับองค์กรต่าง ๆ รวมไปถึงการให้ทุนวิจัยและสร้างกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องแก่นักวิชาการไทยผ่านหน่วยงาน USAID, Human right watch และ NED เป็นต้น

แหล่งอ้างอิง

ดิ วันโอวัน เปอร์เซนต์. (2564). *Constitution Dialogue : รัฐธรรมนูญสนทนา*. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/category/constitution-dialogue/>

- นิด้าโพล. (2564). *กลุ่มราษฎรหรือมือบสามนิ้ว ณ เวลานี้*. สืบค้นจาก https://nidapoll.nida.ac.th/survey_detail?survey_id=491
- บีบีซีไทย. (2563, 30 ตุลาคม). *แฟลชม็อบนักศึกษา ถึง ชุมนุมใหญ่ของ "คณะราษฎร 2563" ลำดับเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองปี 2563*. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-54741254>
- ประชาชาติธุรกิจ. (2563, 5 พฤศจิกายน). *iLaw เผย 6 แหล่งทุนสนับสนุน หลัง “อู๋ หฤทัย” กล่าวหาได้รับเงินจากอเมริกา-ยิว*. สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/social-media-viral/news-550474>
- มูลนิธิสื่อเพื่อการศึกษาของชุมชน. (2564). *วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งมูลนิธิสื่อเพื่อการศึกษาของชุมชน*. สืบค้นจาก <https://www.fcem.info/th>
- มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม. (2564). *มอส. คือใคร*. สืบค้นจาก <https://www.thaivolunteer.org/tvs-มอส>
- ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2564). *หลักเกณฑ์ช่วยเหลือคดี*. สืบค้นจาก <https://tlhr2014.com/casesguidelines>
- สถานทูตสหรัฐและสถานกงสุลในประเทศไทย. (2563, 11 กันยายน). *แถลงการณ์แก้ไขข้อมูลบิดเบือน*. สืบค้นจาก <https://th.usembassy.gov/th/statement-refuting-disinformation-th/>
- สมชัย แสงภูมิ และคณะ. (2562). *นักศึกษากับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในวันครบรอบ 1 ปี การทำรัฐประหารของ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา. Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts), 12(1), 1089-1106*. สืบค้นจาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/141352>
- สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน. (2564). *รายละเอียดสมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน*. สืบค้นจาก <https://naksit.net/about/>
- ไอลอร์ (iLaw). (2563, 15 กันยายน). *ภาคประชาชนบุกสภา แจ้งครบ 50,000 ชื่อแก้รัฐธรรมนูญแล้ว*. สืบค้นจาก <https://www.ilaw.or.th/node/5749>
- Girling, J. L. S. (1981). *Thailand: Society and Politics*. New York: Cornell University Press.
- Glassman, J. (2004). *Thailand at the Margins: Internationalization of the State and the Transformation of Labour*. New York: Oxford University Press.
- Harding, B. (2018, 7 August). *Moving the U.S-Thailand Alliance Forward*. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/moving-us-thailand-alliance-forward>
- Jäger, K. (2012). Why did Thailand's middle class turn against a democratically elected government? The information-gap hypothesis. *Democratization*, 19(6), 1138-1165. doi:10.1080/13510347.2011.623353
- Knack, S. (2004). Does Foreign Aid Promote Democracy?. *International Studies Quarterly*, 48(1), 251-266. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3693571>

- McCargo, D. (2005). Network Monarchy and Legitimacy Crises in Thailand. *The Pacific Review*, 18(4), 466-519. doi:10.1080/09512740500338937
- Meernik, J., Krueger, E. L., & Poe, S. C. (1998). Testing Models of U.S. Foreign Policy: Foreign Aid during and after the Cold War. *The Journal of Politics*, 60(1), 63-85. doi:10.2307/2648001
- Miller, Z. J. (2014, 22 May). *U.S. Condemns Thai Takeover As a Coup, Leaving Aid in Question*. Retrieved from <https://time.com/109601/us-thailand-coup/>
- Murashima, E. (1988). The Origin of Modern Official State Ideology in Thailand. *Journal of Southeast Asian Studies*, 19(1), 80-96. doi:10.1017/S0022463400000345
- National Endowment for Democracy. (2021). *Grants Database Thailand 2016-2020*. Retrieved from <https://www.ned.org/>
- Painter, M. (2006). Thaksinisation or Managerialism? Reforming the Thai Bureaucracy. *Journal of Contemporary Asia*, 36(1), 26-48. doi:10.1080/00472330680000031
- Peceny, M. (1995). Two Paths to the Promotion of Democracy during U.S. Military Interventions. *International Studies Quarterly*, 39(3), 371-401.
- Scott, J. M. (1999). Transnationalizing Democracy Promotion: The role of Western Political Foundations and Think-tanks. *Democratization*, 6(3), 146-170. doi:10.1080/13510349908403625
- Scott, J. M., & Steele, C. A. (2005). Assisting democrats or resisting dictators? The nature and impact of democracy support by the United States National Endowment for Democracy, 1990-99. *Democratization*, 12(4), 439-460. doi:10.1080/13510340500225947
- Senate Committee on Foreign Relations. (2020). *Menendez, Durbin, Colleagues Introduce Senate Resolution in Support of Thailand's Pro-Democracy Movement*. Retrieved from <https://www.foreign.senate.gov/press/ranking/release/menendez-durbin-colleagues-introduce-senate-resolution-in-support-of-thailands-pro-democracy-movement>
- Strangio, S. (2020). *US Senate Resolution Voices Support for Thai Protesters*. Retrieved from <https://thediplomat.com/2020/12/us-senate-resolution-voices-support-for-thai-protesters/>

การบูชาดอกไม้พันดวง : อัตลักษณ์โดดเด่นของชุมชนไทลื้อบ้านร่องแง
 WORSHIP OF DOK MAI PAN DUANG: OUTSTANDING IDENTITY
 OF BAN RONG NGAIE TAI LUE COMMUNITY

สุทธิกัญจน์ ทิพยเกสร*

Sutthikan Tipayakesorn

อัญชัน ศิวจันไพสิฐ**

Unchan Sasiwatpaisit

ปวีณา ผาแสง**

Paweena Phasang

Corresponding Author E-mail: sutthikan_g@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอภูมิปัญญาและเผยแพร่วัฒนธรรมภูมิปัญญาการบูชาดอกไม้พันดวง (ดอกไม้หลากหลายชนิดที่ในภาชนะจักสาน) ที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของชุมชนชาวไทลื้อ บ้านร่องแง ตำบลวรนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจากการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชาวไทลื้อ อำเภอปัว จังหวัดน่าน โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อสำรวจวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชาวไทลื้ออำเภอปัว จังหวัดน่าน และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางในการต่อยอดให้กับผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทลื้อ อำเภอปัว จังหวัดน่าน วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) ลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์ผู้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของชาวไทลื้อในอำเภอปัว จังหวัดน่าน และ 2) สอบถามความคิดเห็นของผู้บริโภคเพื่อค้นหาศักยภาพและความต้องการผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาชาวไทลื้อ ส่วนหนึ่งจากการสำรวจวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของชาวไทลื้อ พบว่าการบูชาดอกไม้พันดวงเป็นวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของชาวไทลื้อ บ้านร่องแง อำเภอปัว จังหวัดน่าน โดยจะทำการบูชาในวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 (ตามปฏิทินชาวไทลื้อ) เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาโดยมีรากฐานมาจากความเชื่อเรื่องพระเวสสันดรชาดกในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะของภูมิปัญญาที่มีทั้งส่วนที่เป็นนามธรรม คือ ความเชื่อความศรัทธา และส่วนที่เป็นรูปธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติและการสร้างสรรค์เกิดเป็นชิ้นงาน ได้อย่างชัดเจน โดยส่วนที่เป็นนามธรรมจะช่วยในการกำหนดทิศทางการคิดและการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ดีงาม

คำสำคัญ: ดอกไม้พันดวง, ไทลื้อ, บ้านร่องแง

ABSTRACT

This article aims to present wisdom and disseminate the traditional knowledge culture of worshipping of Dok Mai Pan Duang (Thousand Flower: several flower in wicker container). which is a distinctive identity of the Tai Lue community, Ban Rong Ngae, Woranakorn Sub-district, Pua

* คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

** วิทยาลัยชุมชนน่าน

District, Nan Province, which is part of the research on A study of the guidelines for creating added value for products based on the wisdom culture of the Tai Lue people, Pua District, Nan Province, has the purposes: 1) to explore the wisdom of Tai Lue people's culture in Pua District, Nan Province, and 2) to study the guidelines in structure model the products that are rooted in Tai Lue wisdom culture, Pua District, Nan Province, the methods for collecting data are 1) visiting the area to survey and interview those who know about the unique wisdom culture of the Tai Lue people, Pua District, Nan Province, and 2) asking for consumer opinions to find potential and demand for products related to Tai Lue wisdom. This is partly from exploring the unique cultural wisdom of Tai Lue people. It was found that worshipping by Dok Mai Pan Duang is a cultural wisdom of uniqueness the Tai Lue people, Ban Rong Ngae, Pua District, Nan Province, which will be held on the full moon day of the 1th lunar month to offer as a Buddhist beliefs based on Vessantara Jataka in Buddhism. The warship of Dok Mai Pan Duang reflects the nature of wisdom that has both abstract parts, namely its belief and faith, and the concrete part is the practice and the creation of works clearly. The abstract part helps to direct the thoughts and behaviors of people in society in a good direction.

Keywords: The Thousand Flowers, Tai Lue, Ban Rong Ngae

บทนำ

ในช่วงเทศกาลวันเจ็งเป็ง หรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 ของชาวไทลื้อ ซึ่งตรงกับประเพณีลอยกระทงของภาคกลาง และประเพณียี่เป็งของชาวล้านนา นั้น ตามถนนหนทางหน้าบ้าน และประตูวัดในพื้นที่ชุมดังกล่าวจะเต็มไปด้วยการตกแต่งซุ้มประติมากรรมประดับประดาดอกไม้และโคมไฟ นอกจากนี้ในพระวิหารของวัดยังมีการตกแต่งด้วยตะไคร้ผัดสาน ภายในบรรจุไปด้วยดอกไม้สีสดต่างๆ นานาชนิด (ซึ่งชาวไทยลื้อเรียกว่า “ดอกไม้พันดวง”) เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในวันเจ็งเป็ง ซึ่งแตกต่างไปจากการลอยกระทงของคนไทยหรือคนล้านนา (อิน เจริญ สุธะหลวง และ เสงี่ยม เนตรทิพย์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2563 ; ธนิสร หลักชัย, 2563 ; อนุรัตน์ วัฒนาวาศส์สว่าง, 2562) การบูชาดอกไม้พันดวงจึงนับเป็นวัฒนธรรมภูมิ

ปัญญาหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของชุมชนชาวไทลื้อบ้านร่องแง ตำบลวรนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน และยังคงสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชาวไทลื้อ อำเภอปัว จังหวัดน่าน (อัญชัน ศศิวิจน์ไพสิฐ, สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร และ ปวีณา ผาแสง, 2564) ที่ได้มีการสำรวจวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของชาวไทลื้อ ทำให้คณะผู้วิจัยได้เห็นถึงวัฒนธรรมภูมิปัญญาทั้งดงามและโดดเด่น ทั้งยังแฝงไว้ซึ่งแนวคิด ความเชื่อ ความศรัทธา และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จึงได้ศึกษาการบูชาดอกไม้พันดวงและเขียนเป็นบทความนี้ขึ้นเพื่อแสดงถึงภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในการบูชาดอกไม้พันดวงและเพื่อ

เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมภูมิปัญญาที่ดังมาดังกล่าว

ชุมชนชาวไทลื้อบ้านร้องแง จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่า ประมาณปี พ.ศ.2310 ชาวไทลื้อ นำโดยเจ้าหลวงเทพพญาเลนเจ้าช้างเผือกงาเขียว (เจ้าหลวงช้างเผือกงาเขียว, เจ้าพญาเลน) (ภาพที่ 1) ได้อพยพมาจากเมืองเลน (บ้างว่าเมืองริน) แคว้นสิบสองปันนา

รูป 1 อนุสาวรีย์เจ้าหลวงช้างเผือกงาเขียว บริเวณใกล้วัดร้องแง

ชาวไทลื้อบ้านร้องแงในปัจจุบันยังคงสืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไว้อย่างเหนียวแน่น วัฒนธรรมภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่น่าสนใจของชาวไทลื้อบ้านร้องแงได้แก่ ประเพณีวันเกียงเป็ง (บางคนว่าวันเจ้งเป็ง) ซึ่งเป็นประเพณีในวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 (เดือนเกียง) ของชาวไทลื้อ ตรงกับวันเพ็ญเดือน 12 ซึ่งเป็นประเพณีลอยกระทงของคนภาคกลาง และประเพณียี่เป็งของชาวล้านนา (ชาวไทลื้อจะนับเดือนเร็วกว่าภาคกลาง 1 เดือน แต่ช้ากว่าล้านนา 1 เดือน) ในวันนี้ ชาวไทลื้อจะไม่มีมีการลอยกระทง แต่จะมีการเข้า

มาถึงบริเวณที่สงบและอุดมสมบูรณ์ในบริเวณลำน้ำล่องแง เนื่องจากใกล้ลำน้ำมีต้นแง (ภาพที่ 2) ซึ่งมีผลลักษณะคล้ายผลส้ม จึงเรียกลำน้ำล่องแง และตั้งชื่อชุมชนว่าบ้านฮ่องแง ต่อมาได้เรียกชื่อเพี้ยนไปเป็นบ้านร้องแง (นิสร หลีกชัย, 2563 ; พระครูพิสุทธธีรวรคุณ, 2563

รูป 2 ต้นมะแง ภายในบริเวณวัดร้องแง

วัดทำบุญฟังเทศน์ โดยก่อนถึงวันเกียงเป็ง 1 วัน (คือวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 1) ชาวไทลื้อบ้านร้องแงจะช่วยกันแต่งซุ้มประตูป่า ทางเดิน และประตูพระวิหารด้วยซุ้มใบมะพร้าว ต้นกล้วย ต้นอ้อย แล้วประดับประดาด้วยดอกไม้และโคมไฟ (ภาพที่ 3)

สิ่งหนึ่งที่ชาวบ้านจะช่วยกันทำก็คือ ดอกไม้พันดวง ซึ่งมีลักษณะเป็นไม้ไผ่สานสองด้านประกบกัน ภายในจะบรรจุดอกไม้ นานาชนิด เพื่อเตรียมไว้ถวายเป็นพุทธบูชา โดยผู้ชายจะช่วยกันจักसानไม้ไผ่เป็นรูปสี่เหลี่ยม ขนาดประมาณ 1 ฟุต นำมาประกบกันสอง

ข้าง (เรียกว่าตะหรือหับ) ซึ่งมักทำเป็นรูป 4 เหลี่ยมผืนผ้า (ภาพที่ 4) แต่ก็มีบ้างที่ทำเป็นรูปอื่น เช่น รูปดาวหกแฉก (ภาพที่ 5) เป็นต้น ส่วนผู้หญิงจะหาดอกไม้ชนิดต่างๆ ที่ปลูกหรือขึ้นอยู่ตามบ้านเรือน ทั้งที่มีกลิ่นหอมและไม่มีกลิ่นหอมนานาชนิด หลากหลายสีสันทนำมาใส่ในตะที่ผู้ชายเตรียมไว้ ด้วยความหลากหลายของดอกไม้ นานาพรรณและมีจำนวนมากจึงเรียกว่า ดอกไม้พันดวง (ดอกไม้ปั่นโดง ตามสำเนียงของชาวไทลื้อ) เพื่อนำไปถวายเป็นพุทธบูชาภายในพระวิหารซึ่งประดับตกแต่งด้วยต้นกล้วยต้นอ้อย สมมติเป็นป่าหิมพานต์ที่พระเวสสันดร พระนางมัทรี และกัณหา ซาลิไปบำเพ็ญธรรม ในวันเกียงเป็งนี้จะมีการเทศน์มหาชาติพระเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ รวมพระคาถาได้หนึ่งพันพระคาถา ดอกไม้ที่นำมา

บรรจุในตะมากมายหลากหลายชนิดเปรียบได้กับมีดอกไม้นับพันดวงจึงเป็นไปเพื่อเป็นการบูชาพระคาถาพันพระคาถานั้น เป็นที่มาของชื่อเรียกว่า “ดอกไม้พันดวง”

เมื่อชาวบ้านทำดอกไม้พันดวงเสร็จแล้วจะนำมารวมไว้ในพระวิหารให้พระสงฆ์สวดทำพิธี จากนั้นชาวบ้านจะช่วยกันนำดอกไม้พันดวงไปประดับไว้โดยรอบภายในพระวิหารเพื่อบูชาพระคาถาพัน และเป็นการจำลองการต้อนรับพระเวสสันดรเสด็จกลับบ้านเมือง และดอกไม้พันดวงนี้จะถูกแขวนประดับไว้ภายในพระวิหารจนถึงวันเกียงเป็งปีหน้า เท่ากับว่าเวลาที่วัดมีพิธีกรรมต่างๆ ดอกไม้พันดวงเหล่านี้ก็จะถือว่าได้ผ่านพิธีกรรมเหล่านั้นด้วย (ผู้จัดการออนไลน์, 2563) ดอกไม้พันดวงจึงถือเป็นสิ่งที่เป็นสิริมงคลอย่างหนึ่งก็ว่าได้

รูป 3 ชาวไทลื้อบ้านร้องแงช่วยกันประดับประดาบริเวณลานวัดด้วยต้นกล้วยต้นอ้อย

รูป 4 ดอกไม้พันดวง ซึ่งตะหือหับเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

รูป 5 ดอกไม้พันดวง ซึ่งตะหือหับเป็นรูปดาว

ในช่วงรุ่งเช้าของวันเกียงเป้ง ชาวบ้านจะตื่นขึ้นมาล้างหัวเหนียว เมื่อล้างสุกแล้วจะนำมาปั่นเป็นก้อนเล็กบ้างใหญ่บ้างให้ได้จำนวนหนึ่งพันก้อน พร้อมจัดดอกไม้รูปเทียนแล้วนำมาทำบุญ ณ วิหารไถลื้อ เป็นการถวายข้าวพันก้อน ตามจำนวนพระคาถาหนึ่งพันพระคาถาในเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ จากนั้นจึงจะเริ่มการเทศน์มหาชาติในกัณฑ์แรกเรื่อยไปจนถึงกัณฑ์สุดท้ายคือ นครกัณฑ์ ชาวบ้านจะนั่งฟังเทศน์ตั้งแต่เข้าไปจนตลอดวัน พอตกค่ำชาวบ้านจะจุดสี่สาย ซึ่งเป็นเส้นเชือกพันจากฝ้ายยาวประมาณ 1 วา มีจำเส้นเท่ากัณฑ์จำนวนคนและสัตว์ที่มีในแต่ละบ้านโดยแขวนไว้บนราวหรือใส่ในกะลาวางกับพื้นแล้วจุดไฟเผา (ธนีสร หลักชัย, 2563) ทั้งนี้เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้สืบชาตานั้นเอง (อนูรัตน์ วัฒนาวงศ์สว่าง, 2562)

จากการบอกเล่าของผู้รู้ทางด้านวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ ได้แก่ คุณลุงอิน เหมริญ สุทธหลวง และ คุณลุงเสงี่ยม เนตรทิพย์ (ภาพที่ 6) ซึ่งเป็นไวยาวัจกรวัดร้องแง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2563 ทำให้ทราบว่า การประดับตามถนนหนทางด้วยต้นกล้วยต้นอ้อย มีการแขวนโคมให้แสงสว่าง มีช่อ มีตุ่งให้สวยงามนั้นเพื่อเป็นการรับเสด็จพระเวสสันดรกลับเข้าเมือง แต่ละบ้านจะมีช่อเท่าจำนวนคนในบ้านคนละคู่ ถ้าคนในบ้านมี 5 คนก็มีช่อ 10 อัน ดอกไม้พันดวงบ้านละ 1 คู่ มีการทำซุ้มประตูป่าให้สวยงาม เนื่องจากเชื่อว่าพระเวสสันดรอาจหลงเข้ามาในบ้านของตน เพราะคิดว่าเป็นนคร ก็จะเป็นสิริมงคลแก่บ้านนั้นๆ เมื่อถึงเวลาประมาณ 20 นาฬิกาก็จะมีการตามประทีปที่หน้าบ้านทุกหลัง

รูป 6 การพูดคุยกับผู้รู้ด้านวัฒนธรรมไทลื้อ บ้านร้องแง อำเภอบัว
จังหวัดน่าน เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2563

(คุณลุงอินเหรียญ สุทธหลวง : เลื้อขาวซ้ายมือ และ คุณลุงเสี่ยม เนตรทิพย์ : เลื้อขาวขวามือ)

จะเห็นได้ว่า ดอกไม้พันดวง เป็นภูมิปัญญาที่มีการใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นเป็นไม้ไผ่และดอกไม้ชนิดต่างๆ เพื่อนำมาประดิษฐ์เป็นสิ่งของที่ใช้ในการสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขอความสุข เกิดความสบายใจ และเป็นที่พึ่งทางใจ อันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ใช้ทักษะในการจักสานซึ่งเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีมาแต่โบราณ โดยใช้ไม้ไผ่มาสานในการทำตะขิงถือเป็นเครื่องจักสานประเภทเบ็ดเตล็ด (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ใน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2549) อาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของคนในสังคม รวมถึงวัฒนธรรมความเชื่อ บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาจากรุ่นสู่รุ่น อันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ดอกไม้พันดวงจึงสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่มีความสัมพันธ์ใน 3 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (สังคม) มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ (วิระพงษ์ แสง-ชูโต., 2564) ดังรูปที่ 7 ต่อไปนี้

รูปที่ 7 ความสัมพันธ์ 3 ลักษณะในภูมิปัญญาท้องถิ่น

นอกจากนี้ ดอกไม้พันดวง ยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของภูมิปัญญาที่อยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ 1) ส่วนขององค์ความรู้ที่เป็นนามธรรม กับ 2) ส่วนของชิ้นงานที่เป็นรูปธรรม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2535 ; วีระพงษ์ แสง-ชูโต, 2544) ซึ่งทั้ง 2 ส่วนนี้มีความสัมพันธ์กัน การบูชาดอกไม้พันดวง รวมถึงการตกแต่งสถานที่ทั้งหน้าบ้าน ริมถนน และในวัดเป็นซุ้มประตูป่า ประดับประดาด้วยดอกไม้ ช่อ ตู้งึงดงาม มีการตามประทีปส่องแสงสว่าง รวมถึงการเทศน์หาชาติ 13 กัณฑ์ ในประเพณียี่เป็งหรือวันเกียงเป็งของชาวไทลื้อ การประพฤติปฏิบัติเหล่านี้มีลักษณะเป็นรูปธรรม แสดงถึงความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องพระเวสสันดรชาดก ความเชื่อเกี่ยวกับโชคเคราะห์ ความเชื่อในเรื่องบุญบาป ความเชื่อเกี่ยวกับโลกหลังความตายหรือโลกนี้โลกหน้า จึงต้องหมั่นสั่งสมบุญไว้เพื่อให้เป็นผู้มีบุญทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่เป็นนามธรรม โดยความรู้ที่เป็นนามธรรมนี้จะช่วยกำหนดและควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ดีงาม เกรงกลัวต่อบาปหมั่นทำบุญทำกุศล และอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข สอดคล้องกับ สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร (2564) ที่ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเกี่ยวพันกับศรัทธาความเชื่อ คุณธรรม จริยธรรม ศาสนา ซึ่งมีผลทางด้านจิตใจ การกำกับควบคุมความประพฤติ การปฏิบัติตนของคนในสังคม...” การบูชาดอกไม้พันดวงจึงนับเป็นวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาโดยมีรากฐานมาจากความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา แผ่ไพศาลซึ่งแนวคิด ความเชื่อ และการประพฤติปฏิบัติต่างๆ

สรุป

การบูชาดอกไม้พันดวงเป็นวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของชาวไทลื้อบ้านร่องแง อำเภอบัว จังหวัดน่าน ดังการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชาวไทลื้อ อำเภอบัว จังหวัดน่าน (อัญชน ศศิวัจน์ไพสิฐ, สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร และ ปวีณา ผาแสง, 2564) ที่ผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่าอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมไทลื้อที่พบและน่าสนใจ ได้แก่ ประเพณีปีไหมไทลื้อ พิธีตานดอกไม้พันดวงข้าวปุ้นก่อน การแต่งกายแบบไทลื้อ และความเชื่อเรื่องตาแหลว โดยการบูชาดอกไม้พันดวงนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (สังคม) มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ (วีระพงษ์ แสง-ชูโต, 2564) มีลักษณะสำคัญทั้ง 2 ประการที่มีความสัมพันธ์กัน 1) ส่วนที่เป็นนามธรรมคือความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความเชื่อในการสั่งสมบุญ และ 2) ส่วนที่เป็นรูปธรรม ที่เป็นชิ้นงาน คือ ดอกไม้พันดวง และการประพฤติปฏิบัติ คือ การถวายเป็นพุทธบูชา สอดคล้องกับ กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิต (2563) ที่กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึง

“ความรู้ ความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้นๆ โดยใช้สติ ปัญญาสั่งสมความรู้ อย่างแพร่หลาย ผสมผสานความกลมกลืนระหว่างศาสนา สภาพภูมิอากาศ

สภาพแวดล้อมการประกอบอาชีพ และกระบวนการเหล่านี้มาจนหลายชั่วคนซึ่งจะเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น เกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์เป็นระยะเวลา ยาวนาน โดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การปรับตัวและแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต จนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคม”

ดอกไม้พันดวงจึงนับเป็นวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่แสดงถึงการสืบทอดวัฒนธรรม ความคิด ทักษะ และการปฏิบัติอันดีงามจากรุ่นสู่รุ่น แสดงถึงจิตใจอันดีงาม มนต์เสน่ห์ และแสดงถึงอัตลักษณ์อันโดดเด่นของชาวไทย ลื้อ บ้านร่องแง ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่านได้อย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูล

คุณลุงเส็งยม เนตรทิพย์ บ้านร่องแง
ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน

คุณลุงอินเหรียญ สุทธหลวง บ้านร่องแง
ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน

แหล่งอ้างอิง

- กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิต. (2563). *ภูมิปัญญาท้องถิ่น*. อ่างทอง: องค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิต.
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2549). *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977).
- ธนีสร หลักชัย. (2563). *ดอกไม้พันดวง งดงามที่บ้านร่องแง*. สืบค้น 3 มีนาคม 2563, จาก <https://www.artoftraveler.com/2020/11/07/dokmaiphandaung>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2563, 4 พฤศจิกายน). *"ดอกไม้พันดวง" ประเพณีน่ารักในงานบุญเทศน์มหาชาติของชาวลื้อ วัดร่องแง อ.ปัว จ.น่าน*. สืบค้น 8 ธันวาคม 2564, จาก <https://mgronline.com/travel/detail/9630000114303>
- พระครูพิสุทธวรคุณ (2563, มีนาคม 25). *ประวัติวัด*. ป้ายข้อมูลวัดร่องแง, น่าน.
- วีระพงษ์ แสง-ชูโต. (2544). *การวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีพื้นบ้านในทางวิทยาศาสตร์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- วีระพงษ์ แสง-ชูโต. (2564). *ภูมิปัญญาท้องถิ่น*. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2535). *ภูมิปัญญาไทย*. *วารสารพัฒนาชุมชน*, 31(5), 74-78.
- สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร. (2564). *เอกสารประกอบการสอนชุดที่ 8: ภูมิปัญญาทางวิทยาศาสตร์กับความเชื่อ*. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อนุรัตน์ วัฒนาวงศ์สว่าง. (2562). ยี่เป็งวัดร่องแง แปะแตะดอกไม้ปั่นดวง. สืบค้น 8 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.nairoburoo.com/travel/1000-flowers-festival-nan>

อัญชัน ศศิวิจน์ไพสิฐ, สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร และ ปวีณา ผาแสง. (2564). การศึกษาแนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชาวไทลื้ออำเภอปัว จังหวัดน่าน. น่าน: วิทยาลัยชุมชนน่าน.

สองวัยสองวัฒนธรรมกับการเมืองไทย Two generations two culture and Thai Politics

สรวิศ พรหมลี*

Sorawit Phromlee

Corresponding Author E-mail: sorawit456.789bank191@gmail.com

บทคัดย่อ

ปัจจุบันปัจจัยทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบดั้งเดิมมาเป็นสังคมสมัยใหม่ ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ความคิดเห็นทางการเมืองของคนสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนรุ่นเก่ากับกลุ่มคนรุ่นใหม่ โดยทั้งสองกลุ่มมีแนวคิดที่แตกต่างกันโดยเฉพาะเรื่องทางการเมือง โดยสามารถแยกความเห็นที่แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มคนรุ่นเก่า ยังคงยึดถือแนวคิดทางการเมืองแบบเดิม เช่น การยอมรับอำนาจของผู้นำประเทศ ให้ความเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

กลุ่มคนรุ่นใหม่ มีแนวคิดทางการเมืองแบบใหม่ เช่น การยอมรับบางประการและไม่ยอมรับบางประการของผู้นำ ยอมรับบางประการของสถาบันพระมหากษัตริย์

ดังนั้นหากเราวิเคราะห์ความแตกต่างทางความคิดดังกล่าว มีสาเหตุหลักดังต่อไปนี้

1) ความตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นเก่ามีน้อยกว่าคนรุ่นใหม่ 2) สิ่งแวดล้อมของกลุ่มคนสองวัยแตกต่างกัน คนรุ่นเก่าเคยชินกับสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างช้า แต่คนรุ่นใหม่อยู่ในยุคของสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว 3) ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มสองวัยต่างกัน กลุ่มคนรุ่นเก่ายังคงเคยชินกับข้อมูลที่ขึ้นอยู่กับรัฐส่วนคนรุ่นใหม่รับข้อมูลอื่นนอกจากรัฐ 4) วัฒนธรรมความเชื่อที่ต่างกัน กลุ่มคนรุ่นเก่ายังเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติและยอมรับกับอำนาจรัฐแต่คนรุ่นใหม่เชื่อทางวิทยาศาสตร์มากกว่าและไม่ยอมรับอำนาจรัฐในบางประการ เช่น ไม่ยอมรับอำนาจที่ไม่ชอบธรรม

คำสำคัญ: วัย, วัฒนธรรม, การเมืองไทย

ABSTRACT

Nowadays, the Social factors have changed from the old society to the modern society. The factors of such change caused the political opinions of two groups, the old and the new generation. Both groups have different ideas, especially on political matters. The different ideas can be separated as follows;

Old generation group still upholding the same political ideas, such as acknowledging the power of the country's leaders, honoring the royal institutions.

New generation group has new political ideas, such as some acceptance and some rejection of leaders. accept some of the royal institutions.

Therefore, we analyze the differences in such ideas, the main reasons are as follows.

1) The political consciousness of the old generation is less than the new generation.

* คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2) The environment of the two groups are different. The old generation is used to the slow changing society but the new generation is in the era of society that is changing rapidly.

3) The Information of two groups are different. The old generation is used to state-dependent information, while the new generation received other information without state-dependent information.

4) The different belief cultures. The old generation still believes in the supernatural and accepts the state power. But the new generation believes more scientifically and does not accept some state powers, such as the illegitimacy.

Keywords: Generation, Culture, Thai Politics

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่รวดเร็ว จนเป็นที่มาของการเกิดความเห็นไม่ตรงกันทางสังคม การเมือง ซึ่งเป็นสาเหตุของการมีกลุ่มแนวคิดทางการเมืองเป็นสองกลุ่มได้แก่กลุ่มคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ซึ่งกลายเป็นฉนวนของความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองในลักษณะแบบใหม่ นั้นเพราะคนสองกลุ่มได้ผ่านกระบวนการรับรู้ทางสังคมที่ต่างกันออกไป โดยกลุ่มรุ่นก่อน ได้ผ่านการรับรู้ข้อมูลโดยผ่านระบบที่มาจากการกล่อมเกลாதงสังคมโดยผ่านระบบของรัฐ แต่กลุ่มรุ่นใหม่มีการรับรู้ที่หลากหลายช่องทาง ดังนั้นการกล่อมเกลามาจากการรับรู้ ข้อมูลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่จึงทำให้การรับรู้ทางสังคมแตกต่างจากคนรุ่นเก่า ปัจจัยดังกล่าว สามารถเรียกว่า พหุวัฒนธรรม โดยวัฒนธรรมสองกลุ่มที่แตกต่างกัน

การรับรู้ข้อมูลทีผ่านสังคมที่แตกต่างอันเป็นผลมาจาก ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม และการกล่อมเกลาทีแตกต่างกันจึงทำให้เกิดเป็นแนวทางที่แสดงทางการเมืองที่แตกต่างตามวิถีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

1. ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง

ณรงค์ พ่วงพิศ (2530) อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมและการเรียนรู้ผ่านกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทงสังคมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยจึงเกิดพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองที่มีมาแต่ประวัติศาสตร์ส่งผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยมีลักษณะเฉพาะ เนื่องจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครองที่เป็นผลมาจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สมัยศักดินาที่ผูกขาดอำนาจ ด้านการเมืองการปกครองอยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ เจ้านาย และขุนนาง ในขณะที่ไพร่ต้องสังกัดมูลนายเพื่อการได้มา ซึ่งผลประโยชน์และสิทธิในการคุ้มครอง ทำให้ไพร่ซึ่งเป็นสามัญชนส่วนใหญ่เคยชินกับการยอมรับอำนาจมาโดยตลอด นอกจากนี้ระบบศักดินายังส่งผลให้มีการแบ่ง

ชั้นทางสังคมลดหลั่นตามลำดับ จากโครงสร้างดังกล่าว ส่งผลให้ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมของคนไทยส่วนใหญ่มีลักษณะของการยอมรับในอำนาจบังคับที่เหนือกว่า และยอมรับความแตกต่างในฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของบุคคล

2. ลักษณะและประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง

ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง

Almond and Verba (1963) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองและประชาธิปไตยใน 5 ประเทศ คืออิตาลี เยอรมัน เม็กซิโก สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ โดยใช้วิธีวิจัย ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมืองดังที่ ปรากฏในหนังสือ The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in five Nations (1963) และจากการศึกษาครั้งนั้น Almond และ Verba ได้แบ่งประเภท หรือลักษณะของวัฒนธรรมการเมือง ออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมการเมืองแบบคับแคบ (The Parochial Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเลย ไม่มีการรับรู้ไม่มีความเห็น และไม่ใส่ใจต่อระบบการเมือง ไม่คิดว่าตนเองมีความจำเป็นต้องมีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะไม่คิดว่าการเมืองระดับชาติจะกระทบเขาได้ และไม่หวังว่าระบบการเมืองระดับชาติจะตอบสนองความต้องการของตนได้

2. วัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้า (The Subject Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการเมืองโดยทั่วไป แต่ไม่สนใจที่จะ

เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในตลอดทุกกระบวนการ และไม่มีความรู้สึกว่าตนเองมีความหมาย หรืออิทธิพลต่อระบบการเมือง บุคคลเหล่านี้มักมีพฤติกรรมยอมรับอำนาจรัฐ เชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐโดยไม่มีคำถาม

3. วัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วม (The Participant Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดี เห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อควบคุมกำกับ และตรวจสอบให้ผู้ปกครองใช้อำนาจปกครอง เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

4. วัฒนธรรมการเมืองแบบพลเมือง (The Civic Political Culture) เป็นวัฒนธรรมการเมืองแบบผสมผสานระหว่าง “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ” “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า” และ “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม” โดยวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองนี้ Almond and Verba เสนอว่าเป็นลักษณะวัฒนธรรมการเมืองที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยมากที่สุด แต่จะต้องมีอัตราส่วนในการผสมผสานเป็น “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ 10%” “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า 30%” และ “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม 60%”

วิชัย ภูโยธิน (2530) ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองไว้แตกต่างจากนักวิชาการท่านอื่น โดยกล่าวว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับความคิด (Idea) ได้แก่ ความเชื่อของสมาชิก

ในสังคมต่อระบบการเมือง เช่น ความนิยมชมชื่น การปกครองระบอบประชาธิปไตย การยกของสิทธิ์เสรีภาพความเท่าเทียมกัน

2. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับปทัสถาน (Norms) เป็นแบบแผนวิธีการปฏิบัติในทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง การหาเสียง ไฮด์ปาร์ก การอภิปรายแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในสาธารณะ การชุมนุมประท้วง การก่อความวุ่นวายทางการเมือง

3. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ เป็นสิ่งที่ระบบสังคมได้คิดค้นขึ้น เช่น สถาบันการเมืองต่าง ๆ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์

2. แนวคิดการขัดเกลากฎทางการเมือง

1. ความหมายการขัดเกลากฎทางการเมือง

Easton and Dennis ให้ความหมายการกล่อมเกลากฎทางการเมือง ว่า กระบวนการที่ช่วยให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง หรือ ความโน้มเอียงทางการเมืองซึ่งได้แก่ความรู้ ทศนคติ บรรทัดฐานและค่านิยมทางการเมืองของคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่งถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดจะทำให้เกิดการแสวงหาวัฒนธรรมใหม่ซึ่งจะมีผลต่อเสถียรภาพ หรือ การคงอยู่ของระบบการเมืองนั้น ๆ ดังนั้นการกล่อมเกลากฎทางการเมืองจึงเป็นการช่วยให้ระบบการเมืองแต่ละระบบปรับตัวดำรงอยู่ต่อไปได้ (David Easton and Jack Dennis, 1969, p. 7-8 อ้างถึงใน โกวิท คุณรัตน์, 2541, น. 9-10)

Dawson and Kenneth อธิบายว่า การกล่อมเกลากฎทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่พลเมืองบรรลุนิติภาวะทาง

การเมือง โดยสามารถแสดงทรรศนะ ความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับการเมืองได้ (Richard Dawson and Prewitt Kenneth, 1969 อ้างในโกวิท คุณรัตน์, 2441, น. 17)

สรุจุมิ ปัดไธสง ให้ความหมายของการกล่อมเกลากฎทางการเมืองว่าเป็นกระบวนการอบรมกล่อมเกล่าให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ชีวิตการเมืองในสังคมเพื่อจะได้พฤติกรรมเชิงการเมืองอันเหมาะสมสอดคล้องกับกระบวนการเมืองของสังคมนั้น (สรุจุมิ ปัดไธสง, 2528, น. 28 อ้างในโกวิท คุณรัตน์, 2541, น. 3)

Coleman ได้อธิบายว่า การกล่อมเกลากฎทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งทัศนคติต่อระบบการเมืองและบทบาทในระบบการเมือง รวมทั้งการมีความรู้ การมีความรู้ สึก และการมีความสำนึกในความสามารถในทางการเมืองของตน (James S. Coleman, 1968, p. 18 อ้างในโกวิท คุณรัตน์, 2541, น. 3)

2. ลักษณะการกล่อมเกลากฎทางการเมือง

การกล่อมเกลากฎทางการเมืองมีอยู่ 2 ลักษณะคือ

2.1 การกล่อมเกลากฎทางการเมืองที่เกิดจากการสอนโดยตรง (Direct Learning) หรือการปลูกฝังลัทธิ (Indoctrination) เป็นการเรียนทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากการตั้งใจสอน (Intentional learning) มีการกำหนดระยะเวลา มีหลักสูตรวิธีการสอนและมีแผนการสอนที่แน่นอน

2.2 การกล่อมเกลากฎทางการเมืองโดยอ้อม (Indirect Learning) เป็นการเรียนรู้โดยไม่ตั้งใจ (Unintentional learning) เช่น ได้ความรู้จากการพูดคุยกับเพื่อนสนทนากับ

เพื่อนสนิทกับคนในครอบครัวเป็นกระบวนการที่ไม่มีหลักสูตรและมีลักษณะแบบไม่เป็นทางการ (Richard Dawson and Kenneth Prewitt, 1969, p. 63-64 อ้างใน โกวิท คุรนต์, 2541, น. 11)

3. ตัวการในการกล่อมเกลາทางการเมือง

การกล่อมเกลາทางการเมืองเกิดขึ้น โดยผ่านสถาบันและตัวการต่าง ๆ บางตัวการก็มีบทบาทต่อการสร้างการกล่อมเกลาทางการเมือง เช่น ครอบครัว สถานบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชนและประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการเมืองโดยตรง ตัวการทางการเมืองที่สำคัญคือ ครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และสถาบันทางการเมือง ซึ่งอธิบายดังนี้ คือ

(1) ครอบครัว เป็นโครงสร้างที่ทำหน้าที่ในการกล่อมเกลาทางการเมืองของสังคม อิทธิพลของครอบครัว คือ การสร้างทัศนคติต่ออำนาจ การที่ครอบครัวมีผลต่อทัศนคติ เพราะครอบครัวมีลักษณะการตัดสินใจร่วม โดยการถูกรูปแบบสั่งสอนให้มีพฤติกรรมแบบยอมรับเชื่อฟัง อาจทำให้เด็กนั้นมีพฤติกรรมทางการเมืองในอนาคตได้ (โกวิท คุรนต์, 2541, น. 17)

(2) กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์จึงมีอิทธิพลต่อความคิดของกลุ่ม เนื่องจากการยอมรับนับถือ หรือความต้องการที่จะเหมือนเพื่อนในกลุ่ม

(3) สถาบันการศึกษา เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์หรือบุคคลในสังคม อันเป็นผลมาจากการถ่ายทอดความรู้วิถีคิดจากสถาบันทางการศึกษา ซึ่งบุคคลที่มี

อิทธิพลมากที่สุด คือ ครู อาจารย์ ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และทัศนคติต่อการเมือง

(4) กลุ่มอาชีพ เป็นกลุ่มที่ถ่ายทอดต่อกลุ่มอาชีพในองค์กร เพราะเมื่อบุคคลบุคคลหนึ่งจะอยู่กับกลุ่มคนในองค์กรอาจจะต้องปรับทัศนคติให้ตรงกับองค์กรหรือกลุ่มอาชีพในกลุ่มตนเป็นต้น

(5) สื่อมวลชน คือกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อสังคมในด้านของการเป็นผู้ข่าวสาร หรือเผยแพร่ข้อมูลแก่สังคม ดังนั้นกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่สามารถสร้างความรู้สึกทางอารมณ์และความเชื่อต่อการเมือง

(6) สถาบันทางการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อข้าราชการ ในระบอบราชการ ตลอดจนการติดต่อกับผู้ใช้อำนาจทางการเมือง ในระดับต่าง ๆ พรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ เป็นตัวการที่ทำให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองได้มีสนใจทางการเมือง และทำให้ประชาชนได้มีความรู้เกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม อุดมการณ์ของพรรค (โกวิท คุรนต์, 2541, น. 17)

4. แนวคิดของค่านิยมทางสังคม

1. ความหมายค่านิยมทางสังคม

อุทัย หิรัญโต (2526, น. 271) ได้นำเสนอความหมายไว้ว่า สิ่งที่บุคคลพอใจ หรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าแล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อหรืออยู่ในความสำนึก ค่านิยมจะฝังอยู่ในตัวบุคคลในรูปของความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิด จนกว่าเจ้าตัวจะพบกับค่านิยมใหม่ซึ่งตนพอใจและยอมรับไว้ เมื่อบุคคลได้ประสบการณ์ต่าง ๆ ก็ จะนำค่านิยมของตนมาใช้วัด หากเหตุการณ์นั้นหรือเรื่องราวนั้นตรงกับค่านิยมของตน ก็จะพึงพอใจและเห็นว่าถูกต้อง แต่ถ้า

เหตุการณ์หรือเรื่อง ประเด็นนั้น ไม่ตรงหรือขัดแย้งกับค่านิยมของตน ก็จะไม่เห็นด้วยและไม่พอใจ ค่านิยมจึงเป็นเสมือนพื้นฐานการประพฤติปฏิบัติของบุคคลโดยตรง ค่านิยมเป็นสิ่งที่มียุติพลต่อพฤติกรรมของคนทั้งในทางร่างกายและจิตใจ และติดตัวมนุษย์ไปทุกหนทุกแห่ง พร้อมกันนี้มนุษย์จะใช้ค่านิยมเป็นเครื่องมือประเมินเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของคนอื่นแล้ววินิจฉัยว่าดีหรือเลว ควรทำตามหรือไม่ทำตาม น่าพอใจหรือไม่พอใจ และค่านิยมของคน ชุมชน จะช่วยในการตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

อาานนท์ อาภาภิรม (2525, น. 31) ได้กล่าวว่า ค่านิยม มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม กล่าวคือ ค่านิยม บางอย่างได้สร้าง แกน (core) ของวัฒนธรรม อธิบายได้ว่า คุณลักษณะขั้นมูลฐาน (fundamental characteristics) ของวัฒนธรรม ก็คือ การสะท้อนของค่านิยมขั้นพื้นฐานของวัฒนธรรม เช่น การมีชีวิตรอยู่อย่างอิสระตามแบบไทย ๆ ของคนไทย ซึ่งมีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ถือได้ว่า ค่านิยม ในเรื่องอิสระเสรีนี้เป็นแกน ของวัฒนธรรมไทย คือ ประเพณีหรือวิถีชีวิตของคนไทยซึ่งเรียกรวม ๆ ว่าวัฒนธรรมไทย นั้น มักแสดงออกซึ่งอิสระเสรีภาพอยู่เสมอ ดังนั้น ค่านิยม จึงมีความสำคัญมากและมีผลกระทบถึงความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม กล่าวคือ สังคมที่มี ค่านิยมที่เหมาะสมและถูกต้อง เช่น ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความเสียสละ หรือ ความสามัคคีสังคม/ชุมชน นั้นย่อมจะเจริญก้าวหน้าอย่างไม่ต้องสงสัย ในทางการกลับ สังคม/ชุมชนที่มี ค่านิยมตรงกันข้ามกับที่กล่าวไว้ข้างต้น ย่อมจะส่งผลในทางตรงกันข้ามเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมีค่านิยมไทยอีกทัศนะหนึ่ง ซึ่งเป็นทัศนะของ ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2513, น. 91-103) ได้แสดงไว้ว่า ค่านิยมของคนไทยมี 9 ประเภท ได้แก่ ความมั่งคั่ง, อำนาจ, ความเป็นใหญ่, จิตใจนักเลง (คือการมีใจสปอร์ต, เป็นชายแท้หรือ “แมน” เกี่ยวกับการมีลูกน้อง), การเป็นเจ้านาย, การมีใจกว้าง, การรู้จักกตัญญูรู้คุณ, การยกย่องความเป็นปราชญ์ และรู้จักที่ต่ำที่สูง คือรู้จักทำตนอ่อนน้อม รู้จักเด็ก ผู้ใหญ่ เคารพ ผู้อาวุโส หรือฐานะทางสังคมสูงกว่า

ค่านิยมนี้ มีทั้งอยู่ในสังคม ชุมชน ที่สืบทอดกันมานับช่วงอายุคนในแต่ละพื้นที่ เป็นที่ยอมรับในวงกว้างของสมาชิกในชุมชน มีการปลูกฝัง ถ่ายทอด สืบช่วงกันเป็นช่วงระยะเวลา บางชุมชนสืบทอดนับถือปฏิบัติการมา แต่เมื่อมีค่านิยมใหม่ถูกนำเข้ามา ก็จะเป็นการทดสอบว่าระหว่างค่านิยมเดิมจะคงอยู่อย่างมั่นคงต่อไปหรือว่าจะถูกค่านิยมใหม่เข้ามาแทนที่ เมื่อสมาชิกในชุมชนพิจารณาเห็นว่า เป็นสิ่งที่เหมาะสมกับการนำไปเป็นแบบปฏิบัติในชุมชน บางครั้งต้องใช้กาลเวลาจะเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าระหว่างค่านิยม ดั้งเดิมกับค่านิยมใหม่ อันไหนจะเหมาะสมกับชุมชนนั้นมากกว่ากัน การปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติไม่ถือว่าเป็นความผิดกติกาแต่ประการใด หากเป็นเรื่องของมติการยอมรับกันในสังคม ชุมชน เท่านั้น

สรุป

การที่ สังคมไทยมีสองวัฒนธรรมที่แสดงออกทางการเมือง นั้นเพราะสังคมไทยมีกลุ่มสองกลุ่มที่มีการรับรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. กลุ่มคนรุ่นใหม่ เป็นกลุ่มคนที่มีสังคมแบบใหม่ มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งมีความเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่าคนรุ่นเดิม ลักษณะดังกล่าว จึงสามารถอธิบายดังนี้

1.1 ค่านิยมทางสังคมมีลักษณะทางวิทยาศาสตร์ตามลักษณะสังคมอุตสาหกรรมที่มาพร้อมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงทำให้คนรุ่นใหม่มีวัฒนธรรมความเชื่อที่ทันสมัย ชอบการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

1.2 การกล่อมเกลாத่างสังคมมีความหลากหลาย เช่น ทางเพื่อนและทางสื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งถือเป็นช่องทางที่สำคัญของกลุ่มรุ่นใหม่

1.3 วัฒนธรรมทางการเมืองของกลุ่มรุ่นใหม่ จะมีความเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นแบบมีส่วนร่วมทางการเมือง สูงมาก เนื่องปัจจัยของค่านิยมและการกล่อมเกลาท่างสังคม

ลักษณะดังกล่าว สอดคล้องกับการกล่อมเกลาท่างการเมือง ในประเด็น กลุ่มเพื่อนและ สถาบันการศึกษาเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมจากการยอมรับนับถือ หรือความต้องการที่จะเหมือนเพื่อนในกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่มีการแสดงออกทางการเมือง

อันเป็นผลมาจากการถ่ายทอดความรู้วิคิดจากสถาบันทางการศึกษา ซึ่งบุคคลที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ ครู อาจารย์ ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และทัศนคติต่อการเมือง

นอกจากนั้นยังมีการศึกษาวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทย : มูลเหตุ รูปแบบ และผลที่เกิดขึ้นตามมา ของ

วัลลภ รัฐฉัตรานนท์ (2562) พบว่า กลุ่มเยาวชนที่มีอายุ ระหว่าง 19 – 25 ส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งและการลงประชามติ ตลอดถึงการอภิปรายการเมืองผ่านสังคมออนไลน์

2. กลุ่มคนรุ่นเก่า เป็นกลุ่มคนที่รับวัฒนธรรมแบบเดิม จนเคยชินกับสังคมแบบเดิม

(สังคมเกษตรกรรม) จึงมีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 ค่านิยมทางสังคมมีลักษณะไม่เป็นวิทยาศาสตร์ตามลักษณะสังคมเกษตรกรรมกับความล้าหลังทางเทคโนโลยี จึงทำให้คนรุ่นใหม่มีวัฒนธรรมความเชื่อที่ล้าสมัย ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง

2.2 การกล่อมเกลาท่างสังคมไม่มีความหลากหลาย เป็นข้อมูลที่ได้รับจากรัฐ

2.3 วัฒนธรรมทางการเมืองของกลุ่มรุ่นเก่า จะส่วนร่วมทางการเมืองน้อยเนื่องปัจจัยของค่านิยมและการกล่อมเกลาท่างสังคม

ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับเพ็ญภาเวีบบ (2561) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นของผู้สูงอายุ จังหวัดนครนายก หลักสูตรรัฐศาสตร์ โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิตพบว่า กลุ่มผู้สูงวัยที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย และสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการกล่อมเกลาท่างสังคมและวัฒนธรรมทางสังคมนั้นเพราะกลุ่มคนรุ่นเก่าที่มีอายุตั้งแต่ 60 ขึ้นไป มีวัฒนธรรมทางเกษตรกรรมและการกล่อมเกลาท่างสังคมแบบเดิมของสังคม

แหล่งอ้างอิง

- โกวิทย์ คุณรัตน์. (2541). *การกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในสังคมเมืองและสังคมชนบท : กรณีศึกษาเปรียบเทียบโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และโรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ณรงค์ พ่วงพิศ. (2530). *การเมืองไทย : ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- เพ็ญภา เว็บบ. (2561). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นของผู้สูงอายุ จังหวัดนครนายก* หลักสูตรรัฐศาสตร์ โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
- ไพฑูรย์ เครือแก้ว. (2518). *ลักษณะสังคมไทย* กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- วัลลภ รัฐฉัตรานนท์ และคณะ. (2563). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของการเยาวชนไทย : มุมเหตุ รูปแบบ และผลที่เกิดขึ้น ตามมา*. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 7(1), 1 -18
- วิชัย ภูโยธิน. (2530). *วัฒนธรรมทางการเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยครู ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี ความภาคภูมิใจในชาติ ความมีสมรรถนะทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าและความมีสมรรถนะทางการเมืองแบบผู้มีส่วนร่วมในการปกครอง*. กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ วิทยาลัยครูพระนคร.
- อานนท์ อาภาภิรม. (2525). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- อุทัย หิรัญโต. (2526). *สารานุกรมศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์ (บริหารธุรกิจ)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in five Nations*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

รูปแบบการเขียนบทความลงวารสาร

รูปแบบการเขียนบทความวิจัย

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย) (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)

ตัวอักษรขนาด

14 Th Sarabun

ชื่อ(ผู้เขียนบทความ)ภาษาไทย *

ชื่อ(ผู้เขียนบทความ) ภาษาอังกฤษ

E-Mail : veesaad@hotmail.com (ตัวอย่าง)

ชื่อที่ปรึกษา(ภาษาไทย) (ถ้ามี)

ชื่อที่ปรึกษา(ภาษาอังกฤษ)

ชื่อที่ปรึกษาร่วม(ภาษาไทย) (ถ้ามี)

ชื่อที่ปรึกษาร่วม(ภาษาอังกฤษ)

บทคัดย่อ (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(ไม่เกิน 300 คำ) (ขนาด 14 pt Th Sarabun)

ABSTRACT (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(สอดคล้องกับภาษาไทย) (ขนาด 14 pt Th Sarabun)

บทนำ (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(ความเป็นมา ความสำคัญ และเหตุผลในการทำวิจัย) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

วัตถุประสงค์ (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(จะเขียนเป็นข้อๆ ก็ได้ หรือจะเขียนรวมก็ได้) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

วิธีดำเนินการวิจัย (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

สรุปผลการวิจัย (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(ตอบวัตถุประสงค์ได้) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

อภิปรายผลการวิจัย (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(เอามาอภิปรายเฉพาะประเด็นที่เด่นๆ ไม่ต้องทุกประเด็น) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

ข้อเสนอแนะ (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

แหล่งอ้างอิง(ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(เฉพาะที่ปรากฏในบทความเท่านั้น) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

*หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ขนาด 12 pt Th Sarabun)

รูปแบบการเขียนบทความวิชาการทั่วไป

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย) (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)

ตัวอักษรขนาด
12 Th Sarabun

ชื่อ(ผู้เขียนบทความ)ภาษาไทย

ชื่อ(ผู้เขียนบทความ) ภาษาอังกฤษ

E-Mail : veesaad@hotmail.com (ตัวอย่าง)*

บทคัดย่อ (ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(ไม่เกิน 300 คำ) (ขนาด 14 pt Th Sarabun)

ABSTRACT(ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(สอดคล้องกับภาษาไทย) (ขนาด 14 pt Th Sarabun)

เนื้อหา(ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(เนื้อหาตามประเด็นที่นำเสนอ) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

สรุป(ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(สรุปสาระสำคัญของบทความตามเนื้อหาที่ได้กล่าวมา) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

แหล่งอ้างอิง(ขนาด 16 pt หนา Th Sarabun)

(เฉพาะที่ปรากฏในบทความเท่านั้น) (ขนาด 16 pt Th Sarabun)

*หน่วยงานของผู้เขียนบทความ

ขั้นตอนการทำวารสาร มจร วิชาการล้านนา

- ตอนที่ 1 รับบทความจากนักศึกษา (และหรือผู้ที่สนใจส่งบทความ)
- ตอนที่ 2 ตรวจสอบรูปแบบตามที่กองบรรณาธิการกำหนด
- ตอนที่ 3 ให้นักศึกษานำไปแก้ไข (ถ้ามี)
- ตอนที่ 4 สรรหาผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
- ตอนที่ 5 ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
- ตอนที่ 6 ให้นักศึกษานำไปแก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ (ถ้ามี)
- ตอนที่ 7 กรณีที่นักศึกษาแก้ไขไม่ได้ให้ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)
- ตอนที่ 8 บรรณาธิการตอบรับผ่านการพิจารณาบทความแก่ผู้เขียนบทความ
- ตอนที่ 9 จัดหน้าสารบัญในการจัดพิมพ์
- ตอนที่ 10 ส่งโรงพิมพ์

หลักเกณฑ์การเสนอบทความจากงานวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร

1. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน
2. เป็นบทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ด้านสังคมศาสตร์ ศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา
3. ภาษาไทยและอังกฤษผ่านการตรวจสอบถูกต้องทางภาษาก่อนส่งกองบรรณาธิการ
4. ทุกบทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้บทคัดย่อภาษาไทยอยู่ก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ
5. ในกรณีที่บทความไม่ผ่านการพิจารณา กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนบทความทราบ
6. การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้รูปแบบ นามปี เช่น (สมศรี มาสาย, 2554. น. 12) และ สมศรี มาสาย (2554, น. 23) Dessler, G.(2004 : pp. 3) สำหรับบรรณานุกรม ให้ใช้รูปแบบ APA6 หรือรูปแบบของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย โดยเรียงภาษาภาษาไทยไว้ก่อนภาษาอังกฤษดังที่ปรากฏตามตัวอย่างดังต่อไปนี้

หลักเกณฑ์ในการเขียนแหล่งอ้างอิงในบทความ

1. หนังสือ

ชื่อผู้เขียน/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ/ครั้งที่พิมพ์/เมืองที่พิมพ์/สำนักพิมพ์.
ชื่อหนังสือ/(หน้า/เลขหน้า)/สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

แสง จันทร์งาม. (2544). *พุทธศาสนวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

2. บทความ

ชื่อผู้เขียนบทความ/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ/ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บรรณาธิการ ถ้ามี)/
ชื่อหนังสือ/(หน้า/เลขหน้า)/สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ชัตติยา กรรณสูต. (2547). การสังเคราะห์ผลการศึกษาวิจัยคุณธรรม พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของคนไทย: การเชื่อมโยงสู่นโยบาย. ใน ชัตติยา กรรณสูต, เสวนิจ รัตนวิจิตร, ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ ขวัญรัก สุขสมฤทัย (บรรณาธิการ). *รายงานการวิจัยคุณธรรมพฤติกรรม ความซื่อสัตย์ของคนไทย*. (น. 9-125). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

3. วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์/(วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต,/ชื่อมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา).

ตัวอย่าง

นพพร ไทยเจริญ. (2549). *การสร้างชุดการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่อง ดินและหิน ในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา).

4. บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร,/ปีที่หรือเล่มที่/(ฉบับที่(ถ้ามี)),/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

มะลิวรรณ โคตรศรี. (2548). การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารวิจัยและวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 3(1), 32-48.

5. บทความในจดหมายข่าว

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อจดหมายข่าว,/ปีที่หรือเล่มที่/(ฉบับที่ (ถ้ามี)),/ เลขหน้า.

ตัวอย่าง

งานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุน. (2549). *ข่าวบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 8(1), 2.
 ทีมสมองปุด นิเทศศาสตร์ควารังวัล Best Campaign แทคอะวอร์ด ครั้งที่ 9. (2548). *ดอกแก้ว จดหมายข่าว คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(34), 3, 6.

6. บทความในนิตยสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์./วันที่/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อนิตยสาร,/ปีที่หรือเล่มที่./เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ศุภรา กันตะพัฒนะ. (2549, 1 สิงหาคม). เยียวยาหัวใจดวงน้อย ด้วยสองมือแม่. *ชีวจิต*, 8, 26-31.

7. บทความในหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์./วันที่/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./หน้า/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

โกวิท โพธิสาร. (2549, 4 สิงหาคม). สัมผัสโลกวิทยาศาสตร์ นวัตกรรมใหม่ล่าสุด งานสัปดาห์วิทยาศาสตร์' 49. มติชน, น. 33.
ลม เปลี่ยนทิศ. (2549, 7 สิงหาคม). รักในหลวงด้วยการปฏิบัติ: หมายเหตุประเทศไทย. ไทยรัฐ, น. 5.

8. เอกสารของหน่วยงานที่ไม่เป็นเล่ม

ชื่อหน่วยงาน/(ปีที่พิมพ์/วันที่/เดือน)/ชื่อของเอกสาร/เลขที่ของเอกสาร (ถ้ามี).

ตัวอย่าง (จดหมายเหตุ)

กรมศิลปากร. (2445, 27 พฤศจิกายน). ลายพระหัตถ์กรมหลวงดำรงราชานุภาพกราบทูลกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ. เลขที่ 3/197.

หอสมุดแห่งชาติ. (จ.ศ. 1206). จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. เลขที่ 12.

ตัวอย่าง (คำสั่ง)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2549, 21 มีนาคม). เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย. คำสั่งที่ 0577/2549.

ตัวอย่าง (ประกาศ)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2549, 23 มิถุนายน). เรื่อง เกณฑ์การทดสอบและการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (ฉบับที่ 2). ประกาศมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

9. ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อกฎหมาย/(ปีที่พิมพ์/วันที่/เดือน)/ราชกิจจานุเบกษา/หน้า/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. (2542, 15 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. น. 42-48.

10. รายงานการประชุมวิชาการ หรือการสัมมนาทางวิชาการ

ชื่อผู้เขียนบทความ/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ/ใน/ชื่อเอกสารการประชุมหรือสัมมนา. (หน้า/เลขหน้า). / สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นิตย์ โรจน์รัตนวาณิช และสิทธพร นิยมศรีสมศักดิ์. (2549). การศึกษาวิเคราะห์และออกแบบระบบการตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษาสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. ใน เวทีนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 3 (น. 48-50). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

รณภพ เอื้อพันธเศรษฐ และวิยะดา ต้นวัฒนากุล. (2548). ทักษะและพฤติกรรมสุขภาพของนักศึกษา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการครั้งที่ 1 วิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 8-10 ธันวาคม 2548. (น. 567-573). เชียงใหม่: ศูนย์บริหารงานวิจัย สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

11. การสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/(ปี/วันที่/เดือน)/ตำแหน่ง(ถ้ามี)/สัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

มทิสร มังคลรังศรี. (2549, 4 สิงหาคม). รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์.

ปรีดิยาธร เทวกุล, ม.ร.ว. (2549, 4 สิงหาคม). ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์.

12. เว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง/สืบค้น/วัน/เดือน/ปี/เข้าถึงได้จาก/แหล่งสารสนเทศ.

ตัวอย่าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (2547). จิตสำนึกและวิญญาณของคนสอนครู. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2548, เข้าถึงได้จาก <http://www.krn.rikp.ac.th>

13. เอกสารทุกประเภทที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

ตัวอย่าง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

รอบรู้นานาชาติ. (2549). กรุงเทพฯ: ภัทรินทร์.

ตัวอย่าง ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์และไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์

ส. กลิ่นหอมหวล. [ม.ป.ป.]. แม่คะนึ่ง-น้ำค้างแข็ง คืออะไร. [ม.ป.ท.]